VERPOOZINGEN

OP

LETTERKUNDIG GEBIED,

DOOR

NICOLAAS BEETS.

TE HAARLEM, BY
DE ERVEN F. BOHN.

VERPOOZINGEN

OP

LETTERKUNDIG GEBIED.

VERPOOZINGEN

OP

LETTERKUNDIG GEBIED,

DOOR

NICOLAAS BEETS.

Non coquis sed convivis.

TE HAARLEM, BY
DE ERVEN F. BOHN.
1856.

VOORBERICHT.

VERPOOZINGEN. *Elke andere titel zou aanmatigend zijn, voor een bundel opstellen, welke, te midden der vele bezigheden die ampt en plicht my opleggen, ontstaan, wel geen vruchten van Inspanning en Studie zijn konden, maar vluchtig werden nedergeschreven, met het oog op de gemengde kringen van toehoorders, voor welke zy in de eerste plaats bestemd waren. Indien zy thands, op veler verlangen, door den druk worden algemeen gemaakt, het is niet in de dwaze verwachting dat kenners, dat mannen van 't vak er iets in zullen vinden dat hunne aandacht waardig is; maar in de nederige*

hoop, dat wellicht het een of ander dezer stukken iets zal kunnen toebrengen, om in het algemeen den smaak voor het Schoone, of meer byzonder de belangstelling in onze Vaderlandsche Letterkunde uittebreiden in dien wijderen kring, die, om welke reden dan ook, mijne geschriften leest.

UTRECHT,
1 Mei 1856.

B.

INHOUD.

HET POPULAIRE.

EENE VOORLEZING.

Homo sum; humani nihil a me alienum puto.

Ik ben vriendelijk uitgenoodigd om hier te Amsterdam voorlezing te doen van de verhandeling, die ik in den winter van het afgeloopen jaar gedaan heb te Utrecht. Ik heb die uitnoodiging aangenomen. Ik ben als eerlijk man aan mijn woord gebonden. Tot heden toe heeft het my niet berouwd. Maar in dit gewichtig oogenblik daar ik my in uw midden bevind, en deze talrijke, en aanzienlijke, en zoo zeer geletterde schare voor my zie, word ik ontroerd, en besef ik op eenmaal, welk een hachelijk stuk ik heb aangegaan, en dat ik metterdaad, onder de voor een lezer ongunstigste omstandigheden, tot het houden eener lezing ben opgetreden. Waarom? De bescheiden Hoorder, die op zijn beurt ook een bescheiden Lezer is, zal het gevoelen. My is ten eenemale ontzegd het genoegen, voor een Lezer zoo groot, het genoegen van u met de keus van mijn onderwerp te verrassen. Een genoegen, hetwelk om oprecht te zijn, geen belangeloos genoegen, maar een groot voorrecht is voor hem die het smaken mag vooral wanneer men het vergelijkt by het zeer wezenlijk

nadeel, hetwelk het deel is van dien Lezer, wiens onderwerp bekend is.

O gelukkig; ik gevoel het ten diepste; driewerf gelukkig de man, die tot het laatste oogenblik toe, zijn geheim heeft weten te bewaren! Ondersteld zelfs dat zijn gehoor besta uit eene vergadering van enkel scherpzinnige, enkel onverbiddelijke beoordeelaars, huppelende kan hy tot den strijd gaan, lachende zijn vaan planten; zijn vaan, waarvan de ontrolling een verrassing is, ook in strategischen zin. Zijn weerparty is daar, is onder de wapenen; maar strijdvaardig is zy niet. Slechts ééne vraag vervult haar, namelijk deze: van welken kant de aanval komen zal? Als die vraag beandwoord wordt, is het reeds te laat voor tegenweer. De vijand is daar; hy heeft al het voordeel van den grond, hy is meester van het terrein; hy ontplooit zijne slagorde; hy opent zijn vuur; en hy heeft, van den beginne af aan, alle kans om het veld te behouden, ja een schitterende overwinning te behalen. Schoon hy misschien maar een tamelijk veldheer is, slechts over weinige en lichte troepen beschikken kan, en — al zijn kruit verschiet.

Morgen zal het krijgsbedrijf, besproken, beoordeeld, veroordeeld worden; morgen spijt en nijd aan de behaalde lauweren knagen. Maar heden is de triumf niet twijfelachtig. En, het is, in deze wareld, maar meest om het h e d e n te doen.

Hoe geheel anders, mijne Hoorders! is de toestand waarin ik geplaatst ben, en dien ik my niet ontveinzen kan. Helaas! ik kan niet verrassen; niet overrompelen; niet omsingelen.... En ik had het zoo noodig; want die niet sterk is behoort slim te wezen. Mijn onderwerp is bekend, de kritiek is gewaarschuwd, haar zwaard getogen, haar

plan van verdediging beraamd. Ben ik de eenige, die met een lezing over mijn onderwerp deze zaal is binnengetreden? Helaas! ik ben slechts een der geringsten. En welk eene huivering moet my door de leden gaan, wanneer ik bedenk dat er wellicht niemand in deze vergadering nederzit, die niet, het zij dan in een meer ontwikkelden, het zij in een embryotischen toestand, zijn lezing of zijn lezingjen over mijn onderwerp heeft medegebracht; lezing of lezingjen, waaraan hy van oogenblik tot oogenblik de mijne zal toetsen, en waartegen ik, met ongelijke krachten, de worsteling zal moeten volhouden tot den einde toe.

Wat blijft my dan over, mijne Hoorders? In de eerste plaats my in te beelden dat ik niet onder tegenstanders, maar ónder vrienden ben; ten anderen u om eene zoo groote mate van welwillendheid te verzoeken, als waarover gy maar eenigzins ten mijnen opzichte te beschikken hebt; voorts, dat ik zonder pruilen van de eer van den dag àfzie, die blijmoedig aan anderen overlatende, en my gelukkig genoeg rekene, indien ik over mijn onderwerp eenige denkbeelden uiten mag, die de toetsing en beoordeeling van het uitgelezen gehoor, dat ik voor my zie, niet geheel onwaardig geacht worden.

Wat dat onderwerp zelf betreft, ik durf beweeren dat het wel verdient u allen het hoogste belang in te boezemen. Vooral in een tijd als den onzen, die er op uit is om zoo veel mogelijk (en soms tot in het onmogelijke toe) aan allen deel te geven in alles; en met name om de oude schatten en de nieuwe veroveringen, om de aardsche genietingen en de hemelsche vertroostingen van den menschelijken geest, meer dan in eenig vroeger tijdvak ge-

schied is, te maken tot gemeenschappelijken eigendom.

Of gaat er, M. H.! gaat er niet in onze dagen, en dat niet slechts op staatkundig gebied, een democratische tocht door de wareld? Is men niet in eene socialistische en communistische richting, zoo wel in den edelsten als in een onzinnigen zin? Het krachtig opwekken van hetgeen men, naar een niet zeer vrije vertaling uit het engelsch, publieken geest noemt, wordt door velen wenschelijk geacht; maar niet minder wordt de verstandelijke en zedelijke opbeuring van alle klassen des volks besproken en ook beproefd. De Innerlijke Zending denkt er aan, hoe zy den zegen des Christendoms en het Woord der Waarheid krachtigst zal doen doordringen tot alle schuilhoeken der hedendaagsche maatschappy, en de fiere wetenschap zelf, haar latijn en aristocratische sympathiën vergeten, treedt onder de menigte om deze met hare helderste fakkels voor te lichten, en in hare vruchtbare geheimen in te leiden. Wy beleven een tijd, waarin meer dan ooit tot het volk gesproken en voor het volk geschreven wordt niet alleen, maar waarin men ook met alle oprechtheid verlangt door het volk te worden verstaan; ingang, invloed, vrucht en zegen te hebben by het volk. En zou het in zulk een tijd niet tot de eigenaardige plichten van den letterkundige behooren, zichzelven en anderen meer en meer duidelijk te maken, naar welke regelen en naar welke beginselen het werk moet worden aangevangen, opdat het doel bereikt worde? Zou de vraag naar de eigenaardigheid van het Populaire op letterkundig gebied, zou een onderzoek naar het wezen en de vereischten van den Populairen Stijl, beide in poëzy en proza, ooit tijdiger geweest zijn dan tegenwoordig?

Schenk my dan uwe goedgunstige aandacht, daar ik tot de beandwoording van die vraag, en als een proeve van dit onderzoek; hetwelk, waar het met eenige volledigheid plaats had, zeer diep in geschiedenis- en menschkunde zou moeten indringen; slechts een paar opmerkingen wensch in het midden te brengen.

Indien, M. H.! de vraag die wy hebben opgeworpen geene andere was dan deze: „Hoe behoor ik te spreken, te schrijven, te dichten om door het volk te worden verstaan?" wy zouden kans zien om ons op eene regelmatige en voorspoedige wijs van het andwoord af te maken. De wetten en bepalingen eener verstaanbare schrijfwijze zijn te dikwijls afgekondigd, dan dat iemand daaromtrent onwetendheid zou kunnen voorwenden. Ook mag men gelooven dat ze in 't hart geschreven zijn. Hetgeen evenwel niet belet, dat ze, gelijk vele andere dikwijls afgekondigde en in 't hart geschrevene wetten, onophoudelijk worden overtreden.

Spreek of schrijf niet, voor en aleer hetgeen gy zeggen zult uzelven helder, bepaald, onderscheidelijk voor den geest staat! Dit zou de eerste regel mogen wezen; indien het ook niet somtijds noodig ware in de allereerste plaats te herinneren: Onderzoek of gy metterdaad iets te zeggen hebt!

Wees in de ontwikkeling uwer denkbeelden natuurlijk, eenvoudig, beknopt; in de keus uwer uitdrukkingen keurig en naauwkeurig.

Vermijd het afgetrokkene; tracht naar het aanschouwelijke.

Schuw uitheemsche, vergezochte, hoogdravende woorden. Laat geen enkelen volzin toe ingewikkeld te zijn.

Wacht u voor toespeling op zaken, die gy weet dat buiten den kring van uwen hoorder of lezer liggen.

Verloochen tot de minste opwelling van lust, om hem door uw kennis, uw vernuft, uw stijl, uw taal eenigermate te verbazen, min of meer te bedwelmen.

Laat, voor zijn belang, uwe eerzucht zwijgen.

Gulden lessen, naar ik meen, en die nieuwe bewijzen leveren tot de oude waarheid, dat tot een goed schrijver een goed mensch vereischt wordt; dat de hoofdregelen der kunst, met zuivere beginsels van zedelijkheid in verband staan, en alles ten laatste nederkomt op zelfverwinning, zelfverloochening, liefde.

Gulden lessen; maar voor al wat spreekt en schrijft; en niet slechts voor hem die het populair wenscht te doen, ofschoon voor den zoodanige zeker van eene driedubbele belangrijkheid.

Doch het speciale van de zaak, die ons bezig houdt, hangt, dunkt my, aan de beandwoording eener andere vraag, die dan ook in deze stoffe de voortrede hebben moet. En deze vraag is niet: Wanneer word ik verstaân? Maar wanneer word ik aangehoord? Wanneer word ik gelezen? Met andere woorden. De vraag naar den stijl is de algemeene, die naar den toon is wellicht de byzondere. Welken toon moet ik aanslaan? Dit te weten, ziedaar waar het hier in de eerste plaats op aankomt. Zeer veel is er door zeer velen, ten allen tijde, voor de ooren en onder de oogen des volks gebracht, dat waarlijk niet gezegd kon worden aan onverstaanbaarheid mank te gaan. Maar het volk luisterde niet; maar het volk verroerde zich niet. Maar het volk had er geen ooren voor. Waar haperde het? En ik, die populair wil we-

zen, hoe ontkom ik aan dezen vloek? Hoe heb ik het aan te vangen, om het volk te vangen, te treffen, te boeien? Om het volk te interesseeren, in één woord. Om hetgeen ik voortbreng door het volk te doen smaken.

Het zal inderdaad van het hoogste belang zijn op deze vragen een bepaald, een voldoend andwoord te geven. Want het staat met het volk geheel anders geschapen dan met den geleerden en geletterden, en wat men het beschaafd, of ook wel het lezend publiek noemt.

Die daartoe behooren hebben vaak allerlei reden om naar een spreker te luisteren en het werk eens schrijvers of dichters in handen te nemen, al zou hy hen ook niet in het minst boeien en treffen door toon of vorm. Het is zijn naam, het is zijn persoon, het is zijn ampt of aanzien dat interesseert. Somtijds ook zijn onderwerp. Men hoort en leest, omdat het beroep, het belang, de gewoonte, de portefeuille van het leesgezelschap en de dag der verzending het medebrengen. Men vraagt niet altijd, men mag niet altijd vragen, hoe het smaakt, en of het smaakt. Genoeg dat het op tafel komt. De een eet uit eetlust; de andere, uit overreding; een derde, uit beleefdheid; een vierde, om den tijd te slijten; een vijfde, omdat goed voorgaan goed volgen doet; een zesde, uit gulzigheid; een zevende, om te vitten; een achtste — gy moet het hem niet vragen! Allen zijn al te gelukkig indien, om de zes weken, het een of ander gerecht op den litterarischen disch eens recht naar hun smaak is uitgevallen. Maar dit laatste, M. H.! is de eenige voorwaarde, waarop het volk er ook maar van proeven wil. Hier hebben wy te doen met een gast, die zich niets opdringt tegen heug en meug. Ook het beste, het kostelijkste, het

heilzaamste niet. Te vergeefs, goedhartige gastheer! zoo gy hem poogt te overtuigen, hoe goed gy het met hem meent. Te vergeefs, populaire kok! hem beweerd en bewezen dat uw baksel en brouwsel juist is wat hem lijkt, wat hem dient, wat hem voeden, sterken, verkwikken, zijn gestel verbeteren, ongeloofelijk veel goed doen zal! Deze gast vraagt niet naar de werking uwer gerechten. Hy heeft zelfs geen geduld op den nasmaak te wachten. Indien uw schotel op den eersten smaak, ja laat ik zeggen, op den eersten reuk dat zekere mist, waarnaar wy nu zoeken, hy bedankt u vriendelijk. Gy praat hem dien niet aan. Gy denkt aan stijfhoofdigheid. Het staat u vrij; schoon het wel zijn kon dat deze stijfhoofdigheid nog ruim zoo verschoonbaar was als de al te groote handelbaarheid die er tegen over staat. Wy onderzoeken dit nu nog niet. Wy bevestigen slechts het bestaan dezer stijfhoofdigheid; en wy voegen er by dat zy, verschoonbaar of niet, recht geschikt is, het ergste kruis en onoverkomelijkst struikelblok te zijn, gelijk van zoo menige andere, zoo ook van onze litterarische philanthropie; zoo lang namelijk deze niet in het bezit is van den rechten, den door het volk zelf als zoodanig erkenden, populairen toon. Zoo zal dan, om den wanhopigen strijd met deze stijfhoofdigheid te ontgaan, het geheim van dezen toon moeten gevonden worden.

Is het misschien geen geheim? Of, ja wel een geheim, maar een zoodanig, dat zich waar het gezocht wordt niet vinden laat, omdat het zich niet laat zoeken.

> Devinez, devino!
> Je suis un ornement de tête,
> Je me nomme chapeau;
> Devinez, bon prophète.

Behoort het geheim van den populairen toon, misschien tot die orde van dingen, die nimmer op den weg van uitvinding aan 't licht gebracht worden, maar die het een of ander gelukskind op een goeden morgen ontdekt? Dit behoort tot de mogelijkheden. Maar zeker is het, dat velen tegen het zoeken niet hebben opgezien, en ook in den waan gekomen zijn van te hebben gevonden; zeker, dat velen, die zich benaarstigd hebben zich met de toepassing hunner ontdekking verdienstelijk te maken, met zwarten ondank zijn beloond? Waarom? Ik durf niet gissen, M. H.! Misschien omdat zy, in de afzondering van het laboratorium en door de inspanning van het zoeken, iets anders verloren; omdat zy uit het oog verloren het subject, ten welks behoeve zy zich zoo veel hoofdbreken getroosteden; omdat zy voor het volk zochten, op grooten afstand van het volk, en met den rug er naar toe.

Hoe is het, M. H.! heb ik het gedroomd, of is ook de letterkunde van eene ons zeer naby bekende natie, te midden van veel voortreffelijks, rijk aan een zeer aanmerkelijk aantal boeken en bladen, in rijm en onrijm, deels van wareldlijken deels van geestelijken inhoud, maar daarin overeenstemmende dat zy opzettelijk en met voorbedachten rade, voor het volk vervaardigd, en welmeenend aan het volk opgedrongen zeide ik byna, maar ik bedoel opgedragen zijn. Boeken en bladen, liederen en gezangen, met de blijdste verwachting onder het volk verspreid, ja wat meer is, met alle vrijmoedigheid, en in naam des volks, schoon buiten zijn weten, voor populair, recht populair, o zoo populair verklaard, en aangeprezen, en ook wel met goud bekroond; maar nimmer door het volk gelezen; maar door het volk met de

grootste onverschilligheid ter zijde gelegd, met minachting van zich geworpen? Indien ja, dan zijn wy in de beste gelegenheid om alvast tot eene negative beandwoording der vraag, die ons bezig houdt, te komen, en aanmerkelijke vorderingen te maken in de beste handelwijze, om onder schijn en naam van populariteit zoo impopulair mogelijk te zijn, en de mislukte vrucht van welgemeenden ijver met den vloek eener eeuwige ongenietbaarheid te slaan. *Felix quem faciunt aliena pericula cautum.* Die zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht.

Wat was in deze gevallen het geval? Men had weinig gelegenheid, of wellicht weinig genegenheid gehad om het eigenlijk gezegde volkstype, in zijne wezenlijke eigenaardigheid, in zijne ware behoeften en neigingen, in het leven te leeren kennen. Misschien had men er ook geen oogen voor. Het eene oog is het andere niet. Maar een, ik weet niet door welken drijfveer opgewekte lust, of wel eene door het een of ander lokaas aangevuurde eerzucht, deed plotseling besluiten als volksschrijver op te treden. Ook luisterde, dacht men, de zaak zoo naauw niet. Indien iemand, het volk kon men wel een pak kleêren maken zonder het de maat te nemen. Ook zag men dit op een ander gebied dan het litterarische zoo goed als dagelijks geschieden. Daarenboven het ontbrak niet aan een goed patroon. Wat behoefde men meer dan de schaar van een voorganger te volgen? Het traditioneel populaire snit genoot het onbepaaldst vertrouwen; en spoedig nog al had men er den slag van beet. Of het kleed voor den man paste onderzocht men niet. Maar men dacht zich een man die volkomen paste voor het kleed. Dit gaf een groote gerustheid.

En hoedanig was de man, dien men zich op eigen hand of op grond der nageknipte patronen had voorgesteld? Zekerlijk, M. H.! geen voorwerp om eer aan te behalen. Nog altijd een mensch, maar gewis in de slechtste en verminderdste editie. Vrij algemeen schijnt men zich in deze kunstvoortbrengselen het volk gedacht te hebben in den persoon van een lijzigen, droomerigen Jan Salie, zonder pit of merg; een zoutzak van een vent van wien men meende zich met grond te mogen beloven dat hy met open mond luisteren zou, wanneer men voorgaf zich zoo eens recht gemeenzaam by hem neder te zetten, en ongezocht, ongedwongen, een allergenadigst praatjen met hem aanknoopte; ja, dat hy enkel hart en ooren zijn zou indien men zoo eens geheel in zijn toon viel, zijn taal en uitdrukkingen overnam, en zichtbaar zijn best deed om hem op alle manieren recht duidelijk, recht aannemelijk te maken, wat men hem wilde inprenten, waarop hy natuurlijk niets te doen zou hebben dan ja en amen te zeggen.

Maar niet zelden wisselt dit zeer lijdzaam type met een ander af, dat minder handelbaar schijnt. Het is Jan Salie niet, of het zou Jan Salie moeten zijn, van de beschonkene zijde bezichtigd. Men is blijkbaar min of meer bang voor dezen sinjeur. Een plompe, een gemeene karel staat voor de oogen. Om gehoor by hem te krijgen, dient men vrij wat in zijn ruwen toon te vallen; immers zich te houden alsof men daar niet zoo ten eenenmale afkeerig van is. Met een zoet lijntjen is hy best te vangen. Een koddige inval wint zijn hart. Hoe meer koddige invallen hoe beter. Gy kunt zelfs het ernstigste aan hem kwijt worden, mits gy het behandelt op luchtige wijze. Zorg

maar dat hy niet te zeer bemerkt dat gy in beschaving en zedelijkheid vrij wat boven hem staat.

Opmerkelijk is het dat aan dit laatste type, vooral door de dichters, nog al eenige bekendheid met oudhollandsche woorden en spreekwoorden wordt toegekend. Bylo! Deze Jan is niet in alles even onkundig.

Overeenkomstig deze en dergelijke, met meerdere of mindere bewustheid gekoesterde, voorstellingen van het volk, zijn dan ook volgens deze populaire meesterstukken, de vereischten en de hulpmiddelen van wat men den populairen toon achtte. De vereischten worden gesteld of in een kinderachtige zoetsappigheid, en vervelende overduidelijkheid; of in het gemeene, platte, onbehouwene; hier in een doorloopende potsierlijkheid; daar in een valsche naïveteit, of nog valscher nonchalance. Verheffing, gloed, ernst, dingtaal, kracht of bevalligheid van uitdrukking zijn contrabande; boven de bevatting; niet op hun plaats. Maar aandoenlijk is het om te zien, op welke hulpmiddelen ter verzekering van een verbeurden opgang gerekend wordt. De een acht dien onafscheidelijk van den met zorg gekozen vorm eener lamlendige samenspraak; de ander van dien van het alleronbelangrijkst verhaal dat men lezen kan; een derde verwacht alles van eene triviaal allegorische voorstelling; een vierde heeft het anker zijner hoop geworpen in den taaien bodem der vaderlandsche spreekwoorden; een vijfde steunt op de onwederstaanbare tooverkracht van het jy en jou; een zesde geeft de voorkeur aan het doorspekken zijner rede met bekende en onbekende bastaartvloeken; een enkele degelijke vloek daar tusschen schijnt te moeten dienen om de anderen te echten; een zevende behoeft niets

dan het onschuldig lokaas van huisselijke stopwoorden en allerliefste verkleiningen. Ik zwijg van de eclektici die beurtelings alles gebruiken. Het volk zelf sprekende in te voeren, en de lessen der Tevredenheid, der Arbeidzaamheid, en der Menschlievendheid in den mond te leggen van een Vrolijke Kindermeid, een Eerlijken Kruier, een Braven Sleepersknecht (gy ziet dat ik van een zoo goed als gesloten tijdperk spreek) wat kan populairer, wat „economischer" zijn? Soms rekende men het voldoende, indien by dergelijke pogingen nu en dan een enkel woord uit het volksidioom genomen, de pedanterie van het overige poogde te temperen. Maar ook zijn er voorbeelden van een geduld, dat zich verledigde de platte volksspraak met eene onmogelijke spelling te willen achterhalen, en er waarlijk in slaagde het volk, voor zoo veel het er kennis van nam, een patois onder de oogen te brengen, hetwelk het — niet kon lezen. Doch ook daar, waar men zich voor uitersten en dwaasheden als deze wachtte, blonk by deze mislukte volkslitteratuur, steeds het valsche beginsel door, dat men, om populair te zijn, moest afdalen; en zulks tot het waterpas van het volk, zoo als men zich dat voorstelde; en bleef er geen twijfel over aan eene volkomene bereidvaardigheid, om dat beginsel nog tot het uiterste te overdrijven. Het gunstbejag was openbaar. Het zij met of zonder stemverandering, de schrijvers speelden een rol.

En waar dit het geval was, mag men zeggen dat de onvergefelijke vergissing omtrent den aart en de neigingen des Volks, met eene kolossale vergissing omtrent den aart en de neigingen van den Mensch in verband stond.

Het Volk was de Jan Salie niet, dien men zich uit de schriften zijner voorgangers of in benaauwde droomen

had leeren voorstellen, of mogelijk hier of daar op een of anderen weefstoel aangetroffen had; en evenmin dien anderen Jan, voor wien zoo zoete brooden gebakken moesten worden. Maar zelfs, indien het een van beiden geweest ware, het was te denken dat die Jan Salie toch nog juist genoeg gevoel van waarde had bezeten, om indien niet zijn huis, dan toch zijn hart voor den laffen oogendienaar te sluiten; en het zou meer in het karakter van dien anderen Jan geweest zijn, den onwaardigen grappenmaker met een plompen uitval af te vragen, of hy ook van voornemen was hem heel en d'al in het ootjen te nemen.

Inderdaad M. H.! een weinig algemeene menschenkennis en de dagelijksche ondervinding zijn voldoende, om ons, op ieder gebied nadrukkelijk te waarschuwen tegen een weg en wijze, een vorm en toon, en in 't algemeen tegen middelen, die al te in 't oogloopend ons doel en onze berekening verraden.

Het menschelijk hart is kitteloorig op dit punt. Het wil niet verschalkt wezen. Het „opzettelijk vervaardigde," op eene bepaalde werking berekende kan vooreerst zelden goed uitvallen. Elke goede handeling eischt een zekere vrijheid. Een vaste hand wordt slechts by een onbekommerd gemoed gevonden. Het opzettelijk vervaardigen en zorgvuldig berekenen leidt van zelf tot eenzijdigheid en overdrijving. Maar al zou het ook goed zijn uitgevallen, nimmer ontmoet het, waar het erkend wordt, het minste straaltjen van gunst. Wie het bewondere, voorwaar! niet hy voor wie het was bestemd. Gy denkt het recht mooi gemaakt te hebben. Gy bedriegt u; het is al te mooi; dank u hartelijk. Duurt het wel lang M. H.! eer uwe opgroeiende kinderen beginnen te reägeeren tegen het denk-

beeld, den titel, den toon van een boekjen voor „de Jeugd," en vooral voor de „lieve Jeugd?" Geachte Hoorderessen! zou het voor iemand die de eer heeft dit spreekgestoelte in te nemen, wel het rechte middel om u te boeien zijn, indien hy door de keuze van zijn onderwerp en zijn trant van behandeling, al te zeer en gedurig liet doorstralen dat hy er zich toe gesteld had om zijne lezing eens recht aannemelijk, eens recht bevattelijk te maken „voor de Dames." Begint men niet op te merken dat het aflezen van den tekst: „Den armen wordt het evangelie verkondigd," of van het verhaal van Cornelius den Hoofdman, juist niet de geschiktste kunstgreep is om, in een Armen- of Garnizoenskerk, de toehoorders „oplettend, welwillend, handelbaar" te maken; en dat een deugdelijke Zeemanspreek, waarin storm en stijve koelte niet van de lucht zijn, en brassen, en reeven, en loef en lij, te pas of te onpas, met kennelijk welbehagen zijn aangebracht, zeer aardig is, en ook stichtelijk wezen kan — voor de passagiers? En wie onzer gevoelt niet het onaangename, pijnlijke, beangstigende en zeer dubbelzinnige van de onderscheiding, zoo bepaaldelijk onder het schot te zijn. Het menschelijk eergevoel; laat het zijn de menschelijke hoogmoed, maar elk spreker of schrijver heeft de roeping niet van stonden aan met dezen aan het kwarrelen te geraken; het menschelijk eergevoel is op zulke onderscheidingen niet verzot. Integendeel; het acht er zich door gekrenkt. Het vindt iets beleedigends in het maken van zoo veel onkosten. En zulks te meer, naarmate het duidelijker bemerken kan, dat deze onkosten opofferingen zijn. Hoe zou het er u den minsten dank voor kunnen wijten? Spaar uwe moeite! Zeer verplicht.

Een zeeman spreekt van weer en wind; een huisman van zijn runderen;
De krijgsman haalt zijn wonden op; de herder prijst zijn kudden...

Maar doe, bid ik u, den zeeman, den huisman, den krijgsman, en den herdersman het onrecht niet aan, van te onderstellen, dat zy ook uit uwen mond van niets anders willen hooren; of dat gy, om hun hart te stelen, juist WINSCHOTEN's *Seeman* zoudt moeten van buiten leeren, een knevel laten staan, bulken als een koe, of er uitzien als een schaap.

En wie nog op deze aardigheden gesteld, of voor zulke gaten te vangen mochten zijn, het Volk als Volk voorzeker niet. Het heeft daartoe te weinig kleingeestige ijdelheid, te veel achting voor zichzelven. Een gevoel van onafhankelijkheid en een genoegzame mate van gezond verstand verhoeden het. Het Volk is er op gesteld voor vol te worden aangezien. Om uwe achting vraagt het; voor uwe genadigheid bedankt het. Ook u wil het achten; mits gy uzelven niet wegwerpt; mits gy uwe waardigheid en uw afstand weet te bewaren. Hef het Volk tot u op; d. i. doe een daad van liefde, en het zal u liefhebben. Zoo de kinderen; zoo het Volk. Maar ontfermt gy u om af te dalen, het laat u alleen. Poogt gy het met een laffe stemverandering te lokken, het is zoo vrij u stillekens uit te lachen.

Dit staat vast, de *populaire toon is meer dan een kunstgreep.* De kunstgreep is ten hoogste impopulair.

Maar, M. H.! wat was het toch, waarom men, met versmading der lessen van algemeene menschenkennis en ervaring, zich dezen kunstgreep en de wederzijdsche ver-

nederingen, die hy met zich bracht, niet schaamde? Wat had het volk nagelaten of misdaan, waardoor men tot deze extra-extra en toch averechtsche populaire methode besluiten kon? Was het eene uiterste poging, een daad van vertwijfeling? Had tot hiertoe nog niemand den toegang tot het hart des Volks gevonden? Was geen schrijver, geen dichter, geen redenaar er in geslaagd het te treffen, te trekken, aan zich te verbinden? Had dat hardhoorige, dat vereelte, dat stijfhoofdige volk zich gelijkelijk ongevoelig getoond voor alle bekende vormen van het Schoone en Goede, zoodat men zich, daar nood wetten breekt, eenigzins gerechtigd zag daar buiten te gaan, ten einde zijn ondoorgrondelijken smaak op te sporen? In een land dat, meer dan eenig ander misschien, op een populair dichter en schrijver roemen mag; te midden van een volk dat aan de wijsheid, den ernst, den geest, en beide aan het zout en zoet van zijnen CATS recht heeft laten wedervaren, en dat aan zijn schatrijke werken in huis en hart een plaats naast de Heilige Schriften heeft ingeruimd, durft men op zulke vragen het andwoord afwachten.

Maar het is op iets anders dat ik eerst uwe aandacht vestigen wil.

Men kent den eigenaardigen smaak van een huisgezin, het best uit de voortbrengselen van zijn eigen keuken. Niet ongepast zal het dan zijn, indien wy, om den volkssmaak te leeren kennen, een oog slaan op de tafel die het Volk in de dagen van vóór het patronaat, toen het zijn eigen pot nog kookte, voor zich heeft aangericht; op de Volkspoëzy, die by alle natiën aan de eigenlijke litteratuur voorafgaat, en door hare beminnaars als Natuurpoëzy

tegen de Kunstpoëzy wordt overgesteld. Wy leeren ze kennen uit de verzamelingen van een TALVJ, van een RAMSAY, een SCOTT, een WOLFF, en voor ons vaderland bepaaldelijk uit de werken van LEJEUNE, HOFFMAN, WILLEMS en SNELLAERT.

Naarmate de verzamelaars naar grootere volledigheid gestaan hebben, is er meer kaf onder het koren. Ook is men, uit geest van tegenspraak of partydigheid, wel eens al te kwistig geweest met den lof dezer Volkspoëzy. De vorm is achteloos, en laat voor ons kunstkeurig oor veel te wenschen over; vooral wanneer deze liederen, voor den zang bestemd, en zonder dezen naauwelijks denkbaar, van dien steun beroofd tot onze ooren komen. Maar is het wel mogelijk een voor natuur en waarheid geopend gemoed te hebben, en zich door deze onbekommerde uitingen van het menschelijk hart en menschelijk leven niet ten hoogste te voelen aangetrokken? Hier is geen bepaald genre. Hier is allerlei toon, behalve de onware en valsche. Welk een eenvoud, welk een aanschouwelijkheid, welk een schildering, welk een diepen zin menigmaal in de vertelling. Welk een gloed, welk een hartstocht, welk een tederheid zonder weekheid in het lied der liefde. Welk een kinderlijke eenvoud, welk een diepe vroomheid, welk een stille majesteit somtijds, in het gewijde gezang. Welke fijne trekken, zoo los en onbewust daarhenen geworpen; welke onwederstaanbare grepen in de aandoenlijkste snaren des gemoeds; hoeveel geest, hoeveel zout in uitdrukking en wending. Overal klopt een hart, overal ademt het leven; overal worden wy de warmte van eens menschen hand gewaar; en zien wy ons door een bezield, door een kennelijk gelaat aangelachen en toegeknikt. Latere dich-

tere dichters hebben menigmaal beweerd dat zy hunne liederen uitstortten:

„Als 't vinkjen in de abeelen,"

en wy weten wat wy daarvan doorgaans te denken hebben. Maar hier *is* het vinkjen in de abeelen; hier hoort gy het; hier klinkt zijn wildzang; zonder te vragen, zonder te weten of iemand dien beluistert; naar den drang des inwendigen levens. Inderdaad indien wy deze boekdeelen doorbladeren, is het ons te moede als of wy op eenen schoonen en vroegen morgenstond, daar de daauw op gras en bladeren ligt, den geur van pas ontwaakte veldbloemen inademen, die ons aankijken als of zy oogen hadden; als of wy rondom ons het gezang der onzichtbare vogelen hooren, die hunne stem geven van tusschen de takken.

Geen wonder dat wy, by zulke genietingen, ons van het beste gezelschap omringd vinden. Inderdaad hebben de uitnemendste mannen, de dichterlijkste gemoederen een byzondere voorliefde voor deze oorspronkelijke Volkspoëzy aan den dag gelegd. Een SHAKESPEARE, een HERDER, een GOETHE, een Sir WALTER, een UHLAND, hebben er zich vóór ons aan verlustigd, en tot verfrissching van hunnen grooten geest het koele water, zoo dicht by de bron, uit deze levende spranken niet versmaad. Gy herinnert u hoe MOLIÈRE om den vernuftigen wansmaak der *beaux-esprits* van zijne eeuw te tuchtigen, niet anders noodig geacht heeft dan het plukken van eene enkele wilde bloem op hunnen oever:

Le méchant goût du siècle en cela me fait peur;
Nos pères, tout grossiers, l'avaient beaucoup meilleur;
Et je prise bien moins tout ce que l'on admire,
Qu'une vieille chanson que je m'en vais vous dire:

Si le Roi m'avait donné
  Paris, sa grand' ville,
Et qu'il me fallut quitter,
  L'amour de ma mie,
Je dirais au Roi Henri:
Reprenez votre Paris;
J'aime mieux ma mie, o gue!
  J'aime mieux ma mie.

La rime n'est pas riche, et le style en est vieux;
Mais ne voyez-vous pas que cela vaut bien mieux
Que ces colifichets dont le bon sens murmure,
Et que la passion parle là toute pure.

Maar een byzondere aanspraak op lof en dank moet aan deze Volkspoëzy worden toegekend. Het is dat zy met der daad de hedendaagsche poëzy verjongd heeft. Dat het weder ontwaakt gevoel voor haar natuurlijk, haar eigenaardig schoon, door het beluisteren, het opvangen van hare klanken, de Kunstpoëzy, van het eindeloos overgieten en overhalen der voortreffelijke klassieken afgemat, met een nieuw leven doordrong, en nieuwe kunstvormen aan de hand gaf; en daaronder dezulke, waarvan de lof door een BILDERDIJK er aan geschonken, met den lof der oorspronkelijke Volkspoëzy een is:

Meer zullen er met roem op Thespis laarzen stappen,
  En Klioos krijgstrompet doen daavren als om strijd,
Dan met een enklen greep dat zachte schoon betrappen,
  Dat met één schittring treft, en geene tooisels lijdt.
Dit vak laat woordenpraal noch opgeblazen zwelling,
  Maar enkel waarheid toe, doch zoo ze een dichter ziet.
't Eischt schildring en gevoel, by de' eenvoud der vertelling;
  Maar schildring los van trek, en vlak van koloriet.

Gy zult my wellicht te gemoet voeren, M. H.! dat ik geenszins vergeten moet in deze Volkspoëzy den geest des Volks voor oogen te hebben, zoo als die was voor ver-

scheidene eeuwen, en dat zy tot een gesloten tijdperk behoort. Gy zult my zeggen, dat het om den smaak des tegenwoordigen Volks te leeren kennen, weinig beteekent dat deze poëzy genade gevonden heeft en vindt by de zeldzaamste geesten van een later, van onzen tijd. Het is zoo, M. H.! Het Volk dicht, het zingt niet meer. Het heeft, met zijn jeugd, ook zijn voortbrengende kracht verloren. Maar dat, by de eene natie meer, by de andere minder, een groot aantal dezer liederen, door vele geslachten heen, in hart en hoofd zijn bewaard gebleven, en van de lippen van het Volk onzer tijden in de verzamelingen, die wy op het oog hebben, gekomen zijn; dat bewijst toch wel dat de smaak en geest der latere geslachten niet zoo geheel van die der vroegere is ontaard; dat bemoedigt tot de onderstelling, dat wie den toon dier oude liederen niet nakunstelde, maar nieuw en versch wist aan te slaan, ook nog nu niet te vergeefs op de sympathie des volks zou mogen rekenen. En ook, indien wy, om thands by de poëzy te blijven, indien wy onderzoeken wat uit de opgevolgde Kunstpoëzy door het Volk, als naar de chemische wet der verwantschap, waarlijk is opgenomen om zijn ouden schat te vergrooten, dan worden wy door blijkbare analogie getroffen; dan ontfangen wy den indruk als of het den nieuwen aankoop altijd eerst aan de oude erfenis had getoetst, en bemerken metterdaad dat de smaak des Volks in den grond dezelfde gebleven is:

> Scots, wha hae wi' Wallace bled,
> Scots, wham Bruce has aften led —

is geschreven in het laatst der vorige eeuw: het kon even goed in den tijd van BRUCE en WALLACE zelven geschreven

zijn. Indien in onze dagen, by een of andere treffende gebeurtenis van den dag, iemand een lied weet te zingen in den toon van:

> Die Aschen will nicht lassen ab,
> Sie staübt in allen Landen —

of van:

> Had hy Holland dan gedragen
> Onder 't hart —

ik beloof hem dat zijn werk, evenzeer als LUTHER en VONDELS meesterstukken, op duizend lippen zweven zal. Straatdeunen, liederlijke rijmen en gemeene drinkliederen hebben natuurlijk altijd hun eigen en uitgestrekt publiek gehad; ieder schimpdicht, en ook middelmatige gezangen met de gelegenheid des tijds in verband, maken een tijdelijken opgang. Menig stuk is populair geworden met vele en groote gebreken. Maar niets is waarlijk Volkslied geworden; niets heeft immer als poëzy voor het Algemeen kunnen opgaan en dienen, waarin geheel gemist werden de eigenschappen, die op de oude Volkspoëzy haar kennelijk zegel drukken: hart, leven, waarheid, gang, gloed, zout en geest.

Van gantscher harte is derhalve de letterkundige te beklagen, wien deze ingrediënten geheel niet ter beschikking staan, en die nogthands op den schoonen lof der populariteit belust is. En by het besef van de hooge waarde en de zeldzaamheid dezer ingrediënten, zelfs by mannen van talent, wat kunnen wy anders dan een medelijdenden glimlach over hebben voor den bloed, die, in het gegrond bewustzijn geene genoegzame mate van genie of studie te bezitten om iets anders te mogen wezen, het wanhopig be-

sluit gaat opvatten een populair schrijver te zijn, uit nederigheid. Voorwaar, ook hier vindt dat woord een toepassing: „Als gy loopt met de voetgangers zoo maken zy u moede, hoe zult gy u dan mengen met de paarden?” Het volk is te groot en te goed om de meugebet eener teleurgestelde eerzucht, en de wrijfpaal der middelmatigheid te wezen. Wat de hoogste lof van een LUTHER, van een CATS, van een VONDEL, van een SHAKESPEARE, van een BURNS, van een BÉRANGER heeft uitgemaakt is niet voor Jan en Alleman.

Het geheim der populariteit, dat geenszins het geheim is eener verachtelijke kunstgreep, ligt *evenmin* te grabbelen voor die het zoekt *op een der benedenste trappen van den tempel der kunst.*

Laat ons nu nog eens terug komen op die zekere stijfhoofdigheid, waarvan wy in den aanvang spraken. Wy hebben gezien dat zy menigmaal niets anders is dan beleedigd zelfgevoel. Tegenover den populairen charlatan was zy in haar volle recht. Wy hebben ook gezien dat zy geenszins met ongevoeligheid voor het Schoone en Ware in zijn natuurlijken vorm eenzelvig is; en dat de smaak van het volk inderdaad zoo kwaad niet is, daar hy het middelmatige verwerpt.

Thands verstouten wy ons en gaan beweeren, dat deze stijfhoofdigheid in vele gevallen in plaats van een gebrek aan hart te verraden, met eene voortreffelijke eigenschap van het hart in verband staat, en niet veel minder is dan een deugd. Een deugd M. H.! een deugd des volks, waaraan wy allen gelooven, en waarop wy allen rekenen.

Men zegt, dat by de eerste opvoering van den *Misanthrope*, het doel van den dichter om in ORONTE's *Sonnet* den wansmaak van zijn tijd ten toon te stellen, zoo goed als mislukte. Immers, naauwelijks was het overfraai getourneerde

Belle Philis, on désespère
Alors qu'on espère toujours!

van de lippen des tooneelspelers gekomen, of de voorbarige toeschouwers toonden door een daverend handgeklap van het gevoelen van PHILINTE te wezen:

La chute en est jolie, amoureuse, admirable.

Zoodat MOLIÈRE, die den rol van ALCESTE vervulde, geene verontwaardiging behoefde te veinzen by het

La peste de ta chute!

dat die rol medebracht.

Maar gelooft gy dat de kortstondige mislukking mogelijk geweest ware, indien de dichter werkelijk het Volk en niets dan het Volk tot zijn publiek gehad had? En, indien dat Volk zich een oogenblik had laten overrompelen en misschien begoochelen, gelooft gy niet dat het terstond weder tot zichzelven kwam, en zichzelven herkende, toen het, in zijn eigen *vieille chanson*, die taal des harten weder hoorde, waarvoor geen *siècle de Louis* XIV. het gevoelloos gemaakt had?

Gelooft gy dat het ooit noodig zou zijn in Nederland het Volk de aantrekkelijkheid te betoogen van

Schoon bloemgewas en edel kruid,
Van 's hemels daauw gevoed —

of van

Het steken van de middagzon,
Ontwijk ik in 't bosschaadje —

en dat het zich immer thuis zal gevoelen in een lied als dit:

> Wreed gescheiden lievelingen,
> Die uw pad met traantjes weekt;
> Voor wier diep verscheurde harten
> De aarde niet een roosjen kweekt?

Neen gy gelooft het niet. En WAAROM gelooft gy het niet, M. H? Omdat gy het niet zoudt kunnen gelooven, zonder aan de menschheid te vertwijfelen. Omdat gy zoudt moeten zeggen: indien ook by het Volk het natuurlijk gevoel zal zijn uitgedoofd, en plaats gemaakt hebben voor valsch gevoel en sensiblerie, dan is er geen hoop meer.

Het natuurlijk gevoel, OOK by het volk uitgedoofd. Daar wachtte ik u. Ook gy onderstelt dan; mogelijk uws ondanks, en des noods onbewust; ook gy onderstelt dan, voor het dierbaarste pand der menschheid, door de noodlottige scheiding van hart en hoofd, en door allerlei snel en langzaam geweld, dat de beschaving, met de beste oogmerken, de natuur aandoet; ook gy onderstelt dan, voor het dierbaarst pand der menschheid, in haar midden van alle zijden belaagd, bestookt, van verdieping tot verdieping, van vertrek tot vertrek vervolgd en verjaagd, een laatste, een veilige schuilplaats in den boezem des Volks!... En waarom? Omdat, van naby omringd als gy zijt van menschen die by beschaving, wetenschap, wijsbegeerte en kunst veel gewonnen, maar niet enkel gewonnen hebben, gy u overtuigd houdt dat de mensch des Volks, wien zoo veel ontbreekt, sommige zaken, en daaronder zeer kostelijke, zuiverer, frisscher, ongeschondener bewaard heeft dan zylieden en gyzelf. Omdat gy, met my, te midden van het Volk, den mensch der natuur, in goe-

den zin, den geheel menschelijken mensch nog zoekt, nog verwacht, en vinden zult.

Indien dit vertrouwen by ons is, M. H! en indien het gegrond is, dan hebben wy ook het geheim, waarnaar wy zoeken gevonden. Dan is de eerste voorwaarde van den populairen toon ons bekend. Neen! dat geheim was niet het geheim eener al te slordig in 't oogloopende kunstgreep; ook is het geenszins het geheim der middelmatigheid; en evenmin dat der hoogste kunst. Maar het is het geheim eener natuur, die aan de natuur eens anderen beandwoordt. Het is het geheim eener onvervalschte, onverminkte menschennatuur, sprekende tot de natuur des menschen. Het zal er op aankomen deze natuur in hare waarheid, in hare eigenaardigheid, in hare wezenlijke, schoon soms aan haar zelve onbewuste behoeften en neigingen te kennen, te erkennen, recht te doen, te eeren, te dienen; ja te dienen, en dat niet met oogendienst als menschen behagende, want de roeping is haar te leiden, te buigen, te veredelen, te verrijken, en, op het hoogst en heiligst gebied, haar de vernieuwing te gemoet te voeren; doch dit alles moet van hare rechte kennis en erkentenis uitgaan, door aanknooping aan het gekende werkelijke, en niet door eene bewerking in den blinde. Het zal er op aankomen deze onvervalschte, onverminkte menschennatuur, in hare frischheid, in hare levensvolheid, in hare gevoeligheid ook zelf te bezitten, te behoeden, aan te kweeken, te raadplegen, haar by haar recht te handhaven, en op hare ingevingen te vertrouwen. Geen onbeduidende eisch voorwaar! en geen lichte taak in een eeuw, als waarin wy nu eenmaal geboren zijn, en die wy zoo min beletten kunnen reeds de negentiende der chris-

telijke jaartelling te wezen, als wy onszelven kunnen onttrekken aan het lot hare kinderen en kweekelingen te zijn; eeuw van beschaafdheid en overbeschaving, van kunst en kunstverfijning, van kritiek en hyperkritiek; eeuw, waarin het gebruik van het kunstglas het gezicht bedorven heeft, de hand door gedurige inspanning beeft, en overmaat van zelfbeschouwing ons bang maakt voor onszelven, en alle onwillekeurige werking by haren oorsprong verlamt. Eeuw aan schrijvers en dichters en geniale koppen, aan wijsgeeren, geleerden en critici, aan welmeenende menschenvrienden en ernstigdenkende christenen, niet arm, maar verre van rijk aan de zoodanigen, die, by dit alles, boven dit alles, of door dit alles te meer, Menschen genoemd mogen worden in den waren, in den menschelijken zin des woords.

Geen kleine eisch, geen geringe taak; maar waarop niets valt af te dingen; die onverbiddelijk is voor een iegelijk die zich een zedelijke roeping gevoelt voor het Volk.

Het is niet voor het Volk, wat niet is voor den Mensch, wat niet komt van den Mensch, als zoodanig. Laat de Mensch spreken. De onderwezene, de geoefende, de begaafde, de beschaafde, de veredelde, de door Gods licht verlichte — voorzeker! Maar in de eerste plaats: de Mensch. Onverminkt, onbeschadigd.

Niet een wezen, door eenzijdige ontwikkeling van een enkel vermogen ten koste van het geheel, tot een carricatuur der menschheid vervormd; niet het overblijfsel van een mensch, door overprikkeling, overspanning, overvoeding, en verhoogd, maar ziekelijk verhoogd leven, inwendig gedésorganiseerd. Niet een mensch, door een leven uitsluitend voor de wetenschap, door een leven voor de kunst, door een leven voor de wijsbegeerte, door een verstands-

leven, door een gevoelsleven, door een fantazieleven, door een kwalijk begrepen leven voor den hemel aan het leven der menschheid vreemd geworden. Maar de Mensch, in de waarheid, de zelfheid, de eenheid, de volheid van het menschelijke zijn: een zoodanige (*cui nihil humani alienum*) die met de menschheid leeft en gevoelt, lijdt en geniet, hoopt en vreest, vraagt en klaagt, bidt en zoekt, een God behoeft voor zijn hart, en een hart heeft voor zijn God. Dat zulk een Mensch spreke, zoo hy spreken kan: alle menschelijke ooren worden opgestoken, alle menschelijke harten openen zich. En derhalve het hart des Volks. Wat men ook zij, in de eerste plaats Mensch te zijn en menschelijk te gevoelen, gelijk het voor menschbeleedigende praktijken en onmenschkundige theoriën behoedt, gelijk het is de waarborg der oorspronkelijkheid, der persoonlijkheid, der veelzijdigheid; zoo ook is het het eenvoudig geheim der sympathetische werking op alle menschen, het machtig geheim van de onderwerping der geesten, het onfeilbaar geheim van den toon des harten, dat is van den populairen toon.

Laat ons dan ophouden, M. H! naar dien toon onder dien bepaalden naam te vragen. Wy kunnen naauwelijks een grooter fout begaan dan het speciale te zoeken, waar de geheele kracht in het waarachtig algemeene, in het wezenlijk gemeenschappelijke bestaat. Het gemeenmenschelijke, ziedaar wat het populaire in zich sluit. Geen wonder dat het waarlijk populaire niet alleen voor het Volk, maar voor Allen is. Het gemeenmenschelijke. En om dat te leeren kennen, te leeren sparen, te leeren ontwikkelen, te kunnen dienen, moet niets dan het eigen binnenste ondervraagd

worden. Schamen wy ons, indien by dit onderzoek het binnenste ons verlegen laat. Laat ons treuren, indien, onder welken naam en met welken schijn des rechts ook, de verwoester is binnengeslopen, die het kostelijkste niet gespaard heeft. Indien de luite met geborsten zangbodem nederligt in het stof; het tiensnarig instrument nog maar ééne snaar overig heeft; de aeolische harp niet meer beandwoordt aan den adem des winds; en zelfs de echo de beroofde en verlatene woning heeft vaarwel gezegd. Ach, indien het grootendeels, indien het eenigermate aldus gesteld is, laat ons dan afzien van de schoone eer de schrijvers, de dichters, de redenaars des Volks te wezen. Daar zijn kleinere kringen, waarin wy misschien nog veel roem behalen en eenig nut kunnen stichten: wy deugen nog voor elke wereld waar men het doen kan met den vervormden, met den conventioneelen mensch: wy zijn nog goed genoeg voor de geleerde wereld, voor de kunstwereld, voor de groote wereld die klein is; maar voor de groote wereld die groot is, voor de wereld der Menschen, voor de wereld des Volks zijn wy verloren. Het wordt tijd van de wanhopige poging af te zien om door kunstgreep, oefening, methode, om door afzien en nabootsen te vergoeden, wat aan inwendig vermogen ontbreekt.

Nog eenmaal: het instrument van den populairen toon is het volledig, is het welbesnaard menschelijk hart. De onvergelijkelijke eer van dien toon te hebben getroffen, wordt niet gevonden door hem die er op uit gaat haar te zoeken. Maar zy wandelt die grootmoedigen na, die, in den vollen rijkdom hunner krachten en gaven, niet anders gewild en niet anders gezocht hebben dan, met en vóór de menschheid, waarlijk geleefd! Mensch te zijn

Ik eindig M. H! Maar vergunt my nog eene opmerking, die de hoofdgedachte van mijn gebrekkig betoog, meer dan eenige andere bevestigen kan. De dierbaarste schat der menschheid, zoo wel als de hoogste kroon harer letterkunde is de Heilige Schrift.

Zy is het die ons wijs kan maken tot zaligheid, zy alleen. En waarom? Omdat zy niet is voortgebracht door den aan zichzelven overgelaten geest des menschen, maar geschreven door de heilige menschen Gods van den Heiligen Geest gedreven zijnde; omdat zy is van God ingegeven. Levend is zy, en krachtig, en scherpsnijdender dan eenig tweesnijdend zwaard, omdat zy is het Woord Gods.

Maar die Heilige Schrift is tevens de populairste aller schriften. En waarom is zy *dat?* Omdat zy in haren gantschen toon en vorm volstrekt en by uitnemendheid menschelijk is; veel menschelijker dan sommige ontmenschelijkte menschen, in brooddronkene ondankbaarheid, zouden begeerd, of, had het aan hun gestaan, zouden besteld hebben. De populairste van alle schriften is zy daarom, omdat zy grootendeels geschreven is door de zoodanigen, die of eenvoudig waren en ongeleerd, of aan wie de meerdere of mindere mate hunner beschaving iets gegeven, maar niets bedorven had, en by wie ook de overwinning van het vleesch door den geest, wel eene nieuwe natuur maar geen onnatuurlijkheid had te weeg gebracht; eene nieuwe maar geen andere dan eene menschelijke.

En zoo lang de wareld staat is door niemand op aarde ooit populairer gesproken dan door Hem, van wien, gelijk geheel zijn leven en al zijn lijden, ook al zijn spreken dit getuigenis geeft: Dit is zijne liefde: hy is MENSCH geworden om uwent wil.

HET POPULAIRE.

LOSSE OPMERKINGEN EN AANTEEKENINGEN, ALS NASCHRIFT OP DE VOORGAANDE VOORLEZING.

Bij de Ouden werden Dichtkunst en Welsprekendheid ARTES POPULARES geheeten.

Een populair stuk wordt niet gemaakt, maar geboren.
Niet de Schrijver, maar het Volk stempelt het als populair.
Het zelf daarvoor te stempelen verraadt wantrouwen, en wekt wantrouwen.

Zonder uitnemend te zijn kan men niet populair zijn.
Men kan nogthands uitnemend wezen, en niet populair.
De redenen van dit verschijnsel zijn dan te zoeken:

a. By den Autheur.
b. By het Volk.

Een populair Schrijver moet een populair karakter zijn.
Maar wie is een populair karakter?
Niet elk die het wezen wil.
Niet elk die het volk naar den mond spreekt.
Ook niet elk die uit het volk is opgestaan.

Het is eene groote dwaling, het Populaire aan de keuze van den vorm te verbinden.

Men moet niet wanen dat een tafereel uit het volksleven het Volk zelf by voorkeur boeit.. Volksvertellingen en volksliederen van den ouden tijd, vol prinsen en prinsessen, leeren my het tegendeel.

„Een Koning trouwt een Harderinne” (CATS). Ziedaar voor het Volk een uitlokkende titel.

De *Ivanhoe* van Sir WALTER SCOTT, populairer dan *The Heart of Mid-Lothian.*

Het naïve is niet populair, zoo min als voor kinderen aantrekkelijk.

Het is, na al het kunstige en gemaakte, een verkwikking voor beschaafden en geletterden. Den volke en den kinderen schijnt het nuchter en onnoozel.

Duidelijkheid is een groot vereischte. Doch men vergete niet, dat het Volk nog wel eens iets wil lezen, dat het niet volkomen begrijpt, terwijl het volstrekt onmogelijk is het iets te doen begrijpen, dat het niet leest.

Het geheimzinnig zinrijke is populairer dan het overduidelijke.

Zinnebeelden, allegoriën.

BUNYAN's *Eens Christens Reize naar de Eeuwigheid* beschaamt alle Tractaatjens van de negentiende Eeuw. (Zie MACAULAY).

„Have I read the little book wot you left? No, I an't read the little book wot you left. There an't nobody here as knows how to read it; and if there wos, it would n't be suitable to me. It 's a book fit for a babby, and I'm not a babby. If you was to leave me a doll, I should n't miss it."

Zoo spreekt een *Brickmaker* in DICKENS's *Bleak House.* I. 151. (Leipz. Ed.)

Kortheid is geen vereischte. Het Volk heeft liever een boek dan een vliegend blaadtjen.

Ook de kinderen vragen u om eene „heele lange" vertelling.

Verhalen als van CATS in zijn *Trouringh* vallen het volk in het geheel niet te lang.

Aanschouwelijkheid in de voorstelling is juist niet eenzelvig met het spreken in gelijkenissen, beelden, voorbeelden. Dit alles kan geschieden zonder aanschouwelijkheid. En omgekeerd.

Men moet het populaire van de redenen des Heilands niet maar in het aanschouwelijke der voorstelling, het parabolische

van den vorm zoeken; maar vooral in het zinrijke, diepzinnige, verstandige, ware, tot den mensch in den mensch doordringende.

„Die het vatten kan vatte het!" zeide JEZUS somtijds. Maar ook wat gy in zijne redenen niet kunt vatten, vat u nogthands; zoodat gy het „overlegt en bewaart in uw hart."

Zoo min de stylisten die den vorm der H. Schrift zouden willen verbeteren, als de wijsgeeren die haren inhoud berispt hebben, zijn tot nog toe populair geworden. Als zy het zijn zullen, is het met de menschheid gedaan.

Niets zinkt in het hart des Volks, dan hetgeen uit het hart voortkomt. Het weet even zoo veel van „de kunst om de kunst lief te hebben", als om de geleerdheid te bewonderen. Het is niet zoo belangeloos. Hy die de kunst om de kunst beoefent, moge zien hoe de kunst den kunstenaar loone. Daarenboven nog lof en dank by het Volk te willen behalen, zou wat veel gevergd zijn. Het Volk wil niet slechts onderwezen, niet slechts gestreeld worden, het wil profiteeren en gevoelen. En het gevoelt fijn, juist, diep, waarlijk menschelijk.

Fijn? Hieraan twijfelt men, en naar 't schijnt met recht. Er zijn vele schoonheden, die het volk onverschillig laten, en van de beste. Toegegeven wat zekere schoonheden van vorm en byzondering betreft, die een gecultiveerder smaak vereischen. Maar er zijn weer andere dingen die het Volk, gelijk de kinderen, fijner gevoelen, dan gecultiveerden. Byv. of gy ook meent hetgeen gy zegt; of uw hart er by is; of gy uit uzelven spreekt, dan of anderen het u hebben voorgezegd.

Pour le peuple, il faut que tout coule de source.

Het Volk gevoelt alles van eene uitboezeming als deze:

> En nu — ik kan mijn hairen tellen,
> Maar wie telt mijner tranen tal.
> Eer vloeit de Rhijn weer tot zijn wellen,
> Eer ik dien slag vergeten zal!
> Dien slag, die my ten tweeden male
> De kroon deed vallen van het hoofd. . .

'k Heb steeds, o God! aan u geloofd,
En zal zoo lang ik adem hale,
My sterken in uw vadertrouw;
Die nimmer plaagt uit lust tot plagen:
Maar toch het valt my zwaar te dragen,
Die dubble maat van dubblen rouw.

(BORGER.)

Het gevoelt niets van eene klacht als deze:

Je fus dès la mamelle un homme de douleur,
Mon coeur au lieu de sang n'a roulé que des larmes;
Ou plutôt, de ces pleurs Dieu m'a ravi les charmes,
Il a pétrifié les larmes dans mon coeur;
L'amertume est mon miel, etc.

(LAMARTINE.)

Er zijn voor het Volk geen bloot intellectueele, geen bloot aesthetische genoegens. Het is vreemd aan ons moreel sensualisme.

Het Volk kan onmogelijk door sentimentaliteit, hartstochtelijkheid (valschen *pathos*) of valsch vernuft bekoord worden. Het zijn wansmaken, die uit overbeschaving en overprikkeling geboren worden, en waartegen de kritiek te vergeefs in naam der Muzen geijverd heeft. Het volk griezelt er van, als een boer van adelijk wild.

Wie van zoete liedtjens houdt;
Ik verkies ze liever zout —

Zong TOLLENS; en het Volk is volkomen van zijn gevoelen. Het kan geen zoete liedtjens slikken, of binnenhouden; al waren ze met goud bekroond.
Primum verum: Het Volk eet niets zonder zout.

Het Rationalisme is door en door impopulair. Het heeft geen zout. Het volk proeft niets aan zijne algemeenheden. De abstractiën God, Deugd, en Onsterfelijkheid laten als zoodanig geene populaire behandeling toe. Maar de concreete leer van Vader, Zoon en Heiligen Geest, Ellende, Verlossing en Dankbaarheid heeft zijn LUTHER, zijn URSINUS en OLIVIANUS.

Het Volk wil niet slechts een Mensch zien, maar een Individu, een bepaalde kennelijke menschelijke persoonlijkheid en

karakter. Om namen geeft het niet, maar om physionomiën.

Vele geschriften, redenen, gedichten en liederen hebben daar den stempel niet van. Zy schijnen eerder het product van een opvolging van menschen, dan van een bepaalden mensch; zy schijnen somtijds eerder uit een boek of boeken, dan uit een mensch geboren. Nescio quid servile olent et non sui juris. Dit is genoeg om het Volk onverschillig te laten. Het wil handenarbeid, geen fabriekwerk, en heeft een scherp oog om daartusschen te onderscheiden.

Hoe meer het Volk den Mensch in u ziet en een bepaalden mensch; hoe meer invloed uwe menschelijke individualiteit op uwe uitdrukking heeft; hoe frisscher, hoe eigenaardiger, hoe origineeler die naar buiten komt: hoe meer gy de Dichter, de Schrijver, de Redenaar des Volks wezen zult. Doch des Volks niet alleen, maar der Menschheid.

Vox populi vox Dei.

De sympathie tusschen de edelste en zeldzaamste geesten en het Volk, bewijst voor beiden.

Wy zoeken het Populaire vóór ons, en het ligt achter ons. Achter ons, gelijk het doorgeleefde, uitgegroeide, afgelegde. Achter ons, gelijk het Eden onzer jeugd.

Hier is de moeielijkheid: de taal der natuur nog weer te leeren, als de kunst reeds een tweede natuur geworden is.

Veel gemakkelijker is het zich het ongehoordste eigen te maken, dan het natuurlijke terug te vinden.

„De kunst om de kunst door de kunst te verbergen" moge de hoogste kunst (het fijnste bedrog) zijn, zy baat niet waar niets dan de Natuur voldoet.

Het komt er op aan zich van de kunst te ontdoen, nadat zy haar vrucht by ons gehad heeft.

En dit laatste moet ook blijken.

Maar niet blinken.

Er zijn oogenblikken waarin een iegelijk den populairen stijl zonder moeite treft:

in de hoogste vreugde;
in de diepste smart;
op het sterfbed.

Hare verontmenschelijkende kracht is de schaduwzijde dier zelfde Beschaving, wier lichtzijde de veredeling des menschdoms is.

Door de vermogens te verfijnen loopt zy tevens gevaar ze te verzwakken.

Door het buitensporig ontwikkelen van enkele organen verbreekt zy het evenwicht, en stoort de samenwerking van allen; door ze immer te spannen gaan veerkracht, en onwillekeurige werking te loor.

De brillen beter, de oogen steeds slechter. Fijner gereedschap; onhandiger handen.

Van hier zoo veel:
Groote geleerden, met weinig gezond verstand;
Groote kunstenaars, met weinig zielsgevoel,
Zeer wijsgeerige personen, zonder eenige intuitie of tact voor waarheid.
En onder duizend Schrijvers, een enkele populair.

Ce que j'ai appelé *popularité*, volontiers je l'appellerais *humanité*. C'est tout ce qui rappelle aux hommes la communauté de leur origine ou de leur condition. C'est la vive empreinte de ce qui rend un homme l'égal ou le sembable d'un autre homme. Cette égalité, cette similitude, on l'oublie trop, soit dans la grande politesse des moeurs, soit dans des habitudes trop intellectuelles. Même dans une condition moyenne, la vie est tellement artificielle, la nature est tellement traduite, qu'on ne distingue plus la saveur du texte original; et quant au pauvre, au misérable, il n'a sous les yeux qu'un texte corrompu qui le repousse et l'attriste.

VINET, *Homilétique*, 503.

De sleutel van het Populaire ligt in een gelukkige toepassing van deze beginselen:

1. Reken op den Mensch, en slechts op den Mensch.
2. Misken den Mensch niet.
3. Spreek als Mensch.
4. Wees uzelf.

WILLEM VAN HAREN'S

FRISO.

— Wat nimmer zal versterven
Is uw naam, o Praziaat! —
Zoo lang hart in Friesland slaat,
Hollands strand in 't water baadt,
Zal hy eer noch glorie derven,
Maar steeds nieuwen roem verwerven,
Nu van Harens heldenlier
Hem omvlocht met Dichtlaurier.

BILDERDIJK.

Onder de vrij talrijke schare onzer nederlandsche dichters — ik spreek natuurlijk slechts van dooden, want van levenden zou ik niet durven reppen — vindt men allerlei volksken, tot een glazenmaker toe, en deze heeft, in zijne dubbele hoedanigheid, leven genoeg gemaakt. Wy zijn evenzeer in het gelukkig bezit van dichtbundels, die ambachtslieden, akkerlieden, kooplieden, krijgslieden, zeelieden of wel kunstschilders tot autheurs gehad hebben: als van dezulken, die wy aan godgeleerden, geneeskunstoefenaren, rechtsgeleerden, professoren en eigenlijk gezegde mannen van letteren verschuldigd zijn. Een opzettelijke statistiek; en het wondert my dat men er zich nog niet mede bezig heeft gehouden; eene opzettelijke statistiek op dit punt zou zonneklaar bewijzen dat er, althands in Nederland, naauwelijks een enkele stand of levensbetrekking te vinden is, die van de geschiktheid voor de poëzy uitsluit. Indien men niet zoo zeer het aantal van producenten, als de waardy der geleverde voortbrengselen in aanmerking neemt, zal men waarschijnlijk tot het besluit ko-

men, dat bovenal het vak van kousenkooper en het emplooi van lombardhouder zich buitengemeen wel met den dichterlijken aanleg paren liet; doch dat hy zich ook zeer goed met hooge staatsambten verdroeg, en zich zelfs niet ongelukkig onder eens burgemeesters paruik wist te ontwikkelen. Aan de vermelding van „aanzienlijke geslachten", „deftige geslachten", „deftige edoch onbemiddelde ouders", ontbreekt het den Schrijveren over de geschiedenis onzer Nederlandsche Letterkunde even min als aan die van „eenvoudige", „geringe", „behoeftige edoch brave" dito. Maar te midden van de bonte en talrijke menigte komt my slechts een drietal nederlandsche dichters te binnen, die tot den eigenlijk gezegden adelstand behoorden. Een van dit drietal was, om de waarheid te zeggen, eene dichteres; en in die hoedanigheid moet ik, schoon zy later bloeide, haar het eerst vermelden. Reeds komt u op de lippen de naam van JULIANA CORNELIA Baronnesse DE LANNOY. De beide anderen die ik bedoel waren de gebroeders WILLEM en ONNO ZWIER VAN HAREN.

Deze opmerking bewijst voorzeker niets tegen de poëzy. Maar ook niets tegen eene hooge geboorte. Misschien bewijst zy in 't geheel niets. Of zoo er iets in mocht liggen opgesloten, het is voorzeker dit, dat indien de heeren en dames van den bloede zich met de muzen inlaten, zy het op eene wijze doen, die krachtige nieuwe titels voegt by hunne oude privilegiën.

Der Bredasche jonkvrouw heeft het, gedurende de dagen haars levens niet aan lof en bewondering ontbroken, zoo min als haar poes Pegaasjen, die, getuigen de lijkgedichten! een alleraardigst katjen moet geweest zijn (1). Aan het friesche broederpaar daarentegen, viel van hunne tijd-

genooten eene minder onverdeelde goedkeuring te beurt. Zy waren metterdaad miskende geniën; hetwelk onder anderen ook daaruit blijkt, dat zy nimmer zichzelven als zoodanig hebben beschouwd.

FEITH en BILDERDIJK hebben het hunne gedaan om, door optoetsing en nieuwe uitgave van de Geuzen, den jongeren broeder, ONNO ZWIER, recht te doen wedervaren by de nakomelingschap. En thands kennen wy den rang van een onzer eerste dichters toe aan een man, van wien de *Vaderlandsche Letteroefeningen* van 1770 meenden te moeten verklaren, „dat het jammer was dat ZEd. geen goede vrienden had om hem recht ernstig te waarschuwen van het schrijven in rijm en maat af te zien; of dat hy geene geestgesteldheid bezat om zoodanig een waarschuwing in acht te nemen."

Wat den anderen broeder WILLEM betreft, die tusschen de jaren 1710 en 1768 geleefd heeft, en die in het jaar 1731 voor het eerst met een lijk- en grafgedicht op zijn overledene Vrouw Moeder optrad: deze gaf in het jaar 1742 onder den titel van *Leonidas* een drietal lierzangen uit, waarvan men zegt dat, binnen den tijd van drie dagen, honderdduizend exemplaren verkocht werden. Een debiet, hetwelk ons aan dat in onzen tijd van het schoone werk van Mrs. BEECHER STOWE doet denken. En VAN HARENS poëzy had practische gevolgen. Weinig was het zoo zy den dichter een lofgedicht verwierf van niemand minder dan van den afgod der eeuw, VOLTAIRE. Meer beteekende het dat zijne krachtige taal den geest zijner eigene natie in beweging bracht; en dit zoo zeer dat hare vertegenwoordigers zich genoopt gevoelden tot het

nemen van een besluit, waartoe zy anders niet lichtelijk zouden zijn overgegaan. Dit besluit kwam eene Vorstin ten goede. In het jaar 1743 vonden de Staten Generaal goed de koningin van Hongarye, die men tot nog toe, uit vreeze voor Frankrijk, slechts met geld ondersteund had, overeenkomstig hare aanvraag, thands ook met krijgsbenden te hulp te komen. Als Afgevaardigde van Friesland had VAN HAREN in het vorig jaar al zijne welsprekendheid aangewend om dit te weeg te brengen, maar wat hy door deze niet had uitgewerkt, vermocht de dichtgave. Een uitslag waarop hy met rede grootsch was, en die hem in later jaren aan zijn neef GROVESTINS schrijven deed: „J'ai fait lever vingt mille hommes par trois pièces en vers." (HALBERTSMA) (2).

Maar ten dage dat deze „trois pièces en vers" het nederlandsche volk en zijne regenten, en ook den regeerenden prins der fransche letterkunde, in beweging brachten, was, sedert ettelijke maanden reeds, een uitgebreid dichtwerk van denzelfden Zanger in het licht verschenen, dat niet zoo veel opgang gemaakt had, ja zelfs met groote koelheid ontfangen was, en waarvan de rechte waardeering eerst voor een veel later tijdvak bewaard bleef. Het was in XII Boeken verdeeld, en droeg tot opschrift:

GEVALLEN VAN FRISO,

Koning der Gangariden en Prasiaten.

Dit werk is zelfs by vrienden der vaderlandsche poëzy veel te weinig bekend, en komt in hunne boekeryen niet zeer algemeen voor. Veel belangrijks is er over te le-

zen in "*Het geslacht der van Harens*, fragmenten door J. H. HALBERTSMA," een voortreffelijk boek in het jaar 1829 te Deventer in 't licht verschenen. Zoo ik dit boek, gelijk het verdiende, in aller handen mocht achten, zeker had ik den moed niet met een opstel over den *Friso* op te treden. Maar de Hoogleeraar TYDEMAN bemoedigt my in zijne Aanteekeningen op BILDERDIJK's *Geschiedenis des Vaderlands*, met de verzekering dat ook dit werk — hy schrijft het ten deele aan de gebeurtenissen van het jaar van geestdrift 1830 toe — te weinig is bekend geworden. Zoo waag ik het dan, en breng toch ook mijne eigene wijze van behandeling en, zoo ik hoop, zelfstandig oordeel mede.

De *Friso* van WILLEM VAN HAREN is een stuk evenzeer door zijn stout Ontwerp, zijn belangrijken Inhoud, zijn buitengemeene Schoonheden en eigenaardige Gebreken opmerkelijk, als door de merkwaardige Lotgevallen die het heeft gehad, en de Persoonlijkheid van zijnen autheur.

Wat VONDEL tweemaal gewenscht had maar niet had kunnen verwezenlijken, dat was voor WILLEM VAN HAREN weggelegd. 〃Aan hem behoort de roem dat hy de eerste van alle nederlandsche dichters geweest is, die het plan van een heldendicht, op de leest der Ouden geschoeid, ten uitvoer bracht〃 (HALBERTSMA). Op de leest der Ouden geschoeid, zeggen ook wy met nadruk; want van dichtmatige levensgeschiedenissen van bijbelsche personen, waaraan men gereed stond den hoogdravenden naam van heldendicht te verspillen, had ARNOLD HOOGVLIET door zijn *Abraham de Aartsvader* het voorbeeld reeds gegeven; voorbeeld waarvan de vruchtbare navolging, met ongelijke krachten, zich tot op ADRIAAN LOOSJES en PETRONELLA MOENS heeft uitgestrekt. VAN HARENS held was geen Bijbelheilige, maar ook geen vorst of veroveraar aan de belangen van het volk, voor hetwelk hy met zijn dichtwerk optrad, vreemd. Een CONSTANTIJN lachte hem niet aan, en boven BATO; dit waren de helden die VONDEL zich verkozen had (3);

moest hy als Fries natuurlijk *Friso* verkiezen; FRISO, zoon van STAVO, wien de overlevering als stamvader van zijne eigene natie aanwees. Van dezen vermelden oude Kronijken, dat hy (uit koninklijken bloede in Indië geboren), ten tijde van ALEXANDER den Groote en van de Romeinsche Consuls LUCIUS PAPIRIUS CURSOR en QUINTUS PUBLILIUS PHILO, in zijn eerste jeugd door den verrader AGRAMMES uit zijne vaderlijke staten is verdreven geworden; Indiën uit-, Azië door-, de Middellandsche Zee ingereisd is; uit deze, door de straat van Hercules, den Oceaan is ingestreefd en, noordwaarts aangehouden hebbende, den Vliestroom heeft gevonden, aan wiens mond hy zich nederzett'e en het land naar zijnen naam noemde. Het plan van VAN HARENS dichtstuk is den jongen held op dezen zijnen tocht, onder velerlei lotgeval, tot zijne schoone bestemming te geleiden.

Mocht de keuze van dit onderwerp gelukkig geacht worden, omdat het nationaal is, en, by menige aanraking met de geschiedenis en enkele harer doorluchtigste figuren, nogthands, als voor het grootste gedeelte fabelachtig, den dichter de handen vrijliet zonder hem in gevaar te brengen „de waarheid te grof voor het hoofd te stooten of te beleedigen" (FRISO Voorrede 2de Uitg.); ook bood het, tusschen Vlie en Indus, eene alvast niet te bekrompene ruimte voor afwisseling van gebeurtenissen en verscheidenheid van tooneel.

Deze ruimte is zelfs zoo groot, dat zy een later en zeer gunstig beoordeelaar van het gedicht verontrustend en verbijsterend is voorgekomen. „Meestal" schrijft hy; „meestal worden wy verplaatst in al te vreemde gewesten, by volkeren in wier godsdienst en zeden wy door afstand van

plaats en tijd te weinig belang stellen." (JER. DE VRIES). Doch de aanmerking werd gemaakt in 1808. Sedert hebben wy den stoom, den overlandweg, en de overschoenen, en gaan door dik en dun. Inderdaad nu wy gedurig naar Indië moeten, om oorsprong en afleiding van hollandsche woorden na te sporen, zijn ons de Gangarieden en Prasiaten in 't geheel niet meer vreemd. Weinig, voorzeker droomde VAN HAREN dat hy in de fabelachtige geschiedenis van zijnen Held, min of meer schetste de ware geschiedenis van zijne Taal.

Doch hoe dit zij: achtereenvolgens wordt ons deze Held getoond in het Indische Gangaris, op Taprobana (Ceilon) op de kust van Carmanie, en wel te Pasargada aan het hof van den landvoogd ORSINES, grootsten en laatsten prins van het doorluchtig bloed van CYRUS. Wy volgen hem, nu in de roemrijke tegenwoordigheid van ALEXANDER den Groote, dan te Rome en in het legerkamp der Romeinen in oorlog tegen de Samnieten; daarna op de wateren der Middellandsche Zee; in den mond der Betis, by de zuilen van Hercules; op den grooten Oceaan; straks, onder de kust van Brittenland, op het rotsig Vectis, het thands zoo bloeiend Wight, toen

Een Eiland zonder Volk, of Stad, of dorp of Haven,
(*Friso*, X. 681. 1ste Uitg.)

en eindelijk op onze eigene moerassige kusten in het midden der Alanen, sedert Friezen, tot wier hoofd en koning hem het lot heeft uitverkoren. Nu eens zien wy hem op het bloedig oorlogsveld wonderen doen van dapperheid; dan in eene van zijn kant edele maar vruchtelooze worsteling met de listen en lagen van openlijke of bedekte

vijanden; aanstonds in het midden van stormen en woeste baren, en met al de ijsselijkheden van een schipbreuk bedreigd.

> Eerst schoot het bliksemvuur ten vollen boezem uit;
> Toen hoorde men een zwaar en schrikkelijk geluid.
> De donder rees naby, maar verr' van daar gedreven
> Door 't holle zwerk, deê 't Rijk der groote waatren beven.
> De zwangre wolk gescheurd, viel haaglend neêr in 't nat,
> En geesselde de zee, die dol naar boven spat.
> De winden, tevens los gebroken uit hun hoeken,
> Gaan dompelend den grond des Oceaans bezoeken.
> Zy jagen golven op, die, hemelhoogte, 't oog
> Verschrikken, als of zich een zwaar gebergt bewoog;
> Alsof d' Imaüs, of de Caucasus, ten vollen
> Ontworteld, langs een veld verwoestend aan kwam rollen.
> De duisternis koomt by 't gehuil der winden; zwart,
> Gelijk wanneer de Styx zijn wijde kaken spart,
> Voor zielen nieuwelings tot eeuwge straf verschenen.
> De bliksem, vuriger door nacht en buien henen
> Gevlogen, schaft alleen aan 't ongerust gezicht
> Vergrooting van wanorde, in plaats van eenig licht.
>
> (V. 207—224. 1ste Uitg.)

Straks daarna zijn het de zachte ontroeringen eener edele liefdedrift voor eene schoone Koningsdochter, die hem ook tot Gemalin wordt geschonken, waardoor wy hem geschokt zien; of vinden wy hem, onder het schreien der heiligste tranen, in de armen eener sedert vele jaren voor hem verlorene, en dood gewaande Moeder. Overal vergezelt hem een vaderlijke Vriend (TEUPHIS), de hem eerst onbekende, naderhand zich ontdekkende broeder zijns overledenen Vaders, een waarachtig Wijze, die de godenleer van ZOROASTER heeft aangenomen, en FRISO, in al de ondervindingen zijns wegs, uit den schat zijner wijsheid, zijner ervaring, en wezenlijke godsvrucht dient.

Als deze op het punt staat de groote bestemming te bereiken, die hy onwetend, *per tot discrimina rerum*, is te ge-

moet gereisd, loopt de weg nog eerst door de schaduwen en schimmen der verschrikkelijke Onderwareld, en is het noodig geoordeeld dat eene Hellevaart aan de gevallen van FRISO de kroon opzette en een einde make.

Een ontwerp van dezen aart en van zulk een omvang eischt in hem, die het ten uitvoer zal leggen, een schat van kennis op allerlei gebied. Vooral kwam het aan op eene grondige wetenschap der „geschiedenissen, zeden, manieren van denken, en staatkunde der volkeren, en de gelegenheden van de vermogendste steden en gewesten der Oude wareld.” (*Friso*, Voorr. 2de Uitg.)

Het was in die dagen een eigenschap van den frieschen adel, geleerd te zijn; en beide de VAN HARENS hielden hiervan den roem met waardigheid op. Overal blijkt het in den *Friso*, dat een degelijke en veelomvattende studie op den bodem en ten grondslag ligt. En wat zijn dichter weet, weet hy sints zoo lang en zoo goed, dat het hem te midden van de scheppingen zijner verbeelding noch bekommert, noch aftrekt, noch met zelfbehagen vervult, maar dient. Ook heeft hy het niet met een *al* te kwistige hand uitgestort; een zwak, waarvoor zich zijn broeder niet genoeg heeft weten te wachten; en waardoor diens *Geuzen* zoo zeer met historische toespelingen bezwaard zijn, dat dit dichtstuk op vele plaatsen voor den gewonen lezer, al is hy tamelijk wel met de geschiedenis van den opstand tegen Spanje bekend, weinig genietbaar is.

De *Friso* is dan reeds in dit opzicht een zeer leerzaam gedicht; maar het is dit vooral om de schoone en rijke lessen van regeer- en staatskunst, van „te pas gehoorzaam zijn en te pas regeeren”, van menschenkennis en levens-

wijsheid, van rechtvaardigheid en waarachtige eer, en van eene verhevene godsdienstigheid die overal verspreid zijn; al is het ook dat de opmerking niet geheel ten onrechte gemaakt is, dat deze lessen, zonder schade voor de dichterlijke waarde van het werk, wat minder talrijk en van eene wat minder algemeene soort hadden kunnen wezen.

> De kennis van zich zelv' is de eenige Overvloed,
> De wijsheid is en blijft het allerhoogste goed,
> De wetenschap is meer dan scepters te waardeeren —
> (II. 411—413. 1ste Uitg.)

zijn denkbeelden die gedurig op nieuw worden ingeprent. Hier en daar zouden misschien de eerzuchtige gemoederen van onzen tijd nog een nuttige wenk kunnen oploopen:

> 't Gehoorzaam zijn is licht; maar lastig het gebieden;
> De geest van recht te doen wordt niet zoo ras verspreid;
> En licht deelt m' in 't gezag, maar moeilijk in 't beleid.
> (IX 490, 1, 2. 1ste Uitg.)

Wel geslaagd, dunkt my, is de volgende uitbreiding eener bekende zinspreuk:

> De waarheid! Ieder ding bezielend, maar van aard
> Des lichaams ziel gelijk, met logge stof gepaard,
> Geheel beneveld, eerst van trap tot trap te ontdekken,
> En niet voor elk die slechts zijn handen uit wil strekken;
> Zy praalt in 't middelpunt des denkbeelds, en men laat
> Haar daar, indien men niet zoo ver of verder gaat.
> (II. 379 en volg. 1ste Uitg.)

Het denkbeeld om de perziaansche godsdienst, naar de leer van Zoroaster, in te voeren was gelukkig; niet maar als „een natuurlijk middel om de heidensche godheden van Griekenland en Rome, tot walgens toe in de dichtkunst ten tooneele gebracht, te ontgaan, en om de ware godsdienst niet te mengen in verzieringen noch te evena-

ren met hersenschimmen" (*Friso*, Voorr. 2de Uitg.), maar ook omdat zy "eene zeer zuivere zedekunde vermocht aan te bieden" en zoo behandeld worden kon, dat zy zich in menig opzicht als een weerglans der geopenbaarde godsdienst vertoonde. Op eene kiesche en vruchtbare wijze heeft VAN HAREN van dit voordeel gebruik gemaakt.

Tot een proeve halen wy het volgende aan.

Aldus bemoedigt de wijze TEUPHIS zijne tochtgenooten by het opkomen van een dreigend zeegevaar:

hier is 't goddelijk vermogen
Ook tegenwoordig, ons aanschouwend met zijn oogen,
Zoo machtig ons alhier in dezen Oceaan
En al de razernij der winden by te staan,
En te beschutten, als in 't Land der Prasiaten,
En daar de Ganges komt te voorschijn in uw Staten.
Vorst Porus is niet meer dan wy daarvoor bevrijd,
En op een hoogen berg zoo min als hier, vermijdt
De mensch Gods hand. Wil hy rechtvaardig ons doen sneven,
Want alles is van hem rechtvaardig, 't zoude ons leven
Niet rekken; waren wy nu tot Magramme, of op
Het Serische gebergt, of klimmende op den top
Van Hora's duingevaart. Zijn goddelijke wetten
Zijn door vernuft, noch vlijt, noch middlen te beletten!
En is 't dat ons de dood hier heden treffen zal,
Hoe toch gebeurt het? onbestemd? en by geval?
O neen! wy vloden dan vergeefs met vlugge schreden,
En hadden elders tot geen meer gerustheid reden!
De watren vlieten niet alleen op zijn bevel.
Meer volgt het. De natuur, in 't vredigste gestel,
Snelt voor zijn aangezicht, en ligt voor hem te ontroeren,
Heeft duizend middlen om den mensch ter dood te voeren!
Maar wederom heeft Hy, die wind en zee gebiedt,
Niet voor dat ons alhier iets doodelijks geschiedt,
't Rolt alles over 't hoofd, onmachtig 't neer te drukken,
En kan het zelf geen hair met al dees woede ontrukken.
De bliksem flikkert in het water. Geen gevaar
Al barst de lucht; en in den nacht die 't alles naar
En ijsselijker maakt, vermijden alle stoffen
Den mensch, dien God gebood te laten ongetroffen;
En hem ontziende, dien de Schepper met zijn hand

Bedekt, staat hy gelijk als op een vreedzaam strand.
Zoo past het groot te zijn, en niet wanneer gevaren,
Verre af zijn! 't Is hier tijd om woord en daad te paren:
Wie dient een waren God en vreest iets buiten hem?
Een laffe ziel, die niets dan spooksel, lucht en stem,
Voor Godsvrucht neemt, 't geen haast verdwijnt van voor zijne oogen,
In 't allereerst gevaar ten afgrond neêrgevlogen!
Maar 't waar betrouwen staat ontrefbaar, moedig, blij,
En schrikt voor geen geweld, noch Helsche razerny.
(V. 137—177. 1ste Uitg.)

Neiging tot het mysticke, of groote ingenomenheid met den geestelijken stand zal zeker niemand, volgens den *Friso*, aan WILLEM VAN HAREN te last leggen.

„Op het veld der staatkunde is hy republikein. In zijne beginselen, en in den fieren toon, waarop hy die beginselen uit, hooren wy den zoon der vrijheid. Hy verdedigt menschelijke rechten aan de voeten van den throon, en predikt koningen wijsheid door het tafereel der misdaden of dwaasheden hunner voorgangers aan dat eener straffende godheid te verbinden. Hy leert den onderdaan de plichten van trouw, orde, en gehoorzaamheid; hy schetst de staatszucht der grooten, de laagheid der hovelingen, de ijdelheid der vrouwen; niet met de verzachtende termen van menschenbehagers die zich schuil houden achter de namen van bescheiden en wellevende, maar stout, vrij uit de borst, als een held" (HALBERTSMA). Dit is de lof door een friesch geleerde aan den frieschen edelman gegeven, en waaraan men den Fries erkent.

Met welk een liefde overigens de republikeinschgezinde dichter; die zich trouwens de welvaart van het nederlandsch Gemeenebest niet anders dan onder een Eminent Hoofd uit het Huis van Oranje voor kon stellen; met welk een liefde de republikeinschgezinde dichter (4) het

beeld eens eerwaardigen Monarchs zich kon voorstellen, moge uit de volgende regelen blijken:

> Het was de tijd des daags, dat Charsis was gezeten
> Op d' elpen stoel, om 't volk 's lands wetten toe te meten.
> Hier kwam in veiligheid elk treden by den throon.
> 't Was om dien grooten Prins te aanschouwen, niet van noôn
> Geschenken aan te biên, aan snooden, die de gunsten
> Der Vorsten, tot hun baat, verkoopen; of door kunsten
> Verdraaien naar hun lust hetgeen hy denken moet,
> Wiens stem een gansch Gewest met diep ontzag begroet.
> Hy hoorde zelv'. Hy sprak met all' zijne onderdanen,
> Berispend' Vaderlijk, of stuitend' hunne tranen.
> Zijn voet, door ouderdom en moei'lijkheên geknakt,
> Had nogthands zijnen geest in 't minste niet verzwakt.
> Men droeg hem om het volk godspraken te verkonden,
> Van 't Hof naar de open Markt. Men hoorde duizend monden
> Uitgalmen van rondom. Leev, leev, o groote Vorst!
> Zoo leeft ook ons geluk in uw doorluchte borst!
>
> (I. 617 en volg. 1ste Uitg.)

Doch eene gelukkige keus van onderwerp, een schat van kundigheden, en de openbaring van een godsdienstig gemoed, edelaardige gevoelens en een recht en vrijheid ademenden geest zijn, hoe onschatbaar ook op zichzelve, allen te zamen nog niet genoeg, om op het gebied der fraaie letteren datgene uit te leveren, wat den naam van een schoon Dichtstuk zou mogen waardig zijn. Wat is uit het oogpunt van hetgeen daartoe vereischt wordt *de Friso?*

Een Heldendicht heeft VAN HAREN zelf het, voor zooveel my voorstaat, niet genoemd, en bevoegde kunstrechters hebben aan zijn werk dezen naam betwist. Veel verschilt het echter wat men zich daarby denkt. Bedoelt men met den titel van Heldendicht niet alleen eene dicht*soort*, maar een dicht*werk*, en wel zoodanig een, dat de

hoogste dichterlijke schoonheden op de meest harmonische wijze vereenigt, dan is er geen heldendicht behalve de *Ilias;* dan bezwijkt niet slechts de *Aeneis*, maar zelfs de *Odyssea*. Maar ik meen dat er heldendichten en heldendichten kunnen zijn; en indien *de Friso* niet tot de epische dichtsoort behoort, onder welke, bid ik u, wilt gy hem plaatsen? Is het omdat er veel uit te leeren valt, een Leerdicht? Is het een Zededicht, dewijl het een zedelijke strekking heeft? Het is waar dat het voorbeeld van den *Télémaque* overal doorstraalt. En LEONAAT doet, als FRISOOS MENTOR, daar het zijne toe, al ontdekt hy zich naderhand niet als MINERVA in eigen persoon, maar, bescheidener, als den vleeschelijken oom van onzen held. Toch zal de lezing van een paar boeken van den *Friso* ieder overtuigen, dat VAN HAREN iets anders, en, uit het oogpunt der kunst, iets hoogers bedoeld heeft dan de voortreffelijke bisschop van Kamerijk; die in zijn uitmuntenden zederoman geenszins op het oog had een litterarisch werk te leveren, zelfs de openbaarmaking er van niet gewild had, en alles aan zijn eenig oogmerk, de onderrichting van den jongen hertog van Bourgogne, ondergeschikt had gemaakt. De *Télémaque* heeft vooral niet minder by XENOPHON dan by HOMERUS ter school gegaan.

Men heeft toegestemd, dat niet slechts in dit dichtwerk, maar ook in de *Odyssea*, in de *Lusiade* en gedeeltelijk in de *Aeneis* een reistocht het onderwerp is, zonder dat zulks de epische eenheid verbreekt; doch daarby het bezwaar gemaakt, „dat *Friso* in de eerste boeken meer de aanschouwer dan de held is” (W. DE CLERCQ).

Deze feil is zeker gewichtig, maar zy kan, dunkt my, het werk van onzen dichter, zoo het overigens een Helden-

dicht is, wel als een in dit opzicht gebrekkig Heldendicht doen voorkomen, maar het geenszins onder eene andere klasse van dichtwerken stellen, of als een bastertsoort afzonderen. Zonder de vraag aan te roeren of de gevallen van *Friso* al dan niet een Heldendicht te noemen zijn, heeft BILDERDIJK zich, in eene aanteekening op zijne Geschiedenis des Vaderlands, dus uitgelaten: „De *Friso* van VAN HAREN is in alle opzichten een schoon stuk: het ontbreekt misschien eenigzins aan het blijken van de eenheid van plan; maar dit bestaat toch, en het is goed gebouwd.” En zoo deze lofspraak, die wy geheel onderschrijven, waarheid bevat, dan geloof ik niet, dat eene billijke jaloerschheid van den onmededeelbaren roem van HOMERUS ons behoort te verleiden tot een onrechtvaardig terughouden van de toepassing *in casu* van den naam en titel van Heldendicht.

Naar onze wijze van zien is met dezen naam, als geenszins een trap maar een soort uitdrukkende, zoo bijster veel niet gezegd. Een „*schoon* gedicht” zegt vrij wat meer. Een „in alle opzichten schoon *stuk*” zooals BILDERDIJK den *Friso* genoemd heeft, is indedaad de hoogste lofspraak die men geven kan; want zy brengt het denkbeeld niet slechts van schoonheden, maar van schoonheid mede. Zy sluit echter de onderstelling van gebreken niet uit. Deze zijn aanwezig zoo wel in het plan als in de uitvoering. Reeds hebben wy er een aangeduid, dat ons metterdaad groot voorkomt: de te groote lijdelijkheid van den Held in de eerste boeken. En deze aanmerking komt met den meesten nadruk neder op het II^de^ Boek, waar wy, by wege van byverdichtsel, niet de gevallen van FRISO maar metterdaad die van zijn geleider TEUPHIS vernemen,

en zulks uit den mond van dezen en in de afwezigheid van den Held. Dit is terstond na het verschijnen van het gedicht, toen het niet aan allerlei, ook ongegronde, berisping ontbrak, naar mijn oordeel te recht gegispt, en in des dichters Voorrede voor de tweede Uitgave geenszins voldoende verdedigd; noch met het betoog dat de episode noodzakelijk was, en het hier verhaalde onmogelijk aan FRISO zelf kon worden in den mond gelegd; noch met de hooge goedkeuring van VOLTAIRE over het eerste gedeelte van *Don* ALONZO D'ERCILLA'S *Araucana*, noch door de redeneeringen van zekeren heer CLEMENT, dien wy nader zullen leeren kennen. Voorts is niet alleen het al te zeer doorstralen van FÉNELONS voorbeeld berispelijk, maar over het algemeen een schadelijke invloed van den franschen smaak, en de fransche taal niet te miskennen.

Vooral geldt dit de versificatie. Gelijk in de andere stukken van WILLEM VAN HAREN (en van zijn broeder!) is deze ook in den *Friso* op vele plaatsen eerder eene fransche, die zich vergenoegt al de lettergrepen te tellen, dan eene hollandsche, die ze beide telt en meet. Er zijn ettelijke regels aan te wijzen, waaruit men zou moeten besluiten, dat de dichter de eigenaardige schoonheid en den vollen eisch van een hollandsch vers niet gevoeld heeft. Doch byna uitsluitend komen zy voor in plaatsen, die ook in een ander opzicht zwak zijn. Overal waar wy waarlijk den *dichter* hooren zijn ook de *verzen* goed; en te uitnemender, naarmate de gedachten verhevener, de schilderingen treffender zijn.

De les van ARISTOTELES te betrachten, door aan zulke plaatsen, die het minst door den inhoud kunnen schitteren, de meeste kunstzorg te besteden, ging boven zijn vermogen.

Reeds de eerste regel van het geheele Stuk is door den onvergetelijken WILLEM DE CLERCQ sterk gegispt. „Ieder onpartijdige," zegt hy, „zal moeten toestemmen, dat de aanhef

Ik onderneem om van dien jongeling te spreken

geenszins den bezielden dichter kenschetst, die, van zijn onderwerp doorgloeid, zijn boezem lucht wil geven." In deze aanmerking proeft men den Improvisator, wien wy ze ook gaarne ten goede houden; schoon wy overtuigd zijn, dat geen onpartijdige juist een lyrischen aanhef aan een episch dichtwerk zal vorderen. Doch zeker, de regel is verre van gespierd te zijn, en alles behalve numereus (5). Ook regels als deze zijn het niet:

Terwijl ik dus een waar geluk te Tamasis
Geniete, en niet meer denk om 's Rijks gestaltenis,
Verschijnt op 't onverwachtst, voor mijn verwonderde oogen,
Mijn trouwe Segon, voor mijn voeten neergebogen.
Ik stond in het begin versteld van hem te zien,
En dacht hem ook genoopt door tegenspoed te vliên,
Maar 'k werd welhaast gewaar wat reden hem deed streven,
Zoo verr' van Ganges wal, en wat er was bedreven.
(I. 415 en volg. 1ste Uitg.)

Nog minder misschien de volgende:

Vorst Teuphis ziende 't uur vast naderen, waarin
Hy worden zou gekend door Gange's koningin:
Had by zich zelf nu reeds besloten te openbaren
Zijn naam, zijn hoogen rang en smartlijk wedervaren:
Melite, die men nu gelukkig weer zou zien enz.
(IX. 735 en volg. 1ste Uitg.)

Maar wat zegt gy daarentegen van eene versificatie als deze?

Als het hart
Door doodsgevaar niet is onrustig, noch verward,
Verdubblen hoop en heil. Bedaarde en stille zinnen

En snelle handen doen alleen in nood verwinnen.
Flaauwhartigheid verslapt de zenuwen. Maar moed
Geeft helden kracht. Dan volgt de zege op tegenspoed.
(V. 179. en volg. 1ste Uitg.)

Wat van regels schilderende als de volgende?

Men zag 't hoovaardig hoofd een helm van koper dragen,
Die puntig zich omhoog verhief, om zware slagen
Te keeren, en het was ontrefbaar voor geweer;
De pijl schampte af, het zwaard gleed by de schuinte neer.
(VI. 649 en volg. 1ste Uitg.)

Een zware slag, die mist, maakt machtloos.
(III. 244. 1ste Uitg.)

Reeds stond het gantsche Heir, aandachtig opgetogen,
En lette met ontzag op des Dictators oogen.
Stil, even als op 't eind van eenen zomerdag,
De wijde zee zich toont. Waar 't ooge reiken mag,
Is geen beweging, ja geen adem zelf der winden
Of lichte golf, de kust langs glippende, te vinden.
De zee gelijkt ook strand.
(VIII. 773 en volg. 1ste Uitg.)

Maar genoeg. De drie eerst aangehaalde plaatsen zijn overgangsschalmen in eene opvolging van zaken, die verhaald moesten worden en waarvan de aaneenschakeling den dichter moeite gekost heeft (6). De schoonheden der andere zijn van zelve gekomen, te midden van het dichterlijk entrainement en uit de dichterlijke aanschouwing.

Deze zijn by den autheur van *Friso* niet altijd aanwezig, en waar ze hem ontbreken, ontbreekt hem alles. Eene tweeledige opmerking, die ons in VAN HAREN te gelijk het Kind en het Tegenbeeld van zijnen tijd te aanschouwen geeft. Het Kind van zijnen tijd, omdat ook hy zich niet geheel heeft kunnen vrijwaren voor platheden, voor betoogen en redeneeringen op rijm die geen

poëzy zijn. Maar het Tegenbeeld, omdat hem deze plathe-den, betoogen en redeneeringen op rijm zeer slecht afgingen en hy er zichtbaar mede verlegen was; terwijl de meeste overige dichters der achttiende eeuw zich daarin by uitstek in hun element schenen te gevoelen, en middel zagen er, door keurigen versbouw, een zekeren glans aan te geven, die op hunne gepoeierde paruiken terugstraalde, maar sedert met de achtbaarheid van dit valsche hair op eene lijn is gesteld geworden.

De achttiende eeuw, die by de zeventiende vergeleken, zoo weinig voortreffelijke Schilders heeft voortgebracht, verstond zich ook in de dichtkunde beter op het beschrijven dan op het schilderen. Van haren echter was een goed Schilder, maar een slecht Beschrijver. Zie hier eene Beschrijving:

> Vervolgens liet men aan hun wel bekend beleid,
> Wat best gevoegd zou zijn naar strijds gelegenheid,
> Hetzij ten eersten op den vijand los te breken,
> Hetzij de legerplaats in lichten brand te steken;
> Zy gaan, vol vreugde om deez verkiezing, en vol moed
> Door dikke duisternis, en waden door den vloed;
> En toen ze, naar men giste, aan d' andre zijde waren
> Deed Charsis Veldheer, 't volk in stilte zamen garen.
> Hy schaart de reien, geeft den Veldheer zijnen last
> En elk de plaats die hem, naar zijn bekwaamheid past.
> (III. 107 en volg. 1ste Uitg.)

Welk een proza in dit *Hetzij*, *hetzij!* Welk een jammerlijke naauwgezetheid in dit *naar men giste.*

Zie hier eene Schildering:

> Hy rolde zeer t' onpas voor zijn gewonden makker;
> Die, blind door 't rennend bloed, noch schermt in 't rond, en wakker
> Zijn leven, reeds verbeurd, verweert; maar wijl hy 't al
> Verdedigt, hem ontmoet, en struikelt door dees val.

Terstond treft Friso hem ten tweeden maal. Zijn oogen,
Verwonderd, zien een drom van spoken toegevlogen
Van 't Phlegetonsche strand. Hy vlucht; maar ijdelijk;
Voor eeuwig onderdaan van Pluto's aaklig Rijk.
(I. 609 en volg. 1ste Uitg.)

Over het geheel mag men gerust beweren, dat, met uitzondering van eenige gebrekkigheid in de versificatie, de gebreken van VAN HAREN die van zijne eeuw, en de schoonheden zijne eigene zijn.

Door rijkdom van verbeelding, volheid van gedachten, verscheidenheid van tafereel, aanschouwelijkheid van voorstelling, het doorgaans grootsche van den stijl, kracht van taal, en velerlei schoonheden van détail, staat de *Friso*, naar mijn gevoelen, boven alles wat de achttiende eeuw in ons vaderland op het gebied der Dichtkunst heeft voortgebracht.

Niets zou my gemakkelijker vallen, dan dit mijn beweren door eene menigte aanhalingen uit het behandelde gedicht te staven. Doch, behalve dat zich de gelegenheid hiertoe later nog zal voordoen, zou het my veel aangenamer wezen, indien de mededeeling van eene enkele proeve, by de reeds geleverde, tot de lezing van het schoone dichtwerk zelf mocht uitlokken.

Over het algemeen moet ik erkennen dat WILLEM VAN HAREN beter slaagt in de voorstelling van het groote en forsche, dan in die van het zachte en aandoenlijke. In dit opzicht moet hy stellig voor ONNO ZWIER, den dichter van *Rozemond*, onderdoen. Lief is deze teekening:

Zoo ziet men, in het droogst der heete zomerdagen,
De koninklijke Flore, angstvallig en verslagen,

Wanneer de wreede Zon der bloemen voedsel rooft,
Onmededoogend brandt, en haren luister dooft:
Maar als met zacht geruisch de vreugde van haar leven
Koomt op de vleugelen des Zuidewinds gedreven,
En 't dier gewenschte vocht haar teedre wortlen kust,
Word haar vernieuwde glans der stervelingen lust.

Maar wat dunkt u van de volgende voorstelling, van het ontstaan van den Pas de Calais?

Intusschen zeilt de Prins zijn reisgenoten voor,
En, met Argentorix, de naauwe stroomen door,
Die naar de koude zeên der woeste Skyten leiden,
En van het Britsche Rijk het groote Europe scheiden.
Hier leefde een oud gerucht, dat Vader OCEAAN,
Vermoeid langs Thyla's kust ten noorder throon te gaan,
Om de IJszeên aan het strand des Samojeeds te stieren,
Een zamenkomst beval der Westersche Rivieren.
Den BETIS, die den wal van Hispalis besproeit,
En door een vruchtbaar land en vette weiden vloeit;
De zilvren GADIANE, op zwanendons gedragen;
Den rijken TAAG, gevoerd op eenen gouden wagen,
Met Vorstelijk gebaar, en Koninklijken zwier;
Den DURIAS, gekroond met Roos en Violier,
En houdende eenen krans van Bloemen in zijn handen;
De snoevende GARONNE in 't midden harer banden;
De LOIRE, die, hoewel groot van gestaltenis,
Der gunsten van de Faam het minst deelachtig is;
De SEIN, die, door zich zelv' met Lauweren te sieren,
De Heerschappy begeert van alle de Rivieren;
En een oneindig tal van mindre Watergoôn,
Riep Tritons schelle hoorn voor Amfitrites Troon.
Daarop deed de Oceaan hen alle in orde scharen,
En duizend voeten hoog verheffende zijn baren,
Viel op de landstreek aan, die 't Albionsche strand,
Aan 't rijk Europe hechtte, en duwend met zijn hand,
De bergen van hun grond, de rotsen van haar vesten,
Gaf hy 't verwonnen land aan 't gramme volk ten besten.
Elk nam op deze last, een rots of heuvel meê,
En maalde die tot gruis, en spreidde ze in de zee:
De koning Oceaan reed fluks langs effen Landen,
Van 't bruisschend nat gevolgd, naar de Aloceesche stranden:
En van dien tijd af aan wierd Albion een Rijk,
Voor buitenlandsche macht, onoverwinnelijk.

(X. 215—949. 1ste Uitg.)

Men herinnert zich hier gewisselijk de schoone plaats van HOMERUS, waar hy ons, in het XIIde Boek van de *Ilias*, de vernieling door APOLLO en NEPTUNUS van den scheepsmuur der Grieken te aanschouwen geeft. Maar op welke wijze heeft de Fries van deze vinding gebruik gemaakt? Voorwaar, niet slechts als een kweekeling, maar als een meester op zijne beurt.

Doch het is vooral de merkwaardige geschiedenis van het merkwaardige gedicht, welke ik in dit opstel wenschte te herinneren. *Habent sua fata libelli.* De lotgevallen van de *Gevallen van* FRISO zijn leerzaam en byzonder geschikt om het tijdperk, waarin ze geplaatst zijn, in zijn eigenaardigheid te kenschetsen.

Zy brengen ons in 't midden der XVIIIde Eeuw. De dichterlijke waarschuwingen van ANTONIDES hadden ons land en onze letterkunde niet voor eene sterke inwerking van franschen invloed kunnen behoeden. Te veel had zich vereenigd om dien te weeg te brengen, te versterken, en byna onwederstaanbaar te maken. By de overstrooming dezer gewesten door fransche Uitgewekenen sedert de herroeping van het Edict van Nantes, by de hoogte door de fransche letterkunde bereikt, en de wezenlijke voortreffelijkheid van een aantal harer voortbrengselen, vooral ook in het zoo in-

vloedrijk dramatische vak kwam, na hare krachtige productiviteit in de zeventiende eeuw, een zeker gevoel van afmatting in onze eigene Letterkunde. PELS, oprichter van het genootschap *Nil volentibus arduum*, had in zaken van smaak en kunst het overwicht bekomen op VONDELS gelukkige nastrevers, ANTONIDES en VOLLENHOVEN; en thands berustte de scepter van gezag op den nederlandschen zangberg in de handen van SYBRAND FEITAMA; handen, die geen vlijt gespaard hadden om den *Télémaque* van FÉNELON in sierlijke nederduitsche verzen over te brengen; en zulks niet zonder by deze onderneming „een zeer fijn en geoefend kunstgevoel aan den dag te leggen.” Volgens den heer SIEGENBEEK. My wondert wat de smaakvolle prelaat zelf van zijn papieren kind gezegd zou hebben, indien hy het in dit zwatelend zijden kleed van hollandsche maat en rijm had mogen terugvinden. Doch de beroemdheid van deze vertaling was zoo algemeen, dat zy alle kunstvrienden en dichtgezelschappen, en zy waren, onder allerlei zinspreuk, alom waterzuchtig opgeschoten, gedurende vele jaren bezig hield. Om haar de vereischte volkomenheid in het oog van haren keurigen, door jonge dichters als orakel aangegaapten, als beoordeelaar niet weinig gevreesden autheur by te zetten, had deze, onder de zinspreuk STUDIO FOVETUR INGENIUM, aan hare bewerking en beschaving de helft van zijn (tweeënzestigjarig) leven verspild (7). Twintig volle jaren werden op dezelfde wijze aan de vertaling en polijsting van VOLTAIRE's *Henriade* ten koste gelegd. Zoo was dit tijdperk. Nooit wellicht heeft HORATIUS meer wil gehad van dat voortreffelijk *Nonum prematur in annum*, waarvan de dichters onzer tijden zulk een aangeboren af-

grijzen schijnen te hebben; maar ook nooit kwam het *Omne nimium nocet* beter te pas. Was het voortbrengen van een dichtstuk geen klein genoegen: het beschaven, polijsten, likken en herlikken er van scheen een wellust te zijn. Bovenal het volzalig omwerken by eene gewenschte tweede uitgave. HOOGVLIET was FEITAMA hierin voorgegaan. DE BOSCH en anderen volgden. En *Nil volentibus arduum*, *Constantia et Labore*, *Fabricando faber fimus*, juichten toe. Bovenal *Purgat et Ornat*. De volkomene ontmoediging en uitdooving van het waarachtig genie, het treurigst verval der ware dichtkunst werd voorbereid, en eene kunstkritiek in aanzien gebracht, die nog door BILDERDIJK in haar toppunt aanschouwd, zoo geestig door hem in zijne *Kunst der Poëzy* is geschetst en gehekeld.

WILLEM VAN HAREN was geen man voor kunstgenootschappen. De natuur had hem tot dichter en uitnemend dichter gevormd. Eene klassieke opvoeding, eerst aan het atheneum te Franeker, later aan de hoogeschool te Groningen genoten, grondige oefening in alle oude en nieuwe talen, en eene uitgestrekte belezenheid, ja geleerdheid in menig edel vak van menschelijke wetenschap, vooral in de geschiedenis, gepaard aan een hooge roeping en werkzaamheid in de gewichtigste staatsbetrekkingen, hadden zijn geest gevoed, zijn smaak geregeld, en aan gevoel en verbeelding dat evenwicht geschonken, zonder hetwelk geen dichterlijk genie tot iets waarlijk groots en blijvends is toegerust. Zijn geboorte en aanzien boven de meesten zijner landgenooten, en zijne werkzaamheden in raadzaal en kabinet, hielden hem van zelf buiten eene soort van letterkundige kringen, waarin de friesche edelman zich even-

zeer misplaatst gevoeld zou hebben als de vrije dichterlijke geest. Maar schoon hy op staatkundig gebied Frankrijks groote tegenstander was, en dezen staat als Nederlands gevaarlijksten vijand beschouwde, stond hy toch als letterkundige, met de anderen, onder franschen invloed. Hiertoe mag de inwoning gedurende zijn studietijd by den Groningschen hoogleeraar JEAN BARBARAC het zijne hebben toegebracht. Want deze was een geboren franschman, en misschien ruim zoo zeer om de hoffelijkheid zijner manieren en de zuiverheid zijner uitspraak van de fransche taal dan om eenige andere voortreffelijkheid, tot zijn professoralen hospes gekozen. Doch hoe dit zij: zeer ware het te wenschen geweest, dat de dichterlijke Fries, dat de friesche Dichter, in deze dubbele hoedanigheid, ten allen tijde zijne onafhankelijkheid beter bewaard had. Hy ware dan niet mede, tot schade van zijnen roem en ons genoegen, aan het beschaven, en vooral niet aan het verwerken gegaan van een Dichtstuk, dat, in zijne eerste gedaante, zijne grootste, zijne innerlijke waarde zekerlijk aan het genie van zijn autheur te danken had; doch van hetwelk ook dit geene geringe verdienste en geen klein voorrecht was geweest: het licht te hebben gezien zonder bevorens onder het juk van onbevoegde kunstrechters te zijn doorgegaan.

Van de *Gevallen van Friso* bestaan twee uitgaven. De Eerste in *twaalf* Boeken, op gewoon papier, en zonder eenig sieraad van plaatsnijkunst, in zedig 8°. Zy verscheen in 1741. Alle onze aanhalingen tot hiertoe, waren uit dezen druk. De Tweede Uitgave, ten jare 1758, en dus zeventien jaren later, in 't licht verschenen, prijkt met de beeltenis van den Dichter en met vignetten in koper boven elk der

nu *tien* Boeken, en is, even als FEITAMA's geduldwerken, een prachtig *in* 4°.

In de voorrede van deze Tweede Uitgave wordt het ontstaan van het dichtstuk op de volgende wijze vermeld:

„De Dichter bevond zich, in den Zomer van 1738, met een gezelschap van sommige geleerde lieden op het Land. In de samenspraken, welke dagelijks over de Letteroefeningen voorvielen, had de dichtkunst wel het voornaamste deel, en by die gelegenheid werd eenmaal voorgesteld, of het wel mogelijk en met de regels der waarschijnlijkheid en dichtkunst overeenkomstig zou zijn, om *Friso* uit Indië naar de oevers van den Vliestroom te geleiden. Men oordeelde dit een werk te zijn van ongemeene zwarigheden, die misschien onder het bewerken der stoffe als onverwinlijk zouden voorkomen. De Dichter zelf was in den beginne van die meeninge, doch na verloop van eenigen tijd veranderde hy van gedachten, en wierp zich met meer moed dan hoop in eene onderneminge, waaraan hy tien jaren naderhand niet zou hebben durven denken."

VAN HAREN was, om dit tusschen beide te herinneren, toen achtentwintig jaren oud, en onlangs in den huwelijken staat getreden met zijne eerste gade; eene juffer uit het gevolg van Prinses ANNA; ver beneden hem in rang en geboorte, maar in leeftijd hem zoo veel te meer, elf jaren, vooruit.

„Doch het liet zich welhaast aanzien, dat onder de vele doornen" (het is wederom de dichter die spreekt, en niet van zijn huwelijk, maar van de opgegeven dichtstof) „dat onder de vele doornen ook rozen te vinden waren."

Na de in 't licht stelling dezer rozen, vervolgt hy aldus:

„Door deze overdenkingen meer en meer aangespoord, wierd het werk eindelijk zoo verre gebracht, dat het door dezelfde Geletterden, die het twee jaren te voren als byna onmogelijk hadden aangezien, waardig wierd geoordeeld, om onder het oog van een Aristarchus te verschijnen.”

Wie deze Geletterden geweest zijn, is my onbekend. Maar gewis behoorden zy niet tot het geslacht der toenmalige Schrijvers van de *Taal- en Dichtkundige Bijdragen.* Deze toch achtten, na de verschijning, het „werk niet genoeg bewerkt, niet genoeg geregeld.” „In de tedere lente der kunstoefening des Dichters geplukt, ontbeerde,” zeiden zy, „deze onrijpe lettervrucht een alles rijpmakenden zomer.” Slechts een ding prezen zy; nl. dit: dat WILLEM VAN HAREN, schoon overigens met deze lichten, die, naar het oordeel altijd der Schrijvers van de *Taal- en Dichtkundige Bijdragen*, „de edele dichtkunst hoe langer hoe nader aan de volkomenheid brachten”, niet te vergelijken, even als HOOGVLIET en STEENWIJK (kent men STEENWIJK?) aan het voegelijk opschrift van een heldendicht voldaan had, door het te benoemen naar den Held. (DE VRIES, *Verhandeling.*)

De door VAN HAREN bedoelde Aristarchus was niemand minder dan de Heer BALTHAZAR HUYDECOPER, Schepen der stad Amsterdam, Bailluw en Dijkgraaf van Texel — een man, omtrent onze nederlandsche taalkennis hoogst verdienstelijk, maar als dichter zeker oneindig beneden den autheur van *Friso* te stellen.

Dr. HALBERTSMA heeft aangeteekend, dat het niemand minder geweest is dan PETRUS BURMANNUS SECUNDUS (8), te recht om zijnen klassieken smaak beroemd, en uit dien hoofde in den jare 1741, daar hy te Francker in de Wel-

sprekendheid en Geschiedenis hoogleeraar was, daarenboven met den titel van *Poeseos Professor* versierd, die, in Augustus 1739, WILLEM VAN HAREN aan het huis van BALTHAZAR HUYDECOPER bracht, ten einde dezen te verzoeken om de verbetering van het taalkundig gedeelte op zich te nemen. De omslachtigheid dier eeuw in aanmerking genomen, moet deze ontmoeting van Adel, Hooggeleerdheid, en Vroedschap een hartverheffende plechtigheid zijn geweest. Zie hier haren uitslag:

„De Heer HUIDECOPER," schrijft VAN HAREN, „nam de onaangename en verdrietige bezigheid van hetzelve [dichtstuk] te ontleden edelmoedig, en alleen om de Kunsten en Wetenschappen te bevoordeelen op zich. De dankbaarheid van den Dichter voor zulk eene proeve van Vrindschap, en voor zulk een iever om hem aan te moedigen in plaats van af te schrikken, zal nooit in deszelfs [geen Instituut had dit woord nog verboden], zal nooit in deszelfs hart verflaauwen, maar veeleer in kracht aangroeien, naarmate dit Gedicht door de wareld zal worden goedgekeurd."

Volgens den dunk van BILDERDIJK, overigens geenszins tegen HUYDECOPER partijdig, zoude er voor deze onverflaauwbare dankbaarheid weinig grond geweest zijn. Na den *Friso* voor „een in alle opzichten schoon stuk" verklaard te hebben, waaraan „geenszins eenheid van plan ontbreekt en dat goed gebouwd is": laat hy volgen: „en schoon de versificatie misschien hier en daar fautief is, was het denkelijk beter voor het onder de schaaf van HUYDECOPER geweest was." (*Gesch. des Vaderl.* XI. 236.)

Wy zijn in staat op dit punt met eenige meerdere kennis van zaken te spreken dan de Groote Meester zelf. Want

Dr. HALBERTSMA heeft ons, uit de papieren van VAN HAREN, van deze Aanmerkingen, in die op het XII^{de} Boek, eene proeve medegedeeld.

Zy zijn zekerlijk niet allen van even groot gewicht. Als byv. wanneer de Schepen van Amsterdam vraagt, of „in vs. 1013 het woord EENDRAGT niet voegelijkst zou gedrukt worden met groote letters", een voorstel, waarin de Afgevaardigde ter Algemeene Staten geen heil schijnt gezien te hebben. Maar schoon wy ook het gegronde van sommige dezer Aanmerkingen zouden in twijfel trekken, zijn wy toch verplicht te verklaren, dat zy ons over 't algemeen zeer onschuldig zijn voorgekomen. Eerst nog door BURMAN nagezien, zijn zy door VAN HAREN meest allen gevolgd.

Doch iets ergers dan de bescheiden schaaf van den kundigen HUYDECOPER lag in den van onheil zwangeren schoot der toekomst besloten.

Vervolgen wy onze Aanhalingen uit de Voorrede voor de Tweede Uitgave:

„De eerste Druk — schrijft VAN HAREN — is van den jare 1741, en de Dichter heeft meer dan eens een tweeden Druk tegengegaan en belet, omdat na verloop van tijd, door meerder verkregen kennisse en gedurige overpeinzingen, de daarin ontdekte gebreken hem zoo velen in getal en zoo gewichtig voorkwamen, dat hy zich voorstelde om ten minste een jaar te moeten werken, eer hy zichzelven te vreden zou kunnen stellen. Dog de drie Veldtochten van den voorleden Oorlog, welke hy heeft bygewoond, en sommige Staatszaken in de Oostenrijksche Nederlanden, met welke hy sedert is belast geworden, hebben hem niet toegelaten om daarin met den vereischten spoed voort te varen. Dus heeft de groote en algemeene verbe-

tering eerst kunnen worden afgedaan in het jaar 1756, en de sedert verloopen tijd is door den Plaatsnijder en de Drukpers versleten."

Ziedaar dan ook den genialen VAN HAREN, naar het voorbeeld der geduldige HOOGVLIETS en FEITAMA's aan het omwerken. En zulks als een vrucht van den tijd, van vermeerderde kennisse, en van gedurige overpeinzingen Laat ons een oogenblik by deze drie factoren van het groote besluit stil staan. Zy waren helaas de eenige niet!

De Tijd. Er is gewis een zeker tijdsverloop noodig, om eigen werk goed te kunnen beoordeelen, en om de hand te kunnen slaan aan het te verbeteren. Maar men kan het gunstig oogenblik daartoe ook laten voorbygaan. Ook voor dichters is de wenk van PASCAL behartigenswaardig: "Je ne puis juger de mon ouvrage en le faisant; il faut que je fasse comme les peintres et que je m'en éloigne, mais non pas trop. De combien donc? Devinez." En zeker dit moet door den dichter of schrijver zelf gevoeld en kan niet bepaald worden. Is men nog altijd warm van het bezielende vuur der samenstelling; trilt dat eigenaardig genoegen, dat op elke voortbrenging na de barenssmarten volgt, nog door hart en aderen, dan is het te vroeg. Is de stemming, waarin wy ons werk opzetteden en volvoerden, ons vreemd geworden; zijn wy misschien een nieuw tijdperk van intellectuëele of moreele ontwikkeling ingetreden, dan is het te laat. Er is voor het kind geen moedermelk meer by nieuwe zwangerschap, of nadat een zeker tijdperk ongebruikt verloopen is. Wy gelooven dat VAN HAREN geen tien, maar achttien jaar nadat hy zich aan een arbeid gewaagd, waaraan hy "tien jaren" nadat hy dien had opgezet, "niet meer zou heb-

ben durven denken", het geschikte oogenblik om dien te herzien heeft laten voorbygaan.

"Meerder verkregen kennisse". Uit de veranderingen, die in den *Friso* hebben plaats gehad, blijkt dat hier geen andere kennis dan kunstkennis, theorie der schoone kunsten, bedoeld wordt. Het bezit, de uitbreiding, vooral ook de verfijning van die kennis, schoon zy niemand tot dichter maakt, is den waren dichter ongetwijfeld nuttig, en in zekere mate noodig. Men leeft in de nieuwere tijden zoo ver van de bron, en zoo dicht by het bederf der kunst, dat men zich wapenen moet. Van het hoogste belang is het, dat deze kennis goed verteerd en in bloed en merg opgenomen worde; anders hebben wy Themata en Exercitiones op aesthetische Regelen te verwachten in plaats van Poëzy. Deze toch onderstelt niet slechts regels, maar stelt ze ook. Maar een eerst vereischte zal wel zijn, dat deze kennis van goede grondslagen uitga, en met de inwendige bewustheid van den waren dichter homogeen zij. Uit welk een hoek de vermeende vermeerdering van kennis WILLEM VAN HAREN aankwam, zullen wy dadelijk zien.

Blijft nog "gedurige overpeinzingen". Hiervan zeggen wy niets; dan dat men te veel kan peinzen, vooral over voltooide gedichten. Ik hoop toch maar niet dat ik my den frieschen edelman hierby moet voorstellen met een chitsen kamerjapon, op vilten muilen, en met de lange pijp, die zoo veel bederft, in 't hoofd. Gelukkig zijn de "drie Veldtochten" door den dichter als Gedeputeerde te Velde bygewoond, en "sommige staatszaken in de Oostenrijksche Nederlanden" daar, om mijne bekommering in dit opzicht te matigen.

Doch deze laatsten hadden een langdurig verblijf te

Brussel noodzakelijk gemaakt, en VAN HAREN in aanraking gebracht met zekere fransche *beaux esprits*, die den echt nederlandschen dichter al zoo weinig goeds konden aanbrengen als de *Purgat et Ornat's* van zijn eigen land; doch tegen welke hy, door ik niet weet welke verblinding, wonderhoog opzag.

Zie hier wat de Voorrede van de Tweede Uitgave ons hieromtrent openbaart.

„De Dichter had van tijd tot tijd de voornaamste deelen van zijn werk letterlijk in het fransch vertaald, zoo om het gevoelen van den Heer VOLTAIRE zelven als van sommige andere geleerden van Frankrijk, over zijn werk te kunnen hooren. In het jaar 1754 vond hy goed, ter gelegenheid van het beginnen der *algemeene verbetering* van het gedicht, zoo als het nu wordt uitgegeven, de letterlijke vertaling van het geheele werk te volvoeren, waarna hy dezelve aan den een en anderen kenner, die de Hollandsche taal niet machtig was, liet lezen."

Gy ziet dat onze autheur geen moeite te groot geacht heeft, om zich voor de rechtbank der kritiek te stellen. Zoo er eerzucht onder geloopen heeft, zijn dichtwerk heeft er schrikkelijk voor geboet.

Dat Zijne Majesteit VOLTAIRE zich ooit zou verwaardigd hebben een votum uit te spreken betrekkelijk dit hoofdwerk van een dichter, dien hy eenmaal by PINDARUS en TYRTAEUS vergeleken had, en die het nu had gewaagd het episch gebied te betreden en met zijne *Henriade* te wedijveren, is niet gebleken; maar wel heeft de heer HALBERTSMA groote stapels gezien vol raadgevingen en onderrichtingen van eenige „andere franschen en van verfranschte hollanders"; met name JONCOURT, SACRELAIRE, H. A. HUYBERT,

Heer van Kruyningen, en vooral van zekeren heer CLEMENT, van wiens hand ook eene schets van den *Friso*, in de fransche taal, voor de Tweede Uitgave geplaatst is. Had geen WILLEM VAN HAREN een uitmuntend dichtstuk geschreven, deze heeren zouden ons als letterkundigen waarschijnlijk volkomen onbekend zijn; hadden deze heeren zich niet verbeeld letterkundigen te wezen, VAN HARENS meesterstuk zoude geene andere gebreken hebben dan zijne eigene.

Wie b. v. de Heer van Kruyningen op het stuk van poëzy geweest is, moge zijn volgende nieuwjaarsgroet aan VAN HAREN uitwijzen:

DEN 2den JANUARIJ 1759.

Mijn vriend Leonidas wensch ik (het is nieuwjaar)
Gulhartig weder heil en zegen.
Dat hem de hemel lang bewaar!
Hy heeft een zoete rust verkregen,
GENOEGEN volg hem allerwegen,
En gy, Gezondheid ook! Als ge ons verlaat, is 't naar
En droef op aarde, al was men nog zoo hoog gestegen.

Trouwens de medearistarch CLEMENT schreef over dezen dichter, in zijnen lichtvaardigen franschen stijl: „Qui diable allez-vous consulter? Mr. DE CRUNINGEN? Ah, grands dieux, quel juge pour un ouvrage de goût et de génie.”

Met deze bondgenooten werd dan, na het verkrijgen der rust, waarvan in het schoone nieuwjaarsgedicht gesproken is, de *groote* en *algemeene verbetering* van den *Friso* op touw gezet, en na door „gedurige overpeinzingen” te zijn voorbereid, in twee jaren voltooid. Een groote koffer vol papiers, nog aanwezig, toont hoe veel schrijvens en wrijvens zy gekost heeft. Wat heeft zy uitgewerkt?

De *groote* en *algemeene verbetering* heeft, in de eerste plaats, eene algemeene *ontwrichting* en eene aanmer-

kelijke *verkleining* ten gevolge gehad. De Tweede Uitgave van den *Friso* telt, voor Twaalf, slechts Tien Boeken. Had de heer CLEMENT zijn vollen eisch verkregen, het getal ware „pour plus de précision” tot negen verminderd. Maar Dichter en Richter hebben het verschil gedeeld. Het Derde en Vierde Boek der Eerste Uitgave zijn tot het derde van de Tweede versmolten, en het Elfde en Twaalfde maken daar het Tiende uit. Dat by deze bewerking belangrijke mooten zijn weggevallen, verstaat zich. Zelfs de staart.

Ten tweede heeft deze *groote* en *algemeene verbetering* bestaan in de *verandering* en *wijziging* van een groot aantal plaatsen, welke de heeren Aristarchen niet of niet genoeg bevielen. De Heer CLEMENT had geschreven (30 July 1754): „je ne vous tiens pas quitte, que vous n'ayez donné à tous vos détails toute l'élégance et toute la correction, que vous êtes capable de leur donner.”

Ten derde was deze *groote* en *algemeene verbetering* ook eenigzins eene *vermeerdering* door inschuiving, aanvulling, uitbreiding, opheldering, opsiering van het bestaande met nieuwe regels en brokken, vooral ook beelden en vergelijkingen, die men den dichter schrijven liet (9).

De uitwerking van dit alles te zamen heeft de heer HALBERTSMA aldus voorgesteld:

„Nadat FRISO in de vaderlandsche school gevormd was, is hy vervolgens naar Parijs vertrokken. Daar hebben de Franschen zijne passen afgemeten, zijne tong besnoeid, zijn hoofd gekapt, zijne gedachten in hun modekringetjen besloten, en zijne portefeuille met charades, étiquettes en pourtraitten vol gestopt. Maar daarvoor is hy ons thuis gekomen, zoo als vele Hollanders die te Parijs hunne herschepping ontfingen, niet beter, niet gezonder, niet ver-

standiger. De kunst heeft by hem de natuur verdrongen; en heeft zy den Fries deze en gene lompheid in zijne manieren afgeleerd; de vrijheid, de vlucht, de stoutheid van het gevoel eens helds is tevens in hem gestikt geworden.″

Deze voorstelling is over het geheel naar waarheid. Slechts heeft de geestige uitwerking van het beeld den te recht verontwaardigden schrijver tot eenige overdrijving verleid, die den indruk geeft als of er van den schoonen en krachtigen *Friso* niets, of althands zeer weinig ware te recht gekomen. Dit is het geval toch niet. Ook in de Tweede Uitgave is de *Friso* nog altijd ″een schoon stuk.″ Maar volstrekt onmogelijk is het my te begrijpen, hoe een man als JEROMIMO DE VRIES, wien SIEGENBEEK en VAN KAMPEN hierin gevolgd zijn, aan deze Tweede Uitgave met de heeren CLEMENT en VAN KRUYNINGEN de voorkeur heeft kunnen geven.

VAN KRUYNINGEN had in 1757 of 58 VAN HAREN toegezongen:

> Wy zullen dan eerlang uw *Friso* weer ontfangen!
> Haast blinkt ge o Puikpoëet, met een veel schooner glans,
> Zangnymfen kroont mijn vriend met eene dubble krans,
> Als hy, met wakkren moed, *voldoet aan ons verlangen.*
> — — — — — — — — — — — — —
> Gelukkig, die als gy, door heilig vuur aan 't zweeten,
> De rechte Paên en Wegen weten,
> Aan Rijmlaars onbekend, die zich van elk bespot,
> Als zy zich 't klimmen stout vermeten
> Zien in den Poel gesmakt: welk een rampzalig Lot!
> Geschikt tot hooge Staatstooneelen
> Aan Hertog Karels Hof, van bezigheên omringd,
> Kan uw Kalliopé nogthands uw zinnen streelen.
> My dunkt, 'k hoor die Godes, als gy van *Friso* zingt.
> 't Gaat wel! zelv' opent ze, u steeds gunstig, uw gordijnen.
> *Hoe heerlijk zien we uw Held in nieuw gewaad verschijnen.*

Het zij hem vergeven. Maar DE VRIES schreef, een halve eeuw later, te midden van de schoonste herleving onzer Letteren: „Het Gedicht, de *Gevallen van Friso* is tweemaal uitgegeven, in 1741 in 8o., en in 1758 in 4o. De laatste uitgave is verre weg de beste; het laatste gedeelte des werks is aldaar vooral veel verbeterd.” Naauwlijks kunnen wy onze oogen gelooven. Want het blijkt dat hy metterdaad de beide uitgaven vergeleken heeft, en geenszins ontbrak het dezen kunstrechter aan fijnen smaak, noch aan juist gevoel voor het echte wezen der poëzy. Misschien heeft eene al te groote bewondering van fraaie vergelijkingen (10) op de zonderlinge uitspraak invloed gehad. Het aantal van deze was indedaad in de Tweede Uitgave nog aanmerkelijk vermeerderd. Zelfs heeft de *groote* en *algemeene verbetering* van het Gedicht (die ook mirten en olijfboomen op de oude friesche kusten wist te kweeken) (11), het rijk der natuur met een *koning* der bijen begiftigd, dien wy anders niet gekend hadden.

> — — — even als een Bijenzwerm zijn wooning
> In zomertijd verlaat en volgt een nieuwen Koning;
> Zoo rukt het nieuwe Volk, met Vrouw, en Kind, en Vee,
> D' onvruchtbre landstreek uit —

Maar dikwijls zijn aan de invoeging dezer nieuwe beelden wezenlijke schoonheden opgeofferd, en meestal laat zy tot schade van den indruk den naad zien. Hiervan heeft HALBERTSMA een treffend voorbeeld bygebracht:

ZANDROVAL komt aan het hoofd zijner bende op FRISO en de zijnen aan, met vermetel bevel om de wapens neêr te leggen.

Zo sprak hy, naadrend. Fluks trekt Diocaar het zwaard
En klooft hem door de kruin tot midden in den baard.
Hy valt en sterft. Toen schoot men toe van alle zijden,
De zwaarden klaatren op het harnas....
(I. 555 en volg. 1ste Uitg.)

De drukte van het gevecht en de snelheid der bewegingen zijn in deze beschrijving door de vaardige opéénvolging van korte zinsneden levendig voorgesteld. Maar kunt gy die schoonheden in de volgende beschrijving wedervinden?

Zoo sprak hy, vallende aan, en met een oog vol vuur,
Door toorn en ongeduld, in dit verdrietig uur:
Hij denkt voor geen gevaar zich zelven bloot te geven,
En kent de helden niet, die hier zijn *te* weêrstreven;
Maar als een Valk, die, met een Veldhoen op de vlucht,
In 't eenzame Moeras, zich neêrgeeft uit de Lucht,
En die, gereed in 't riet het weerloos wild te worgen,
Zelf in de klaauwen valt eens Arends, daar verborgen,
Zoo treft hem Diocaar, verrassend met zijn zwaard,
En klooft hem door de kruin tot midden in den baard.
Hy valt en sterft enz.
(I. 547 en volg. 2de Uitg.)

„Het beeld," zegt HALBERTSMA te recht, „het beeld op zichzelven is goed gekozen; maar het treedt tusschen beide om de beschrijving in haren vollen loop te stuiten, en alzoo de eerste en oorspronkelijke voorstelling, die in de ziel des dichters was, te vernietigen. Het draagt op zijn voorhoofd de bewijzen eener latere inschuiving."

En wat hier, door de ontijdige invoeging eener overbodige vergelijking heeft plaats gehad, dat vinden wy overal, en meestal op een nog veel bedroevender wijze. Telkens vinden wy de eigenaardige, de énergique uitdrukking des dichters aangerand, verzwakt, door bywerking en toevoegsel verwaterd, ja niet zelden in veelheid van woorden verdron-

ken; schoonheden uitgeworpen, platheden ingelascht; den grootschen gang door averechtsche begrippen van een noodelooze evenredigheid gestuit. Weemoedig wenden wy de oogen af van een overigens leerzame vergelijking der twee uitgaven; en treuren in de eerste plaats om het Gedicht, maar ten anderen en vooral om den Dichter. Want hartverscheurend is het schouwspel van een edelen en verhevenen geest, die, door gebrek aan genoegzame vastheid en zelfvertrouwen, en door den dampkring zijns tijds bedwelmd, zich als van stap tot stap onder de macht van zijne minderen stellen komt, en zijne wieken leert plooien naar de wet van hen, wier oogen zelfs te zwak zijn om hem in zijne vlucht na te staren. Fiere geest der oude dichters! en gy friesche stijfhoofdigheid! Waar waart gy om dit te verhoeden?

Een voorbeeld.

Het derde Boek der Eerste Uitgave eindigt met den dood van den grijzen koning CHARSIS, die van droefheid bezwijkt, op het vernemen dat zijn zoon en erfgenaam COSROËS eene behaalde overwinning door zijne lafhartigheid heeft bezoedeld:

"O, ware ik —

Zoo spreekt de diep gegriefde grijzaart —

O, ware ik weêr bekwaam ten strijd gelijk voorhenen!
Ik zou mijn ongeluk niet op mijn stoel beweenen:
Maar in het heetst gevecht, door 't storten van mijn bloed,
Aan Cosroës doen zien den roem van d' oorlogsmoed;
O, ware ik daar geweest in 't dapperst tegenkanten,
Men had hem niet gezien, gedekt door de elephanten,
Den dood vermijden, daar een vreemd en jonger Vorst
Roemruchtig tot mijn heil zich bloot voor stellen dorst!
Is dus mijn bloed gedoemd te stremmen in zijne aad'ren!

Is dit het overschot der Helden, mijner Vaad'ren?
O Jupiter! vind ik nog gunst voor uwen throon,
Laat ik in Plutoos rijk begraven dezen hoon!
O duld dat, wijl ik niet door 's Vijands hand kan sneven,
De Lotgodin voleinde een zo rampzalig leven!
O laat ik, op den wal van Lethe's zwarten poel,
Vergeten van dit leed het knagende gevoel!
Zo sprak de deugdzaamste der Indiaansche Vorsten,
Terwijl de tranen uit de eêl-moedige oogen borsten.
Den Grooten, die zijn deugd navolgden, konde 't niet
Gelukken hem met troost te helpen in 't verdriet.
Hy wenschte nu niet meer, dan 't oogenblik te derven
Dat hy zijn' Zoon moest zien, en voor dien tijd te sterven.
De droefheid prangde dus zijn afgeleefde kracht,
Dat ze eindlijk bukken moeste, en t' onder wierd gebracht.
Voor dat het Heir den wal der Rijks-stad konde aanschouwen,
Voleindde een zachte dood dit zijn rechtvaardig rouwen.
Hem volgde een tranen-vloed, door strenge deugd gekocht;
En was der Volken wensch door 's Hemels wil volwrocht,
Hy had zijn dagen by zijn' roem alleen gemeten,
En op den hogen throon onsterfelijk gezeten.
Fluks zweeft, in rouwgewaad, de Faam langs berg en veld,
En 't Leger hoort het lot van dien beruchten Held.
Men ziet de blijdschap van de zege weg-gebannen;
Een wreede ontsteltnis heerscht op 't aangezicht der Mannen;
Zy gaan bedrukt: en elk, behalven Cosroës,
Verwerpt den Lauwer-tak, en grijpt den Lijk-cypres.
(III. 609 en volg. 1ste Uitg.)

Is dit stuk niet schoon van uitdrukking en gedachte? Is er iets in dat u hindert? Hebt gy behoefte er iets aan te verschikken of te verbeteren? Wacht het op eene beschavende hand? Is het niet geheel in den grootschen, achtbaren, eenvoudigen stijl van HOMERUS? Kon een der Boeken van dit Dichtwerk op een plechtiger, op een waardiger wijze besloten worden? Is deze plaats niet, uit haren aart, voorbeschikt om het slot van een Zang te zijn? Heeft de getroffen lezer niet behoefte om een geruimen tijd stil te staan by het indrukwekkend schouwspel van een zegevierend leger, dat met eene algemeene

smart, waaraan niemand, niemand dan de ontaarde Zoon ontbreekt, de behaalde lauweren voor lijkcypressen wegwerpt? Ja, laat hem aan dezen aandoenlijken aanblik het hart verzadigen; en bewijs hem daarop de weldaad, zijne aandacht, met den aanhef van een nieuwen Zang, op nieuwheid van tooneelen te vestigen.

Zoo had, vóór 1741, de Dichter het gevoeld. Niet alzoo ten dage van de *groote en algemeene verbetering.*

Vooreerst is de liksteen aangewend om den *wal* van „Lethees zwarten poel" in een *boord* te veranderen. Ik twijfel of het rechte nog wel getroffen is. Maar dit is tot daar aan toe. Doch wat hadden deze schoone regels misdaan?

> Zoo sprak de deugdzaamste der Indiaansche Vorsten,
> Terwijl de tranen uit de eêl-moedige oogen borsten,

dat zy veranderd moesten worden in de volgende:

> De wijze Charsis sprak, vol smarte, deze woorden
> Terwijl de tranen hem, ondanks, uit de oogen boorden.

Zoo my misschien de eenigzins harde samentrekking in het woord *eêlmoedig* gehinderd heeft, die ergernis is weggenomen. Maar ik zie denzelfden Man, denzelfden, diep in zijn deugdzaam hart gekrenkten Grijzaart, Vorst, en Vader niet meer, wien de droefheid ten oogen *uitborst.* Zeggen komt gy my nu dat hy *vol smarte* is; maar zoo even zag ik het.

In de Eerste Uitgave volgt:

> Den Grooten, die zijn deugd navolgden, konde 't niet
> Gelukken hem met troost te helpen in 't verdriet.

In de Tweede, moest ook dit gewijzigd worden. Het *met troost helpen*, moest worden vereenvoudigd tot *troosten* — maar juist door deze vereenvoudiging in woorden,

vervalt de aandoenlijke eenvoudigheid der voorstelling, tot het meest alledaagsche dat men zeggen kan.

Den Grooten, die zijn deugd navolgden, konde 't niet
Gelukken hunnen Vorst te troosten in 't verdriet.

„Hy wenschte”, lazen wy eerst,

Hy wenschte nu niet meer, dan 't oogenblik te derven,
Dat hy zijn' Zoon moest zien, en voor dien tijd te sterven.

Maar de Tweede Uitgave, dit waarschijnlijk te duister achtende, komt met eene opheldering:

Hy wenschte nu voortaan het oogenblik te derven,
Der aankomst van zijn zoon . . . .

Voorzeker, hoe zou hy hem zien, zoo hy niet aangekomen was?

Doch dit alles zijn kleinigheden, by hetgeen er heeft plaats gehad met het schoone slot. Hooren wy het nog eenmaal:

Fluks zweeft, in rouwgewaad, de Faam langs berg en veld,
En 't Leger hoort het lot van dien beruchten Held.
Men ziet de blijdschap van de zege weg-gebannen;
Een wreede ontsteltnis heerscht op 't aangezicht der Mannen;
Zy gaan bedrukt: en elk, behalven Cosroës,
Verwerpt den Lauwer-tak, en grijpt den Lijk-cypres.

Het zestal klassieke regels is tot een tiental uitgedegen:

Het leger deelt niet min in dees gegrondde rouw,
Verijdeld in de hoop om van zijn' moed en trouw,
Door Charsis eigen tong, de erkentenis te hooren,
Als de allereélste loon zich toegedacht te voren.
Het treedt de Hofveste in met een gesloten mond,
In plaats van blij geschal, en de oogen naar den grond.
By hen is alle vreugd der zege weggebannen;
De wreedste ontstelt'nis heerscht op 't aangezicht der Mannen;
En elk, *op 't diepst geraakt*, behalven Cosroës,
Verwerpt den Lauwertak, en grijpt den Lijkcypres.

Edelaardige Fries! Trouwe Dienaar en Vriend van WILLEM den IVden, dien gy met zulke schoone tranen beweend hebt, hoe zijt gy hiertoe gekomen? Pas zag ik een leger zichzelven en zijne zegepralen vergeten, om den geliefden Vorst te beschreien met een neergebogen hoofd. Thands zie ik een oorlogsheir dat, *op 't diepst geraakt*, in den ontijdigen dood zijns konings, in de eerste plaats, eene teleurstelling voor eigene eerzucht ziet. Neen, dit zijn dezelfde, dit zijn Uwe mannen niet van voor vijftien jaren. Maar, gevoelig Dichter! wie heeft u verleid, om tot schade van uwen roem, het ernstig Selah op te heffen, dat u by dit aandoenlijk oogenblik deed afbreken, om straks een nieuwen Zang met de vermelding van nieuwe voorvallen aan te vangen? Neen! het is ons, ten gevolge van de *groote* en *algemeene verbetering* van uw gedicht, niet meer vergund, door stilstaan en vertoeven, het penningsken van ook onze hulde te betalen aan de nagedachtenis van „den deugdzaamsten der Indiaansche Vorsten". De noodlottige zamensmelting van het Derde met het Vierde Boek „pour remplir — zoo het heet — un petit vuide au commencement du quatrième livre", wil dat wy hem terstond vergeten voor zijn onwaardigen Zoon, aan wien een onverbiddelijk koppelwoord ons onmiddellijk met deze prozaïsche regels vastklampt:

> Hy nu bestemd om zoo veel volken te regeeren,
> Begrijpt niet hoe de dood zijns Vaders hem kan deeren;
> En waarom *het* bewind van eene Monarchy,
> In plaats van aangenaam, zoo zwaar te tillen zij,

(Gy ziet wy zijn reeds aan den Inventaris.)

> Natuur mag met haar kracht zijn aderen doorspoelen,

Maar genoeg. Weggespoeld is al de kracht en indruk van dat treffend laconisch *„behalven Cosroës.„*

By zulke ontmoetingen, leert men BILDERDIJK verstaan:

> Zoo zag ik menigwerv' een aantal waanpoëeten,
> Op rijm en maat gespitst, ten rechterstoel gezeten,
> Als Rhadamanthen, met gerimpeld aangezicht
> Hun hart verschansen voor den indruk van 't gedicht.
> — — — — — — — — — — — — — — — — —
> Ach — elke schoonheid wordt, hoe edel, hoe verheven,
> Gevoel en smaak ter spijt, gedoemd, en uitgewreven.
> Ach, Orfeus! voor dien throon had nooit uw wonderkracht,
> De dierbre Euridice naar 't daglicht weergebracht.
> Hier zag ik van der Waals, hier Bellamys bezwijken,
> Hier, verzen uitgewischt, meer waard dan Koninkrijken,
> En om een taalwet, of een' klanktoon, nooit verstaan,
> Den doem des onverstands en 't moordtuig ondergaan.
> Daar trad Prokrustes schim uit de onderaardsche holen
> In purpren laarzenpraal met zevendubble zolen,
> En sloeg zijn bedsponde op, en bezigde axt of wind',
> Op al wat aan zijn maat zich ongelijk bevindt.
> Geen Theseus schoot ter hulp der schuldelooze woorden.
> De steelbijl hieuw in 't wild; meedoogenlooze koorden
> Verrekten vers, en stijl, en denkbeeld, en ai my,
> Ter gunst' der regelmaat, verdween de poëzy.

„Pour plus de précision„, zeide de heer CLEMENT.

Het te berde gebrachte voorbeeld is niet met zorg gezocht, maar voor den voet gegrepen. Het zou helaas! met een groot getal dergelijken te vermeerderen zijn. Doch het grootste van alle verliezen, door het dichtstuk by zijne zoogenaamde *groote* en *algemeene verbetering* geleden, bestaat voorzeker in de geheele verandering van den afloop des werks, door de wegneming en gebrekkige vergoeding van het laatste gedeelte van het Elfde en van geheel het Twaalfde Boek.

Met een woord heb ik reeds gezegd, dat een Hellevaart aan de *Gevallen van Friso* de kroon moest opzetten en een einde maken. Zie hier de geschiedenis.

Friso, in het land der Alanen aangekomen, heeft de inwoners aangeboden met hem in een verbond te treden, en ten dien einde verzocht dat men hem eenig verslag van den staat des lands geven zou. Segonax, een der oudsten van het land, voldoet aan dezen wensch, en doet een wondervol verhaal van zijn volk, waarby hy melding maakt van een vurigen Draak hun tot straf gezonden, en hoe men de kroon des lands belooft aan dengene die hen van deze plaag verlossen kan. Men begeeft zich hierop ter rust. Maar een jongeling verschijnt friso in den droom, die hem aanmoedigt om het Gedrocht, waarvan hy vernomen heeft, te bestrijden, hem daarby van zijne hulp, ja van den goddelijken bystand verzekerende. De Prins ontwaakt zijnde, deelt den droom aan zijn vaderlijken Vriend en Geleider mede. Aan dezen is dezelfde verschijning te beurt gevallen. Weldra staat het besluit vast den Draak te bevechten. Friso houdt eene rede tot het volk, en keert zich, daarvan omringd, naar een rookenden en grenzenloozen poel, waaruit het Gedrocht van tijd tot tijd te voorschijn komt. Door eene onzichtbare stem aangemoedigd, begeeft hy zich onversaagd in de kolk, waar hy den hem in zijne nachtgezichten verschenen jongeling weder ontmoet. Het is een Engel, die hem verklaart dat zy zich op den weg der Onderwareld bevinden, en, met goddelijke macht bekleed, het aan zijne keus stelt derwaarts te gaan. De Prins neemt dezen tocht met vreugde aan. Straks treedt het tweetal dieper naar beneden.

Zy haasteden zich, na deez tale verder voort:
En zagen in het kort des Afgronds wijde Poort.
Zy stond in 't midden van een zwaren muur te pronken,
Twee honderd voeten hoog uit fijn metaal geklonken,
En rees nog honderd voet daarboven; door de hand
Des Opperheers gebouwd uit gloeiend diamant;
Daar, zonder Gods bevel, niets uit of in mag streven,
En daar de sleutels van by d' Almacht zijn gebleven.
Maar d' Engel, thands voorzien met onbepaalde macht,
Was niet te wederstaan door een geschapen kracht.
Hy vat de rechterhand van Ganges jongen koning,
En nadert onvertsaagd dees hoog gevreesde woning.
Hy raakt met zijnen staf de vuurge deuren aan,
Die fluks met woest geraas gehoorzaam openslaan.
't Gekraak weergalmt alom, en, verre heen gedreven,
Koomt buldrend en vergroot op nieuws teruggestreven,
De groote Helle loeit.
De vorst der duisternis,
Schroomt vreesselijker lot dan hem genakende is;
Vlucht van zijn hoogen throon, als kon hy zich versteken
Voor 't vuur van 's Hemels toorn, gereed om uit te breken;
En zet zich niet weer neer, voor dat hem was bewust,
Hoe hy ter dezer tijd niet meer zou zijn ontrust.

Op 't aardrijk zag men ook gantsch ongewone dingen,
De ALANEN, die den Poel aandachtelijk omringen,
En wachten tot de Prins hen weer zij toegeschikt,
Staan op het diepst ontzet, getroffen, en verschrikt.
Eerst zagen ze den Draak ten afgrond uitgevlogen,
Gelijk een Vuurpijl rijst, zich heffende in den hoogen,
En korten tijd daarna, verandrende in een wolk,
Die regenende viel voor de oogen van het Volk.
De slag, door 's Engels staf der Hellepoort gegeven,
Doet zelf de heuvelen op hunne grondvest beven;
Het aardrijk splijt van een, en loeit met naar geluid,
En vuur en zwavel berst ten open spleten uit,
Gevolgd van eenen wind, die muren slaat te mortel,
En rukt, met eene vlaag de bosschen van hun wortel.
Men zag in orde en rij twee legers in de lucht
Zich heffen, en men hoorde een vreeslijk krijgsgerucht;
En eindelijk, in plaats van zeewaarts zich te spoeien,
Bespeurde men den Rhijn naar zijnen oorsprong vloeien.

Aldus eindigt het Elfde Boek. Met den aanvang van het

Twaalfde volgen wy FRISO aan de hand des Engels op zijnen ontzachelijken tocht. Aan zijne zijde ontmoeten wy de schimmen van allerlei goddeloozen (12), wier misdaad en straf ons gemeld worden — en naderen eindelijk den throon van ARIMANIUS.

> Zijn aangezicht, de schrik van 't onderaardsche volk,
> Dreigde onheil slag op slag; niet anders dan een wolk,
> Door vele stoffen tot een groot gevaart gezwollen,
> Waaruit de donder straks gereed is voort te rollen.
> Elk oog geleek de maan, als haar geleende glans
> Ten volle zich doet zien aan 's hemels hoogen trans;
> Zijn buik, waarin een vuur van zwavel scheen te branden,
> Geleek dien van den God van Moab, door de handen
> Der dwaasheid opgericht, den Moloch met het bloed
> Van kinderen weleer onmenschelijk begroet.
> Elk been was grooter dan de zwaarste cederboomen,
> Die 't Syrische gebergt uit zijnen schoot deed komen;
> En ieder hand had licht een koninklijke stad,
> Met al haar vestingen beschaduwd, of omvat.

Afgrijsselijke wangedrochten vliegen uit zijne borst naar de aarde op. Zy heeten Heerschzucht, Verraad, Haat, Ondankbaarheid, Nijd, Gramschap, Wreedheid, Trotschheid, Geldzucht.

Twee andere staan ter wederzijde van zijn throon. Het zijn de „Dood, verdelgster aller menschen", en het „nooit verouderend Verwijt". En deze zijn omgeven van de gantsche schaar der RAMPEN: Droefheid, Vreeze, Ziekte, Ouderdom, Armoede, Schande, Tweedracht,

> En eindelijk den Krijg, met jammerend gerucht,
> Een regenvlaag van bloed verspreidende in de lucht.

Uitnemend zijn naar mijn oordeel, de volgende verzen in de schildering van FRISOOS ontmoeting met de DOOD:

> Op 't hatelijk gezicht van 't schoon en jeugdig wezen
> Eens Stervelings, die haar nog weinig scheen te vreezen,

Spat ze uit in woest getier, en springt gantsch dol omhoog,
En spuwt een zwart vergif, en 't vuur vliegt uit haar oog.
Maar hoe haar wreed gemoed in gramschap moge ontvonken,
Een keten van metaal, waaraan ze ligt geklonken,
Weerhoudt haar dolligheid: en ware zulks zoo niet,
Zy haastte zich uit dit, van haar gehaat, gebied.
Zy zou zich sneller dan de bliksem opwaarts spoeien,
Om 't menschelijk geslacht op eenmaal uit te roeien;
Het wordt haar slechts vergund, om in het aardsch Gewest,
Haar adem als een damp (haar adem is de Pest)
Van tijd tot tijd door 't luchtgewelfsel te verspreiden,
Om ieder op zijn beurt naar 't duister graf te leiden.
(XII. 491 en volgg. 1ste Uitg.)

Op het gezicht van deze ijsselijke vertooning, verbleekt FRISO, maar eene aanraking van den gouden staf des Engels doet hem weder tot zich zelven komen. En wat ziet hy thands? Hy ziet voor den throon van ARIMANIUS verschijnen hen, die de bewerkers van alle zijne ongelukken geweest zijn: dien verraderlijken AGRAMMES, zijns vaders moordenaar en die het met bloed bevlekte hoofd gewrongen heeft in de hem bestemde kroon; dien lafhartigen COSROËS, jaloersch van zijne heldengrootheid, en door zijne lichtzinnige gemalin PASIPHAË opgezet, om uit lage afgunst al zijne hoop op herstelling in macht en eer te verijdelen. Dezer verdere wanbedrijven, en hun schrikkelijk uiteinde worden hem geopenbaard. Het vonnis der beide laatsten wordt voor zijne oogen voltrokken.

Het brandende VERWIJT, tandknersende onderwijlen,
Doorboort de Koningin met twee van zijne pijlen,
En Cosroës met een. En ARIMANIUS
Gebiedt, dat daar hun asch, gemengd in ééne bus,
Taprobana verstrekt ten schouwspel, hunne schimmen
Elkandren eeuwig hier verzellen, en begrimmen.
(XII. 677 en volg. 1ste Uitg.)

Na hem van dit ontzettend schouwspel getuige gelaten te

hebben, geeft de hemelsche leidsman aan FRISO een wenk om naar de aarde terug te keeren. Ook op den terugtocht worden nog verscheidene schimmen ontmoet, met wier lot en misdaad hy wordt bekend gemaakt (13). Maar weldra wordt de uitgang der Onderwareld weder bereikt, en de Geleigeest, afscheid van FRISO hebbende genomen,

> raakt met zijn scepter aan
> De dampen die tot schrik van dees gewesten staan
> Gelijk een zuil van rook ten wolken ingeheven,
> En eertijds over 't land verwoestend henendreven:
> In 't oogenblik verdwijnt dit ijsselijk gevaart,
> En zinkt de Helpoort in....

Het heldenstuk is volbracht. De overwinning van de Vrees is de overwinning van den Draak geweest. En de jammerpoel, waaruit het gedrocht telkens opkwam om dood en verderf te verspreiden, wordt in een effen land veranderd. Van alle kanten schieten de Alanen toe om FRISO, STAVOOS zoon, als hun Vorst en Redder te begroeten. Een elpen staf en gouden kroon worden hem, uit aller naam door, SEGONAX opgedragen. De held aanvaardt die met eene profetisch-bezielde rede.

> Toen vatte hy zijn speer in zijne rechterhand,
> En veste ze aan een beek, in 't water en in 't land;
> En wenschte dat alhier rechtvaardigheid mocht wonen,
> Dat zijn nakomeling die zucht tot deugd mocht toonen,
> Die Rome in zijne ziel te wekken was bekwaam;
> En nam bezit van 't land, en gaf het zijnen naam.

Van dit alles nu komt in de Tweede Uitgave van den *Friso* niets voor. En waarom niet? De onverbiddelijke CLEMENT zal het u zeggen. „La raison de cette suppression est que le sujet, qui jusqu'alors avait été à peu près naturel et véritablement intéressant, devenu

tout-à-coup absolument merveilleux, cesse de présenter la même espèce d'intérêt; ce qui déroutait le coeur, et ne lui donnait pas toute la satisfaction qu'il s'était promise.〃

Ik moet eerlijk erkennen, dat mijn hart by de eerste lezing van den *Friso* van deze gewaarwordingen niets gevoeld, maar met klimmende belangstelling den Held op zijn bovennatuurlijke tocht gevolgd heeft. De bekoorlijkheid der nieuwheid had die tocht zeker niet. Sedert HOMERUS en VIRGILIUS zijn wy zulke reizen wel gewend; ja, zy behooren als het ware tot den onvermijdelijken toestel van een regelmatig Heldendicht, waarin zy niet slechts eene epische maar ook eene ethische behoefte vervullen. Wat VAN HARENS werk betreft: behalve dat deze Hellevaart gelegenheid geeft, om tegen het einde van het stuk al de hoofdpersonen in een zelfde bestek te zamen te brengen, en de gevallen van FRISO, waar zy de ontknooping naderen, in het glansrijke licht eener rechtvaardige Godsregeering te stellen, zoo was er ook metterdaad behoefte aan eene groote, een buitengewone Daad, die het lot des Helds besliste, en hem, meer dan alle vorige verspreide blijken van deugd en dapperheid, zoo zeer in onze oogen verhief, dat ook wy hem de kroon over een tot dus ver onbekend volk waardig keuren. Zulk een daad was de bestrijding van het Helgedrocht tot elken prijs, ook tot dien van eene nederdaling in de ijsselijke onderwareld, en van zich te stellen voor den throon van ARIMANIUS. 〃Mais, c'est absolument merveilleux!〃 Voorzeker, mijnheer CLEMENT! en u zal men het niet voorstellen! Mais ce n'était pas si absolument merveilleux, in den tijd van FRISO en van ALEXANDER den Groote. De volkeren geloofden toen aan zulke dingen. Hun godenleer gewaagde, hunne dichters zongen

er van. En het zij het u „la même espèce d'intérêt" inboezeme of niet: in het kleed dier fabelen, wandelden groote waarheden in het midden dezer blinde heidenen om.

Maar wat, mag men vragen, wat hebben de heer CLEMENT en die van zijnen rade, den Dichter, die de noodlottige zelfverloochening gehad heeft anderhalven Zang zijner poëetische schepping te strijken, en met eigen hand den top der met kunst en kracht door hem volbouwde pyramide af te breken en in 't zand te werpen — wat hebben zy hem daarvoor in plaats doen stellen?

Het laatste gedeelte der Inhoudsopgave van het laatste Boek der Tweede Uitgave zal het ons zeggen:

„Ter rust gegaan zijnde voelt FRISO zich meer dan ooit ontroerd door zijne zucht naar zijn vaderland, en neemt hy voor om zijne reis zoo lang zuid- en oostwaarts te vervolgen, totdat hy weder bekende volken ontmoette. Des nachts bevangt hem een diepe slaap, gedurende denwelken zijn Beschermengel hem verschijnt, en beveelt in deze Gewesten zijn verblijf te houden, hem voorzeggende en doende aanschouwen de voornaamste gevallen die namaals zullen gebeuren. Des anderen daags treedt de koning aan land, alwaar SEGONAX, de oudste der Priesters, hem de teekenen van het hoogste vermogen ter hand stelt."

En deze Ontknooping, waarby de Held des Gedichts zoo lijdelijk is als een slapend en droomend Prins wezen kan, werd dan dichterlijker geacht, dan eene bekrooning van al FRISOOS daden met een heldenstuk, waardoor hy zich zelf een kroon verschaft van voor de poorten der Hel en den throon van ARIMANIUS! En zulk een Nachtgezicht, waarby

> de nacht verdwijnt,
> En daar een gantsch gewest zoo duidelijk verschijnt,

Als 't fijnst geslepene vergrootglas zou vermogen,
Van deel tot deel, te ontleên aan de allerkeurigste oogen,
(X. 545. 2de Uitg.)

en waarin de gantsche geschiedenis der Vereenigde Provincien en van alle de prinsen van Oranje, van WILLEM den Eersten af tot op den achtjarigen WILLEM den Vijfde, aan de hand zijner vorstelijke moeder toe, op dichterlijke wijze door den Beschermengel van een Indiesch prins op Frieschen bodem worden doorgeloopen — moest natuurlijker, eenvoudiger, belangrijker en bevredigender voor het hart wezen dan de voorstelling van een Hellevaart, aan welker mogelijkheid de volkeren in FRISOOS tijd geloofden, en die, door poëzy noch zedekunde gewraakt, den Dichter in de gelegenheid stelde, zijne hoofdpersonen te herzamelen en zijne dichterlijke schepping af te ronden en te sluiten?

„Het laatste gedeelte des werks is vooral veel verbeterd," schrijft de Heer DE VRIES.

Te ontkennen is het niet, dat ook het nieuwe besluit des gedichts, op zichzelf beschouwd, groote verdiensten heeft (14). Niemand die het leest zal zich verwonderen, indien de Dichter op een eigenhandig afschrift van het Tiende Boek heeft mogen schrijven: *Dit origineel heeft de Princes van Oranje zelve gelezen en tranen gestort, in* 1756. Maar dit neemt geenszins weg dat wy ons ten hoogsten hebben te verblijden dat, benevens de Tweede, ook de Eerste Uitgave van den *Friso* in wezen gebleven is, en wat meer zegt, minder zeldzaam voorkomt dan de Tweede.

Ik heb de taak, die ik my met dit opstel voorstelde, thands zoo goed als ten einde gebracht. Slechts wend ik my nog een oogenblik van het werk naar zijnen autheur.

Ook hier word ik bepaald by een tweede uitgave, die slechts de schoone ruïne is van de eerste. Ik heb boven opgemerkt dat *Frisoos* tweede druk met het portret van den Dichter versierd is (15). En het is een wezenlijk sieraad van het boekdeel, niet alleen om de uitnemendheid van HOUBRAKENS graveerstift, maar om het schoone beeld dat ons voor oogen wordt gesteld. De rijkelijk met goud gegalonneerde rok en kanten jabot toonen ons den man van aanzien en vermogen. Maar houding en gelaat doen ons terstond niet slechts den edelman, maar den man van een buitengewoon karakter en voortreffelijke begaafdheden erkennen. Rustig is die houding en gemakkelijk; en het by uitstek schoon gevormd hoofd rust op een hals, die zich niet te hoog maar rijzig uit de schouders verheft. Het volmaakt ovaal des aangezichts is in de schoonste evenredigheden verdeeld. De trekken zijn groot en zuiver. Op het effen voorhoofd throont een helder verstand; het oog is vol gevoel; de blik te gelijk zacht en open. De koninklijke buiging van den neus toont genie en edele kloekmoedigheid. Er is smaak in deze lippen, en wilskracht in de sluiting van den mond. Alles is groot in dit schoone gelaat, maar te gelijk zacht en bevallig. En door deze mengeling zweeft het, men zou zeggen, als op den rand der verleiding en van den val. Dit is WILLEM VAN HAREN, afstammeling van dat oude geslacht (16), dat tot de vestiging en sterking van den Nederlandschen Staat zijne Geuzen, zijne Helden, zijne Staatsmannen, en aan ORANJE trouwe Dienaars en Vrienden geleverd heeft van ouds; dit de zoon van ADAM ERNST VAN HAREN en AMELIA HENRIETTE DU TOUR, die de eigenaardigheden der beide geslachten in zijn persoon vereenigde, het arbeid-

zame, diepdoordringende, schrandere en standvastige der VAN HARENS met het bevallige, vernuftige, fijne der DU TOURS (HALBERTSMA). WILLEM VAN HAREN, groot door verstand, door kennis en dichtgave, door vele deugden; de lust zijner vrienden, de schrik zijner vijanden, voor de vrouwen niet bestand, maar tegen alle mannen opgewassen, behalve tegen den verrader en den aristarch. Te gelijk gulhartig en fier; te fier voor een staatsman; niet fier genoeg als dichter. Hier staat hy voor u in het achtenveertigste jaar zijns levens, ten toppunt van eer en aanzien; met de hoogste staatsbetrekkingen bekleed, der Weduwe van zijn vorstelijken Vriend onmisbaar; in de hoogste kringen naar de oogen gezien.

> Démosthène au Conseil, et Pindare au Parnasse
> l'Auguste Liberté marche devant tes pas;
> Tyrtée a dans ton sein répandu son audace,
> Et tu tiens sa trompète, organe des combats.
>
> Je ne peux t'imiter, mais j'aime tou courage;
> Né pour la liberté, tu penses en héros;
> Mais qui naquit sujet, ne doit penser qu'en sage
> Et vivre obscurément, s'il veut vivre en repos.
>
> Notre esprit est conforme aux lieux, qui l'ont vu naître.
> A Rome on est Esclave, à Londres Citoyen;
> La grandeur d'un Batave est de vivre sans maître,
> Et mon premier devoir est de servir le mien.
>
> (*Friso*, 2de Uitg. Voorwerk.)

Dit heeft VOLTAÏRE hem toegezongen; en schoon zijn vaderland voor zijne eigenlijke grootheid als dichter geen gevoel heeft, gedijt het hem tot geene geringe eere, dus door den afgod der eeuw geprezen te zijn.

Een tiental jaren later — en alles is veranderd. Zijne vorstelijke Vriendin is haren geliefden Gemaal in het graf gevolgd. Zijn fortuin is op een jammerlijke wijze te zoek

geraakt; zijn invloed verdwenen; zijn gezondheid diep geschokt; zijn naam door den laster door 't slijk gesleept, en door een weinig voegzaam tweede huwelijk bezoedeld; zijn hart door ongehoorde familietwisten verscheurd. Eer nog zes jaren vervuld zullen zijn, zal een onverwachte dood WILLEM VAN HAREN's levensdraad ontijdig afsnijden. Maar vooraf zal hy nog eenmaal in de snaren hebben gegrepen, en, in zijn laatste, een zijner schoonste liederen hebben gezongen. Met het slot van dit lied willen wy afscheid nemen:

Somwijlen rukt, voor 't eind van uwe dagen,
Fortuin uw staat ter neêr; gelijk men in het woud
Een hoogen eik omver geslagen,
Na 't woeden van den wind, aanschouwt.

Dan wordt een dwaas op uwen stoel verheven;
't Geweld verwoest uw erf; de laster verft uw kleed;
Geen vriend durft zich naar 't huis begeven,
Daar 't bleek gebrek den vloer betreedt.

Wat is de mensch, hoe machtig, hoe vermetel?
Genaakt het uur, al staat een heir rondom het hof,
De koning valt van zijnen zetel,
En wordt een handvol asch en stof.

Gy, gy alleen oneindig Opperwezen!
Gy Vader en Monarch van al wat was, en wordt!
Hebt geen verandering te vreezen,
Noch dat uw scepter zij verkort.

De oude eeuwen, die voor 't menschdom gantsch verdwijnen,
En zy, die zullen zijn in later tijdsgewricht,
O God, die roept ge, en zy verschijnen
Te zamen voor uw aangezicht.

Gy ziet hen voor uw zetel henen drijven,
Als kielen langs de zee, genoopt door wind en vloed:
De eene is bekroond met vrede-olijven
En de andere bevlekt met bloed.

Gy hebt den Tijd van de Eeuwigheid gescheiden;
Gy hebt zijn vleugelen met uwe hand gewrocht,
Opdat hy niet te lang verbeiden,
En niet te snel vervliegen mocht.

Het Noodlot zit geknield aan uwe voeten,
En leest in 't heilig boek uw onweerstaanbren wil:
Maar als uw oogen het ontmoeten,
Verandert alles, of staat stil.

Daar 't eeuwig licht een zee verspreidt, alle uren,
Van heil en van geluk, uit 's Allerhoogsten schoot,
Daar kan geen Rouw, geen Droefheid duren.
Daar vlucht de Smart, daar sterft de Dood.

(HET MENSCHELIJK LEVEN.)

AANTEEKENINGEN.

7 *

AANTEEKENINGEN.

(1) Lijkgedichten op het Poesjen van de Baronnesse DE LANNOY.

Allerliefst is BILDERDIJK's Opdracht van den *Muis- en Kikvorschkrijg* aan de *Schim van Pegaasjen.*

> Poesjen, dat met vurige oogen
> Altijd vlijtig op den loer,
> Zonder zweem van mededogen
> 't Muisjen in de knevels voer:
> Poesjen, wien ik eens verbreidde
> Uw meestresse ten gevall',
> Die uw vroege dood beschreide
> Met een klaatrend treurgeschal:
> Op wiens deftig lijkgesteente
> De aard meer verzen grifflen zag,
> Dan eens Brugmans koud gebeente
> Van dees schandëeuw beuren mag!
> Is uw schim nog onbevredigd
> In het onderaardsche Rijk? enz.

Zie ook, voor de aardigheid, BILDERDIJKS *Brieven*, I. bl. 80 en verv.

(2) „J'ai fait lever vingt mille hommes par trois pièces en vers."

De „Trois pièces en vers" waren I. Eene vrije navolging van de Ode van HORATIUS: *Integer vitae scelerisque purus*, aan den Baron van IMHOFF, Gouverneur-Generaal van Nederlands Indiën toegezongen. II. *Leonidas*. III. Eene vrije navolging van de Ode van HORATIUS: *Delicta majorum immeritus lues* enz.

Zy werden later, met een IVden Lierzang, gevolgd naar den Horatiaanschen: *Justum ac tenacem* enz., in hetzelfde formaat van *Frisoos* Eerste Uitgave, gedrukt onder de titels van: „Drie Uitmuntende Gedichten" („Vierde Uitmuntend Gedicht") van Jonkheer WILLEM VAN HAREN. Om achter de Gevallen van *Friso* te kunnen geplaatst worden."

Ook verscheen in 1742, een lijvig boekdeel, getiteld: „De vier uitmuntende Gedichten, benevens de Polybius van Jonkheer WILLEM VAN HAREN, alsmede alle Lofdichten die voor en tegen dezelve zijn uitgekomen," *Harderwijk.*

De vier Gedichten zijn door SCHELTEMA in het 1ste Dl. van zijn *Geschied- en Letterkundig Mengelwerk* in herinnering gebracht (1818), en komen natuurlijk in de volledige Uitgave van de Werken van VAN HAREN, bezorgd door DE VRIES en KEMPER (Amsterdam 1824, 25. Zie III. Dl.) voor. Nogthands acht ik dezen en genen mijner lezers geen ondienst te doen met *Leonidas* hier te laten volgen. Ik gebruik daartoe een exemplaar der „Drie Uitmuntende Gedichten", dat geschreven Aanteekeningen (waarschijnlijk van een tijdgenoot) op den kant draagt, en geef het *met* die aanteekeningen. Tevens echter, ter aanvulling en deels wijziging, met aanwijzingen van Dr. HALBERTSMA (*Fragmenten*, 115, 116). De laatsten tusschen [ ]. Uit SCHELTEMA's *Mengelwerk* haal ik eerst nog het volgende aan:

„Europa was destijds — in gisting door den dood van Keizer KAREL VI. en over de erfenis zijner staten, welke aan deszelfs eenige dochter, MARIÁ THERESIA werd betwist. Het Fransche Hof liet zich hierbij, hoezeer hetzelve zich, door het toetreden tot de Pragmatieke Sanctie, verbonden had, de door den vader voorgestelde erfopvolging te zullen handhaven, van eene zeer slechte zijde zien; van hier vele raadplegingen in de vergaderingen, en vele gesprekken onder de burgers vooräl, bij verdeelde gemoederen, terwijl velen de herstelling van het Stadhouderschap, om het zigtbaar gebrek van kracht bij de toenmalige regering, wenschten; andere dezelve tegenhielden.

Wij kunnen de geschiedenis van die dagen thans niet genoeg ontwikkelen; genoeg zal het zijn te zeggen dat *Frankrijk* eerlang openlijk partij trok ten behoeve der Vorsten, die op het bezit der Oostenrijksche Erfstaten vlamden en zijn leger deed aanrukken.

Ook de Engelschen speelden met hun tractaat van *onzijdigheid* destijds een weifelende rol, en zoo geraakten de Staten der Provinciën in geen geringe bekommering. Zij vermeerderden hunne landmagt. Hier

tegen deed destijds de Fransche Afgezant DE FÉNELON, eene afradende voordragt, met verzekering van de vreedzame inzigten des Franschen Hofs, en verzoek van stilstand.

Nu vermeerderde eerlang het verschil van gevoelen, en de beide Staatspartijen begonnen meer tegen elkander te werken. Zij die Frankrijk te wille wilden zijn, dekten hunnen raad met den schijn van vredelievendheid. De anderen betoogden, dat de Regenten van den Staat, als eerlijke lieden, aan de tractaten, welke hun tot bijstand van MARIA THERESIA verpligtten, moesten gestand doen. Gedurende deze verdeeldheid van gevoelen verscheen nu het dichtstuk *Leonidas*."

LEONIDAS.

HERODOT. Lib. VII.

Toen XERXES, met zijn heir van Oosten aangetogen, — KONING VAN FRANKRIJK. [*Nederland.*]
Het onafhankelijk *Griekenland*
Vermaande om tijdiglijk te bukken voor 't vermogen
En de overmacht van zijne hand:
Toen was er, die terstond lafhartig aan het beven,
Verkond'den, dat men niet te ras — [*Westphalen, Munster en het DuitscheRijk.*]
Genoegen aan den Vorst van Perzië kon geven,
Die nu reeds in *Europa* was.
In *Sparte* was de Raad verscheiden van gevoelen, — *'s Hage.*
Deez moedig, and'ren schenen bang.
De Blooden, nacht en dag aan 't zwoegen en aan 't woelen,
Als waar 't een werk van hun belang,
Verspreid'den dat de macht des Vijands, nu vergaderd,
Geen' weêrstand ergens vinden zou:
Ja, dat ze, nu bereids *Thessalië* genaderd, — [*Boheme.*]
Daar alles dompelde in den rouw.
't Was LEOTYCHIDES, die hen alzoo deê denken, — M. DE FÉNELON.
En aan wiens wil hun oordeel hong;
Bestierende den een' door 't middel van geschenken,
Den and'ren door zijn looze tong.

Van Overwinnaars is het uiterste te duchten,
(Zoo was hun taal) als 't kokend bloed,
Door toorn in het gevecht verbitterd, voor geen zuchten
Genade of medelijden voedt.
Terwijl men nog by tijds, door wijsselijk te bukken
Voor een veel machtiger gezag,

En goed en leven kan aan 't dreigend vuur ontrukken,
Zoo trachte men naar een verdrag.

DE KONING VAN ENGELAND (**). [DE KONING V. PRUISSEN.]

Men volge straks den raad en 't spoor van (*) ALEXANDER,
Der Macedonen Opperhoofd.
Hy waarschuwt dat we eer 't hart des Perziaans verander',
En wijl hy nog genâ belooft,
Verklaren dat onz' Macht zal toeven in onz' Vesten,
Daar we ons verbinden om gerust

[*Boheme enz.*]

Te aanschouwen hoe zijn toorn in de *Attische gewesten*,
Door hunne straf worde uitgebluscht.
Men late XERXES, wie hy goedvindt overheeren,
Bemoeiende ons met niemands zaak,

[*Nederland.*]

Op dat ook *Sparte* niet mag 't onderst boven keeren
Door zijne alom geduchte wraak.
Hoe! zal men om een Schim, een Spook, zijn huis verbranden,
Zijn vruchtbaar veld verwoesten zien,
Zich zelv', en vrouw, en kind, gekluisterd in de banden,
En op bevel, op last van wien?

[*Koning van Frankrijk.*]

Van hem die niets begeert, dan dat we op hem betrouwen
Door 't onderpand van een verbond;
En die, wanneer we ons slechts onzijdig willen houën,
Ons zelf zijn hooge gunst verkondt!
Terwijl hy van alom de sleutels eischt der steden,
En alles na zich sleept als buit;
Is XERXES, zegt de Faam, met ons gedrag te vreden,
Indien men slechts zijn toorn niet stuit.
't Is waar wy zijn vereend met de andere Gewesten

Oostenrijk.

Van het *bezwijkend Griekenland;*
't Vooroordeel van het Volk zal mogelijk zich vesten
Op zulk een naauw en oud verband;
Ja, sommigen, die zich beroepen op de Goden,
Verspreiden listig dat hun oog

[*Tractaten met Oostenrijk.*]

Het breken van *de trouw* aanschouwt als 't werk van snooden,
En eens zal straffen van omhoog!
De trouw, die langer duurt dan 't Nutte, is geenszins heilig,
En ze is veeleer een koppigheid;
By wie 't gemeen belang noch duurzaam is, noch veilig,
Als zonder orde en onderscheid.
Men zie dan zich den Vorst der Perzen te verbinden,
Zoo hy maar rust en vrede schenkt,
't Zal met de Goden zich zeer wel en spoedig vinden;
Zy zijn zoo gram niet als men denkt.

(*) Zoon van AMINTAS.

(**) Doorgehaald: DE KONING VAN PRUISSEN.

Athene zelv' heeft nog van Delfos niets vernomen
Dan ramp en onheil zonder end.
De Priesterin geeft zelv geen andwoord zonder schroomen,
En haar is geene hulp bekend!

De Fransche party in Holland.

Dit was de lage taal der *omgekochte Mannen*,
Benijders van Leonidas.
Zy trachteden aldus ter zielen uit te bannen
Den moed, die nog aan 't glimmen was.
Zy schaamden zich nogthands, terwijl zy zich dus kweten:
Een sprenklig rood op 't aangezicht
Verkond'de dat ze, en deugd, en kennis en geweten,
Verrieden met hun diersten plicht.
Hunne oogen wierden meer dan eens om laag geslagen,
Terwijl hun slangen-tong dus sprak:
Als of ze met hun woord het licht niet konden dragen,
Hun woord, daar niet dan list in stak!

DE WELMEENENDE.

LEONIDAS, door vrees, noch door bedrog te winnen,
Hoe verontwaardigd en verrast,
Stond aan den and'ren kant gantsch meester zijner zinnen,
En met den ernst die Helden past.
Een eedle toorn versiert het koninklijke wezen,
Schoon zedig, hy beschouwt den Raad.
Geen *wakkre Grijzaart* doet hem voor zijn zake vreezen;
Hy schroomt geen eerelijk gelaat.
Den Adelaar gelijk, die 't vuur der Zon kan velen,
En 't oog op haare flikk'ring vest:
Daar 't Nachtgediert, belust met schaduwen te spelen
By donker streeft uit hol en nest.
Zijn onverwinb're moed, van stonden aan ontstoken
Verhief de nederslachtigheid
Van velen toen hy rees, zelfs eer hy had gesproken
En het bedrog had wederleid.
Gelijk als onverwacht een toorts haar licht doet schijnen
In 't midden van de duisternis,
De schaduw en de schrik op eenmaal doet verdwijnen
En wijst waar weg en voetpad is:
Zoo deed LEONIDAS 's Lands Hoogen Raad bemerken,
Dat hy eene uitkomst toonen kon.
Vervolgens wist hy 't hart der Braven te versterken,
Door 't geen hy dus tot hen begon:

[*De Heer Fagel.*]

Nederland.

O (zei hy) *Sparte! O Sparte!* is dit de taal der Helden,
Die ge in uw strijdb'ren boezem voedt?

En vloeit de Eurotas nog door 't midden uwer velden,
Diane's allerwaardste vloed!

DE GROND-LEGGERS DER REPUBLIEK. *Frankrijk.*

Hoe! heeft LYKURG dit Volk, de schrik van alle Volken,
Dan onderricht om in dit uur
't Verachtelijk *Perzië* te dienen als haar tolken,
In plaats van met het staal en 't vuur
De snoode dwinglandy uit Griekenland te bannen,
En door een' weergâloozen schat
Van onvermoeide en van on-overwinb're Mannen,
Elk te doen knielen voor zijn stad?
Ontaarden! Ik zal dan, wil niemand met my streven,
Alleen, alleen het oorlogs-zwaard
Opheffen, en alleen de vrijheid met mijn leven
Beschermen, voor geen dood vervaard!
Ik schroom geen overmacht, geen heir van Perzianen,
Hoe groot hun woeste stoet ook zij;
Alle opgeraapte, laffe en vadsige Onderdanen,
Den naam zelf onbewust van VRIJ.
Snelt gy met water, snelt met aarde schand'lijk henen,

Geallieerden van Frankrijk. [*Saxen, Beijeren, Pruissen.*]

Volgt den *Phtioot*, *Thebaan*, *Acheer*,
En anderen, by wie, de aloude deugd verdwenen,
Het Jok de plaatse neemt der Eer!
Of, liever, wilt gy 't nog bewimplen, maakt verbonden
Met eenen trotschen dwingeland;
Hoe plechtig ook gemaakt, pas vaardig of geschonden,
Ik kies de dood, voor Jok en Band.
Wat spreekt gy van verbond! Gy mede nu Barbaren,
En even eens als zy gereed
Die te verbreken, die zoo sterk geklonken waren

't Huis van Oostenrijk.

Met *Pallas stad*, thands in het leed.
Indien die voormuur valt, wie kan dan Sparta helpen?

[*Frankrijk.*]

Verschijnt de *Erf-vijand* in ons Land,
Om ons op onze beurt door Legers te overstelpen,
Wie biedt ons een getrouwe hand?
Wy zullen dan te laat in onzen ramp bevatten,
Hoe dat al lange wierd gesmeed,
Om in onz' slaapziekte een voor een ons af te matten;
Hetgeen men nimmer vechtend deed!

[*Westphalen, Munster, enz.*]

Ons voegt geen machtig Vorst zoo dicht aan *onze palen!*
Wiens Heerschzucht altijd werkt en waakt

[*Het niet te hulp komen van Oostenrijk, verplicht te doen volgens traktaten.*]

Om met zijn 's Nabuurs staf hoogmoediglijk te pralen,
Tot dat zijn oogwit zij beraakt.
Wy zullen zien hoe verr' de Hemel zij te blinden,
En of het *spotten met de trouw*
By 's volks vooroordeel ook verschooninge zal vinden,

Dan ramp en onheil, straf en rouw.
Maar 't is geen wonder, 't is niet zeldzaam aan te hooren
't Gevoelen dat uw boezem voedt,
De Godvrucht is voor geen traaghartigen beschoren!
De Godvrucht woont alleen by moed.
Laat ALEXANDER zich vermaken met verdragen; *Koning van Engeland.*
Hy bukke voor den Perziaan:
Hy zie zich al te laat verschrikt door 's vijands lagen,
En neme dan de ketens aan.
Dit is geen raad van dapp're en van verheven Mannen,
Verordend om in 't oorlogsveld
Voor vrijheid en voor wet hun krachten in te spannen,
Of te bezwijken voor 't geweld.
Veel beter ware 't hem, meer nut zou hy behalen
Door, ziende 't dringende gevaar,
Met *ons* te sterven, of met ons te zegepralen, [*Nederlanden.*]
Dan slaaf te zijn van een *barbaar!* [*Koning van Frankrijk.*]
Of wint hy iets door zijn getroffene verdragen,
't Bestaat alleen daar in, dat hy
De laatste wezen zal in 't voelen van de slagen
Van d' ijz'ren staf der tyranny.
Maar 't is uw eigen raad: uw hart is zelf bezweken;
Kleinmoedigheid en onkunde is
't Beginsel dat u doet en handelen en spreken
Tot aller braven ergernis.
Welaan, staat op en vlucht! geene onervaren handen,
Geen weeke harten voegen hier,
Gaat, hoedt uw vee, bebouwt uw akkers en waranden, [*Zeker Noordhollandsch Heer.*]
En deelt niet meer in 't hoog bestier.
Laat and'ren, niet zoo ras verschrikt voor ijd'le schimmen,
Voorzien met kennis en beleid,
Eer gy het al bederft, op uwen zetel klimmen,
En leeft in uwe onzijdigheid!
O Vader, HERKULES! O Goddelijke wallen OUDE HELDEN V.NEDERLAND. [PRINS MAURITS.]
Door ons verwoest van *Ilion!* [*Spaansche macht.*]
En, daar MILTIADES den Perziaan deed vallen,
O zeeg'rijk *veld van Marathon!* [WILLEM III.] [*Hoogstet.*]
De schimmen van die daar onsterflijke eer genoten,
En nederstuitten voor 't Gemeen,
Die zullen nimmer my vervolgen of verstooten,
Dewijl ik op hun spoor wil treên.
Ja, deez mijn Rechterhand, die aan *Minerve's wallen* *Nederl. Republ.*
En trouw en bystand heeft beloofd, [*Oostenrijk.*]
Zal XERXES met zijn Heir doen voor Athene vallen,
Of, in 't gevecht van kracht beroofd,

De de witten. [Marlbo-rough en eugenius.]

Bezwijkend met vermaak, in de Elizeesche velden,
Daar ik gerust verschijnen durf,
Den schranderen LYCURG, den dapp'ren CODRUS melden
Hoe ik op 't bed der Eere sturf.

Zoo sprekend, trad hy heen, tot eeuw'gen roem beschoren;
Drie honderd mannen volgden hem;
Drie honderd, zijner deugd op 't dierste toegezworen,
En vaardig op zijn wenk en stem.
Hy ging naar Therme's engte, ontmoette de Barbaren,
Streed, velde, sneuvelde, overwon
En dwong hen voor altoos de lust te laten varen
Om Hellas gulden Vrijheidszon
Voor hunne flaauwe Maan verwaand'lijk te doen zwichten,
Of aan des hemels hoogen trans,
Door eene wolk van slaafsche en nuttelooze schichten,
Te ontblooten van haar held'ren glans.

W. VAN HAREN.

(3) De helden die VONDEL zich verkozen had.

Over de onderneming van den *Constantijn*, waarover hy met H. DE GROOT in briefwisseling trad, waaraan hy vele jaren zijns levens besteedde,

„Konstantijntjen
't Zalig kijntjen."

zijn naam dankte, en die hy na de dood zijner huisvrouw (1639) opgaf, zie VONDELS *Leven* door BRANDT, bl. 35—38. VONDEL gewaagt er van in een paar gedichten daar vermeld. Over den *Bato* laat hy zich uit in: *Parnasloof*, toegewijd aan den Burgemeester CORNELIS DE GRAAFF; als Voorzang voor zijne Navolging in dicht van *Virgilius* (1668).

Beide heldendichten zouden in XII Boeken vervat zijn geweest.

(4) VAN HAREN, een republikeinschgezind dichter.

Na in de Voorrede van *Frisoos* Eersten Druk aangetoond te hebben, hoe hetgeen in het Achtste en Negende Boek „verhandeld wordt ten voordeele van het Gemeenebest en ten nadeele der Eenhoofdige Regeering, in dien tijd, en door die

menschen niet anders kon worden gezegd," en in den lof der Romeinsche Republiek te hebben uitgeweid, gaat de dichter aldus voort:

"Veel minder hadden wy tot lof der Veel-hoofdige Regeering kunnen zeggen, was er in dien tijd beneffens Romen een Gemeenebest te beschouwen geweest, dat even bedorven van zeden was als het Roomsche uitmuntende; waarin by voorbeeld, de Eigenbaat op den Troon zittende, de Wetten geduurig ten voordeel der Magtigsten wierden geschonden; daar de hoge Regeering slap en veragt was, zo dat men byna niet wist of 'er eene Regeering was; daar de Regeerders, van hunne jeugd af aan in de diepste Onwetendheid opgebragt, hunne besmette en verwijfde zinnen alleen op Pragt en Overdaad scherpten, Geleerdheid en Kunsten verwaarlozende, ja spottende in het openbaar met hen die de Orde, Wet, en oude Eenvoudigheid en Opregtheid tragteden voor te staan, en te doen zegepralen: daar de weinigen dier Welgezinden geene standvastigheid hadden (dodelijke stuipen voor een Gemeenebest!) om, op het voorbeeld der Helden, de goede zake door te drijven. Was er een Gemeenebest geweest beneffens het Roomsche te beschouwen, daar geen straf meer voor het kwade, geene beloninge meer voor het goede, en geene agting meer dan voor Schatten en Rijkdommen was: daar men brave, ervarene, verstandige, en edelmoedige Lieden terug hield, of, uit jaloezy, in hunne voornemens tegenging, terwijl onwetende, onbekwame, onverstandige, lafhartige, en onervarene Bloedverwanten met de hoge Eerampten wierden bekleed:

Eindelijk, daar het Eenigen vrijstond, hetzij door waanwijsheid, hetzij door eigenbelang, alle heilzame besluiten te doen vervallen, of in verwarring te brengen: Waarlijk wy hadden op eenen anderen toon moeten zingen."

(5) Ik onderneem om van dien jongeling te spreken

In de Tweede Uitgave leest men:

Mijn onderneming is om van dien Prins te spreken

(6) In de Tweede Uitgave zijn de aangehaalde verzen vooral niet beter. Een hoofdgebrek in WILLEM VAN HARENS Versificatie bestaat in het toon verleenen aan toonlooze woorden; met name aan het lidwoord *het*.

De Heer CLEMENT meent hem te moeten prijzen als "le seul

Poëte Hollandais, que se soit refusé les hiatus", terwijl ik niet geloof dat in VAN HARENS tijd een enkel dichter gevonden werd die deze vrijheid nam. "Item qu'il n'y a pas une seule rime riche dans tout le poëme;" maar wy zouden, zonder er nogthands den dichter om te laken, bewijzen van het tegendeel kunnen aanvoeren.

(7) FEITAMA'S *Telemachus.*

Niettegenstaande al het likken en wederlikken, verbeeldde zich de goede FEITAMA nog altijd de rechten eener *grata negligentia*, tot op zekere hoogte, te hebben gehandhaafd.

Zie hier wat hy de ondankbaren, "die in de dichtkunst meer byzondere netheden begeeren dan men billijker wijze van eenen poëet kan afeischen", aan het einde zijner Voorrede, zoo wel van den tweeden als van den eersten Druk, toeroept:

Een vitter stell' zijn roem in ijdel woordenziften,
En letterknibblery; wy haten zulk een stof:
De ware dichtkunst vindt in 't roeren van de driften,
In vloeiendheid en kracht, haar wezendlijke lof.

(8) PETRUS BURMANNUS SECUNDUS.

In hoever de dichter vroeger dezen voortreffelijken, geheel van den geest der Ouden doorvoeden geleerde zelven over zijn dichtstuk geraadpleegd heeft, blijkt niet; en even min wat het oordeel en de invloed mogen geweest zijn van TIBERIUS HEMSTERHUIS, van wien wy uit HALBERTSMA's *Fragmenten* weten dat hy, althands van de eerste drie Boeken, eene latijnsche vertaling van den *Friso* onder de oogen gehad heeft. (Ald. bl. 135.)

(9) Beelden, die men den dichter schrijven liet.

"Als de dichter in lang geen beeld had gebezigd, schijnt hy gewaarschuwd te zijn, dat het tijd wierd om er hier of daar weder een in te steken".... "Hoe dikwerf heeft VAN HAREN die beelden niet onder handen gehad! Ik bezit er drie in handschrift, welke hy ettelijke malen telkens op andere kladden afgeschreven, veranderd, doorgehaald heeft, zonder zich in het einde nog te kunnen voldoen." *Fragmenten*, bl. 147.

(10) Fraaie vergelijkingen.

De voorliefde van den Heer DE VRIES voor deze soort van poëetische sieraden is, blijkens zijne geheele *Verhandeling*, in-

dedaad groot. Ten opzichte van onzen dichter schrijft hy: „Vergelijkingen moeten eenvoudig en eigenaardig, doch ook schilderachtig zijn. Hieromtrent is HOMERUS de meester. VAN HAREN heeft hem hierin nagevolgd, met dat gelukkig gevolg, dat wy byna geen nederduitsch Dichter kennen, welke dit zoo treffende in zijne Gedichten ten uitvoer bragt.” Volgt eene groote menigte van voorbeelden; die wy gaarne nog met dit, naar ons oordeel, zeer voortreffelijke, hadden vermeerderd gezien:

Gelijk een Woud, wanneer de koude Herfst begint
Nog pralend met een kroon van loof, den Noorde-wind,
Op 't Hyperborische gebergte uit sneeuw geboren,
Met zijnen geessel voelt de gantsche lucht verstoren:
De takken klapp'ren op elkaâr, de gulde zon
Ziet hoeken, die ze nooit te voren merken kon;
De ontketende ijzelaar vliegt met de blaadren henen,
En zaait ze als zand; het groen is met een vaart verdwenen,
En 't bosch blijft dor en bloot: Zoo dreef Agrammes schat
Den zweem van deugden weg, die 't hart nog over had.
(IV. 111 en volg. 1ste Uitg.)

Maar ook dit lieve schilderytjen, is by de jammerlijke verminking van dit Boek in de 2de Uitgave, te loor gegaan.

(11) Zie X. 58, 59 en 191, 2de Uitgave.

(12) Schimmen van allerlei goddeloozen.

Onder deze vergeet VAN HAREN niet te stellen:

de SCHRIJVERS, die hun zin
Of tot een valschen roem of tot een vuil gewin,
Slechts vestigden om op het spoor van hunne monden,
't Verachtelijk geheim der wellust te verkonden.
En boven allen hen, dien 's Hemels dierbre gunst
Een dichtaâr had vereerd, en die zich van de kunst,
Geschikt om groote daân op hemel-toon te prijzen,
Bedienden om den lust tot ontucht te doen rijzen.
(XII. 229 en volg. 1ste Uitg.)

(13) nog verscheidene schimmen. B. v.

Maar onder anderen verscheen er voor hun oog
Een Paar, dat hen tot meer oplettendheid bewoog,
Zy schenen twee gezonde en frissche jongelingen:
Zy hielden in hun hand hunne uitgetogen klingen,
En weenden bitterlijk. Wanhopende, en verwoed.
Schrikt ieder op 't gezicht van 's anders wonde en bloed.

Ja, 't schijnt dat zy zich 't meest van alle wezens schroomen,
En echter kunnen zy malkander niet ontkomen.
't VERWIJT, tot hunne straf, na 't spannen van 't gericht,
Doorboorde hem met een' en met een zelfden schicht....
(XII. 773 en volg. 1ste Uitg.)

Een Vriendenpaar, in Tweegevecht (de Dichter noemt het *een geprezen moord*) in elkanders degen gevallen! Het is niet te ontkennen dat hy er vervolgens, tijd en plaats in aanmerking genomen, wat lang over heeft uitgeweid (van vers 773—859). Eene korte aanduiding ware treffender geweest. Gelijke aanmerking past op menige bladzijde van dit XIIde Boek.

(14) Schoon zijn de volgende regelen op FREDERIK HENDRIK en zijnen tijd.

Maar wierd zijn roemrijk hoofd met lauweren bekroond,
Nog eedler is de hand, daar zich d' olijf in toont;
Daar hy den Vijand dwingt, na krijg van tachtig jaren,
Schaamrood, voor Vrije Liên, deez Volken te verklaren!
O Dapperheid, o deugd! Tot nog toe zag de Zon
Geen Volk, wiens heerschappy zoo zegerijk begon;
Die ziende, vreezeloos, hun klein Gewest verdrukken,
Den machtigsten Monarch, in 't einde, deden bukken,
En, tegen duizenden met honderden, in 't veld,
Slechts door grootmoedigheid, vernielden zijn geweld.
(X. 633 en volg. 2de Uitg.)

Krachtig de bede, ten slotte uitgeboezemd voor den vorstelijken telg van WILLEM den IVde en Prinses ANNA.

Gy die het aardrijk stiert op uw geduchten wenk,
Bescherm, vereer, verhoog, dit dierbaar Staatsgeschenk.
Beveel all' aardschen ramp verr' van hem af te drijven,
Scherp gy zijn Oorlogs-zwaard, plant gy zijn Vrede-olijven,
En geef hem, tot geluk van 't vrijgeworden Land,
Uw wijsheid in zijn borst, uw bliksem in zijn hand!
(X. 769 en volg. 2de Uitg.)

(15) Het portret is te Brussel in het jaar 1753 door F. DUMESNIL geschilderd, en in 1758 gegraveerd. Sporen van de kinderziekte, die VAN HAREN op zijn 22ste jaar moet gehad hebben, zijn daarop niet zichtbaar.

(16) VAN HARENS oud geslacht.

Nobilibus prognatus Avis, Proavisque, secundus
In Frisia nulli nobilis Haren erat.

JOANN. JELLESMA.

VONDEL.

Hy is de bronaâr, die, als uit Parnas ontsprongen,
Met eeuwig vloeiend nat verfrischt der dichtren tongen,
En schoon hy rijklijk elk naar zijnen wensch verzaadt,
Een liefelijke lust en nadorst na zich laat.
Hy is die vloed, die, uit zijn bron aan 't overstroomen,
En overgapende met kracht zijn wijde zoomen,
Vooruit streeft waar 't hem lust, de kroon der vloeden strijkt,
Durft alles onderstaan, en nergens in bezwijkt.
Hy is de zwaan, die aan zijn zuiverheid te kennen,
Elk nalaat in zijn vlucht met onvermoeide pennen.

ANTONIDES.

Op dit oogenblik kunnen wy over VONDEL niet spreken, zonder eerst onzen dank toe te brengen aan den Heer VAN LENNEP. Van zijne met zoo veel zorg en smaak bewerkte nieuwe uitgave van alle de Werken van den Prins der Dichteren, is het te verwachten dat het tegenwoordig geslacht zich meer dan tot hiertoe, door eigen kennisneming, van de volkomene rechtmatigheid van dezen eernaam overtuigen zal.

Het jaarlijks sleursgewijs opvoeren van den overschoonen *Gijsbrecht van Amstel*, is daartoe, in verband met de *Bruiloft van Kloris en Roosjen*, ongenoegzaam. Ongenoegzaam ook het kennen en van buiten leeren van enkele schoone stukken, in Bloemlezingen, in alle doorgaans dezelfde, voorkomende. Niets is geschikter om ten laatsten een welgevestigden roem te doen in twijfel trekken dan toenemende onkunde van de gronden waarop hy rust. Deze hopen wy dat, door den voortreffelijken arbeid van den Heer VAN LENNEP, by onze aanzienlijke, onze beschaafde standen zal worden wegge-

nomen. Zou hy ook in dit opzicht, by sommigen onzer nederlandsche geleerden, letterkundigen, dichters en zelfs kunstrichters nog goede diensten kunnen doen? Somtijds heb ik toegegeven aan gedachten, liefdeloos genoeg om eene onderstelling als deze aannemelijk te maken. En wat erger is, ik heb ze durven openbaren in een gedicht (1). Ik zou de ijdelheid niet hebben aan dat stukjen te herinneren, ware het niet dat men er tevens de openhartige belijdenis van eigene tekortkomingen in lezen kon, en dat ik my opgewekt gevoelde om de uitdrukkingen die ik daarin ter kenschetsing van VONDELS dichtgeest gebruikt heb, nader te ontwikkelen, en te verandwoorden.

Daartoe zij my de volgende aanhaling, uit hetgeen ik ten jare 1845 aan VONDEL toezong, vergund:

> Ach, 'k heb den eersten gloed der versche dichtvuurspranken,
> In mijn onrijpe jeugd ontwaakt,
> Ach, 'k heb den schoonen galm der vaderlandsche klanken,
> Zoo vroeg, maar niet genoeg gesmaakt,
> Ach, 'k heb uw grepen in de oorspronkelijke snaren,
> Ten halve pas door 't oor gevat,
> Misbruikt, om vreemden roem met wildzang te evenaren,
> Tot 'k u, o Roem mijns lands! vergat.
> Tot dat ik u vergat, uw KONINKLIJKE ZANGEN,
> Uw AADLAARSVLUCHT, uw ZUIVREN GLOED,
> Uw RUSTIG ZELFBEZIT, de VRIJHEID UWER GANGEN,
> Uw FRISCHHEID en uw OVERVLOED.

Het laatste woord geeft my aanleiding tot mijne eerste beschouwing.

---

(1) *Gedichten.* Derde druk, bl. 184, 185.

I.

Een onzer nog levende Dichters heeft onder den titel van *den Tempel van den Roem*, een *oude fabel op nieuw*, en geestig, *berijmd.* In het begin stelt hy ons een autheur voor,

> die alle dagen
> Zijn naam deed klinken langs de straat,
> En weeklijks bij een breed plakkaat
> Zijn werk te koop zag aangeslagen.

Met korven en balen vol boeken en schriften van allerlei aart, meent hy zijn recht en aanspraak op het binnentreden van den *Tempel des Roems* te kunnen gestand doen; en klopt te dien einde, van deze documenten voorzien, met groot geweld aan de poort. Hy wordt voor goed afgewezen. Van vele anderen,

> Die op hun beurt een zitplaats vragen

worden

> enklen, niet te zwaar belast
> Of die hun eigen reiszak dragen,

voor korter of langer tijd toegelaten en geherbergd. Maar de rechte, de gewenschte gast wordt nog immer verbeid. Eindelijk verschijnt hy. Hy had zich niet aangeboden; veeleer was hy gevonden.

> En ijlings steeg een luid geschal
> Door voorportaal en hof en hal:
> „Daar is hij! leidt hem plegtig binnen!"
> De knapen bogen langs zijn pad,
> De gansche schaar der zanggodinnen
> Bestrooide 't met gebloemte en blad.
> En 't klonk tot aan de tempeltinnen :
> „Tree in, en neem voor jaren lang
> „Hier de eerste plaats op d' eersten rang."

„En welk," dus vraagt nu de Dichter:

> En welk een kleinood bragt hij aan,
> Dat hem het koor deed opengaan?

Het andwoord is:

> Hij droeg zijn rijkdom in een doekje;
> En, bij 't ontknoopen van zijn schat,
> Wat denkt men dat hij bij zich had?
> Het was een klein-octavo boekje (1).

Wie de Dichter met dezen uitverkoren lieveling der Muzen bedoeld heeft, en of hy iemand heeft bedoeld kan ik niet zeggen. Maar als beginsel schijnt hy te hebben aangenomen, niet alleen dat het om het zoo ver te brengen geenszins genoeg is een Veelschrijver te zijn, hetwelk wy beamen; maar ook dat de weg tot onsterfelijken roem alleen of by voorkeur zou open staan voor hem die weinig schrijft; hetwelk wy in twijfel trekken. Of zijn niet Oude en Nieuwere Letterkunde beide daar, om aan te toonen, dat in den regel de grootste Geesten ook de vruchtbaarste geweest zijn? En komt niet het voorbeeld van dezen Dichter zelven dit getuigenis ondersteunen? Doch wellicht heeft hy slechts bedoeld, dat waar ook een uitnemend Genie veel voortbrengt, het onder dat vele toch altijd maar weinig is, dat hem de onsterfelijkheid verdient. Ook dit kunnen wy niet volstrekt toestemmen. En wat hy ook bedoeld hebbe: het wordt door VONDEL gelogenstraft. VONDEL is in geen geval de man van het „klein-octavo boekje". Zijn poëzy vult een tiental vrij lijvige kwartijnen, die wel is waar, tot behoud onzer oogen, met een kloeke letter gedrukt zijn, maar waarin gy; behalve de navolging van den geheelen Psalter (2), van de

(1) TOLLENS, *Laatste Gedichten*, bl. 37 en volgg.
(2) *Davids Harpzanghen*, 1657.

Oden van HORATIUS (1), van al de werken van VIRGILIUS (2), en van meer dan een werk van OVIDIUS (3), in wien hy, op hoogen ouderdom (4), even als later BILDERDIJK (5), afscheid van de Poëzy nam; behalve deze navolgingen en een groot aantal byschriften en schitterende kleinigheden, een paar honderd aanmerkelijke gedichten van allerlei aart (6), drie uitgebreide Leerdichten (7), een groot Historisch Dichtstuk (8), en niet minder dan tweeëndertig Treurspelen vinden kunt.

Reeds in dezen zin kunnen wy dus terecht van VONDELS Overvloed spreken. Doch wy bekennen dat het niet dan een schrale lofspraak zou opleveren, indien deze overvloed in een ander opzicht met armoede gepaard ging. Dit zou het geval zijn, indien wy ons te midden van den overvloed, over gebrek aan verscheidenheid had-

---

(1) *Horatius Lierzangen* in Dichtkunst en Proza, 1653.

(2) *Virgilius Wercken* in Proza 1646, in Dicht 1660.

(3) *Ovidius Herscheppingen* en *Heldinnebrieven* in Dicht, 1671.

(4) Vierentachtig jaren oud.

(5) *Proeve eener Navolging van Ovidius Gedaanteverwisselingen*, Amst. 1829, en derhalve op drieënzeventigjarigen ouderdom. In de Voorrede leest men: „Met VIRGILIUS zich alles te onderwerpen is meer dan met OVIDIUS alles te omzweven; doch ook dit heeft zijne waarde niet slechts, maar het is by eene stilheid-ademende gesteltenis, en dus ook by den aan rust hechtenden ouderdom ruim zoo welkom. En het is ook hierdoor, dat hy, met wien ik in eene bruischende jeugd niet veel op had, my allengs van meer waarde geworden is.”

(6) Als (naar de indeeling van BRANDT in de Uitgave van 1682, Franeker): *Zegezangen*, *Lof- en Eerrijmen*, *Klinkdichten*, *Lierdichten*, *Bruiloftdichten*, *Lijkdichten op bekende en beroemde personaadjen*, *Dankdichten*, *Brieven*, *Klachten*, *Hekeldichten*, *Gezangen*, *Gedichten op Stichtelijke* en *Kerkelijke stoffen*.

(7) *Altaargeheymenissen ontvouwen*, in dry Boecken, 1645. *Bespiegelinghen van Godt en Godtsdienst teghen d' Ongodisten* enz., in vijf Boecken, 1662. *De Heerlyckheydt der Kercke* enz., in dry Boecken, 1663.

(8) *Joannes de Boetgezant*, in zes Boecken, 1662.

den te beklagen, of indien wy ons niet konden ontveinzen dat dit gedurig voortbrengen met krachtverspilling gelijk stond en uitputting ten gevolge had.

Doch het tegendeel is waar. De verscheidenheid der dichtsoorten waaraan VONDEL zich niet gewaagd, maar waarin hy uitgemunt heeft, de verscheidenheid der stoffe door hem behandeld en beheerscht, de oneindige afwisseling van vormen, de onuitputtelijke rijkdom van gedachten, uitdrukkingen, beelden, wendingen, slagen, vonden, die ons zijne talrijke werken overal aanbieden, doen ons zien dat wy hier niet slechts met eene vaardige pen, maar met een schatrijken geest, met een overvloed des harten, waaruit de mond spreekt, te doen hebben.

VONDEL was Hekeldichter, en de scherpe geessel zijner gispingen oefent zich niet alleen, met alle kracht en met verscheidenheid van kastijding, op Personen en Zaken, die in zijn vaderland op het gebied van Kerk en Staat zijne verontwaardiging opwekken; maar zijn oog gaat overal rond, en niet minder dan de rechters van OLDENBARNEVELD en die ongelukkige Gomaristen, waarop hy het zoo byzonder geladen had, sleept hy de engelsche Koningsmoorders en de schotsche Sabbathisten voor de vierschaar zijner poëzy. Daar hooren zy hun vonnis, en ontfangen hun straf; nu eens in de taal van den hoogsten, den heiligsten ernst; straks in die eener dartele, tergende, uittartende bespotting. Heden wrijft hy hunne opene wonden met het grove zout van een liedtjen, op de wijs der oude volksdeunen, in; morgen vereeuwigt hy hunne misdrijven door eene taal die de onsterfelijke goden, die 's hemels engelen hem schijnen te hebben ingegeven. Wat wilt gy?

Een treurspel in vijf bedrijven met verbloemde namen, of een steekdicht in zes regels, dat geene twijfeling overlaat? Beiden zal hy u leveren.

Zie hier een, waaraan zeker geen kracht ontbreekt:

OP DEN LASTERAAR VAN WIJLEN HUIG DE GROOT.

[Salmasius.]

O Farizeesche grijns, met schijngeloof vernist,
Die 't groote lijk vervolgt ook in zijn tweede kist;
Gy Helhond, past het u dien Herkles aan te bassen,
Te steuren op 't autaar den Fenix in zijn asschen,
Den mond van 't Hollandsch recht by Themis zelf beweend:
Zoo knaag uw tanden stomp aan 't heilige gebeent.

Eene byzondere gave heeft VONDEL voor het Epigram; en zulks zoo wel in den oorspronkelijken zin van Byschrift, als in dien, waarin men 't gewoonlijk Puntdicht noemt. Zijne honderden van Byschriften verdeelen zich over de bontste verscheidenheid van Personen en Zaken; over Afbeeldingen van Keizers, Pauzen, Koningen, Mannen van staat, Geleerden, Schilders, Kunstenaars, Vrouwen; over Schilderyen, Beelden, Teekeningen, Gedenkpenningen, Graven, Gebouwen, Steden, de Twaalf Maanden, de Vijf Zinnen, het Stokjen van OLDENBARNEVELD, en wat-niet al?

Wie kent, om uit velen enkelen te noemen, de drie Byschriften niet op het Amsterdamsche Weeshuis, waarvan het kortste zekerlijk het treffendste is?

OP ONS WEESHUIS.

Hier treurt het Weeskind met geduld,
Dat arm is zonder zijne schuld,
En in zijn armoê moet vergaan,
Indien gy 't weigert by te staan.
Zoo gy gezegend zijt van God,
Vertroost ons van uw overschot.

Ander.

Geen armer Wees op aarde zwerft
Dan die der Weezen Vader derft;
Der Weezen Vader derft hy niet,
Die Weezen troost in hun verdriet;
Dus sla uw oogen op ons neêr:
Der Weezen Vader troost u weer.

Ander.

Wy groeien vast in tal en last,
  Ons tweede vaders klagen;
Ach, ga niet voort door deze poort,
  Of help een luttel dragen.

Van eenen anderen aart is het aardige: *Op de Schrijfkunst van Henrik Meurs.*

De tong is tolk van 't hart, by tegenwoordige ooren;
De stomme pen laat zich veel duizend mijlen hooren,
Door 't oog en niet door 't oor. Ze is de eelste die ik ken.
Ai, kus eerbiediglijk dat beksken van de pen.

Geestig het dikwijls aangehaalde, op KORNELIS ANSLO.

Ai, Rembrand, maal Kornelis stem.
Het zichtbre deel is 't minst van hem:
't Onzichtbre kent men slechts door de ooren.
Wie Anslo zien wil moet hem hooren.

Misschien is het volgende stukjen te veel uitgewerkt, om aan het vereischte van een grafschrift te voldoen.

Hier sluimert Isabel Lebron,
Die als een roosjen, met de zon
Blijgeestig op haar steeltjen stond,
En sprak met een bedaauwden mond:
„Wat is de schoonheid, wat 's de roem
„Der jonkheid anders dan een bloem?"
Dit was haar eerste en leste leer,
En voorts verwelkt, zoo zeeg ze neer.

Maar wat dunkt u van dit kernig byschrift op een zilveren beeldpenning van den kernigen TACITUS?

Het Roomsche Raadhuis stond op diamanten stijlen,
Toen 't overoud gezag van bondelen en bijlen
Kornelis Tacitus eerbiediglijk bescheen,
Daar, met den tabbaart aan, hy naar den Raad kwam treên.
Geen zilver beeldt hem uit zoo levende als zijn bladen,
Met wareldwijs gesternt van spreuken rijk geladen,
En regelen van staat; welsprekendheid, gepropt
Met wijsheid, heerelijk, en bondig en beknopt.

VONDEL is Lierdichter. En zijn lier klinkt nu eens op den toon van PINDARUS, straks op dien van HORATIUS, dan weder op dien des gewijden Harpenaars, en ook dan gelijk altijd op zijnen eigenen toon; in allerlei stemming: triomfeerend en schreiend, prijzend en lakend, bemoedigend en klagend; met een statigen galm, op een luchtige wijs; nu sleepend, dan spelend; heden op de maat van een donderenden bergstroom, morgen op dien der zacht ruischende wiekjens van een serafijntjen, dat ten hemel opvaart.

En voor wie klinkt zijn lier? Wat bezingt, wat verheerlijkt zy? Grooten en kleinen, engelen en menschen, God, zijnen CHRISTUS, en de Heiligen. Voor de feesten zijner vrienden, zijner regenten, zijner vorsten, is zy besnaard. By hunne bruiloften, aan hunne graven weergalmt zy. Ook by het graf van eigen dierbare gade en kroost. Zy begeleidt de helden zijns volks, op hunne wapentochten; zy verwelkomt hen by hunne schitterende triomfen ter zee en te land. En de helden zijns volks niet alleen, maar van alle volken. En niet alleen de helden, maar ook de wijzen, de edelen, de ongelukkigen, de in een of ander opzicht uitblinkenden en grooten. Nu geldt het de zegepralen op Grol, Wezel, 's Hertogenbosch, Maastricht. Straks den Zeeleeuw op den Theems. FREDERIK HENDRIK en GUSTAAF ADOLF. De schoone AMELIA VAN SOLMS, de

manhafte CHRISTINA van Zweden; de ongelukkige MARIA STUART; ERASMUS, HUIG DE GROOT, XAVEER. Het is de lof van DAVIDS Koninklijke Harpe of die van de Roomsche Lier. Het is de lof van den Rhijnstroom, de lof der Zeevaart, de inwijding eener nieuwe Schole van geleerdheid, de instorting van het Raadhuis der achtbaarste stad, haar Koopbeurs, haar Vroedschap, haar Ridderschap, haar Wapenkroon.

Karakteristiek voor VONDEL en het Holland der zeventiende eeuw, ofschoon hy den hoogsten toon hier niet aanslaat, is zijn zang op

DE BEURS VAN AMSTERDAM.

O Vruchtbare akker, grond van steen,
Die zich, ten oorbaar van 't gemeen,
Laat alle middagen bezaaien
Met koopzaad, eel en mild van aart,
Dat goude' en zilvren winsten baart,
Daar duizenden genot van maaien.

Het gantsche jaar is uw saizoen:
En of geen licht verwelkend groen
Uw heiningen en pijlers kleede,
Nog teelen die in de Amstellucht
Een overkostelijker vrucht,
Dan Atlas boomgaard eertijds deede.

Want gy hebt weer en wind te vriend,
En zon en daauw, en wat u dient;
Jupijn daalt met een gulden regen
In uwen schoot van boven neer;
En ieder zegen smaakt naar meer;
Wat gy omhelst gedijt tot zegen.

De schillen van uw appels zijn
Van goud, de korlen van robijn,
Uw loof, saffier en esmerouden;
Hier riekt men wat het hart verfraait,
En van vier winden overwaait
Door 't water, dat uw stuurmans bouwden.

Der Mooren opperste gezag
Strijkt voor uw vloten en uw vlag.
De watergoden duiken onder,
Als gy, van d' een aan d' ander reê
Het oorlogsonweer voert op zee,
En volgt den bliksem en den donder.

Uw veder, op 't papier gewend,
Vliegt van het een aan 't ander end
Des aardbooms, en beschaduwt de assen
Des hemelkloots van wederzij.
Zy vliegt de wareld zelf voorby,
En ziet den dag vergaan en wassen.

O Achtste wareld wonderstuk!
Kan slechts uw voet zijn aartsgeluk
En weelde gelijkmoedig dragen;
Zulk een onwankelbaar gemoed
Gaat boven al het wareldsch goed,
Want deugd kan steên en muren schragen.

Te weinig recht heeft men, dunkt my, laten wedervaren aan VONDELS groote gave voor het Lied. De dichter van de *Verovering van Grol*, het *Lijkoffer van Maagdeburg*, de *Zeeleeuw op den Theems*, heeft ook een toon aangeslagen als dezen, die te gelijk aan de naïveteit der oude volksdeuntjens en van een CLAUDIUS denken doet.

WILDZANG:

(Op de hofstede van de Hinlopens, buiten Naarden.)

Wat zong het vrolijk vogelkijn,
  Dat in den boomgaard zat?
Hoe heerlijk blinkt de zonneschijn
  Van rijkdom en van schat!

Hoe ruischt de koelte in 't eikenhout
  En versch gesproten lof!
Hoe straalt de boterbloem als goud!
  Wat heeft de wildzang stof!

Wat is een dier zijn vrijheid waard!
  Wat mist het aan zijn wensch,
Terwijl de vrek zijn potgeld spaart!
  O Slaaf! o arme mensch!

Waar groeien eiken te Amsterdam?
  O kommerzieke Beurs,
Daar nooit genoegen binnen kwam!
  Wat mist die plaats al geurs!

Wy vogels vliegen, warm gedoscht,
  Gerust van tak in tak.
De hemel schaft ons drank en kost,
  De hemel is ons dak.

Wy zaaien noch wy maaien niet:
  Wy teeren op den boer.
Als 't koren in zijn airen schiet,
  Bestelt al 't land ons voêr.

Wy minnen zonder haat en nijd,
  En dansen om de bruid:
Ons bruiloft bindt zich aan geen tijd,
  Zy duurt ons leven uit.

Wie nu een vogel worden wil,
  Die trekke pluimen aan,
Vermij de stad, en straatgeschil,
  En kieze een ruimer baan.

Meer dan eene oorzaak moest zich vereenigen om VONDEL het minst als Leerdichter te doen schitteren. Toch is hy ook als zoodanig „verwonderlijk, door het gemak, waarmede hy de schitterendste kleuren op de dorste onderwerpen weet te leggen" (1). Het onderwerp van het derde Boek van de *Bespiegeling van God en Godsdienst* is zeker niet dor. Het behelst het betoog van het bestaan der Godheid uit hare Werken, en is verreweg het schoonste van de vijf. Maar zie hier met welke kleuren de dichter aanvangt den sterrenhemel te malen:

(1) SNELLAERT.

Hoe flaauw verschiet nu de aarde! Ik ben ze kwijt van onder.
Al wat mijn oog verschijnt, is wonder boven wonder.
Wat grootheid, schoonheid, macht, en rijke ontelbaarheid
Ontvouwt zich in 't gestarnte! Een schooner majesteit
Dan immermeer de paauw kan schildren en schakeeren,
Wanneer hy voor zijn gâ, met zijn ontvouwen veeren,
Den staart vol oogen praalt, en blind van hoovaardy
Met zijne vleugelen haar krakend streeft voorby.
Het groen, en blaauw, met goud besprenkeld, geeft te kennen
Wat rijkdom vrouw natuur te kost hing aan die pennen.
Ik zie den hemel aan, gelijk een bruidegom
Van de aarde, zijne bruid. Hy hangt een mantel om
Vol steenen geborduurd, gezoomd met gouden zoomen,
En perlen, elk om 't schoonst. Zy blaakt en ziet hem komen
Dus uitgestreken, en ontfangt, met sterker gloed
Van liefde, in haren arm den vorst die haar gemoet.

Heldendichter had hy willen zijn. Twee malen in zijn leven vormde hy het plan tot een Epos. In de volle rijpheid van den mannelijken leeftijd, op vijfenveertigjarigen ouderdom, koos hy zich den tocht van CONSTANTIJN naar Rome ten onderwerp, „beloofde dat godvruchtig Hoofd zespaar boeken" (1), en arbeidde daaraan met alle vlijt. Zoo zeer nam deze schoone taak hem in, dat hy een hem in die dagen geboren kind geen anderen naam wist te geven dan dien van CONSTANTIJN. Helaas, het wichtjen stierf in zijne eerste kindschheid; en het grootsche dichtplan, waaraan het zijnen naam dankte, werd na ettelijke jaren arbeids door het verlies eener dierbare echtgenoot verijdeld, en voor zoo ver het was uitgevoerd aan de vergetelheid gewijd (2). Nationaler was het onderwerp, waarop VONDELS aandacht in later leeftijd viel, als hy zich BATO ten held koos. Van dit voornemen gewaagt hy in den voor-

(1) *Dankoffer aan David de Willem*, Secretaris des Pr. v. Or. Poezy. II. bl. 106.

(2) Zie BRANDT, *Leven van Vondel*, bl. 37, 38.

zang van zijne overbrenging in dicht van VIRGILIUS (1660): en wat wy van den toen reeds drieënzeventigjarigen grijzaart, had hy het kunnen volvoeren, nog hadden mogen verwachten, blijkt ons uit den gloed waarmede wy hem aldaar den Amsterdamschen Burgemeester CORNELIS DE GRAAF hooren toezingen.

Indien de tijd my gunt, naar 's Mantuaners wetten,
Den krijgsheld Bato met opklinkende trompetten
In top te voeren, naar den eisch van 't vrije land,
Door twalef Boeken heen, tot daar de vredeband
Gesloten wordt; men zal de boschnon hooren melden,
Voorspellen op een rij de vaders en de helden
Der volgende eeuwen, die alom met raad en daad
Zich kweten in gevaar, tot noodweer voor den staat;
De Graven, Boelensens, de Bickers en de Hoofden,
Zoo trouw in 't leveren, gelijk ze 't trouw beloofden.
Men zal ons wapenkroon, den keizerlijken hoed,
Verworven door het goud des ridderstams, uw bloed,
Zien, met een rijken glans van gloeiende robijnen
En goud, den IJstroom en den Amstel overschijnen,
Op d' aanwinst van de stad, die levender gezield
Van burgery, gelijk een korf vol bijen, krielt.
Men zag u Amstels stad uitleggen, en omtrekken
Met steenen muren, haar een kleine wareld dekken,
Met witte vleugelen van zeildoek, uit de zee
Gewaaid van alle vier de winden op ons reê.
Men zag op uwe stem zooveel verstrooide steenen,
Van ongelijken vorm, zich sluiten en vereenen;
Het raadhuis, magazijn, scheepstimmerwerf, en vloot
Herboren, gestoffeerd met voorraad tegen nood.
Men zou zeehelden zien, op vergelegen vaarten,
Aan graadboog noch kompas gebonden, noch aan kaarten,
Hier 't zuiden aandoen, daar vorst Maurits in Brezijl
De leeuwsvaan planten, en een burgerlijken stijl
Invoeren op de kust, daar andre starren schijnen,
De menschenëter dwaalt in wouden en woestijnen.
Men zou Virgilius zien opgaan in zijn tolk;
Gelijk de gouden zon, schakeerende eene wolk,
Den schoonen regenboog doorschildert in het leven;
Hoewel ik schroom naar de eer des Mantuaans te streven
Met wassen pennen, en omlaag, beneên zijn faam
Blijf drijven om geen zee te noemen naar mijn naam.

In 1639 had onze Dichter aan HUIG DE GROOT geschreven: „Mijn moed heeft sedert de dood van mijne zalige huisvrouw een krak gekregen, zoodat ik mijnen grooten *Constantijn* moet vergeten, en met iet minders my zoeken te behelpen. Ik ben aan de treurspelen vervallen” (1). Toen hy, twintig jaar later, den Amsterdamschen Burgervader het *Parnasloof* vlocht, waarvan wy eene proeve aanhaalden, had hy er reeds een twintigtal in 't licht, en zouden er, dat zelfde jaar en daarna, nog een twaalftal verschijnen. En voorzeker is het in dit kunstvak, waarvan hy zich niet dan met zijn dood heeft kunnen losmaken, dat VONDEL den gantschen rijkdom van zijnen geest ontwikkeld heeft (2). Want waar voert deze Treurspeldichter ons heen? Bepaalt hy ons aan den engen kring van een of ander ongelukkig vorstenhuis, en zijne uit elkander voortvloeiende rampen? Durft hy het bevoorrecht grondgebied der klassieke oudheid niet verlaten? Of heeft hy het zich tot heilige plicht gesteld niet dan gebeurtenissen en personen op te voeren, die in de liefde tot het vaderland eenen krachtigen bondgenoot vinden voor eene belangstelling, welke, zonder dien steun, moeielijk zou worden opgewekt of lichtelijk bezwijken? Voorwaar niet

---

(1) BRANDT, *Leven van Vondel*, bl. 37.

(2) Hoe lief het hem was hooren wy uit het volgende stukjen:

OP MIJNE AFBEELDINGE DOOR J. SANDRART.

Sandrart heeft Vondel dus naar 't aanzicht uitgedrukt,
Niet zijn gedachten; want die waren weggerukt,
Verslingerd op aâloude en bloênde treurtooneelen,
Om ernstig af te zien wat rol uitheemschen spelen.
Vindt niemands brein in bloed, noch gal, noch tranen smaak:
Dees leeft in treurdicht: ai, vergun hem dit vermaak.

alzoo. Zeven van zijne treurspelen (1) zijn navolgingen van de Ouden, SENECA, SOFOCLES en EURIPIDES, en brengen ons derhalve op klassieken grond. Het tooneel van *Faëton* (1663) is Febus', dat van *Salmoneus* (1657) Elis' koningshof. *Palamedes* (1625) speelt voor Troje, maar te gelijkertijd te 's Gravenhage, en het verwonderlijke stuk is zoo goed grieksch als het goed hollandsch, of wilt gy liever, goed staatsch is. *Gijsbrecht van Amstel* (1637), de *Leeuwendalers* (1648), de *Batavische Gebroeders* (1663), zijn geheel vaderlandsche stukken; maar met *St. Urzula of de Maagden* (1639) volgen wy VONDEL ter bedevaart naar zijn geboortestad Keulen, waar hy zelf „weinig jaren vóór zijn dood zijn vermaak nam met op de bedsteê te klimmen, daar hy ter wareld kwam." *Maria Stuart* (1640) verplaatst ons in Schotland, en met *Zunchin* (1667) zijn wy waarlijk verplicht dwars door Tartaryë naar China te reizen; een land trouwens waarvan de Amsterdammers der zeventiende Eeuw volstrekt niet minder wisten dan die der negentiende, menig lofwaardig zendingcomité niet te na gesproken. Ziedaar nog slechts de helft van VONDELS Treurspelen voor u opgenoemd. De andere helft, die hare onderwerpen aan de Heilige Schrift ontleent, brengt ons in Egypte; aan de oevers der Jordaan; onder de palmen en olijven van het Heilige Land; met onze eerste ouders in het Paradijs der onschuld, met PETRUS en PAULUS in de gevankenis te Rome, ja met triumfeerende en bezwijkende Engelen voor den throon der heerlijkheid Gods en op den rand van een gapenden afgrond. En, om

(1) *Hecuba* (1625), *Hippolytus* (1628), *Elektra* (1639), *Edipus* (1660), *Ifigenie in Tauren* (1666), *de Feniciaansche Gebroeders* (1668), en *Hercules in Trachin* (1668).

deze proef slechts op de Treurspelen toe te passen, indien gy aan een hunner boven alle de anderen de krans der hoogste voortreffelijkheid zoudt moeten toewijzen, welk zoudt gy kiezen? Of dien heerlijken *Gijsbrecht van Amstel*, na den *Palamedes* het eerste der oorspronkelijke stukken, door zijn autheur op vijftigjarigen leeftijd (1637), en dus in het glansrijk middelpunt zijns krachtvollen levens samengesteld? of wel dien grootschen *Lucifer*, waarin hy met MILTON om den prijs dingt, zestien jaren later (1653) door den zes en zestigjarigen grijzaart ondernomen en uitgevoerd (1)? Wat zeg ik grijzaart? Weinig en wit als sneeuw mogen de hairen worden op dat machtige hoofd, die man is niet oud, die nog vijf jaren later dat alles gevoelen kan wat hy gevoeld moet hebben, om zijne voortreffelijke *Jeftha* in het licht te brengen (1659); die op deze, in tien jaren tijds, nog dertien treurspelen doet volgen, en niet dan in het een en tachtigste jaar zijns levens, met de navolging van den *Hercules* van SOFOCLES, voor goed den cothurnus aflegt. Ook het voorgaande stuk, de *Feniciaansche Broeders*, in hetzelfde levensjaar geschreven, was aan een Grieksch dichter ontleend. Het laatste oorspronkelijke was *Noach*, slechts één jaar vroeger geschreven; *Noach*, het-

---

(1) OP MIJNE SCHILDERY,

toen Govert Flink my uitschilderde, in het jaar 1653.

> Ik sluit van daag een ring van zes maal elf jaren,
> En zie mijn hoofd besneeuwd, en tel mijn grijze hairen,
> Ook zonder glazen oog, in deze schildery,
> En nog ontvonkt mijn hart in lust tot poëzy,
> Terwijl ik Lucifer zijn treurrol leer volspelen,
> En met den bliksem sla, op hemelsche tooneelen,
> Ten schrik en spiegel van de Staatzucht en de Nijd.
> Wat is mijn ouderdom? Een rook, een damp, geen tijd.

welk ik my herinner door den Hoogleeraar VAN LENNEP, meermalen hoog en boven de meeste andere stukken van VONDEL te hebben hooren prijzen; en indedaad een stuk, dat, al heeft het met vele vroegere van zijnen autheur zekere gebreken gemeen, nog van schoonheden van den eersten rang overvloeit, en althands geen getuigenis draagt van afmatting zijner kracht, of uitputting van zijn dichtader.

Hoort hoe de tachtigjarige grijzaart, het lichtzinnig geslacht, dat met NOACHS bedreigingen den spot drijft, nog weet te doen zingen:

Zou het al zinken en vergaan,
    Waar bleef de zwaan?
    Waar bleef de zwaan,
De zwaan dat vrolijke waterdier,
    Nooït zat van kussen?
    Geen waatren blusschen,
      Haar minnevier.
't Lust haar te nestlen op den vloed
    Zy kweekt den gloed,
    Zy kweekt den gloed
Met haar vrolijke wederga,
    En kipt haar eiers,
    En acht geen schreiers,
      Noch vreest geen schâ.
Vliegende jongen zwemmen mee
    Door stroom en zee,
    Door stroom en zee.
Zy groeit in 't levendig element,
    En wast de veêren
    En vaart spanceeren
      Tot 's levens end.
Stervende zingt ze een vrolijk lied
    In 't suikerriet,
    In 't suikerriet.
Zy tart de nijdige dood uit lust
    Met kwinkeleeren,
    En triomfeeren,
      En sterft gerust.

Stervende zoekt haar flaauw gezicht
Noch eens het licht,
Noch eens het licht.
De bruidschat van de natuur te leen
Aan elk gegeven,
Om by te leven.
Zoo vaart ze heen (1).

Verneem de schoone woorden van NOACH tegen CHAM, wiens wrevelig hart tegen het denkbeeld van een vertoornden God opkomt:

O Cham, wien lastert ge? Och wat hoor ik? Waart ge stom
Geboren! Zwijg, Verdriet van mijnen ouderdom,
En Erfschand van mijn huis! Och waart ge vroeg gestorven!
Uw eigenzinnigheid en waan heeft u bedorven.
Ik vreeze, (o hemel, keer het voorspook van 't geval!)
Dat Vadervloek uw hoofd rechtvaardig treffen zal.
Ik wete, God zij lof, dat krachten ons ontbreken,
Om zonder stameren van Gods natuur te spreken.
Een onbegrijpzaamheid, geen steurnis onderdaan.
Men moet door 's menschen spraak Gods eigenschap verstaan.
Naijver, naberouw, de toorne en wraakzucht hechten
Oneigen op dien heer en rechter, streng in 't rechten.
Hier geeft des menschen tong alleen een krank geluid,
En drukt de beelden van de ziel door doodverf uit.
Een rechter straft de kwaân, die van hun boosheid roemen,
Zou Godt dan geen geweld en dwinglandy verdoemen,
En 's aardrijxs aanzicht rein afwasschen zonder smet (2)?

Nog eene proeve, en wel uit het bericht van den opkomenden watervloed uit den mond van een Herder van 't gebergte:

De landzaat poogt vergeefs dien waterval te ontzwemmen.
Geen vlot op tonnen, met een koorde vastgehecht,
Beschut de driftigen in 't strenge waterrecht.
De drijvende eilanden van opgeborste veenen,
Gepakt met duizenden, die doodsch om noodhulp stenen
En kermen, zullen hen niet spijzen. Hongersnood,
Een scherrep zwaard, genaakt, en dreigt ze met de dood,
Al leven ze eene poos, verdoofd door 't ijslijk bruizen
En schuim der watervloên, uit 's hemels open sluizen

(1) *Noach*, IIIde Bedr. (2) *Noach*, IVde Bedr.

En watervallen, sterk met losgelaten toom
Afschietende uit de lucht. De zeên en stroom op stroom
Zien oevers aan noch strand. Driehonderdjarige eiken,
Die, met hunne armen door het zwerk, de maan bereiken,
Hun wortels schieten naar den afgrond, zonder grond,
Zoo diep gelijk hun kruin omhoog gesteigerd stond,
Gaan drijven, met al wat, ter naauwernood, ontzwommen,
In eiken takken zit geklauterd en geklommen (1).

Genoeg om aan te toonen, dat de rijkdom van VONDEL die van een schatrijken geest is, die, door een gedurig, een toenemend geven, zoo min in herhaling van zichzelven vervalt, als zich uitput. Maar ik kan van dit punt niet afstappen, zonder met een woord opmerkzaam te hebben gemaakt, op de milde bronnen, waaruit dezen geest gedurig nieuwe stoffe toevloeide, en die, vlijtig gebruikt, zijne krachten zoo wel sterkten als vermenigvuldigden. Die bronnen waren het rijke tijdvak, in welks midden VONDEL, met een hoogst indrukkelijk en prikkelbaar gestel, leefde; het rijk verkeer met de uitnemendste mannen van zijn tijd; de klassieke Oudheid, voor zoo veel hem die openstond; en de gulden Bijbel.

VONDEL werd geboren in November van den jare 1587; hy overleed, byna (gelijk SOFOCLES) een eeuw oud, in February 1679 (2). Welke gebeurtenissen liggen er niet tusschen deze twee jaartallen, waarvan het eerste de onthoofding van MARIA STUART in gedachtenis brengt, voor het Vaderland, voor Europa! Gebeurtenissen van oorlog en vrede, van kerk- en burgertwist. De schitterendste en de bloedigste bladzijden in de geschiedenis van Nederland.

---

(1) *Noach*, Vde Bedr.

(2) SOFOCLES bereikte een leeftijd van acht en negentig jaren. — Schoon zijn de eerste regels van VAN VONDELS *Uitvaart* door ANTONIDES:

Zoo weeft de tijd in 't eind de webbe uws levens af,
En gy wordt niet gesleept, maar zinkt van zelf in 't graf.

De slag van Nieuwpoort. Het twaalfjarig Bestand. Het einde van den tachtigjarigen oorlog. De rechtspleging van OLDENBARNEVELD. De schitterende loopbaan van een MAURITS, van een FREDERIK HENDRIK. De aanslag op Amsterdam. De zeetriomfen van TROMP en DE RUYTER. JAN DE WITT in zijn gevreesde grootheid, en vreesselijken dood. Het optreden van WILLEM den Derde. Het jaar 1672. Het volk redeloos, de regenten radeloos, het land reddeloos — doch gered. In het buitenland: de Dertigjarige Oorlog, met karakters als GUSTAAF ADOLF, TILLY en WALLENSTEIN. HENDRIK de Vierde vermoord. KAREL de Eerste onthoofd. Engeland onder CROMWELL en JACOBUS den Tweede. Frankrijk onder LODEWIJK den Veertiende. Voorwaar stofs genoeg en te over voor allerlei uitstorting van poëzy; maar wat nog meer zegt, oorzaak genoeg voor allerlei gewaarwording, indruk, opwekking, prikkel, vermenigvuldiging van denkbeelden, en wat door dezen Dichter zelven ergens den „heftige' ommezwaai van heftige gedachten" genoemd is; in een woord, voor eene verdubbeling en uitzetting van het inwendig leven, die niet altijd onmiddelijk aanleiding tot dichterlijken arbeid geeft, maar den dichterlijken geest, waar hy aanwezig is, bezig houdt, spant, en verrijkt. Die veel beleefd heeft, heeft veel gevoeld, en die het meest gevoeld heeft kan de beste dichter zijn. Daarby kwam, dat ook VONDELS persoonlijk leven niet in gebreke bleef hem de gantsche schaal der menschelijke gewaarwordingen te doen doorloopen. By een prikkelbaar gestel kwamen neiging en dikwijls aanvallen van zwaarmoedigheid, by weinig behoefte tot spreken (1). Wat hem griefde droeg hy lang by zichzelven om en ver-

(1) BRANDT, *Leven*, bl. 25.

gat het niet lichtelijk. „Hy was," zegt BRANDT, „een groot zwijger, stil en zwaargeestig van aart, doch diepdenkende". Voor zulke gemoederen hebben de dingen en ondervindingen des levens groote beteekenis. VONDEL ondervond veel. Moeielijkheden en lijfsgevaar, hem op den hals gehaald door zijne scherpe pen; geldelijke bekommering; eene langdurige lichaamskwijning in de eerste helft zijner jaren (1); verandering van godsdienst in het midden zijns levens, met al wat dit medebracht, aan verlies van oude, opgetogenheid van nieuwe vrienden, eigen geestdrift en bekeeringsijver. Beurtelings en ook te gelijkertijd lof en smaad, hooge vereering en diepe vernedering; de laatste vooral op vergevorderden ouderdom, toen hy in gevaar, buiten zijn schuld tot armoede te vallen, door de Amsterdamsche burgemeesterschap op zijn een en zeventigste jaar, tegen een bezoldiging van ƒ650, met een postjen aan de Stads Bank van Leening begenadigd werd, en tien jaren lang beurtelings versleten panden boekte, en onvergetelijke verzen schreef. Verlies van dierbare kinderen en van eene trouwe huisvrouw in de kracht zijns levens. En boven alle verdrietelijkheden, dat groot en diepgaand verdriet, dat hem in den *Jozef in Dothan*, zoo aandoenlijk heeft doen zeggen:

> Ach, de ouders teelen 't kind en maken 't groot met smart:
> Het kleine treedt op 't kleed, de groote treên op 't hart.

en misschien den *Koning David in ballingschap* heeft ingegeven:

> Tusschen bloed en bloedverwant
> Is een band
> Van natuur, niet licht te breken.
> Van een boom scheurt nimmer tak,

(1) Tot op zijn veertigste jaar. Zie BRANDT, *Leven*, bl. 16.

Zonder krak,
Zonder zucht, en jammerteeken.
Tusschen vader, en zijn kind
Dat hy mint,
Is de taaiste band van magen,
Daar natuur, geraakt in strijd,
Machtig lijdt
Wat ze kan en niet kan dragen (1).

Indien het opgenoemde allezins geschikt was om VONDELS rijken geest naar alle zijden te ontwikkelen, niet minder moest daartoe bybrengen het vruchtbaar verkeer met de uitnemendste vernuften van een tijd, in uitnemende vernuften zoo rijk. Men denke aan het geestig gezelschap op het Muiderslot: HOOFT, ROEMER VISSCHER en zijne bevallige dochters; aan CONSTANTIJN HUYGENS, CASPER VAN BAERLE, GERARD VOSSIUS, HUIG DE GROOT. Mannen als deze, waarop Nederland trotsch is, namen hem op in hun kring, hielden briefwisseling met hem over zijne werken, onthaalden hem op de rijke vruchten van hun geest. Van den eerstgenoemden plagt hy menigmaal te verklaren, dat hy zonder hem geen VONDEL geworden zou zijn. Doch evenmin ware hy dit, indien hy niet vroeg en laat zorg gedragen had een rijken schat van velerhande kennis te vergaderen. Niet de wijze maar de dwaas veracht de wetenschap; niet de poëet, maar de poëtaster. De ware dichter weet dat om te worden wat hy worden kan, geen enkel vak van menschelijke kennis hem volstrekt vreemd behoort te blijven. Die veel gezien heeft, heeft veel gevoeld; en wat is het weten dan een uitbreiding van het zien. Hoe grooter overzicht, hoe beter dichter. De kracht van een dichterlijken geest stelt *in staat* om veel te overzien, doch baat

(1) *Koning David in Ballingschap*, 1ste Bedrijf.

niet indien de horizont beperkt is, en geen overvloed van voorwerpen wordt aangeboden. De bewegelijkheid van zijn geest laat den dichter zelden toe een eigenlijk gezegd geleerde, een specialiteit te worden in een byzonder vak; maar zijne gave om het eigenaardige by het gelijksoortige, en het gelijkende in het verschillende op te merken, zijn diep gevoel voor eenheid en harmonie, maken hem meer dan iemand tot den man van het *commune vinculum*, die proef op de som van de in elke wetenschap gevondene waarheid. Rijkdom van kennis vermeerdert niet alleen den rijkdom van dichtstof, maar vermenigvuldigt ook de vormen, verbetert de uitdrukking, zet de dichterlijke taal uit, en versterkt dat eigenaardig vermogen van intuïtie, dat, aan zichzelven overgelaten, aan de jammerlijkste vergissingen bloot staat, en spelen loopt in plaats van zich te oefenen. Dit heeft VONDEL gevoeld. Hy heeft geen vak en geene soort van oefening versmaad. Zijn arbeid en vlijt waren byna ongeloofelijk, en de vrucht er van komt in zijne vele schoone werken duidelijk aan den dag. Met te meer eerbied slaan wy die gade, indien wy denken aan de gebrekkige hulpmiddelen die VONDELS tijd, immers voor een man van VONDELS maatschappelijken stand, slechts had aan te bieden. Men leze, om van de uitgebreide geschied-, land- en volkenkunde niet te spreken, waarvan zijne Treurspelen en Historische Gedichten getuigenis dragen, zijne *Bespiegelingen over God en Godsdienst*, dien kleinen cursus van *Naturaal* en *Apologetiek*, om te zien hoe de amsterdamsche kousenhandelaar zich in algemeene natuurkennis op de hoogte van zijn tijd gebracht had, en dat hy gantsch geen vreemdeling was in wijsbegeerte en redeneerkunde.

Maar ook aan litterarische kennis had hy behoefte, en

hy ontzag geene moeielijke inspanning om zich daarvan meester te maken. Het onderwijs, hem in zijne jeugd op de school te Utrecht, waar zijne ouders, uit Keulen komende, zich eerst hadden nedergezet, ten deel gevallen, had in lezen en schrijven bestaan, en zijne taalkennis bleef lang tot die zijner moedertaal bepaald. Wat men ook doen moge om, door overmaat van bewondering, de overmaat van minachting te vergoeden welke op de voortbrengselen eener vroegere dichtkunst rust, niemand zal beweeren dat de meesterstukken van rethorijke die haar in VONDELS jeugd vertegenwoordigden, eenen schat inhielden, geschikt om een ontwakenden dichtgeest aan te vuren, te voeden en te leiden. Ook het aanleeren van het fransch, waartoe hy later gekomen is, kon, ondanks al den roem van den niet meer beroemden BARTAS, weinig opleveren voor een genie hetwelk bestemd was, op eenmaal de letterkunde van zijn eigen land zeer verre boven die der Fransche van zijnen tijd te helpen opvoeren. Doch wy hebben alle reden om den heldenmoed te zegenen, die onzen VONDEL besluiten deed, om, nog op zijn zesentwintigste jaar, geene moeite te ontzien, om voor zoo veel mogelijk tot den vruchtbaren hof der klassieke wareld door te dringen, en zich te drenken aan dezelfde bron waardoor HOOFT HOOFT is geworden. Om in dit opzicht de hoogte van dezen te bereiken was het reeds te laat. VONDEL bracht het slechts tot eene tamelijke kennis van het Latijn, en, door deze, tot kennisneming van de Grieksche meesterstukken. Maar dit was voor een man van zijnen takt, en om zoo te zeggen vooruitloopend instinkt, veel en genoeg. Altijd is het verwonderlijk wat groote geesten met gebrekkige middelen bereiken.

Doch in VONDEL, niet dan ten halve in haar ingewijd, kan men dan ook opmerken welk een adem van leven en bezieling er voor vatbare geesten uitgaat van die oude letterwareld, welker ontwikkeling trouwens zulk een veelbeteekenend tijdperk daarstelt in de ontwikkeling der menschheid, dat het wel niet te verwonderen valt, indien elke menschelijke geest, om tot, ik zal niet zeggen de hoogste, maar eene volledige ontwikkeling te komen, ook hare school doorloopen moet. Wat onze Dichter aan deze school verplicht was, blijkt uit de vergelijking met zijn engelschen tijdgenoot SHAKSPEARE, die, indien ook hy in eenige aanraking met de Ouden geweest is, ze echter niet kende dan uit navolgingen, en dat in dien romantischen vorm, waaronder zy in de middeleeuwen overal verspreid waren (1). Maar het blijkt evenzeer uit de vergelijking van VONDEL met VONDEL. Men zie zijne eerste gedichten, die „plat en zenuwloos zijn, zich zelven dikwijls ongelijk, somwijl voortrollende, somwijl hortende en stootende, somwijl zwetsende met woorden van anderhalven voet lang, die luid schreeuwden en weinig zeiden" (2) en zijne latere meesterwerken. Men legge zijn *Pascha*, in 1613, naast zijn *Jeruzalem Verwoest*, in 1620 geschreven. Niet alleen is de stijl volkomener, maar ook beginnen zich de gedachten veel hooger op te heffen. Gewis, aan de ongeloofelijke vlijt, waarmede de toen reeds gehuwde VONDEL zich sedert den jare 1613 op

(1) De opmerking is intusschen niet zonder waarheid, dat VONDEL om dezelfde reden, by den zoo gantsch origineelen Brit hierin achter stond, dat hy (VONDEL) den mensch minder dan SHAKSPEARE door eigen oogen zag, en „meer door den spiegel, dien de Ouden van hem hadden opgehangen." (DE CLERCQ.)

(2) BRANDT, *Leven*, bl. 12.

de kennisneming der klassieke oudheid heeft toegelegd, aan de ijzeren volharding waarmede hy zich tot den spaden avond zijns levens daarmede heeft blijven bezig houden, hebben wy niet slechts de overbrenging in proza en poëzy van een aanmerkelijk aantal harer meesterstukken te danken; deze hebben wy veeleer deels als gymnastische oefening, deels als de toepassing van een heilzame klassieke badkuur te beschouwen; ook zijn wy haar niet maar een aantal schoone invlechtingen en brokken verschuldigd, en onder anderen dat voortreffelijk *raccourci* van het tweede boek der Aeneïde, in *Gijsbrecht van Amstel:* de eigenlijke werking der klassieke atmosfeer is anders en strekt zich verder uit. Zy is verfrisschend, versterkend, voedend; zy werkt op de algemeene gezondheid; zy regelt de verrichtingen; verhoogt de krachten; verrijkt den geest; en juist door dit alomvattende harer inwerking zou VONDEL zelf niet by machte geweest zijn met eenige naauwkeurigheid te begrooten wat hy haar verplicht was.

Hoe hy haar geest in zich had opgenomen en in haar geest wist te arbeiden, herinnere ons de volgende schildering van den aanstaanden dood van AGAMEMNON, uit den mond van NEPTUNUS.

Dit offer strekt ten zoen
Van Ifigeen. De disch zal zijnen heer zien bloên,
Het roode vocht den wijn bespatten. 's Konings leven
Zal nu door de eigen hand der koninginne sneven.
Het aangetogen kleed verraadt den heer, ontzeit
De handen doorgang. Hoe hy zwoegt, en arrebeidt
En lucht zoekt, de armen noch het hoofd een open vinden.
Egist, de suffer, die van min zich liet verblinden,
Stoot Agamemnon in de lenden; maar de moed
Bezwijkt in 't wonden, en het moordmes keert bebloed

Ten halve wederom. De koning raakt aan 't worstelen:
En als, in 't wilde woud, het boschzwijn, ruig van borstelen,
Gegrepen van het net, ontvlieden wil met macht,
En uitkomst zoekt alom, en woelt met domme kracht
Gants ijdel, nademaal de strikken en de ruiten
Van 't looze jagersnet door 't woelen dichter sluiten:
Zoo woelt en poogt hy ook bedompeld, om het valsch
En loos gebreid gewaad te rukken van den hals;
Maar in den wijden schoot en mouwen ingewikkeld
Raakt dieper in 't gevaar, van duizend doôn geprikkeld,
De dochter van Tyndaar sterkt razende terwijl
Haar boel, en schiet er toe, gewapend met een bijl;
En, als men aan 't altaar, om 't plechtig feest te vieren,
Voor 't slachten met den bijl, eerst merkt den nek der stieren,
Zoo mikt ze heen en weêr met hare wreede vuist.
De wraak regeert den bijl. Zy neemt het wis en juist.
Hy ligt er toe, de schelm. Hy ligt er. 't Is geklonken
Met dezen dwingeland, wiens wreedheid heeft gedronken
Het bloed van God Neptuin, zoo gratig, en zoo helsch.
Het hoofd hangt aan den hals met eenen sleter vels.
Hier vloeit het schuimend rood; daar grijnzen mond en oogen.
Kassandre, vol van God, komt razende ingevlogen,
Bewijst den lijke en romp nog de alleruiterste eer
Met haren rozenhoed (1). Zy gaat ze fluks te keer
Met haar bebloeden bijl, en dekt den zieleloozen
Met zijnen schoonen buit, die vallende de rozen
En frissche bloemen kreukt, en verwt den elpen stoel (2).

Maar geen mindere verplichting voorzeker had onze dichter aan den gulden Bijbel; dat goddelijk Boek, hetwelk, boven en behalven den besten schat, nog zoo vele en allerlei schatten voor verstand en hart uitstort. Werd de Bijbel in zijne dagen dikwijls maar al te uitsluitend tot bestrijding of bevestiging van godsdienstige leerstelsels gebezigd, voor VONDEL was hy een milde bron, zoo van poëetische stof als van poëetische krachten, en waar het godsdienstig gevoel, dat wy hem, ondanks de onvastheid zijner begrippen, geenszins mogen ontzeggen, hem

(1) Rozenkrans, of -kroon.
(2) *Palamedes*, Vde Bedr.

heen trok. In den kring van denkbeelden die de Bijbel hem opende, schiep hy blijkbaar bovenal behagen. „En wàt hy ook in andere vakken leverde, niets overtreft by hem die oogenblikken, waarin de stem der Profeten of der gewijde Dichters in zijne zangen weergalmde. Prachtig is het tafereel, dat hy in een rij der verhevenste dichtstukken, van *Lucifer* tot *Salomo*, van de leidingen Gods met de menschen, ophangt, en heerlijk vooral is de ontsluiting van dit tooneel in het eerstgenoemde stuk. Daar is VONDEL te gelijk de SHAKESPEARE en MILTON van Nederland. Al het ongerijmde, dat in een dergelijk onderwerp, menschelijk behandeld, moest voorkomen, kon hier niet ontweken worden; doch men moest zelve engel zijn, om den eersten indruk, welken de aanblik van het menschenpaar, in den stand van volmaaktheid beschouwd, zelfs by een geestelijk wezen verwekte, beter dan VONDEL zulks door *Apollion* deed, te kunnen uitdrukken.”

Zoo schreef de voortreffelijke DE CLERCQ. Komt laat ons den Engel hooren, die van eene aanschouwing van het aardsch Paradijs is wedergekeerd:

> Wie zou ons englendom voor 't menschdom willen wenschen,
> Wanneer men schepsels ziet, die 't al te boven gaan,
> En onder wier gezag alle andre dieren staan?
> Ik zag den ommegang van honderd duizend dieren,
> Die op het aardrijk treên, of in de wolken zwieren,
> Of zwemmende in den stroom, zoo ieder is gewend
> En leven schept in zijn byzonder element.
> Wie zou een ieders aart en eigenschappen ramen
> Als Adam! want hy gaf ze op eene rij haar namen.
> De bergleeuw kwispelde hem aan met zijnen staart,
> En loeg den meester toe. De tijger lei zijn aart
> Voor 's konings voeten af. De landstier boog zijn horen,
> En d' olifant zijn snuit. De beer vergat zijn toren.
> Griffoen en adelaar kwam luistren naar dien man,
> Ook draak en Behemoth, ja zelfs Leviathan.

Nog zwijg ik, welk een lof den mensch wordt toegezongen
En toegekwinkeleerd van 't lustpriëel vol tongen;
Terwijl de wind in 't loof, de beek langs de oevers speelt,
En ruischt op een muzijk, dat nimmer 't hart verveelt.
Had zich Apollion in zijnen last gekweten,
Hy had ons hemelrijk in Adams rijk vergeten.

BELZEBUB.

Wat dunkt u van het paar, dat gy beneden zaagt?

APOLLION.

Geen schepsel heeft omhoog mijn oogen zoo behaagd
Als deze twee omlaag. Wie kon zoo geestig strengelen
Het lichaam, en de ziel, en scheppen dubbele engelen
Uit kleiaarde, en uit been. Het lichaam schoon van leest,
Getuigt des Scheppers kunst; die blinkt in 't aanschijn meest,
Den spiegel van 't gemoed. Wat lid my kon verbazen,
Ik zag het beeld der ziele in 't aangezicht geblazen.
Bezit het lijf iets schoons, dat vindt men hier by een.
Een godheid geeft haar glans door 's menschen oogen heen.
De redelijke ziel komt uit zijn tronie zwieren.
Hy heft, terwijl de stomme en redelooze dieren
Naar hunne voeten zien, alleen en trotsch het hoofd
Ten hemel op naar God, zijn Schepper hoog geloofd.

BELZEBUB.

Hy looft hem niet vergeefs voor zoo veel rijke gaven.

APOLLION.

Hy heerscht gelijk een God, om wien het al moet slaven.
De onzichtbre ziel bestaat uit geest, en niet uit stof:
Ze is heel in ieder lid. Het brein verstrekt haar hof.
Zy leeft in eeuwigheid en vreest noch roest noch schennis.
Ze is onbegrijpelijk. Voorzichtigheid en kennis
En deugd en vrijen wil bezit ze in eigendom.
Voor hare majesteit staan alle geesten stom.
De wijde wareld zal eerlang van menschen krielen;
Zy wacht, uit luttel zaads, een rijken oogst van zielen;
En hierom huwde God den man aan zijn mannin.

BELZEBUB.

Wat dunkt u van zijn ribbe en lieve gemalin?

APOLLION.

Ik dekte mijn gezicht en oogen met mijn vleugelen.
Om mijn gedachten en genegenheên te teugelen,
Zoodra zy my gemoette, als Adam met de hand
Haar leidde door het groen. By wijlen hield hy stand,
Beschouwde ze over zij, en onder dat belonken
Begon een heilig vuur zijn zuivre borst te ontvonken.

Dan kuste hy zijn bruid, en zy den bruidegom;
Dan ging de bruiloft in, met eenen wellekom
En brand van liefde, niet te melden, maar te gissen:
Een hooger zaligheid, die de Engelen nog missen (1).

Den beroemden Rei van Engelen bespaar ik tot het slot dezer proeve; doch kan van dit punt niet afstappen zonder mijn hart te verkwikken aan een paar andere aanhalingen uit dezen zelfden kring van door den Bijbel ingegevene en door den geest des Bijbels bezielde poëzy. De schoone rei; nergens is VONDEL meer VONDEL dan in deze reien; de schoone rei uit *Jozef in Dothan*, waarin RUBEN op het zien van zijns broeders bebloeden rok in luide klachten uitbarst, onderstel ik te bekend om juist aan dezen een welverdiende voorkeur te geven. Maar hoe aandoenlijk is, in hetzelfde treurspel, de smeeking van den lieven JOZEF zelf, als hy op het woord van den Ismaëliet, die hem als slaaf gekocht en tot hem gezegd heeft:

Ja, reken dat gy dient een echten Ismaëller,

dezen naam aangrijpende, aldus uitbarst:

Och Ismaëller! nu mijn lot
Mÿ onder 't lastig juk leert zuchten,
Om troost en hulp tot Abrams God —
Gedenk hoe Ismaël moest vluchten
Met Hagar, dwars door 't gloeiend zand,
Zoo wijd uit aller menschen oogen,
Daar kind en moeder waar door brand
Versmacht, indien het mededoogen
Des Engels, in die zwoele zon
Haar bei niet had te recht gewezen,
En met een koele en versche bron
Het moeders hart en 't kind genezen
Van dorst, veel feller dan de dood:
Wees zoo een Engel en behoeder

(1) *Lucifer*, 1ste Bedr.

10

Van my, die op mijn moeders schoot,
En aan de borst der lieve moeder
Verstrekte een lieve waarde vrucht,
Niet min als Ismaël de zijne,
Toen zy vermoeid en afgezucht,
In dorre dorstige woestijne,
Hem leide in schaduw van de blaân,
En riep, een boogscheut afgeweken,
God zelf al heesch om bystand aan,
En kreet: „wie kan dat hart zien breken?"
Waarop een trooster neergedaald,
Beloofde hare spruit te zegenen,
Die nu zoo breed den adem haalt.
Zoo moet u heil op weg bejegenen,
Zoo zegen God uw langen tocht,
Als gy voortaan een vrijgeboren,
Onschuldiglijk voor slaaf verkocht,
Zult handlen zonder wraak of toren.
Och Ismaëller! druk my zacht,
Gelijk een telg van uw geslacht (1).

IJzingwekkend is de schoonheid van den beurtzang, door welken de afgodspriester ITHOBAL en de afgodische koningin SIDONIA den grijzen SALOMO tot het rooken aan hunne Verfoeiselen verleiden:

ITHOBAL.

Nu gaat verheugt ten reie, en danst,
Gy die het hoofd met mirten kranst,
Ter eere van Astarte!
Nu wijdt hier, blij van harte,
Den tempel aller goden in,
Daar ons Sidonische Vorstin
Den Koning toe liet nooden. —
Vergeet ook niet de Goden,
Waar voor het vat van Moab smookt,
En Ammons bloedig outer rookt.
De fakkel blake en flonker'
Voorhenen, schoon by donker!
Dan strooie een rozenkorf den geur
Van rozen, levendig van kleur;
Dan volgt dien geur by paren! —

---

(1) *Jozeph in Dothan*, IVde Bedr.

Laat offerkandelaren,
Van reukwerk zwanger, en bevrucht,
Verspreien hunne zoete lucht;
Dan brengt den korf met duiven
Sneeuwit van pluim en kuiven! —
Ik volg dien zuivren offerschat,
En zwaai het gouden wierookvat,
Om 't offer in te wijden. —
Gy, roem van onze tijden,
O Salomon! Sidonia!
En gy princessen! volgt ons na;
En helpt dit wijfeest kroonen
Met goddelijke tonen!
Nu heft der Goden lofzang aan,
Zoo zal de tempel opengaan.

SIDONIA.

O Goden en Godinnen!
De Koning zingt u lof
Met duizend koninginnen!
Beschudt, behoedt zijn hof!

Gy vloodt voor 's vaders degen
Nu haalt de zoon u in:
Verleent hem uwen zegen,
En zegent 's Konings min!

Betoomt ze die u tergen,
Dat hem uw macht behoê!
Hy wijdt op deze bergen
U kerk en outer toe.

ITHOBAL.

Daar opent men den tempel.
O Godheid van 't altaar!
Wy offren op uw drempel
Dit onbevlekte paar.

Ontfang dien geur van eere
Nu tweemaal achtereen!
Dat uwe macht vermeere
In 't midden der Hebreen.

Tast aan, o roem der vrouwen!
Tast aan, o Koningsbruid!
Zoo spreie in dees landouwen
Uw lof zijn geuren uit!

SIDONIA.

Tast aan, o bloem van Jesse,
En smook nu, te gelijk
Met my, voor dees Godesse
Het wierook in uw rijk.

Wat schrikt ge, mijn Beminde?
Tast aan! Wat maakt u bloô?
Tast aan, mijn Eensgezinde!
Men eert ons Goden zoo.

Wy wierooken te gader
U met dit wierookvat.
O Godheen! treedt ons nader,
En zegent hof en stad (1)!

Stel tegenover het eerst overweldigende, straks medesleepende dezer luidruchtige tonen, den statigen marsch waarmede de heldhaftige dochter van den overwinnaar der Ammonieten ten offer geleid wordt:

REI VAN MAAGDEN.

Iste Zang.

Laat gehoorzaamheid
Toonen haar vermogen
In dees maagd, bereid
Zonder traan in de oogen,
Jammer, en misbaar,
In haar lentedagen,
Willig op 't altaar
God zich op te dragen
Tot een offerand,
Voor het vaderland,
Om den vaderlijken eed,
En het vast verbond,
God met eigen mond
Toegezworen, eer men streed,
In zijn kracht te zetten

(1) *Salomon.* IVde Bedr.

Zonder dwang van wetten,
Tot een spiegel voor de jeugd,
Die hier uit zal leeren
God in de oudren eeren.
O hoe zeldzaam is dees deugd!

Iste Tegenzang.

Wie gerust en stil
Zich kan overgeven
Aan een anders wil,
Zonder wēderstreven,
In gelatenheid
Tegens eigen oordeel,
Dat hier tegenpleit,
Afstaan van zijn voordeel,
Heeft een sterker macht
Onder zich gebracht
Dan die heiren overwint,
Of het woest geweld
Van een boschreus velt,
Of een leeuw, die 't al verslindt.
Keur van zinlijkheden
Met den voet te treden,
God ten prijs tot 's naasten baat,
Is een strijd gestreden
Hooger dan de reden
En 't verstand der wijzen gaat.

IIde Zang.

Izak, Abrams zoon,
Volgde zijnen vader,
Hield dien hoogen toon.
Ziet ze bei te gader:
't Outer staat gebouwd.
Izak, 's vaders zegen,
Knielt op 't offerhout.
Abram trekt den degen
Om te slaan, als hem
d' Engel met zijn stem
Uit den hemel tegenhiel,
En beval den ram
Te offren in de vlam;
Dat den hemel meer beviel
Dan den eerstgeboren

In zijn bloed te smooren,
Met des offraars hart vernoegd,
Gode op zijn behagen
Willig opgedragen.
Ziet hoe hier die kroon op voegt.

IIde Tegenzang.

Izak streek deze eer.
Maar hy moet het geven,
Nu een maagd, dus teêr,
Niet ontziet het leven
Te offren onvervaard,
Zonder tegenspreken,
Aan haar vaders zwaard.
O gehoorzaam teeken!
De eeuwen zullen lang
Met tooneelgezang
Loven dees heldinnedaad,
Die het mannenhart
In het knielen tart,
Met een ongezwicht gelaat.
Och dat nu een Engel
Dezen strik ontstrengel!
God den wil neem voor het werk!
Maar zy, voortgedreven,
Kiest den dood voor 't leven.
IJver valt den dood te sterk (1).

Dit is uit dien overschoonen *Jeftha*, het volmaaktste in zijne soort van al de treurdichten die uit VONDELS pen gevloeid zijn, en waaruit wy ons niet onthouden kunnen nog het volgende aan te halen, al ware het alleen om aan te toonen dat de Dichter niet maar in de lyrische partyen schittert.

Dus spreekt in hoogen moed JEFTHAAS dochter, die hy ISIS genoemd heeft, tot haren Vader:

Een schoone dood wordt minnelijk gekust
Voor haren mond en rozeroode kaken.

---

(1) *Jeftha*, 4de Bedrijf.

Ik voel mijn geest naar zulk een afscheid blaken.
Een ander sterve en kwijne op 't muffe bed,
Van schreienden en huilenden bezet,
En teer schoon uit op hongerige koortsen:
My lust het, op het licht der offertoortsen,
Op blijden galm van vedel en schalmei,
Gelijk een bruid bekranst, van rei by rei
Bestuwd, niet zwak, maar moediger en stouter,
Mijn groene jeugd de Godheid, op het outer,
Op te offeren. Ai vader, treur niet meer:
Uw dochter schijnt geschapen tot deze eer,
Die weinigen ter wareld mag gebeuren
Ik sta bereid. De tijd is uit van treuren,
De hemel biedt van verre my de hand
En zijne trouw.... (1)

En later:

Nu kerm, nu klaag niet meer?
Gy waart dus lang mijn vader, mijn behoeder:
Nu ken ik God. Geen vader, geene moeder
Heeft langer deel aan Isis, als voorheen.
Die naam heeft uit. De Godheid is alleen
Mijn vader, en mijn moeder beide t' zamen.
Nu hoeft gy u dit offer niet te schamen;
Nu is het valsch dat gy uw dochter slacht,
Uw eigen bloed zult storten. Staak dees klacht,
Dit hartewee. Ik ben den hemel eigen.
't Geloof is nu mijn schild, dat op geen dreigen
Noch kermen past van zwaard, of iemands hand... (2)

II.

Ik ben tamelijk overvloedig geweest in het rechtvaardigen van dat eene woord *Overvloed*, in mijne lofspraak op den Dichter, van wien het een zoo groot genoegen is te spreken. Maar ik vlei my, dat de reeds ruimschoots ingevlochtene proeven uit zijne voortreffelijke werken my

(1) *Jeftha*, IIde Bedr.
(2) *Jeftha*, IVde Bedr.

mijne verdere taak gemakkelijker maken, en hare volvoering bekorten zullen. Of hebben de schoone brokken, vooral die uit *Lucifer*, uit *Jozef in Dothan*, en uit *Jeftha* aangehaald, niet reeds duidelijk genoeg doen gevoelen wat ik van VONDELS poëzy sprekende, met het woord *Frischheid* te kennen geven wil?

Wat ik door *frischheid* bedoel, kan in zijne volheid en louterheid eigenlijk slechts verwacht worden van het Gewordene en Niet Gemaakte. In zijne gantsche waarheid is het alleen eene eigenschap van de geschapene natuur en hare voortbrengselen. Met toepassing op de voortbrengselen der schoone kunsten, en met name der dichtkunst, versta ik onder *frischheid* die onbeschrijfelijke eigenaardigheid, waardoor deze voortbrengselen ons voorkomen als of zy om tot ons te komen den weg der kunst niet waren doorgegaan; en derhalve zooveel mogelijk als of zy geworden, zoo weinig mogelijk als of zy gemaakt waren. Deze eigenschap is het onwillekeurig uitwerksel van zuiver opgevangen en even zuiver teruggegeven indrukken, zonder dat hy, die ze opving en teruggeeft, ze onderweg bekeken en beoordeeld heeft, of, zelfs maar er over heeft nagedacht wat hy deed, en of hy 't wel goed deed, en niet nog beter doen kon. Natuurlijk heeft men deze *frischheid* meest te wachten in de voortbrengselen van die eigenlijk vóórlitterarische tijdperken in de ontwikkeling van een volk, waar de kunst nog geenszins als kunst tot het besef van haren bezitter gekomen is, en eenvoudig, zonder bygedachte, als uiting van een toevallig vermogen, naar den prikkel eener inwendige behoefte, optreedt. Alsdan is zy, te midden van al het ruwe en onbeholpene dat deze nog aankleeft, de eigenlijke bekooring der zoogenaamde Volkspoëzy. Zonder moeite,

bewaren haar nog de groote Geesten, die de roeping hebben dat tijdperk in een tijdperk van hooger ontwikkeling te doen overgaan; maar in de opvolging der tijden en by toenemend aantal van dichters lijdt zy meer en meer schade. En zy verdwijnt geheel, waar men — wat van de honderd dichters by negenënnegentig het geval is — gedichten naar gedichten maakt, en niet, als of er nog nimmer gedichten geweest waren, naar de natuur. By den honderdsten echter, den geboren dichter, blijft zy een eigenschap die hem kenmerkt, en die hy, als zijne schoonste gave, te midden van al de gevaren, welke eene noodzakelijke oplettendheid en gedurige oefening medebrengt, by zijnen arbeid weet te ontzien, en dat zonder naar haar om te zien.

Doch is de gave aldus van alle tijden: het middel waarvan de gave zich bedient, en waardoor zy zich uit, blijft niet in alle tijden in denzelfden staat. Dit middel is de taal. Gelukkig de dichter, die de taal zijns volks aantreft in den vollen rijkdom en den verschen gloed van hare nog maagdelijke schoonheid; gelukkiger die haar als onder zijne handen tot deze schoonheid ziet opwassen. Deze hare jeugd „bloeit eenmaal, en niet weder," en welke deugden en voortreffelijkheden ook de hare mogen worden, en hoe zy ook moge toenemen in wezenlijken rijkdom en vermogen, dat wat haar in hare jeugd zoo bekoorlijk maakte, is nog wel in het geheugen terug te roepen maar haar niet terug te geven. Dit maakt de onnavolgbaarheid der oudste dichters van iedere natie. De wareld heeft geen tweeden HOMERUS gezien, maar al stond de eerste nog eenmaal op, hy zou hetzelfde niet meer vermogen te leveren. Dit is ook het voorrecht van VONDEL. Zijn voorrecht boven HOOFT, die overigens misschien grooter dichter

was dan hy, maar geenszins in zijn ongeschonden volheid gebruik wist te maken van het voordeel dat hem zijne moedertaal in de eerste ontwikkeling harer schoonheden, waartoe ook hy nogthands medewerkte, aanbood; daar hy deze misslag beging haar met geweld in het proza naar het latijn van TACITUS te verwringen, en in de poëzy met Italiaansche vormen te kwellen. Dit is het voorrecht van VONDEL boven alle latere nederlandsche dichters. Ook boven BILDERDIJK, die hem in zoo menig opzicht overtrof; maar die het niet helpen kon indien hy, in de negentiende eeuw, de taal twee eeuwen ouder vond dan zy was in de zeventiende.

Of moesten niet reeds redenen bloot van chronologischen aart, BILDERDIJK beletten regelen te schrijven als de volgende van VONDEL; waarin gy niet weet of het aan VONDELS genie dan wel of het aan de naïveteit der jonge taal zelve is toe te schrijven, dat over hen eene zoo aandoenlijke *frischheid* ligt uitgespreid. Zy zijn genomen uit het schoone vers ter Inwijding van Amsterdams Doorluchtige School, gesticht in het vroeger kerkgebouw der heilige Agneta. De Dichter wendt zich tot den hoogbejaarden HERMAN VAN DER POL, Raad en Schepen der Stad, die al zijn invloed tot het verkrijgen dezer Instelling had aangewend:

Oprechte Pol, de hemel heeft gespaard
Uw rimplig voorhoofd, en besneeuwden baard,
En staatsietabbert, die stads Recht bewaart,
        Om noch te tuigen,
Met u, in 't ander leven vrij van leed,
Hoe gy de bloem der jeugd, te min besteed,
De zuivre borst van heilige Angeneet,
        Met lust zaagt zuigen.

O Vrome Vader, glorie van mijn luit,
Uw stemme steef dit loflijk Raatsbesluit.
Nu veegt ge nog, van vreugd, een kreuksken uit,
        En wordt herboren:

Gelijk somtijds de gure winter plag
Te ontluiken met een zomerzonnelach,
En 't hart t' ontdooien op een zoeten dag,
Als 't was bevroren . . . .

Hoor ook den aanhef van dien schoonen lierzang, getiteld: "*Olyftak*, aan GUSTAAF ADOLF, om Zijne Majesteit te bewegen dat ze Keulen, mijn geboortestad, verschoone":

't Wild vogelkijn dat zingt, daar 't onbeknipt is:
"Al de open lucht is mijn!"
Nog steent het om te zijn
By 't lieve nestjen, daar het uitgekipt is.
Ik meed'; hoewel mijn blijde geest vaart speulen
Daar draaiboom sluit noch hek,
Een heimelijke trek
Verleidt het hart naar mijn geboortstad Keulen.
Daar heb ik eerst om honig uitgevlogen,
Omtrent den blonden Rijn,
Beplant met Rijnschen wijn,
En als een bij violendaauw gezogen.
Uit dit geboortzog wordt mijn zorg geboren,
Nu 't Zweedsche vaandel vliegt
Daar ik ben opgewiegd;
Nu 't grof geschut vast dondert in mijn ooren.
Hoe wensch ik, als een Rijnzwaan Mars te ontmoeten,
En met de borst in stroom,
Aldus door zang zijn toom
Te temmen, langs het stof van paardenvoeten....

En wat dunkt u van de volgende schets eener lieve groep van in den hemel opgenomene en zalige wichtjens, waarmede een wanhopige Moeder getroost wordt?

Dat zijn de zieltjens, daar uw ziel om was verlegen,
Die zich, als duiven op haar witte schachtjens wegen,
Veel witter dan de melk, die uit uw tepel springt.
Zy weiden in het goud en hemelsch blaauw. Hoe blinkt
Hun zacht en welig hair, van ingevlochten steenen,
Door de ongenaakbre zon der eeuwigheid beschenen.
Dat hangwiekt, en dat zwaait den triomfanten palm.
Een ander streelt de snaar, en wekt ivoren galm

Een ander blaast de fluit. Een ander gouden noten
Uit rozebladen leest. Een ander onverdroten
Eet manne. Een ander lept der Englen lekkerny.
Een ander lacht... (1)

Is het niet als of gy hier een dier onnavolgbare cartons van RAFAËL voor u hebt, waarvan gy de oogen niet kunt afwenden, en die u altijd byblijven?

Maar misschien wilt gy naar de werkelijkheid terug. Zie dan nog deze schildery, tintelende van aardsch, van menschelijk leven. Het is de jonge koningin CHRISTINA van Zweden, die u in den bloei harer jaren, en in den glans harer zeldzame gaven wordt voorgesteld. Zy is, als gy weet, de dochter van GUSTAAF ADOLF, en deze had haar in hare kindschheid, met het oog op hare bestemming, meer eene mannelijke dan eene vrouwelijke opvoeding gegeven. Hier zien wy voor ons de noordsche Amazone, niet minder in mannelijke letteroefening dan in mannelijke lichaamsoefening uitmuntende; in de aantrekkelijkheid van haar jeugd, de onafhankelijkheid van haren aart, eene zeldzame vereeniging van verstand, bevalligheid en kloekheid. Benijden wy niet het edel ros, dat het geluk heeft de schoone gebiedster van drie koninkrijken door het veld en ter jacht te voeren? En is het niet als of wy den maatslag van zijn luchtigen galop met onze ooren vernemen?

Een kastoor bedekt de vlechten,
  Een pluimaadje den kastoor;
Of ze, zonder helm, wou vechten.
  En zoo stuift ze alle andren voor.
Laat haar zon en muggen steken,
  Zy ontziet noch zon noch lucht.
Zoo betoomt ze de gebreken
  Van de traagheid, die ze vlucht.

(1) *Decretum Horribile.*

Ziet le Blon (1) haar lokken zwieren
  Als zy moedig henenrijdt
Naar de gaarde van de dieren,
  Hy belacht den bleeken Nijd.
Daar ze bliksemt met pistolen,
  Schermt en loopt en springt en rent,
Als Achilles in de scholen
  Van zijn Chiron was gewend.

Thetis zoon in joffrekleeren,
  Binnen Lycomedes hof,
Vlamde op schild, op helm, op speeren,
  En rechtschapen krijgmansstof,
Als Christine op zwaard, en wapen,
  Op een bus of op een boog —
Laat Vorstinnen bloemen rapen:
  Wapens flikkren in haar oog.

Themis spreekt geleerde orakels
  Door haar mond, waarmee zy 't volk
Leidt gelijk met gouden schakels,
  Als een Godheid uit de wolk;
Van een ieder aangebeden,
  Toegejuicht terwijl ze rijdt
Door haar rijken, rijk van steden,
  Die ze voor geweld bevrijdt.

Maar indien ze schiep behagen,
  In het krieken van den dag,
Door het woud het wild te jagen
  En het heerlijk boschzwijn, zag
Elk haar aan voor een Diane,
  Die het spits biedt beer en zwijn;
Op het spoor, of van de bane,
  In een heide, of een woestijn.

Zoo kwam Dido 's morgens stappen
  Uit haar kamer, in 't paleis,
Daar een jachtpaard, by de trappen
  Van den hove, reis op reis
Stond en trappelde, en grootmoedig
  Speelde op 't mondstuk, wit van schuim,
Brieschte, en haakte snel en spoedig
  Haar te voeren op het ruim.

(1) De Agent van Zweden, aan wien deze lierzang gericht is.

Laat ze zich met riemen roeien
  Naar haar lustpriëel, Zwart-zee,
Venus kan niet schooner bloeien
  In haar opgang, daar ze alree
In het perlemoer komt varen
  Naar het Cyprisch eiland heen,
En zich spiegelt in de baren,
  Daar nooit zon zoo schoon op scheen.

— — — — — — — —

Daalt ze in een ontdekte mijne,
  En een ader van metaal,
Ze is een andre Prozerpijne,
  Rijk van koper, ijzer, staal,
Rijk van onderaardsche schatten:
  En die schoonheid loopt gevaar
Dat haar ook een God mag vatten,
  Eer 't de lijfwacht wordt gewaar.

— — — — — — — —

Laat d' aaloude Faam onze ooren
  Niet verbazen met een sprook
Van volmaaktheen en Pandoren;
  Kluchten, droomen, wind en rook:
Vrouw Natuur smolt al heur gaven
  In dit eenig Schoon, wiens lof
Zonder schaamrood wel mag draven
  Tegen 't wijdberoemdste hof.

Want haar Mei draagt bloem noch blaren
  Maar een herrefst, rijp van ooft;
En haar jeugd, zoo jong van jaren,
  't Geen een ouderdom belooft.
Welk een lot wil hem gebeuren
  Die haar trouw wordt toegeleid,
En de minnelijke geuren
  Van dees frissche Majesteit.

't Rijk verwacht uit haar zijn zonen,
  En het koninklijke bloed,
Toegeheiligd aan drie kroonen,
  En den hoogen koningshoed
Met een wareldkloot geladen,
  Daar 't gekroonde hoofd mee praalt,
Trots op zoo veel wapendaden
  En den palm, door 't sneeuw gehaald.

De Vorstin, die, volgens VONDEL:

> de kerne en kracht van vele tongen
> Ook 't Neerlandsch kende (1).

was niet ongevoelig voor dit lofgedicht, dat de Amsterdamsche dichter met den naam *Afzetsel der koninklijke Printe* had betiteld. Zy vereerde hem een gouden keten en eerepenning omtrent *f* 500 waardig, de grootste schenkaadje die aan VONDEL ooit is te beurt gevallen. Het was de tijd nog niet van doekspelden en snuifdoozen.

Maar misschien ontbreekt aan de voorgestelde proeven van frissche, en daardoor levendige schildering, nog een historiestuk, nog de schets van een landschap. Zie hier een gantsche reeks van dergelijke tafereelen, naar VONDELS breede manier, in het eerste gedeelte van zijn heerlijke Ode. „*De Rynstroom*, aan JOHAN WOLFARD VAN BREDERODE, Vrijheer te Vianen.”

> Doorluchte Rijn, mijn zoete droom!
> Van waar zal ik u lof toezingen,
> Mijn trekkende geboortestroom?
> Gy komt uit Zwitsersche Alpen springen,
> Als hoofdaâr der begaafde Euroop.
> De Donau, uw afkeerig broeder,
> Nam oostwaart op zijn snellen loop,
> Gy noordwaart, toen een zelfde moeder
> Begord van regen, ijs en sneeuw,
> U baarde voor zoo menig eeuw.
>
> Germanje lag nog wild begroeid
> Van zijn Hyrcynsche wilde wouden,
> Totdat het namaals werd besnoeid,
> En door de tucht in toom gehouden.
> Ten lesten dorst gy, strijdbre Rijn!
> Den Tiber op zijn feest bestoken;
> Die voor u neeg, toen Konstantyn,
> Van uwen oever opgebroken,
> Ging strijken met den ouden roof
> Van Rome en 't heidensch bygeloof.

---

(1) *Harpzangen. Opdracht.*

Gy naamt het juk van Christus aan.
Men hoorde uw vrolijke oevers schateren;
En scheent de heilige Jordaan
Te tarten met gedoopte wateren.
Het christensch kruis viel uwen rug
Zoo zwaar niet, als weleer te dragen
Den last van Cezars legerbrug,
En Drusus, die u dede klagen
Om vijftig sloten, zwaar van steen,
Gebouwd langs uwe kanten heen.

Maar uw geloovig Christendom
Beproefd werd, als het goud in d' oven,
Toen Attilaas verwoede trom
't Geruisch uws waters kwam verdooven,
En verwde met onnoozel bloed
En damde uw kil met kuische dooden,
En trapte met een dronken voet
Op woeste steden, leeg gevloden,
Of brandde uw hair af met zijn toorts,
Beklad en druipend van veel moords.

Gy schreide met een heesche keel
Den hemel aan, om troost verlegen;
Die zond u Karel, 't Rijksjuweel;
Dees kon d' onveilige oevers vegen
Van onduitsch en baldadig schuim,
Gelijk uw Konstantyn voorhenen.
Toen kreegt gy uwe randen ruim,
En zamelde uw verstrooide steenen,
En zaagt dien held vol godesvrucht
Zijn lusthof planten in uw lucht.

— — — — — — —

Gy schijnt een aardsche regenboog,
Gekleed met levendige kleuren,
En tart den hemelschen omhoog,
Die hierom nijdig schijnt te treuren.
De blaauwe en purpre en witte druif
Versiert uw stedekroon en lokken,
En muskadellen wingertkuif;
De vlieten staan met wingertstokken
Rondom u, druipende van 't nat,
En offren elk hun watervat.

Daar is de Main, een pijnbergs zoon,
De Moezel met haar appelvlechten;
De Maas, die met een myterkroon
Om de eer met onzen Rijn wil vechten;
De Roer, die 't hair met riet vertuit,
De Nekker, met een riem van trossen,
De Lip, gedoscht met mosch en kruid
Van overhangende eikenbosschen,
En duizend andren min van roem,
Bekranst met loof en korenbloem.

Gy strekt de voeten aan 't gebergt,
Daar zich de Zwitsers in beschermen,
Wanneer men hen om oorlog vergt;
Gy grijpt de Noordzee met uw armen,
Waarin het heldeneiland leit,
Daar Bato zich ter neder zette,
En dat zoo schuw van dienstbaarheid
Uitheemsche bekkeneelen plette,
En deê gevoelen, dat de Rijn
Geschapen was om vrij te zijn.

Gy slingert, als de Grieksche slang,
Uw blaauwe krullen om de struiken,
En groene bergen, breed en lang,
En zwelgt in zoo vele kruiken
Van stroomen, dat uw lichaam zwelt
Van waterzucht, en parst de planten,
En schuurt zoo menig vruchtbaar veld,
En knabbelt aan de ruige kanten,
Nu tusschen berg en krommen bult,
Nu door een dal met wijn gevuld.

Al is uw eene keel verzand,
Die 't huis te Britten plag te schaven,
Dat nu verdronken ligt op strand:
De Lek en IJssel doorgegraven
Vergelden dubbel deze schâ,
En leiden u met hooge dijken
In zee; opdat uw ongenâ
De vlakke beemden niet koom strijken
Met macht van regen, en geweld
Van sneeuw, dat in de zonne smelt.

De heldre en starrelichte vliet,
Die door den hemel vloeit by duister,
Is de Italjaansche Padus niet,
Noch ook de Nyl, Egyptens luister;
Neen zeker, 't is de rijke Rijn,
Wiens visschen, met een wuft gewemel,
In 't onbevlekte kristallijn
Van eenen onbetrokken hemel,
Met zilvren schubben zilverklaar
Als starren dolen, hier en daar.

O zuivre en blanke Rijnmeermin,
Die my tot stervens toe kunt kittelen,
Gy helpt veel zielen aan gewin,
En menig Graaf aan eeretitelen,
En landen aan een hoogen naam.
Hoe menig heeft u overtogen,
En met uw rand bepaalt zijn faam?
Hoe dikwijls zaagt gy met uw oogen
Het hooggeboren Hollandsch bloed,
En voelde in 't water zijnen gloed?

Het zij ik dan mijn oogen sla
Op uw bisschoppelijke torens:
Of met een lint van verzen ga
Bevlechten uwe zilvren horens:
Of volg uw wuften ommezwaai:
Of zing op 't ruischen van uw baren:
Of huppel op mijn Keulsche kaai:
Of koom door Bazel afgevaren,
Daar gy Erasmus grafsteê kust,
En wenscht het wijs gebeente rust:

Het zij gy 's Keizers vierschaar schaaft
Te Spier, dat zwart van pleiters grimmelt,
Daar Themis grijs en afgeslaaft
Bekommert zit, en 't pleit beschimmelt:
Het zij gy brult in 't Binger loch:
Of Neerland drenkt met volle vaten,
En groeien doet van wijngaardzog,
En ijdle en zotte zorgen haten:
Uw vocht bestelt mijn veder inkt,
Tot dat ze in zee met u verdrinkt ....

Ieder ziet, dat het onzen dichter geenszins aan studie

en kennis van zijn onderwerp ontbrak, en dat hy, zonder MURRAY of BÄDEKER, aan den Rijn zoo goed te huis was als de oplettendste touriste van het laatst verleden jaar, die op dit oogenblik misschien bezig is zijne Reisindrukken te gelijker tijd te bedenken en voor de pers gereed te maken. Maar ook de voorafgegane studie schaadt niet aan de frischheid van het tafereel, dat zy dient en niet drukt. De ware dichter ziet als met eenen blik wat hy weet, en schildert als met eenen penseelstreek wat hy ziet. Doch men heeft ook dichterlijke rijmers, die u optellen wat zy min of meer te weten zijn gekomen, maar uit gewichtige oorzaken nooit met het zielsoog gezien hebben, en derhalve ook u niet kunnen te zien geven. Hunne tafereelen kan men mogelijk lezen, maar gewis vergeten.

III.

Genoeg, om na den Rijkdom van VONDELS geest, ook de Frischheid van VONDELS kunst voor oogen te stellen. Mijn tekst spreekt nog van zijn *Aadlaarsvlucht*, zijn *Zuivren Gloed*, zijn *Rustig Zelfbezit*, en van de *Vrijheid zijner gangen*. Deze zaken wil ik ten besluite te gelijkertijd behandelen, omdat zy, juist door hare vereeniging en verband, den grooten Dichter als zoodanig kenmerken.

De uitdrukking *Aadlaarsvlucht* op den geest der dichters toegepast is dikwijls misbruikt, maar ook vaak verkeerd begrepen. Duizend en meer malen heeft men *„de zon in 't aanzicht rennen"* op *„pennen"* hooren en laten rijmen, zonder te bevroeden dat het hier eigenlijk noch om de zon noch om eene lichaamsoefening te doen was; de laatste

kwam dan ook den kalmen prozamensch in de meeste gevallen tamelijk doelloos en zeer vermoeiend voor.

Dit is een misverstand van lezers, waarin rijmers die met woorden zwetsen, zelve niet wetende wat zy zeggen, hen, tot schade van de eer en goeden naam der waarachtige Poezy, versterken. Dat vermogen hetwelk men gewoonlijk *Vlucht* noemt is den Dichter eigen, is hem onmisbaar. Is hy een adelaar, zoo veel te beter; maar vleugels moet hy in allen gevalle bezitten. Echte, aangeborene vleugels, hem ter schouderen uitgewassen, en niet met wasch of gutta percha aangehecht. Maar waartoe? Tot geen ander einde, meen ik, dan om zich boven zijn onderwerp te kunnen verheffen, en dat wel tot die hoogte, van waar hy het in zijn geheel overziet, door en door ziet, en ook het rechte punt ziet, waar hy het aan moet grijpen. Dan stort hy neer en grijpt het. Zoo moeten dan, in het geval van den adelaar, de adelaarsblik, en de adelaarsklaauw by de adelaarswieken gevoegd worden; anders is het een ledige vertooning; een kermisklucht; als het opstijgen in een luchtbal, waarmede men niets vangt dan wind, en nederkomende door de enthusiasten als een wonder aangegaapt, maar door de boeren uitgejouwd wordt.

Maar zoo ziet gy ook dat deze dichterlijke Vlucht by de behandeling van ieder onderwerp het zij groot of klein, te pas komt, en noodig is om haar het merk eener dichterlijke behandeling in te drukken, en zulks ter onderscheiding van eene wijsgeerige of wetenschappelijke, waarby men verplicht was zich by het onderwerp neder te zetten, het voor geen oogenblik te verlaten, eerst van buiten dan van binnen te bezien, van lid tot lid te ontleden, ja ten slotte, te beproeven of men het ook weder in elkander zetten kan;

en van eene mislukt poeëtische, waarby men dit alles doet, zonder er juist toe genoodzaakt te wezen.

Zoo wy dan aan onzen VONDEL in groote mate dit vermogen van dichterlijke *vlucht* toekennen, zoo wy zijn aadlaarsvlucht roemen, het is niet om de verhevenheid van sommige zijner onderwerpen die metterdaad een *aadlaars*vlucht noodzakelijk maakten, maar om den dichterlijken blik op alle, den dichterlijken greep in alle. Zoo wel om zijn *Rijnstroom* als om zijn *Lucifer;* en, niet minder dan om zijn *Decretum Horribile*, om zijne *Opschriften voor het Weeshuis.*

Moge ook het volgende stukjen u doen beseffen wat wy in dezen bedoelen:

OP HET ONWEDER VAN 'S LANDS BUSKRUIT TE DELF.

Aan den Heer Joan van Maarseveen.

Het was, geleerde Maarseveen!
Geenszins Salmoneus, die voorheen
Zoo stout op 't spoor van d' Allergrootste
In Elis met zijn toorts nabootste
Den donderkloot en bliksemstraal,
En langs de brug van klaar metaal,
Van hoovaardye om 't hoofd gezwollen,
Met koopren raadren aan kwam rollen,
Als een verbolgen God, en kracht,
Die hemel, aarde en Plutoos nacht
Alleen braveeren durft, en plagen,
Op zijnen donderenden wagen:
Nooit had Salmoneus zoo veel hards:
Maar 't was de Denemarker Zwarts,
Die, zwart van rook en smook en kolen,
Natuur doorgrondde, en alle holen
Van haren boezem openbrak,
En polste wat in 't harte stak.
Hy mengt salpeter, kool en zwavel;
Dat scheurt den afgrond tot den navel
Van boven open, buldert, brandt

En slingert aarde, en ingewand,
Kasteelen, sloten, steen te mortel,
Dat rukt den aardboom van zijn wortel,
Vermengelt levenden en doôn,
En schijnt den hemel naar zijn kroon
Te steken, door geweld te baren,
Dat al de helsche slangenhairen,
Uit schrik voor 't oorlogselement,
Te berge staan, en overend.

Uw jeugd, in 't opgaan van haar sterre,
O brave Ridder, ging zoo verre
Bespieglen, op Campanjes kust,
Den zwavelberg, die, nooit gebluscht,
Maar eeuwig vlammen braakt en vonken,
En Plinius gebeent noch schonken
Ons gunde, noch het minste merk,
Om zijne doodkist met een zerk
Te dekken, voor den trouwen ijver
En faam van dien Natuurbeschrijver:
Nu zaagt gy hier op Hollands grond,
Vesuvius in zijnen mond,
Te Delft, daar, tegen stijl en orden,
Ons kruit, 's lands vijandin geworden,
Stadhuis ontziet, noch kerkgewelf
En delft een burgergraf te Delf,
In puin, en menschenvleesch, en golven
Van gloeiende asch en glas gedolven.
Wie wordt van bitter schreien moê?
De woeste hoofdstad huilt u toe,
En gaapt en stinkt, in zoo veel wijken,
Gelijk een kerkhof, zat van lijken,
Geplet, geknot, gescheurd, gezengd,
Een Chaos, ondereen gemengd,
Een jongste dag, met doodsche schrikken,
En de oogenblik der oogenblikken.
Verbouw een eeuw, en Krezus schat:
Een vonk, een blik verwoest een stad.

Van dichterlijk *Vuur* wordt byna even veel gesproken als van dichterlijke *Vlucht*. Maar wat is het eigenlijk? Is het de hoogste mate van vurigheid in eene menschelijke ziel, het sanguinisch temperament op den hoogsten

trap? LAVATER is van een ander gevoelen. Hy heeft opgemerkt „dat de vurigste menschen dikwijls het minste gevoel, de minste genie hebben; en dat hy die enkel en alleen kan gezegd worden vurig te zijn, zeker niet vatbaar is voor eene ware inspiratie, ja evenmin als hy die enkel en alleen phlegmatiek is.” Was ook de eerste voorstelling de ware, dan zouden wy by VONDEL niet buitengewoon veel dichterlijk vuur kunnen verwachten. Wy weten dat hy „stil en zwaargeestig” was, diepdenkend en aan melancholische vlagen blootgesteld. Wat dan? Is het dichterlijke vuur eene tijdelijk opgewekte hartstochtelijkheid. Evenmin. De dichter is altijd dichter, en draagt zijn dichtvuur steeds met zich mede. Het is de natuurlijke warmte van *zijn* gemoed, doorgaands met volmaakte kalmte bestaanbaar. Het is niet anders dan de koesterende gloed van een diep, een zuiver, een sterk *Gevoel*, dat meestal in rust is, maar zijne oogenblikken van ontvlamming heeft, en alsdan alle de zedelijke, alle de verstandelijke vermogens van den geest gaande maakt en doet samenwerken tot eene uiting, waaraan het behoefte heeft, waarin het voldoening zoekt, en smaakt; om daarna tot zijne ruste weder te keeren.

Deze oogenblikken van ontvlamming, kan men des verkiezende ook oogenblikken van bezieling, van inspiratie noemen, en zy kunnen zoowel door een enkelen aanblik, woord, klank, gedachte als door de grootste dingen en gebeurtenissen worden uitgelokt. Zeker is het dat wat in zulke oogenblikken geboren wordt, wat zijnen oorsprong aan dat levendig opwaken van den inwendigen gloed des harten te danken heeft, de moederlijke levenswarmte levenslang met zich omdraagt, en die mededeelt aan al wat een

hart heeft dat nog klopt. En dit is dan die *Zuivre Gloed*, die over alle echte Poezy, derhalve ook over die van VONDEL verspreid is. Maar gedichten, die uit eene valsche, van buiten aangebrachte, door eerzucht of wat weten wy 't, gestookte verhitting geboren zijn, zijn doodgeboren en blijven koud, ondanks alle kunstmiddelen om ze te verwarmen. En in dezen staat worden er jaarlijks vele by den Burgerlijken Stand des Helikons, juist niet aangegeven, maar geboekt. De *Aran en Titus* van JAN VOS, heeft in zijn tijd zeer veel gedruisch gemaakt, en zelfs VONDELS meesterstukken op zijde geschoven. Het stuk munt uit door alle blijken aan zich te dragen van in eene alles te boven gaande verhitting en opwinding geschreven te zijn; maar het heeft nooit een hart verwarmd, en alle zijn verzen zijn vergeten. De zuivere levensgloed, daarentegen die de heerlijke Reien van den *Gijsbrecht van Amstel* bezielt, verzekert hem de onsterfelijkheid, en doet nog heden de harten kloppen als op den dag der inwijding van den schouwburg.

De vrees om verzen uit te schrijven, van welke men onderstellen mag dat zy in ieders mond zijn, wederhoudt mijne pen om hier het aandoenlijk Adagio „O kersnacht, schooner dan de dagen,” het aangrijpend Andante: „Waar wordt oprechter trouw,” in te lasschen. Liever wil ik hier uit hetzelfde stuk een dier rassche samenspraken in herinnering brengen, waarin VONDEL meester is, en waarin, als slag op slag, het hart tot het hart spreekt.

Het is een tooneel tusschen den Held, zijne Gemalin, zijnen Broeder (Heer PETER), en zijne jonge kinderen ADELGUND en VENERIK, in het oogenblik dat de vijand voor den muur van zijn kasteel tot den storm gereed staat. Vruch-

teloos heeft de bedrangde echtgenoot zijne dierbare huisvrouw bewogen met hare kinderen zich te redden door eene vlucht, op welke Heer PETER aangeboden heeft haar te beschermen. Zy weigert van het Huis te scheiden. In hare hartstochtelijkheid vertwijfelt zy zelfs aan de hoede des Almachtigen. Te vergeefs verheft de sidderende ADELGUND hare stem, en smeekt hare moeder hare onbesmette jeugd in hare hoede te nemen. „Och dochter," andwoordt deze:

> Och dochter, moeders troost is kranke toeverlaat.
> De klokhen dekt vergeefs het sidderende kieken
> Voor een doortrapten vos met schaduw van haar wieken:
> Hy grijpt ze beide, en strooit de pluimen in den wind.
> En koelt zijn lust, en rukt de moeder van het kind.

Nu raakt, om al wat hem dierbaar is te redden, de liefhebbende echtgenoot den tedersten snaar van het moederhart met eenige ruwheid aan. Doch de Rei van Edelingen heeft gezongen:

> De band die 't harte bindt
> Der moeder aan het kind
> Gebaard met wee en smarte,
> Aan hare borst met melk gevoed,
> Zoo lang gedragen onder 't harte
> Verbindt het bloed:
>
> Nog sterker bindt de band
> Van 't paar, door hand aan hand
> Verknocht om niet te scheiden,
> Nadat ze jaren lang gepaard
> Een kuisch en vreedzaam leven leidden,
> Gelijk van aart —

en zie hier het practisch bewijs er van:

GIJSBRECHT.

Zult gy dan de oorzaak zijn dat beide uw kindren sneven?

BADELOCH.

Ik zou om éénen man wel bei mijn kindren geven.

GIJSBRECHT.

Beweegt uw kroost u niet, dit jongsken klein en teêr?

BADELOCH.

Niet luttel, maar mijn man beweegt me nog al meer.

VENERIK.

Wat schreit ge, moederlief? Zijt gy bedroefd om vader?

BADELOCH.

Om vader schrei ik, kind! om u en ons te gader.

GIJSBRECHT.

Uw moeder keert zich niet aan u en uwe smart.

BADELOCH.

Met smarte baarde ik 't kind, en droeg het onder 't hart.
Mijn man is zelf het hart. 'k Heb zonder hem geen leven.
'k Zal u om lief noch leed bezwijken noch begeven.
'k Beloofde u hou en trouw te blijven tot de dood.

GIJSBRECHT.

't Is ook getrouwigheid, wanneer men scheidt uit nood.

PETER.

Men scheidt om beters wil, om weder te verzamen.

BADELOCH.

Indien ik van hem schei, wy komen nimmer t' zamen.

PETER.

Gy scheidde menigmaal en zaagt hem weer gezond.

BADELOCH.

Ik scheidde nooit daar 't zoo bedroefd geschapen stond.

PETER.

De weerhaan van de kans kan lichtelijk verkeeren.

BADELOCH.

't Verkeerde nooit zoo snel, of 't was om my te deeren.

PETER.

't Was best de kindren dan in veiligheid gebrocht.

BADELOCH.

't Was best, en hield me niet de band der echt verknocht.

PETER.

Een vrouw gedijt tot last; zy weet niet uit te rechten.

BADELOCH.

Bestel me slechts een zwaard, ik ben bereid te vechten,
Te sterven aan de zij van mijnen braven man.

PETER.

Gy hebt een vrouwenhart.

BADELOCH.

Neem eens de proef daarvan.

Na de voorstelling die wy u van het dichterlijke Vuur, en zijne uitdrukking in den zuiveren gloed die schoone verzen bezielt en bezielend maakt, gegeven hebben, kunt gy u ook begrijpen hoe het zeer wel met *Rustig Zelfbezit* kan gepaard gaan. Zelfbeheersching is eene deugd, die een groot dichter in groote mate bezitten moet. Zy moet van zelfkennis uitgaan; en ook tot zelfverloochening in staat stellen; want de schoonheden, die een vrucht van zelfbeheersching zijn, en de gebreken die zy leert vermijden zijn niet van dien aart dat zy door den grootsten hoop gewaardeerd worden. Zelfbeheersching strekt tot krachtsbesparing en is zelve een kracht, immers eene kracht van evenwicht en harmonie, zonder welke niets werkelijk schoons en groots te voorschijn komt. Zy is een der kostelijkste geheimen van den zoo wel verdienden roem der klassieken. Ook VONDEL bezat haar. Hy put zijne stof niet uit; hy overstroomt u niet met beelden, vergelijkingen, krachtwoorden. Nooit zegt hy al wat hy weet; nimmer doet hy al wat hy kan. Hy weet zoowel te dalen als te rijzen; zoowel te eindigen als te beginnen; hy laat zich niet medesleepen, noch door zijn gevoel noch door zijn talent. Van daar dat kernachtige, dat gespierde, dat hartige, dat weldadige, en niet vermoeiende van zijne gedichten.

Dit maakt zijne zangen *Koninklijk*, en hem tot een Koning. Want die zich zelven beheerschen kan verdient eene kroon.

En dit is het, wat zoo vele dichters van een later tijdvak,

al te weinig hebben ingezien. De een heeft by uitvoerigheid, de ander door uitbundigheid een voorbygaanden roem gezocht; menigeen door blijkbaar zijne uiterste krachten in te spannen, zijne onmacht in de kunst getoond. Men wordt duizelig als men bedenkt wat een hedendaagsch dichter van de romantische school ons zou te aanschouwen geven als hy ons b. v. de ontmoeting van ALEXANDER den Groote en den hoogepriester IÄDDUS voor de poort der Heilige stad zou komen te beschrijven. Wat al goud zou er blinken! Wat al purper, wat al karmozijn, wat al sameet, wat al *fulp* zou voor onze oogen ontrold worden! Geen pluim op den kop van ALEXANDERS Bucephalus, geen der edelsteenen op de borst van den hoogepriester bleef ons gespaard. Geleerde aanteekeningen zouden vereischt worden om ons op de hoogte der oudheidkunde van onzen dichter te brengen; en waarschijnlijk zouden wy van verouderde en onverstaanbare woorden een veel grooter aantal aantreffen dan in eenig gedicht van gelijke uitgebreidheid van den ouden VONDEL.

Maar wat zou het uitwerksel van al die praalzieke drukte zijn kunnen, vergeleken by die der stille majesteit van de schildery, ons in deze weinige regels voor oogen gesteld?

De jonge krijgsheld blijft verwonderd staren
Op 't priesterlijk gewaad,
En 't goddelijk cieraad.
Zijn bittre wraak verweldigt tot bedaren.

Hy leest Jehovah's dieren naam gesneden
In 't voorhoofd op den hoed.
Hy ziet der steenen gloed,
Den glans van goude' en purpere offerkleeden.

Ootmoedig stijgt hy van den hoogen paarde,
En eert Gods priester zelf
En Salems kerkgewelf,
Met nijgend hoofd en afgelegden zwaarde.

Ook dit is eene plaats uit dat schoone vers, waaruit wy reeds vroeger eenige regels aanhaalden, en dat onder den titel van *Olijftak*, strekken moest om „GUSTAAF ADOLF te bewegen, dat hy Keulen, des dichters geboortestad verschoonde.” Het geheel is een meesterstuk van waardigheid, door spaarzaamheid en ingehouden kracht. Het hart spreekt, maar zonder hartstochtelijkheid, in mannentaal, beide den vorstelijken held en den vorstelijken dichter waardig. Hoort nog het schoone slot, zoo indrukwekkend door zijne kalmte, zijne fierheid, en door de eenvoudigheid in de uitdrukking.

Gy zult, als eertijds Franksche en Hunsche rotten
En woedende Attila,
Niet sluiten uw genâ;
Maar harten winnen door bedaarde Gotten.

Zoo wordt aldus uw zege niet besproken
Door 's dichters scherpen stijl:
„Hier heeft de Gotsche bijl
Den arbeid der Agrippen afgebroken.”

Zoo zweeft ge boven Alexanders vlerken,
Die Pindars woning stut;
Daar mijn gezang beschut
Een stad vol volks, vol kloosters, en vol kerken.

Gewis, de schoonheid die de gave van het rustig Zelfbezit aan de voortbrengselen der poëzy indrukt, gelijk ze uit eene zedelijke bron voortvloeit, is van zedelijken aart; en hoe veel zy by kan dragen om den zedelijken indruk van een gedicht te verhoogen, proeve men aan het volgende overschoone stukjen, waarvan de Inhoud niet slechts, maar ook de Vorm matiging predikt.

Vertroosting aan GERARD VOSSIUS over zijn zoon DIONYS (overl. 1633).

Wat treurt ge, hooggeleerde Vos,
  En fronst het voorhoofd van verdriet?
  Benij uw zoon den hemel niet.
De hemel trekt — Ai, laat hem los.

Ai, staak dees ijdle tranen wat,
  En offer, welgetroost en blij,
  Den allerbesten Vader vrij
Het puik van uwen aardschen schat.

Men klaagt indien de kiele strandt,
  Maar niet, wanneer ze, rijk gelaân,
  Uit den verbolgen oceaan,
In een behouden haven landt.

Men klaagt, wanneer de balsem stort,
  Om 't spillen van den dieren reuk:
  Maar niet, zoo 't glas bekomt een breuk,
Als 't edel nat geborgen wordt.

Hy schut vergeefs zich zelven moê
  Wie schutten wil den sterken vliet,
  Die van een steile rotse schiet,
Naar eenen ruimen boezem toe.

Zoo draait de wareldkloot; het zij
  De vader 't liefste kind beweent;
  Of 't kind op vaders lichaam steent;
De dood slaat huis noch deur voorby.

De dood, die spaart noch zoete jeugd,
  Noch gemelijken ouderdom.
  Zy maakt den mond des reednaars stom,
En ziet geleerdheid aan noch deugd.

Gelukkig is een vast gemoed,
  Dat in geen blijde weelde smilt,
  En stuit, gelijk een taaie schild
Den onvermijbren tegenspoed.

Die zichzelven beheerschen kan, verdient (zeiden wy) eene kroon. Maar hy verdient ook vrij te zijn. Aan vrijheid, en dat in den edelsten zin, heeft de Dichter behoefte.

„Dichterlijke Vrijheid" is tot een spreekwoord geworden. Men verstaat er dan gewoonlijk door een zekere mate van willekeur, waarby den Dichter alles geoorloofd zijn zoude: vertreding der waarheid, verachting, niet slechts der wetenschap, maar van het gezond verstand, versmading van elke regel der kunst, en des noods, waar het in 't rijm te pas komt, ook der taal. JOOST VAN VONDELS *Aenleidinge ter Nederduitsche Dichtkunste* is daar om te bewijzen dat hy zich in dezen zin geen vrijheid heeft aangematigd. „Die," zoo luidt het daar terstond by den aanhef: „Die van zijnen Geest naar den Parnas gedreven, in den schoot der Zanggodinnen nedergezet, en APOLLO toegeheiligd wordt, dient zijne genegenheid en ijver door hulp van de Kunst, en leeringe te laten breidelen; anders zal zulk een vernuft, hoe gelukkig het ook zij, gelijk een ongetoomd paard, in het wild rennen; terwijl een ander Dichter, door Kunst en onderwijs getoomd, den hengst slacht, die onder eenen goeden roskammer en berijder, met roede en sporen getemd en afgericht zijnde, overal by kenners prijs behaalt. Natuur baart den Dichter; de Kunst voedt hem op; dus geraakt niemand tot de volmaaktheid, dan die de natuur te baat heeft, waaruït de Kunst haar leven schept." Hoe gelukkig zou ons poëetrijk Vaderland zijn, indien allen die zich tot het voeren der dichtpen bekwaam achten zich getroosten wil-

den, kennis te nemen van de wenken en regels, die in den kernachtigsten stijl, door den Vader der Nederlandsche dichtkunst in de weinige op dezen aanhef volgende bladzijden gegeven worden.

Neen; de dichter, die, met de geringe hulpmiddelen die hem ten dienste stonden, zich op de rijkste, de algemeenste kennis met brandenden ijver toelegde; die de schoone modellen der oudheid bestudeerde en in zijne moedertaal overbracht, niet om met deze overzettingen te pronken, maar om er, zoo tot leiding als tot verrijking van zijn geest, zijn voordeel mede te doen, „gelijk de schildersleerling met het kopiëeren van kunstige meesterstukken;" de Wijze, die aan jonge talenten den raad gaf „het papier niet terstond te bevelen al wat hun in den zin schoot, maar hunne inbeeldingen, woorden en gedachten te toetsen, of ze der penne en den dag waardig waren;" en die, eigen oordeel mistrouwende, als BRANDT ons verhaalt, elk zijner meesterstukken aan de scherpe toets van schrandere geleerde, en ook ongeleerde vrienden onderwierp, met verzoek om scherp te letten „op het duitsch, op het dicht, op den zin," en „straks zocht te verbeteren hetgeen men met reden berispte" (1), was de man niet om losbandigheid met vrijheid te verwarren, of in willekeurige sprongen het kenmerk van een buitengewonen geest, een hoogvliegend genie, en een noodzakelijk uitvloeisel van oorspronkelijkheid te zien. Wat wy dan in onze dichtregelen op den grooten Meester als de *Vrijheid zijner gangen* geprezen hebben, is niet anders dan het ongedwongene, on-

---

(1) BRANDT, *Leven van Vondel*, bl. 77.

belemmerde, ongekunstelde dat hem, ook zelfs waar hy anderen navolgde, byblecf; die zelfde „natuurlijke vrijpostigheid, vloeiendheid en bevalligen zwier," welke hy zelf in de oude hollandsche liederen van vóór zijnen leeftijd bewonderde, en die by hem wel „door opmerking en oefening," bestuurd en veredeld, maar geenszins onderdrukt of geknot waren geworden. Tusschen Willekeur en Manier ligt de weg der echte Kunst; maar het is slechts aan weinigen gegeven dien weg spoedig te vinden, met vasten voet te bewandelen, en zich juist daardoor te handhaven als geboren dichters, als onafhankelijke geesten; ja als zoodanig, want slechts hy die zich waarlijk vrij gevoelt, kan teugels aannemen, die *hy* weet dat hem nimmer tot boeien zullen worden. Ook het bezit van echte dichterlijke vrijheid onderstelt eene zekere mate van zedelijke grootheid. JOOST VAN VONDEL, de fiere Nederlander, onder het geklank der klaroenen van den Nederlandschen vrijheidsoorlog opgevoed; de Amsterdamsche Burgerkoopman, door geene aanzienlijke betrekkingen belemmerd, door geene geleerde vooroordeelen gedrukt, en waar hy zijne cyther opnam, door geen vrees voor staatslieden of kerkelijken teruggehouden; JOOST VAN VONDEL, de Dichter van *Palamedes* en *Lucifer*, is van beiden het bewijs niet schuldig gebleven.

Zij het ons vergund deze oppervlakkige schets van eenige zijner verdiensten thands met de herinnering van den Rei der Engelen, uit het laatstgenoemd dichtstuk, te besluiten. Terecht heeft iemand dien „den onstoffelijksten van alle lofzangen op den Allerhoogsten" genoemd. Voorzeker, indien ergens, hier is VONDELS vlucht, aadlaarsvlucht.

Zang.

Wie is het, die zoo hoog gezeten,
  Zoo diep in 't grondelooze licht, —
Van tijd noch eeuwigheid gemeten,
  Noch ronden — zonder tegenwicht
By zich bestaat; geen steun van buiten
  Ontleent, maar op zich zelven rust,
En in zijn wezen kan besluiten
  Wat om en in hem (onbewust
Van wanken) draait, en wordt gedreven,
  Om 't een en eenig middelpunt:
Der zonnen Zon, de Geest, het Leven,
  De Ziel van alles wat gy kunt
Bevroên of nimmermeer bevroeden;
  Het Hart, de Bronaar, d' Oceaan,
En Oorsprong van zoo vele goeden
  Als uit hem vloeien, en bestaan
By zijn genade, en alvermogen,
  En wijsheid, die hun 't wezen schonk
Uit niet, eer dit in top voltogen
  Paleis, der heemlen hemel, blonk,
Daar wy met vleuglen de oogen dekken
  Voor aller glansen Majesteit,
Terwijl we 's hemels lofgalm wekken,
  En vallen, uit eerbiedigheid,
Uit vreeze, in zwijm op 't aanzicht neder?
  Wie is het? Noemt, beschrijft ons hem,
Met eene Serafijnen veder....
  Of schort het aan begrip en stem?

Tegenzang.

Dat 's God. Oneindig, eeuwig Wezen
  Van alle ding, dat wezen heeft.
Vergeef het ons, o nooit volprezen
  Van al wat leeft, of niet en leeft,
Nooit uitgesproken, noch te spreken!
  Vergeef het ons, en scheld ons kwijt
Dat geen verbeelding, tong, noch teeken
  U melden kan.
                Gy waart, gy zijt,
Gy blijft de zelfde.
                Alle englenkennis

En uitspraak, zwak en onbekwaam,
Is maar ontheiliging en schennis:
Want ieder draagt zijn eigen naam,
Behalve Gy.
Wie kan U noemen
By Uwen naam? Wie wordt gewijd
Tot uw orakel? Wie durft roemen?
Gy zijt alleen dan *Die* gy zijt,
U zelf bekend en niemand nader.
U zulks te kennen als gy waart,
Der eeuwigheden glans en ader:
Wien is dat licht geöpenbaard?
Wien is dér glansen glans verschenen?
Dat Zien is nog een hooger heil
Dan wy van uw genade ontleenen;
Dat overschrijdt het perk en peil
Van ons vermogen.
Wy verouden
In onzen duur. Gy nimmermeer.
Uw wezen moet *ons* onderhouden.
Verheft de Godheid! Zingt haar eer.

POOT.

Sua si bona norit

Agricola!

Hoe gelukkig zijn de volken
Daar een zon van Vreê de wolken
Van den krijg, die altijd woedt,
Wegschuift en verdwijnen doet!
Rome kromp van burgerkrijgen,
En moest bang om aâmtocht hijgen,
Maar herleefde, door de rust,
Als te goeder ure August
Janus tempel had gesloten,
En den fellen twist verstooten,
Lang gevoed, met dwinglandy,
Om de wareldheerschappy.
Als de teerton wordt ontsteken
Mag men van de rampen spreken,
Even als het varend volk,
Dat nog onlangs op de kolk,
Hard geslingerd van de baren,
Koomt ter haven ingevaren,
En herdenkt met vreugd zijn wee
Op den oever van de zee.
Doch in blijder zaligheden
Dartlen dorpen, vlekken, steden,
Als de Vrede 't land verheugt.
Bacchus, eeuwig groen van jeugd,
Reit dan hand aan hand gereeder
Met de gele Ceres weder

Door de dalen, ongekweld
Van 't gewapende geweld.
't Kouter, dat voorheen moest roesten,
Blinkt dan weer, de welige oesten,
Daar een milder vocht op droop,
Vullen 's landmans grage hoop.
Tityrs kudde scheert de heiden,
In het groen der malsche weiden,
Huppelende door het kruid
Op den toon der herdersfluit.
Zuivelman, wiens gladde koeien
Mild van room en boter vloeien,
Valt aan 't karnen, al verblijd
Door zoo zegenrijk een tijd.
Flora siert de lustprieelen
Daar de blijde vogels kwelen,
En Pomoon belaadt den tak,
Nu gebogen en te zwak
Voor zijn eigen last en vruchten,
Stil gegroeid in vrije luchten.
Melibé nu poot en ent;
Hier is geen soldaat omtrent.
Maar wat schooner pronkgebouwen
Mag het vrolijk oog aanschouwen!
Al wat de oorlog vallen deê
Klimt en praalt in tijd van vreê.
't Zie aldus de nutte Nering,
Als ontslagen van een tering,
Weder bloeien frisch en blij,
's Koopmans zeilen schieten vrij,
Met de winden, snel en vlugge,
Over Nereus groenen rugge
Naar den vroegen Morgenstond,
Of naar 't Zuiden, heet van grond,
Of naar 't schemervallig Westen,
Daar de gouden zon ten lesten
Steil voorover nedervalt,
En haar moede paarden stalt.
Ziet dan al de uitheemsche waren,
En bedankt de zoute baren.
O wat brengt de rijke Vreê,
Wenschelijke schatten meê.
Dat zijn zenuwen van staten.
Dat kan koninkrijken baten.
Hermes roê, die slangen draagt,

Troost de landen daar men klaagt.
De eedle Kunsten triomfeeren,
En de eerwaarde Deugden keeren,
Kuisch en schoon en leliewit,
In haar korts geruimd bezit.
Hemel, aarde, lucht en water
Juichen voort met blij geschater.
't Is er bruiloft. Alles mint.

Ziedaar bevallige verzen op een onderwerp, den schoonsten lof der dichtkunst overwaardig. Toch durven wy niet onvoorwaardelijk alles onderschrijven wat hier ter eere van de „Rijke Vrede" gezegd is. In deze wareld hebben ook de uitnemendste dingen hare keerzijde. Rust roest. De eeuw van AUGUSTUS wist welhaast van *longae pacis mala* te gewagen; en ook in Nederland heeft de ondervinding niet geleerd dat, om van de eerwaarde Deugden niet te spreken, een tijdperk van vrede den triomf der Kunsten ten top voerde. Wat de Dichtkunst betreft: de vreedzame eeuw, in welker negentiende jaar, de schoone regelen, die wy aanhaalden, geschreven zijn, is in gedichten en dichters, maar niet in uitstekende, overvloedig geweest, en moet ook in dit opzicht, zonder eenig tegenspreken, den palm aan het oorlogstijdperk, dat haar voorafging, afstaan. Krijgsroem niet slechts, maar allerlei gloriën waren van dit tijdperk het deel geweest. De onophoudelijke krachtsinspanning, welke de natie behoefd had, om by het schijnen van het Hervormingslicht, en het prikkelen van den Vrijheidsijver, een nieuwen en beteren toestand te vestigen en te handhaven, had groote vernuften voortgebracht, en de eeuw van MAURITS en FREDERIK HENDRIK was voor haar, wat die van PERIKLES geweest was voor de Grieken. By het

moeielijk verwerven was het om het rustig genieten te doen geweest. Maar de zegen van dit laatste bleek, op de proef niet half zoo groot als die van het eerste. Vrede bracht rijkdom aan; rijkdom overdaad; en deze verslapping; in de „edele Kunsten" zoo wel als in de „eerwaarde Deugden." Er was overvloed van dichters, maar schaarschte van poëzy. Veel dat ruw en gebrekkig was gebleven, werd verbeterd en beschaafd. Maar de kracht, de gloed, de majesteit van hetgeen te midden van den edelsten wedijver der menschelijke vermogens geboren was, vermocht zoo min te worden nagebootst, als deze wedstrijd kunstmatig nog eenmaal was op te wekken. De achttiende eeuw had geen VONDEL.

Zy had echter POOT en de VAN HARENS; dichters van zeer verschillenden levensstand, opleiding en dichtgaven, maar die voorzeker te midden van de vele gemaakte dichters van hunnen tijd, die beter ongemaakt gebleven waren, tot de weinige geborene dichters mogen gerekend worden; en naar mijn gevoelen de schitterendste sterren zijn aan den poeëtischen hemel der achttiende eeuw.

De VAN HARENS, tegen het midden en in het laatste gedeelte van het vredetijdperk opgetreden, zijn met hunne eeuw in strijd. Het is meermalen de verontwaardiging die aan deze mannen van edel bloed de lier in handen heeft gegeven. Zy verdiepen zich in het verledene, en tot beschaming van het heden, stellen zy den roem van vroegere dagen in een luisterrijk licht. Maar POOT is in haren schoonen aanvang, de schoonste uitdrukking zijner eeuw. Een dichterlijke, een door algemeene kennis uitmuntende landman, bewijst hy, door zijn persoon, de gezegende uitwerkselen van de Vrede. Hy bezingt; de

bovenstaande verzen zijn van hem (1); hy bezingt de Vrede; hy bezingt de zoete rust der velden, by morgen, en avond en stille nacht. Zijn cyther ruischt voor liefde en huwelijkstrouw, en zachte genoegens. Arm te midden van eene rijke maatschappy, wier schatten zich gedurig vermeerderen, heeft hy slechts ééne ergernis: de toenemende waarde die zy aan het geld begint te hechten.

I.

Door het jaar zijner geboorte (1689) sluit POOT zich nog aan de zeventiende eeuw. Maar VONDEL was reeds sedert tien jaren ten grave gegaan, toen hy het eerste levenslicht aanschouwde. En als hy voor de eerste maal zijn dichterlijke tonen hooren deed, waren ANTONIDES en VOLLENHOVEN, VONDELS waardige leerlingen, reeds niet meer.

Abtswoud was de naam van het stille plekjen, waaraan HUIBERT CORNELISZOON POOT bestemd was eene blijvende vermaardheid te schenken. Het was een buurtschap, behoorende onder het op een halve mijl afstands van daar gelegen dorp Schipluiden, en gelegen aan de Schie tusschen Delft en Schiedam. Hier werd door zijn vader, KORNELIS POOT, het boerenbedrijf uitgeoefend, en de jonge HUIBERT werd al vroeg gewoon hem en zijne moeder by den arbeid langs den stal en op den akker na te dribbelen. Later werd hy te Schipluiden ter school gezonden; dat hem matig aanstond en waar hy in het eerst weinig vorderingen maakte, doch weldra al zijne medeleerlingen de loef afstak. Het onderwijs op deze dorpschool genoten, dat zich geheel tot hetgeen men daar toenmaals te wachten

(1) POOT, *Gedichten*, Uitg. in 4to. I. 327 en volgende.

had, bepaalde, is met eenige latere lessen tot onderhouding van lezen, schrijven en rekenen, het eenige geweest, hetwelk onzen dichter is te beurt gevallen. Van de school genomen, wijdde hy zich geheel aan den landbouw toe. Nu ontwikkelde zich in den levenslustigen jongeling, eerst een onwederstaanbare lust tot de muzyk;

> Daar moest een vedel zijn, een zijden lint daaraan (1);

daarna tot de teekenkunst. „Op deze leste,” zegt zijn levensbeschrijver, „wel het meeste gevallen, teekende hy, slechts gediend van eenig sap, uit bloemen geperst en andere geringe hulpmiddelen, ook zonder onderwijs, allerhande levendige en levenlooze zaken, op eene geestige en overaardige wijze.” Nu ontwaakte ook de Dichtgave. En zeker was het beter geweest, indien hy ook deze gedurende een langer tijdperk zonder eenige handleiding, dan onder de leiding van onbevoegden geoefend had.

De kamers van Rhetorijke, die van de vijftiende eeuw dagteekenden, en te dien tijde, tot aankweeking der dichtkunst als kunst, niet geheel onvruchtbaar waren geweest, hadden sints lang uitgediend en waren meest overal verdwenen, of hielden, zonder werkzaamheid, niets dan hunne bloote namen en leuzen in aandenken. Toch bestonden zy nog eenigzins op het platte land, waar de herbergiers, die by beiden hunne rekening vonden, met gelijken ijver de noodige dichtprijzen en de harddravers zweepen betaalden. Zoo werd er dan ook in POOTS dagen nog eene te Schipluiden, en eene andere in het nabu-rig Ketel gevonden. In den boerenzoon mag het ons niet verwonderen dat hy van oordeel was niets beter te kun-

(1) II. 86.

nen doen dan zich met de leden dezer kamers in aanraking te stellen, ten einde van hen eene kunst te leeren, die hy reeds in zijnen boezem omdroeg. Later heeft hy met de gebrekkige taal en slordige rijmen van dit volksken den spot gedreven, (1) maar, tot een aandenken aan dit tijdvak in zijne ontwikkeling, bezitten wy twee korte gedichten met daarby behoorende liederen, waarin als opgegeven stof het geval van Koning KREZUS en zijnen zoon, door den Abtswoudschen landman behandeld is (2). Deze stukken zijn zeer middelmatig, en men heeft uit den eenigzins gezwollen stijl en trant meenen te mogen opmaken, dat ANTONIDES reeds in die dagen by voorkeur door POOT gelezen is geweest. ANTONIDES was een groot dichter maar een slecht woorbeeld. Hy had juist die soort van gebreken, welke zoo verlokkelijk zijn voor een ontwakend vernuft. Gezwollenheid, sterk uitgezette spreekwijze, gewaagde kracht- en koppelwoorden, ontsie-

---

(1) II. 87.

De kamerwerken van 't fijn Rederijkerdom
Verrukten mijn gemoed, al gingen ze ook zoo krom
En kreupel als een wijf van driemaal dertig jaren
— — — — — — — — — — —
De helden gesten van ridders en mannen groot
Behaagden in zulk schrift mijn wonderlijk minjoot,
Voornaamlijk daar dees kunst onschuldig voert ten straf
Een armen idioot, wiens strop voor 't sterven brak.
Wel moet hy varen, die door dit gelukkig breken
't Genot nog lang verworf van een plaizierig leven.
Dan komt er doorgaans ook, ten roem der poezy,
Dusdanig een nieuw lied met zoete tonen by:

Een oude boer met een mooi meisjen was jong
Hoe lieflijk dat er de koekoek zong,
Al in den koele Meie!
Schoonlief, laat ons spanceeren gaan,
Maar langs de groene weie.

(2) I. 358 enz.

ren zijne overigens waarlijk schoone voortbrengselen; en deze averechtsche fraaiheden zijn van een aart om de jeugd te verbijsteren, en tot eene, ook niet al te moeielijke, nabootsing te verlokken:

BILDERDIJK wenscht ANTONIDES

> minder windgebrom by 't rollen van zijn donder,
> En meer verplettrends toe, wanneer zijn bliksem treft.

Maar ook hy spreekt van hem als van

> Den dichter, op wiens stoute en forsche reuzenschreden
> [Zijn] starend oog zich hechtte, in d' opgang van Parnas (1).

en zoo de vroeg gevormde kweekeling der klassieke oudheid dit getuigen moet, die tevens in zijne door deze geoefenden smaak het schild bezat om verkeerde invloeden af te weeren, wat wonder indien het forsche kind der velden, die van zichzelven moest verklaren:

> Griek of oud Romein heb ik nooit hooren spreken,

voor een tijd geheel werd medegesleept. Doch hy geraakte weder uit dit valsche spoor, en heeft de bewijzen van zijne al te blinde bewondering voor het grootste gedeelte aan de vlammen opgeofferd. Sedert wezen, naar zijn eigen getuigenis en blijkens zijne gedichten, HOOFT en VONDEL hem het beste zangspoor (2). Ook leerde hy SPIEGHEL waardeeren, en DE DECKER hoogschatten, die, naar zijn zeggen, „met sommige schrandere slagen zelfs VONDEL te boven ging."

(1) *Avondsch.* bl. 75.

(2) Ik ben nog jong, maar heb de dichtkunst lang geprezen,
Waarin ik wild en woest, by wijlen iets begon,
Tot Hooft en Vondel my het beste dichtspoor wezen.
Och, of mijn trage vlucht die zwanen volgen kon.

I. 10.

Poot was zevenëntwintig jaren oud toen hy, ten jare 1716, met een bundel *Mengeldichten* optrad. Deze werd met groote opgetogenheid ontfangen, en verschafte hem, die van zichzelven getuigen kon, dat hy

> de eerste was
> Van al de nederlandsche boeren,
> Die 't zanggodinnendom belas
> Dat het zich by de ploeg liet voeren (1).

niet weinig eer, gunst en bekijks. Men reisde naar Abtswoud om te zien of het wel waarlijk een boer was, die deze gedichten geschreven had, en stond verbaasd hem werkelijk op den akker en eelt in zijne handen te vinden. En zag men hem door de laan gaan, de jonge lootjens in verstrooiïng van de boomen brekende, dan liet men niet na van te zeggen: "Hy dicht alweêr" (2). De een noodigde hem ter maaltijd; de ander begiftigde hem gulhartig met boekgeschenken; een derde drong hem de vervaardiging van een verjaardicht voor zijn vader of wel voor mejuffrouw zijne beminde op; een vierde begeerde op eene andere wijze met zijn vernuft en pen zijn voordeel te doen. Delfland vereerde hem met de opdracht van het Welgeboren-Manschap.

Het heugt me, zingt ARNOLD HOOGVLIET,

> Het heugt me, en eeuwig zal ik aan die stonden denken,
> Hoe 't Y en de Amstel, hoe de Merwe, Rotte en Maas,
> Elkander nooptcn om hem lauwerblaân te schenken;
> Hoe zeer Hoogstraten en de schrandere de Haas
> Zijn dichtkunst eerden met verheven lofgezangen;
> Hoe fiere Zeeus, dat schoon en blakend licht der kunst,
> Bleef met verwondering aan Huiberts tonen hangen,
> En hoe van Arkel hem vereerde met zijn gunst. (3).

---

(1) 1. Voorz. (2) Zie III. 120.
(3) Zie POOTS *Gedichten* III. 207.

En POOT zelf zingt:

> Ik heb my dikwijls in zien leiden
> Ten disch daar de overvloed den horen leeg op goot.
> Ziedaar, de naneef mag 't wel weten,
> Men plaatste my op 't hoogst der kamers menigmaal,
> Alwaar, in vrolijkheid gezeten,
> Om 't welzijn van Parnas gedacht werd met de schaal.
> Als dan Neptuin en Pan en Liber
> En Ceres my vernoegd en vrolijk lieten gaan,
> Kwam Plutus haastig van den Iber
> Nog met zijn spaansche goud, om mijne beurs te laân.
> 'k Meld echter dit met geen bravade:
> Neen zeker viel my ooit dat lot van zegen toe;
> Het waren giften van genade,
> 't Verdienen mocht ik niet, dat nam men my ten goê.
> Maar boven tafelvreugd en giften
> Won ik veel vrienden aan en hield ze waard en dier,

Jammer maar dat ook hy ondervindingen opdeed, die er hem moesten doen byvoegen:

> Doch toen het lot hen eens kwam ziften,
> Verloor ik ze al te maal behalve drie of vier (1)

Dat echter aan de meesten dezer vrienden in het belang zijner kunst bijster veel verloren zou zijn geweest, zou ik niet durven beweren. De Meceenen der achttiende eeuw waren zelden als zoodanig veel byzonders, en ook de kring der kunstvrienden waarin HOOGVLIET ons inleidt, is ondanks de „schranderheid" van DE HAAS, en de „fierheid van ZEEUS, dat schoon en blakend licht der kunst" verre van schitterend. De natuuronderzoeker LEEUWENHOEK, de schilder ADRIAAN VAN DER WERF, en de penningkundige VAN LOON zijn de buitengemeenste mannen, die ik onder de tijdgenooten, die POOT als ontluikend dichter iets konden toebrengen, vind opgeteekend. Ook in dit opzicht had VONDEL het beter getroffen.

(1) II. 22.

Ondertusschen schijnt het dat de zucht voor de dichtkunst, en de nieuwe kringen die zy hem opende, POOTS hart van het akkerwerk en landleven hebben afgetrokken. Ten jare 1721 was een tweede druk zijner Gedichten, „stijf om een derde vermeerderd," in het licht verschenen. Hy was versierd met des dichters afbeelding, die het schoonste hoofd vertoonde, dat ooit op eens landmans schouders werd omgedragen, en by deze beeltenis hadden HOOGSTRATEN en „de schrandere DE HAAS" om strijd Byschriften gevoegd.

„Wat schrander wezen" had de laatste uitgeroepen:

> Wat schrander wezen toont de kunst op dit papier?
> Is 't Poot? Men kroon dit hoofd met eeuwige laurier.
> Maar hoe? Een eerkrans van die glorierijke blaren
> Past die met reden ook een landman om de hairen?
> Wien dit een wonder schijn, dat elk verbazen moet,
> Die weet, dat Febus zelf het vee ook heeft gehoed.

De toespeling op deze mythologische byzonderheid deed, gelijk men denken kan, in die dagen opgeld. POOT zelf heeft ze gebruikt. Maar eer twee jaren verstreken waren, schreef deze Febus, de ossen van Admetus moede:

> De landbouw, milde vriend,
> Gevalt my langer niet, noch is met my gediend.
> Te voren kon ik beemd en beek en akker minnen,
> Maar och! hoe schichtig draait de weerhaan onzer zinnen.
>
> — — — — — — — — — — — —
>
> De stedeling, op lucht en landvermaak gesteld,
> Verheft de zaligheid van 't kwinkeleerend veld;
> Hy biedt de stad den rug, en laat karos en wagen
> Gezin en huisraad snel op zijne hoeven dragen:
> De landman, die de stad op eenen feestdag ziet,
> Veracht de logge ploeg, en wil naar buiten niet
> Ik, die de spâ niet meer kan aan de cyther huwen,
> Word van mijn geest genoopt om 't lustig woud te schuwen.
> Ons is het hemelrond toch alzins even na,
> Bid slechts dat mijn bedrijf en toeleg wel besla.
> O Buis, 't heelal bestaat by beurtverwisselingen,

En draait en wendt en keert. De middagstonden dringen,
Den dageraad terug. De Zon, die elk behaagt,
Verlaat den rossen Leeuw, op 't lonken van de Maagd.
Zoo ge u gewaardigt my na dezen te bezoeken,
Zoo kom in 't bloeiend Delf, daar zult gy voor mijn boeken
My neêrgebogen zien, en wachten op 't geval,
Zoodra de Nachtegaal den Mei verheugen zal. (1)

Doch kort slechts heeft dit zijn verblijf in het „bloeiend Delf" geduurd, en echter nog te lang. Poot geraakte er in gezelschap van lieden, die zeer weinig genegen waren zich met hem voor zijne boeken neder te buigen, maar die het hem doen deden naar kan en stoop. Spoedig zag hy zijne dwalingen in, en verliet de plaats der verleiding met eene schaamte en een berouw, welke hem noopten tot openlijke belijdenissen, die hy in de verdere jaren zijns levens tot aller overtuiging met nadruk heeft gestand gedaan. Reeds de volgende meimaand (1724) zag hem weder buiten, waar de besten zijner vrienden zich beijverden hem op nieuw van hunne genegenheid blijk te geven; maar tot den landbouw keerde hy niet terug. Een tweede bundel Gedichten zag in 1727 het licht. Het was de laatste die hy zelf bezorgde. Want reeds den 31 Dec. 1733 overleed hy op vierenveertig jarigen ouderdom, en dus nog in de kracht des levens. Slechts een groot jaar was hy gehuwd geweest, en had een dochtertjen verwekt, dat slechts dertien dagen had geleefd. Een aandoenlijk stukjen op de dood van dit kind was de laatste snik zijner Poezy geweest. Het werd, in 1734, met een dertigtal andere nagelaten gedichten, eene levensbeschrijving, en een groot aantal lof- en lijkvaarzen op den vroeg gestorven Zanger uitgegeven.

(1) *Gedichten* II. 17, 18.

Indien wy de dichterlijke verdiensten van POOT naar deze lof- en lijkvaarzen, welke deels met nog bekende, meest met lang vergetene namen geteekend zijn, zouden afmeten: waarschijnlijk zouden wy de beschuldiging van al te groote ingenomenheid met ons onderwerp niet ontgaan. Een ongenoemde stelde dit Grafdicht:

> Vraagt iemand waar Apol begraven leit:
> 't Is hier, in Poot, door 't Negental beschreid.

(Op gelijke wijs is APOL wel reeds honderd malen begraven geworden, en wy kunnen ons op dien grond gerust verzekerd houden dat hy dood is.) Doch met dat grafschrift nog geenzins voldaan; voegde de Dichter er een ander van dezen inhoud aan toe:

> Horatius, Virgyl, (Apolloos gunstgenoten)
> En Vondel zijn en Hooft hier in dit graf besloten.
> Nu vrage niemand meer wie hier voor eeuwig rust:
> 't Is Poot, wiens schrandre geest de dood heeft uitgebluscht.

Betrouwbarer is de lof van een man als BALTHAZAR HUYDECOPER; vooral ook omdat deze niet opzettelijk, maar als in 't voorbygaan, en by onderscheidene gelegenheden gegeven is. Nooit haalt hy in zijne *Proeve van Taal en Dichtkunde* (1730) onzen POOT aan, of het geschiedt met de een of andere vereerende byvoeging. Nu eens noemt hy hem, den *voortreffelijken*, straks den *sierlijken*, of den *zuiveren*, den *zoetvloeienden*, den *schranderen*, den *netten*, den *verstandigen* POOT, den *grootsten navolger van den grootsten onzer Dichters.*

In later dagen is het oordeel niet altijd eenstemmig geweest. „Men weet niet” zegt JO DE VRIES „wat men

meer in hem loven zal, *natuur* of *kunst*" (1). Daarentegen verklaart WILLEM DE CLERCQ: "POOT is een dichter door de *natuur* gevormd, door de *kunst* bedorven;" en hy poogt deze, zoo hy zegt, "misschien gewaagde onderstelling" te verdedigen door de tegenstelling van het alom bekende:

> Hoe genoeglijk rolt het leven
> Des gerusten landmans heen....

een stukjen dat hy "het meest *nationale* gedicht in onze geheele dichtkunst "noemt, met de volgende regels waarin onze dichter, "toen men hem vele boeken en dichtwerken ter navolging had gegeven, den morgenstond beschreef, in een tijd," zegt DE CLERCQ, "die geen hooger ideaal kende dan dat van saffieren en smaragden, zoodat de *Hemelstad* van HOOGVLIET met het *Eldorado* van VOLTAIRE daarin bijna overeenkwamen."

> 's Lichts jeugd, gants lief in 't heldere Oost ontloken
> En rijklijk aangedaan.
> Met goud, saffier, puikpaarlen, purperstrooken,
> En koele rozeblaân,
> Beloofde thands, door aartsbevalligheden
> En goddelijken lach,

---

(1) PIETER SCHIM scheen daaromtrent reeds tot klaarheid gekomen. Hy zegt in zijn dichtstuk met het opschrift: De Zangberg in Rouw over HUIBERT KORNELISZOON POOT:

> Daar zie 'k een Vrouw, zoo schoon, als eêl,
> Die melk laat uit haar borsten stroomen;
> En een, met beitel en penceel,
> In redestrijd te zamen komen;
> Natuur en Kunst, beide in verschil,
> Wie mijnen Dichter hoogst doet draven?
> De Kunst, verwonnen, houdt zich stil;
> Natuur schonk hem de grootste gaven.

(POOT *Gedichten* III. 215).

Eén goên, gedweên, hoogmilden, luisterbreeden
En overschoonen dag. (1)

De „onderstelling„ was echter zoo „gewaagd„ niet; daar BILDERDIJK zich, reeds vele jaren vroeger, aldus over POOT had uitgelaten:

Een teêr en zacht gevoel, den fijnen smaak naby;
Een flikkerende geest, die zonder woestheid blaakte,
En echter 't kenmerk droeg van 't vuur der poezy:
Zie daar wat wakkren Poot zijn lauwer waardig maakte.
Doch, had geen valsche kunst zijn dorperheid beschaafd,
Geen Dichter waar zoo stout den Pindus opgedraafd. (2)

Inderdaad, hy die van een jeugdigen landman heeft vernomen, in wien te midden van de vrije natuur en den boerschen arbeid, na den smaak voor muzijk en teekenen, ook de dichtlust ontwaakt is, en die het „zonder kennis van uitheemsche talen of onderrichting van naauwkeurige aristarchen„ (3), tot eene zeldzame hoogte in het vak der poezy gebracht heeft; hy die hem zich voorstelt de laan der vaderlijke hofstede op en nedergaande, „in dichterlijke mijmering, de lootjens van de boomen brekende„, en verzen makende achter de ploeg; die hem zelven van zijne „Abtwoudsche lentebloemen„, van zijn „boersche zanggodin„ hoort gewagen: zal zich by het doorbladeren zijner gedichten over het algemeen teleurgesteld vinden. Hy had zeker noch gehoopt noch verwacht Apollo en de negen Muzen, met al den traditioneelen tooneelmatigen toestel der klassieke oudheid, in den Abtswoudschen klei verdwaald te vinden; en, in plaats van „een boersche Zanggodin„, zich eigenlijk een zingend Boerinnetjen voorgesteld, zoo als zoet Hol-

(1) DE CLERCQ, *Verhandeling over den invloed der Vreemde op de Nederl. Letterkunde*, bekroond door de Tweede klasse van 't Instituut, bl. 264.

(2) *Verspr. Gedichten*, I. 66.

(3) POOT *Gedichten*, I. *Aan den Lezer*, bl. 2.

land ze uitlevert, haar stem verheffende zoo als God en de lieve natuur haar ingaven. POOT heeft in een zijner gedichten met de gebrekkige voortbrengselen der oude vaderlandsche volkspoëzy blijkbaar den draak gestoken. Hy vindt niets armzaliger dan een liedtjen als dit:

Een oude boer met een mooi meisjen was jong.
Hoe liefelijk dat er de koekoek zong
Al in den koelen Meie!
Schoon lief! laat ons spanceeren gaan,
Maar langs de groene weie!

Maar hy was door geboorte, lotsbestemming en aanleg de man geweest, om dezen toon op te vangen, te zuiveren en te volmaken. Hy, indien iemand, had uitsluitend de roeping, om geheel hollandsche toestanden uit zijn eigen stillen levenskring, op geheel oorspronkelijke, zuiver hollandsche wijze te bezingen. Dan zouden alle zijne lentebloemen, metterdaad, „Abtswoudsche lentebloemen" geweest zijn, op eigen grond ontloken, zoo als sommige nogthands; en de lof en liefde die hy heeft van de nakomelingschap, zou in onze dagen by volslagene onbekendheid met het meeste dat hy heeft voortgebracht, niet berusten op de enkele stukjens, die dit karakter bezitten. In populariteit zou hy met BURNS en BÉRANGER hebben gewedijverd. Maar hy heeft dit niet ingezien. In zijne bescheidenheid en hoog opzien tegen anderen heeft de Abtswoudsche boerenzoon den moed niet gehad om zelfstandig te blijven, of (wat eigenlijk meer in den regel is) te *worden;* en de letterkundigen waarmede hy in aanraking kwam, een VAN HOOGSTRATEN, een DE HAAS, een MOONEN, waren niet groot genoeg om hem dezen moed te geven. Integendeel. Niet te vreden met den dichterlijken, stijfden zy hem in zijnen ijver om een geletterden

een belezen boer te worden. En deze eerzucht had hy, omdat hy, in plaats van zich de eigenaardigheid, en daarmede overeenkomstige roeping van zijn groot talent bewust te wezen, veeleer gebukt ging onder het gevoel van hetgeen hem ontbrak en anderen bezaten. Zoo heeft hy zich al te dikwijls begeven in een kring van denkbeelden, die hem vreemd was, en, als vele anderen, een grooten roem aan eene kleine ijdelheid opgeofferd. Zelfs zijne beste, zijne naïefste, zijne oorspronkelijkste stukjens, worden nog soms door wanklanken geschonden, die hy niet aan zichzelven, maar aan den geleerden wansmaak van zijn tijd te danken heeft. Zelden durft hy enkel natuur geven, en deze zoo als hy ze kent en ziet. En niet alleen in zijne zoogenaamde Herder- en Veenzangen, in welke Arkadische idealen op Hollandsche klompen optreden; maar zelfs in dat overschoone gedicht, door DE CLERCQ „het meest *nationale* onzer geheele dichtkunst” genoemd, staat nog een enkele maal het tooneelscherm tusschen het levend geboomte. Immers, waar is in Delf- of Schieland het „bochtig dal” te vinden, waaruit tot Melker het geloei zijner ongeziene koeien van ter zijde zal overklinken? En waar had deze Melker ooit of ooit „een levendige vliet langs steile rotsen zien schieten?”

Met dit al achten wy het vonnis van den Heer DE CLERCQ te gestreng, en dat van BILDERDIJK in de juiste maat. De kunst (de valsche namelijk, want de echte kan nooit geen kwaad) heeft, in POOT, niet den Dichter bedorven, door de natuur gevormd. Zy heeft metterdaad vele zijner Voortbrengselen bedorven; zy heeft hem met zijne zeldzame gaven te dikwijls op een verkeerd terrein gebracht; zy heeft zijne zelfontwikkeling gestoord, en hem

verhinderd de hoogte te bereiken, die hy, zonder deze „beschaving zijner dorperheid", zoude bereikt hebben. Zy heeft ons beroofd van het genoegen dat wy zouden gesmaakt hebben, indien wy dit kind der velden zijnen eigenen, hem natuurlijken, weg tot den einde toe hadden zien afwandelen; wel door studie en oefening den kring zijner denkbeelden uitbreidende en de verscheidenheid zijner vormen nog vermeerderende; wel den meesters in de kunst hunne schoonste grepen en treffendste wendingen afziende, maar de dingen niet ziende door hunne oogen, noch begeerende zijn boersch landschap met hunne beelden te stoffeeren. Hoe gelukkig gevoelen wy ons waar hy dit versmaadt; waar wy niets te doen hebben dan die schoone vereeniging van gaven van geest, verstand, en hart, gepaard met dat gemakkelijk meesterschap over den vorm te bewonderen, waardoor HUIBERT CORNELISZ. POOT toch altijd waardig is onder de uitnemendste sieraden der nederlandsche Letterkunde geteld te worden.

Staan wy een oogenblik by deze zijne eigenschappen stil en beginnen wy met het meesterschap over den vorm. Dit blijkt vooreerst in de zuiverheid, de klaarheid, de bondigheid van zijne taal; eigenschappen waarin hy zich door grondige studie volmaakt had; met recht voorzeker begrijpende, dat alhoewel; het zijn zijne eigene woorden; „eene goede taal juist geen goed gedicht maakt, naardien hiertoe vrij iets meer dan bloote woorden vereischt wordt, het nogthands ook zeker was, dat het geene fraaie verzen kunnen zijn, die, schoon by geval van eenige goede gedachten voorzien, door hunne kreupele en kromme worgtaal, de ooren der toehoorders om wassen stopsels doen wenschen, tegen het doodsgevaar dier ijsselijke liefelijk-

heid" (1). — Zijne verzen, de lyrische echter meer dan de elegische, zijn welluidend, zoetvloeiend, en zoo min te stijf als te los geregen; een groot aantal, onvergetelijk door volheid van zin en keurigheid van uitdrukking.

De dorenrank kweekt malsche rozenblaân,
De blijde mirt groeit dikwijls uit de graven.

———

Hoe liefelijk voegt jong by jong,
En zedigheid by deugd.

———

Hoe kust de schoone deugd het deugdelijke schoon.

———

't Waar dwaasheid zoo we op jeugd vertrouwden,
Wier uurglas dikwijls ras verloopt,
Het witte doodsgebeent van ouden
En jongen ligt op een gehoopt.

———

Een vrouw die mint en meent, maakt hebben eens van hopen.

———

Men schat de schijnsels naar de vlam,
De takken naar den stam.

———

Dien God met deugd, verstand, gezondheid, rijkdom, vrede,
En met de gaaf daarby van 't recht gebruik daarvan
Beschonk, brengt waar hy komt een goeden engel mede,
Ja is een engel zelf en zeer gezegend man.

———

Alleenlijk volgt Gods gunst de volgers zijner orden.

———

Dus is het leven, niet te Wezen, maar te Werken.

———

Gevlei en baatzucht dekken
Hun disschen voor een heer, om baat uit schâ te trekken
Door gierige milddadigheid
En minzaam onbescheid.

(1) Voorrede voor den Delftschen druk der Gedichten van J. DE HAAS.

De levens-spoel vult ongehinderd
't Kort web met lang verdriet,
En onze jaren zijn verminderd
Maar de ongevallen niet.

———

Men stichte dan de scholen by de tempels;
Al is het hart der schrandren veel gevuld
Met roestig kwaad, te vuil voor Pallas drempels,
De ootmoedige geleerdheid draagt geen schuld.

———

De kunst wordt veel vertreden;
Maar maak my van rood goud; 'k zal worden aangebeden,
Al waar ik ja, een paddestoel,
Die geest heeft noch gevoel.

———

Ziet gy dien rook wel opgaan en verdwijnen?
Die toont het lot der vorsten en hun gunst.
De dingen zijn zoo goed niet als ze schijnen;
De roest ontziet geen scepter om de kunst.

———

De alvoênde zomer, daar 't geluk zich aan liet binden,
Is ons door zoete gunst al weder toegedaan,
En fladdert herwaarts aan
Met loome vleugelen van laauwe westewinden.

———

't Verlies van schaadellijkheên is nutte en groote winst;
't Bemindste deugt wel minst.

In maat, toon, en strophe heerscht by POOT de rijkste verscheidenheid. Somwijlen is hy daarin geheel nieuw, en by uitnemendheid zangerig en bevallig. Onwillekeurig denken wy dan aan den *vedel met het lint.*

Hoe nieuw is eene regelverdeeling als deze:

Leeuwen teelen haas noch hinde
Arenden putoor (1) noch duif.

(1) POOT verwart hier den (viervoetigen) putóór (bunsing) met den door hem bedoelden (gevederden) pùtoor of puiter. Zie BILD., *Geslachtl.* o. h. w.

Deugd baart deugd: en graan en druif
Vatten stand
In de luwt van eik en linde.
't Vroom regeeren voedt het land.
(*Ged.*, II. 371. Op W. HOOFT.)

Hoe buitengewoon en verrassend is zy in den slotzang van het gedicht op *Jezus Geboortenis.*

Wat valt de goede hemel mild!
De zaligheid daalt naar beneên.
't Sneeuwt parelen en rozen.
O menschen! weest geen zwijnen: wilt
Dien schat nooit smadelijk vertreên
Of dwaas verachteloozen.
Het oost biedt Jezus offer aan,
En zeit ons wat er dient gedaan.

Niets overtreft in zachte welluidendheid de welgekozen maat van *Endymion.* De liefelijke stilte van den kalmen, verliefden zomeravond wordt ons als toegeademd door verzen als deze:

Men hoorde mensch noch dier,
Geloei van koe noch stier,
Gerucht in veld noch kolken.
Het weer was zonder wind,
De hemel zonder wolken,
Diane mingezind.

De Herder (onbewust
Van alles) sliep gerust
In Latmus wilde bosschen.
Zy hield haar zilvren kar
En hagelwitte rossen
Recht op hem aan van ver.

Haar eeuwigbleek gelaat
Werd rozig inkarnaat,
In 't naadrend nederrijden.
Diones dwerg schoot straf;
Latones telg moest lijden;
Zy steeg ten wagen af.

De bloemen aan den top
Des heuvels loken op,
  De tijd scheen te verjongen.
De nachtegaal hief aan,
  Het woud kreeg duizend tongen,
't Geboomt veel groener blaan.
Ged. I. 154.

Maar doet het welluidende dezer verzen ons aan POOTS Vedel denken, niet minder herinneren zy ons den jeugdigen Teekenaar. Inderdaad de boerenzoon is ten hoogste schilderachtig in zijne gedichten; hetwelk zeggen wil, dat hy zich in 't geheel niet verstaat op hetgeen men in later tijd, toen men het ongeluk had dichtstukken met inventarissen te verwarren, als *beschrijvende Poezy* heeft leeren bewonderen. Neen, POOT beschrijft niet, maar hy schildert, of, juister misschien gezegd, hy schetst. Wat van een voorwerp of een tafereel te gelijker tijd met een oogopslag kan gezien worden, dat stelt hy u in levendige, in geestige trekken voor het oog, zoo als hy zelf het gezien heeft en ziet:

Als een boer zijn hijgende ossen
't Glimpend kouter door den klont
Van den erfelijken grond
In de luwt' der hooge bosschen
Voort ziet trekken, — of zijn graan
't Vet der klei met goud belaân;

Of zijn gladde mellekkoeien
Even lustig, even blij,
Onder 't grazen, van ter zij
In een bochtig dal hoort loeien....
(*Gedichten*, I. 308, *Akkerleven.*)

Is het u niet als of gy tegenwoordig zijt? Hoort gy niet in dien langen eersten volzin, die zich, met gedurige enjambementen, over vier en een halven versregel uitstrekt, den loggen eentonigen stap van den ploegos, altijd

recht uit, zonder op of omzien, tot dat de lange, lange voor gesneden is, en de ploeg, met het vers zich omwendt? — Het gouden graan dat de vette klei onzichtbaar maakt, door het geheel te beladen; de melkkoe, glad van overvloed — het staat alles voor u, met een enkelen trek geteekend. Weerhield zijne groote bekendheid niet onze pen, wy schreven het geheele lied hier nogmaals uit. Maar wat dunkt u van de volgende schets van den morgenstond in een hollandsch dorp:

(Morgenzang.)

De blanke dageraad bemaalt met gulden glansen
De dagkim, als hy plag.
Het kriekende oosten pronkt met koele rozenkransen,
En gaat in arbeid om den arbeidzamen dag
Te baren. Middlerwijl verkrijgen alle dingen
Hun verf en wezen weêr.
De ontwaakte nanacht wijkt: de stomme wouden zingen,
Beluisterd van het veld langs 't vlak gekemde meir.
Ginds streeft een herderin, die fier op natte struiken
Haar naakte voeten zet;
De ploeger wekt zijn os; de visscher licht zijn fuiken;
De reizer tijgt op weg; de jager spant zijn net.
Thands ziet men Melkerbuur den vollen eemer dragen,
Hy zingt en kent geen leed.
Hy prijst zijn jeugdig vee; hy prijst de jeugd der dagen;
Hy prijst de klaverwei die room en boter zweet.
Hy hoort den nijvren smit het heilig kouter smeden,
Dat zijnen akker bouwt.
Ook toont hem 't nuchtre licht de huiverige steden,
Daar hem de noeste markt fijn zilver telt en goud.
(*Gedichten*, I. 279.)

Zie hier, tot wedergade, het tafereel van een Avondstond:

(Zomersche avond.)

De moede zonnewagen
Staat vrachtloos. De Avondzon
Zinkt in de westerpekelbron.
Aldus ontglippen ons de wentelende dagen.

De star der mingodin
Ziet de eerste op 't aardrijk neder.
Mineiaas dochters vliegen weder:
Ook spant de stille Nacht zijn zwarte paarden in.

Wy zien de schemeringen
Verdikken, daar we staan.
Alreede heft de gulden maan
Haar horens op, en rukt ter bane in hare kringen.

Hoe rust het hangend loof
Der luisterende boomen!
Geen wind beroert de vlakke stroomen.
Het slaperige veld wordt blind en stom en doof.

Thans telt de herder blijër
't Gestalde vee, half vet;
De melkmeid schikt haar hoofddoek net,
En wacht met ongeduld de komst van haren vrijer.

De stad, het woelen moe,
Sluit, angstig voor gevaren
Die in 't bedrieglijk duister waren,
Haar logge poorten, en elk huis zijn deuren toe.

Voort biên de heusche bedden,
Den matten werkliên rust.
De halve wareld voelt met lust
Zich uit den dichten drom der daagsche zorgen redden.

(*Gedichten* I. bl. 181)

Laat ons, na het genieten van dezen vreedzamen Avondstond, nog een oogenblik verwijlen by dit Maneschijntjen:

(NACHT.)

De gouden dag bestraalt althands,
Uit een gantsch vreemden hemeltrans,
't Verre aardrijk onzer tegenvoeters.
De pas volklonken middernacht
Boeit hier, door vaak en slaap (die heusche zorgverzoeters)
Al 't sterfelijk geslacht.

Slechts ik, dus vroeg eens opgestaan,
Zie 't rijzend licht der bleeke maan
Op gevels flikkeren en torens:
Zy meet het blaauw met elpen schreên,
En scheurt in koelen moed, met hare zilvren horens,
De donkerheid van een.

Der starren eindeloos getal
Speelt, met een flonkerenden val,
Een gloeiende muzijk van kringen;
En geeft aldus, by 't hemelsch hof,
Den overgrooten Voogd en Heerschap aller dingen
Oneindelijken lof.

Hoe luistert de onbeweegde lucht!
Daarin schreef nu geen vogelvlucht
Heur schaterende wemelsporen.
De wufte winden liggen stil.
Het levend kristallijn, by 't schubbig vee verkoren,
Glijdt zacht langs rand en kil.

De weg houdt roepen in en praat,
De wei haar loeien en geblaat.
'k Verneem alom een vredig zwijgen.
Zoo sta 'k heel onverlet en vrij:
Zou dit een looden geest geen luchten trek doen krijgen
Tot zoete rijmery?

O stilte, o ongestoorde rust,
Der wijze lettren lieve lust,
Men zou bezwaarlijk u volroemen.
O nacht met uw bedaauwde kroon,
Gevlochten van groen heul, en onverflenste bloemen
U groet mijn lage toon.

(*Gedichten* III. 146.)

Dit alles is *naar de natuur* geteekend. Zie hier een proeve van *fictie*. Eene schets van de Gouden Eeuw:

Hier steigerden de groene bergen steil:
Daar zonk het vlak der lelierijke dalen
De blaauwe zee bleef tam beneên haar peil.
Nooit schoot de zon aanminnelijker stralen.

Al 't aardrijk was een zalig paradijs
Vol wellust en vol aangename weelde.
Het schelle woud zong eeuwig, God ten prijs,
Terwijl de wind in 't bevend boschloof speelde.
't Was altijd lente en bruiloft. Bloem en blaân
Versierden 't ruim der luchtige waranden.
De kindsche tijd loeg ieder vrolijk aan
En zwaaide nog geen zeissen met zijn handen.
(*Gedichten* I. 308, *'s Warelds Standwissel.*)

Ook hier werkt de schilderachtige uitvoering mede om den indruk te weeg te brengen dien de dichter verlangt. De kleuren zijn hier fijn. De volgende voorstelling van de eerste aanvangen der scheepvaart zou men by eene schets met houtskool kunnen vergelijken:

De pijn werd omgehouwen
Men ging aan 't schepen bouwen.
De vloed, al viel 't hem zuur
Kreeg bergen op zijn rug, in weêrwil der natuur.
Dedaal bracht mast en zeilen;
Het dieplood leerde peilen;
De starren lichten voor...
Zoo voer men tusschen bank en blinde klippen door.

Om schilderachtig te zijn moet men geest hebben. Hieraan vooral ontbrak het POOT niet. Het is de van het begin tot het einde geestige behandeling die de eigenlijke bekooring van het beroemde *Akkerleven* uitmaakt. Welk een opvolging van los geschetste tafereelen! Welk een menigte van voorwerpen, dikwijls in aardige tegenstelling, met twee drie trekken sprekend en kennelijk op 't papier gebracht. Onwillekeurig denkt men aan de schoone schilderstukken van JAN STEEN. Hoe kluchtig, en te gelijk aandoenlijk-hartelijk, is de plotselinge opvoering van de vruchtbare moeder van kinderen, te midden van al de drukten en arbeid van haren gelukkigen gemaal:

Appels enten, peren plukken,
  Maaien, hooien, schuur en tas
  Stapelen vol veldgewas,
Schapen scheeren, uiers drukken....
  Zeven kindren en een wijf
  Zijn zijn daaglijks tijdverdrijf.

Hoe geestig is de teekening van de aan het slot des gedichts wederom zoo wel aangebrachte ELZE (wat zeg ik? ELS!) haar lustig deuntjen zingende waar Melker, op den zomerschen achtermiddag, zijn dutjen onder 't groen doet:

ELS, zijn liefste door het trouwen,
  Wiegt met zang hem daar hy slaapt;
  Schoon ze vrij al wijder gaapt
Dan de hoofsche staatjonkvrouwen;
  En hy kust er ELSJEN voor.
  Dus brengt Melker 't leven door.

Staat het goedhartige wijf, met hare frissche maar grove bekoorlijkheden, ons door dezen enkelen trek van het penseel niet even duidelijk voor oogen als, in een vroeger aangehaald gedicht, de mengeling van hemelsche en aardsche schoonheid, in

  De Zuster van de Zon,
  (Die) op Endymion
Haar minnend oog (liet) dalen;
  't Was nacht toen zy hem zag,
Maar haar gezicht schoot stralen,
  Trots Febus over dag?

Doch niet alleen is POOT geestig in 't schetsen en schilderen. Hy is het ook waar hy juist niet teekent. Geestigheid is een der meest kenmerkende eigenschappen in onzen boerschen dichter. Hy is geestig in vinding, in wending, in uitdrukking. Dit maakt de groote voortreffelijkheid zijner Minnedichten. In deze is het POOT ernst met het beginsel:

14

Wie van zoete liedjes houdt
Ik verkies ze liever zout;

en aan het echte, aan attiesch zout ontbreekt het hem hier noch elders. Het is over al zijne stukken (het minst misschien over de met opzet boertige) verspreid, en wy zullen by verdere aanhalingen gedurig gelegenheid hebben het te proeven. Scherp of bitter is het zelden, want de grondtoon van POOTS gemoed is goedhartige vrolijkheid, als waarvan het volgende stukjen tintelt:

VROLIJK LEVEN.

Waar is mijn citer toe bereid?
  Wat klanken wil ze geven?
Wat zing ik, daar een ander schreit?
De vrolijke blijgeestigheid
  Is 't leven van het leven.

Wat laat zich 't volk door ijdlen schrik
  En mijmerende zorgen
Beknellen? Vrienden, doet als ik:
Gebruikt toch 's levens oogenblik
  Zoo lang de dood wil borgen.

Al schokte zelf de hemelspil
  Uit haar metalen pannen;
Weest gy te vreên, gerust en stil:
Een die gelukkig leven wil
  Moet hoop en vrees verbannen.

Zoudt gy gestaâg bekommerd zijn?
  Zou dat uw vreugd besnoeien?
Neen, neen! verdrijft die boezempijn.
Gy woont zoo vèr niet van den Rijn
  Daar muskadellen groeien.

Hoeft gy geen kleêren nochte kost
  Van goede liên te prachen,
Wat scheelt 't u hoe de wareld hotst?
Daar Heraklyt om schreien most
  Most Demokryt om lachen.

Maar zegt gy: och! het weer wordt zwaar,
Ons dreigt een felle donder.
Geen nood! Ai, beidt een luttel maar.
De nevel scheurt: de lucht wordt klaar:
Het onweer is al onder.

Dan, 't licht is ook aan 't ondergaan.
De nacht zal u benarren.
My niet, nu komt de blanke maan
Met haar vergulde horens aan
En honderdduizend starren.

(*Gedichten*, I. 404.)

Poots verbeelding verhief zich niet hoog, maar was rijk en levendig; en vergoedde door een zedig maar belangwekkend omzweven van haar voorwerp het gebrek aan steile vlucht. Deze eigenschappen stelden haren dichter in staat een zelfde onderwerp oneindige malen met de rijkste verscheidenheid te behandelen; maar verleidde hem ook wel eens zich langer dan wenschelijk by een zelfde denkbeeld op te houden. Het volgende stukjen is misschien niet ongeschikt om, beide van de licht- en schaduwzijde van poots gave in dit opzicht, een denkbeeld te geven.

Arme Rijkdom.

In uw goudkantoren wassen
Atlas appels hoog en laag,
En de tuimelende Taag
Hutselt er zijn blonde plasschen;
Echter hoort men u van dorst
En verwoeden honger klagen,
Erizichtons onzer dagen,
Tantals, die Gods gramschap torscht!
Laat Peru ook t' uwaart waaien,
Koffert Indië ter vlucht;
Water kan geen waterzucht,
Goud geen droogen gouddorst paaien;
Arme gierigaarts, hoe na
Zit gy by uw zilver warmer?
Door uw rijkdom wordt gy armer,

Met uw schatten groeit uw scha.
Want die rinkelende banden
Houden u, met recht verfoeid,
Deerlijk op den hals geboeid:
Dit is 't goed dier waarde panden;
Ai, wordt wijzer toch, en houdt
Eindlijk op van mijnen graven;
Zijt niet langer rijke slaven,
Gouden vrijheid gaat voor goud.
Vreest gy dat de kerkhofkuilen
Zullen steigeren in prijs,
Dat gy dus, bedaagd en grijs,
Rust en lust om geld loopt ruilen?
Of denkt ge eens met fijn metaal
't Straffe sterflot om te koopen?
Krezus zou dat vruchtloos hopen:
Krassus sneuvelde door 't staal,
Daar hem goud ontzet noch staten.
Schoon de razende Fortuin,
Iemands geldhoop tot een duin
Aan doet groeien, 't zal niet baten,
Als de dood hem, eer hy 't gist,
Voortstuwt, volgens last van boven,
Uit zijn hoven naar de hoven
Van zijn kisten in de kist.
Vrekke heblust zal u kwellen
Al verlaat ge uw zwangre kiel;
En van kommer krimpt uw ziel,
Middlerwijl uw beurzen zwellen.
Doch begeert ge, in goud verward,
Beter kans by 't hair te vatten,
Zoo ontsluit den boei der schatten
En verstoot uw gierig hart:
Dan, dan zult ge u eenmaal sparen.
Maar al daalde Febus zelf
Van het hemelsche gewelf,
't Klinkend geld verdooft de snaren.
Gaat dan goudgriffoenen, zweeft
Met uw levendig geraamte;
Al uw goud is rood van schaamte,
Nu het zulke meesters heeft.

(*Gedichten*, I. 342.)

Eenige uitdrukkingen in dit gedicht herinneren aan AN-

TONIDES; en men vindt er kleingeestige woordspelingen en trekken in van valsch vernuft. Zy zijn ook elders by POOT te vinden, en het zou wel wonder zijn dat de abtswoudsche boer, eenmaal van de velden tot de boeken gekomen, zich had weten vrij te houden van wat zich overal voor schoonheid opdrong. Toch zullen wy hem, by vergelijking met zijne tijdgenooten den naam van „verstandigen POOT" niet weigeren, door HUYDECOPER hem geschonken; want metterdaad is gezond verstand (schoon het hem niet altijd voor struikelen bewaard heeft) een doorgaand kenmerk van zijne door vorm en inhoud veelzins leerzame poezy. En waar hy dit gezond verstand, door het opnemen van aan zijnen naïven geest vreemde en schadelijke bestanddeelen, of door het toegeven aan valsch vernuft ook moge beleedigd hebben, zeker het minst in die stukjens waarin „dat teer en zacht gevoel" sprak, hem door BILDERDIJK toegekend, en dat, door kieschen takt, hem het gemis van een gecultiveerden smaak vergoedde. Dit „zacht en teer gevoel" aan een edelen inborst gepaard, meer en meer door reine godsdienstigheid geheiligd, en van laffe weekheid ver, heeft hem tot den dichter van liefde, vriendschap, huisselijk lief en leed, en van het zachte natuurschoon gemaakt. Het heeft hem die meesterstukjens ingegeven, die in aller mond zijn. Het heeft den Delflandschen boer snaren doen aanslaan, die wy zelfs by VONDEL niet in die aandoenlijke zuiverheid en eenvoudige menschelijkheid hooren trillen, en die hem op onze bewondering niet slechts, maar op onze liefde een aanspraak geven, waaraan zich geen metterdaad menschelijk gevoelend hart onttrekken kan. Nergens wellicht doet dit gevoel ons weldadiger aan dan in het schoone vers, waarin de twee-en-dertig

jarige zoon zijne overledene moeder, twaalf jaren na haar verscheiden, eene late maar des te dieper gevoelde hulde toebrengt.

NAGEDACHTEN OVER HET AFSTERVEN MIJNER MOEDER.

Schoon troost en tijd den rouw verzoeten
 Waarmeê wy eertijds Moeders lijk
 Geleidden naar het stille rijk,
Daar alle menschen komen moeten;
 Nog denk ik aan die vrome weêr,
En zou ik niet van haar gewagen
Die my heeft onder 't hart gedragen?
 Dat waar my al te luttel eer.
Zou met de zwarte treurgewaden
 Haar achting en gedachtenis
 Versleten zijn? O neen, my is
De ondankbaarheid nooit aangeraden
 Van die rechtmoederlijke tong.
O Zerk, o zand, o dor geraamte,
 Ik draag de liverei der schaamte
 Omdat ik, toen de nood my drong
Tot klagen, geenen lijkzang kweelde.

 Mijn Moeder, heusch en braaf van aart,
 Was d' cêlste rouwgedichten waard,
Och of mijn kunst haar ziel verbeeldde!
 Hoe stierde zy langs 't pad der deugd
Haar onbesproken levenswandel!
Zy was getrouw van woord en handel,
 Ook in het opgaan van haar jeugd.
De Christentempel kan getuigen
 Hoe vlijtig zy haar Schepper zocht,
 En zonder prijs de schatten kocht,
Waaruit de zielen voedsel zuigen.
 Zy schepte in 't Heilig Blad haar lust:
Hoe dikwijls heeft de geur der lelie,
Van 't eeuwigbloeiend Evangelie
 Haar hart verkwikt, haar zorg gesust.
Haar ijverig gebed schoot bressen
 In 's hemels diamanten vest;
 Ook heugt my hoe ze tot op 't lest
Ons wees naar 't licht van 's Heilands lessen.

De wareld achtte zy gering,
En dacht om praal noch hooge staten,
Zeer wel te vreen en godgelaten.
Och waarom slooft de stervcling?
Een weinig eigen lands te ploegen,
En zooveel vee als dag aan dag
Zijn nijvren meester voeden mag,
En 't altijd rijke vergenoegen,
Het hoofd der schatten, kent hy niet,
Die overal van rust versteken,
De dartele fortuin blijft smeeken,
En nimmermeer teruggeziet.
't Genoegen laat ons zachter sterven,
Dan of men 't fransche aan 't spaansche land
Gehecht had door een koningsband.
De hoogheid doet gerustheid derven.
Mijn moeder hield den lagen voet
Van haar gemaal, die haar geleidde.
't Genoegelijk gelaat van weide
En akker streelde 't stil gemoed.
Wat vaders arbeidzame handen
Verwonnen door gestage vlijt,
Daar 't land van gloênde hette splijt,
Wanneer de zonnestralen branden,
Of daar men melkt in 't welig groen,
Hield zy te rade, en liet het strekken
Om hare kinders op te trekken,
En arme menschen goed te doen,
Te troosten naar 't gering vermogen.

Hoe veel geleek ze, trouw en kloek,
De vrouw wier lof in 't Heilig Boek
Zoo heerlijk wordt in top getogen.

Hoe bond ze aan haar den reinen zin
Mijns vromen Vaders, die na 't paren
Geheele vierentwintig jaren,
Haar trouw bezat en kuische min.
Hoe streelde zy zijn moede leden,
Wanneer hy, nat van eerlijk zweet,
Ten dienst van 't huisgezin besteed,
Des avonds thuiswaart was getreden.

O Ongeschonden huwlijkstrouw!
O Vrouw wel waardig dat uw liefde

Het hart van zulk een man doorgriefde!
  O Man! wel waardig zulk een vrouw.

Tot dus ver leefde men voorspoedig:
  Maar daadlijk rijst er voor ons oog
  Een donkre stortbui recht omhoog.
Ik schrik en word op nieuw weemoedig,
  Mistrouw 't geluk als 't vleit en lacht:
Een doodsche teering, moe van 't waren,
  Vaart u, o Moeder, fel in de aren,
En vult het huis met klacht op klacht.
  Die eertijds frissche leden slinken,
Gelijk de sneeuw die aan den voet
Van 't steil gebergt versmelten moet,
  Als wy de lentezon zien blinken.

  Dat wezen, onlangs nog zoo blij,
Staat treurig; 't oog schiet flaauwer stralen...
Toen liet men eenen lijfarts halen,
  Of licht zijn kunst en artseny
De kranke dienstig kosten wezen;
  En of men mooglijk, of men haar
  Mocht redden uit het doodsgevaar,
't Geen echtgenoot en kroost doet vreezen!
  Doch kunst noch kruiden baten iet.
Helaas! 't is een ellendig strijden,
Daar sterker macht van alle zijden
  U aanvalt en het lemmer biedt.
De ziel kwam op die bleeke lippen.
  Ik zelf heb eindlijk 't jongste woord
  Uit dien oprechten mond gehoord,
Toen 't veege leven heen wou glippen.

  „O Heiland!" sprak ze, „'k geef mijn geest,
„Aan u, zijn Schepper, gaarne weder".

Hierop vaart snel een Engel neder
  En voert de ziel in 's Hemels feest.

Het mager lijf wordt uitgedragen:
  Een enge bus, een linnen kleed
  Betaalt in 't end haar zorg en zweet...
Wat is de wareld? mag men vragen.

  Zoo werd my dat lieftallig woord

Van Moeder, 't geen den droeven kinderen
Een toevlucht strekt om 't leed te minderen,
  Voor eeuwig in den mond gesmoord.

Het mannelijk gemoed mijns Vaders
  Werd week gelijk het smeltend was.
  Men zwom in eenen tranenplas,
Totdat de zon met hare raders
  Veel dagen zeewaart had gebracht.

O Moeder! mag men nu gelooven,
Dat gy in 't eeuwig hof der hoven
  Nog denkt om 't sterfelijk geslacht,
Zoo sla uw oogen naar beneden,
  En zie wat rampen en verdriet
  Gy met uw leven hier verliet.
Hoe wordt des huismans hoop bestreden?
  Die roeit nu tegen stroom en wind.
Uw lichaam dat vijf kindren baarde,
Slaapt in den zachten schoot der aarde,
  Daar 't veepest ziet noch jammer vindt.

Rust voort. Het leven hangt aan 't lijden;
  Gy hebt kloekmoedig doorgestreên:
  Och waarom zou men, tegens reên,
Een reine ziel haar loon benijden?

(*Gedichten*, I. 255.)

De uitnemende schoonheid van ook dit dichtstuk wordt door enkele vlekjens ontsierd. *De liverei der schaamte*, het *zwemmen in een tranenplas*, de *zon met hare raders*, bovenal de *diamanten vest des hemels* waarin het ijverig gebed *bressen schoot*, verstoren ons genot. Maar wie die eene moeder gehad heeft kan zich weigeren aan den zachteenvoudigen en tegelijk weldadigen en troostvollen indruk van 't geheel. Voorzeker, deze spade rouwzang doet den zoon die hem zong, niet minder eer aan dan de lieve godvruchtige vrouw, wier beeld hier met zulke beminnelijke trekken geteekend is; en dit vrouwenbeeld uit de achttiende eeuw levert eene schoone weder-

gade uit tot het mansportret uit de zeventiende, door JEREMIAS DE DECKER van zijnen achtenswaardigen vader opgehangen. Heeft het meesterstuk van dezen voortreffelijken dichter, ook by POOT in zoo hooge achting, hem by het vereeren van zijn moeders nagedachtenis wellicht voor den geest gestaan? Het is verre van onwaarschijnlijk. Doch het heeft hem dan geenszins tot eene nabootsing verleid, die zijn gevoel zou gewraakt hebben. DE DECKER moge POOT tot zijn aandoenlijk lied den toon hebben aangegeven; van het begin tot het einde is het toch POOTS droefheid, POOTS liefde, POOTS eigen hart en stem die wy vernemen.

II.

POOTS dichterlijke nalatenschap is niet zoo uitgestrekt, dat zy niet ook in haar geheel een vluchtig overzicht toelaat. Zy is lyrisch, erotisch, elegisch, en voor een zeer klein gedeelte epigrammatisch. Zy verdeelt zich, volgens des Dichters eigene schikking, in *Bijbelstoffen*, *Geboortedichten*, *Minnedichten*, *Bruiloftsdichten*, *Lijk- en Grafdichten*, *Lofdichten*, *Mengeldichten*, *Byschriften*, *Brieven*, *Veld- en Zeezangen*. Gelijk deze optelling doet vreezen, bestaat byna de helft uit gelegenheidsverzen. Dit schrikt af. Dit heeft wel menige schoone hand de dikke kwartijnen met teleurstelling doen ter zijde leggen, als nieuwsgierigheid haar die, in plechtige oogenblikken van schoonmaken of verhuizen, had doen opnemen; en de kennis van POOTS dichterlijke verdiensten bleef by de waardeering van zijn „*Hoe genoeglijk rolt het leven*,” en „*Jacoba trad met tegenzin*,” bepaald. Of hoe kon men besluiten een gedicht te lezen dat tot opschrift droeg: *Boezemoffer, ter geboorte van* JONGVROUWE SARA OUDAAN,

dochter van den Heer JAN OUDAAN *en* JOFFROU MARIA BREDENBURG? Welk belang, ten zij men toevallig van de familie was, kon men stellen in *Lenteloof*, *ter bruiloft* van den HEERE FRANS VERRIJN *en* MEJOFFROU CLEMENTIA VAN DEN ENDE, of zelfs in *Nachtgalm ten huwelijke van den* WELEDELEN HEER MR. NICOLAAS CORNELIS HASSELAAR *en de* WELEDELE JONKVROU ANNA DIVERA KIK? In dezen *Nachtgalm*, viel, ten overvloede het oog op regels als de volgende:

> Mengt voorts gerust het edel bloed te zamen
> Der HASSELAARS en KIKKEN, dus geëerd!

en men was meer dan voldaan.

Laat ons echter het vooroordeel ter zijde zetten, en het kloek besluit nemen om byv. het *Boezemoffer* boven genoemd van naderby te beschouwen. Denken wy den breedsprakigen titel, de overdaad van kapitale letters, den groven druk, het grove papier, het smakeloos 4o formaat weg. Schrijven wy boven het korte stukjen een eenvoudig opschrift: *By Annaas Wiegjen*, of iets dergelijks; en zien wy, lieve freule! of het niet wel waardig zou kunnen geacht worden een plaatsjen te erlangen op de sneeuwitte bladen van dat keurig Album, waarin gy de schoone verzen die gy ontmoet, hollandsche, fransche, engelsche, vooral engelsche, met letters van een vinger lang, en die als twee droppelen waters op elkander gelijken, uitschrijft:

> Sla nu, o Hemelheer!
> Op ons uw oogen neer,
> Tot milde gunst genegen.
> Genaak dit kind met heil,
> En draag uw gaven veil.
> Genaak dit kind met heil en zegen,
> Uw rijkdom kent geen peil.

Zend uwe daauw en lucht
Op deze jonge vrucht,
En schik de zijden spreien.
Verhoor d' onnoozle wieg,
Wier pand geen hoop bedrieg;
Verhoor de onnoozle wieg in 't schreien,
Opdat de vrees vervlieg.

Als eens der oudren aart
In Annaas boezem vaart
Na hare kindsche stonden:
Zoo zien wy deugd en geest
Vergaren als ter feest;
Zoo zien wy deugd en geest verbonden
In 't lichaam, schoon van leest.

Hoe menig minnend hart
Zal zy met zoete smart
En kuische zorg bewaren!
Hoe zal haar maagdendeugd
Een baak zijn voor de jeugd!
Hoe zal haar maagdendeugd mijn snaren
Doen klinken in de vreugd!

O Anna, spaar geen lach
Op dezen blijden dag,
Noch dring 't vermaak in palen.
Leer zorg en zog met lust
Waardeeren, stil gesust;
Leer zorg en zog met lust betalen,
En groei en bloei gerust.

(*Gedichten*, II. 169.)

Voorzeker dit versjen is een der schoonste die uit de pen van POOT gevloeid zijn. En zulks beide van inhoud en vorm. Welk een lieve uitwerking doet, na dien langeren zesde versregel, waarin de vierde herhaald wordt, het slotvers, dat, met den ten tweedenmale wederkeerenden rijmklank, de strofe melodisch sluit en afrondt. Een zachte, stille, liefderijke ernst leeft en spreekt in het geheel, en drukt zich in de reinste eenvoudigheid, tegelijk zinrijk en op de bevalligste wijze uit.

Wagen wy nu ook eene proeve met het Bruiloftsdicht

voor den Heer FRANS VERRIJN en MEJOFFROU CLEMENTIA VAN DEN ENDE. Terstond oogsten wy het loon onzer dapperheid in de volgende schoone schildering van het schoonste der jaargetijden:

O Wellekome Lentedagen,
  Ziet hoe gy 't al in vreugde leidt,
En riekt met gunst en welbehagen,
  Den wierook onzer dankbaarheid.
Gy doet den grijzen winter vluchten,
  En keert den gloênden zomerbrand:
Uw zegen zweeft met zoete luchten,
  Door hof en beemd en akkerland.
Als gy u t' onswaart aan komt spoeden,
  Verlaat de storm 't herlevend woud,
De zilvren Thetis stilt het woeden
  Der blaauwe baren langs het zout;
Zefyr vliegt aan op de eerste geuren
  Der nieuwe bloemen in het veld,
En Filomeel begint te treuren
  Dat ons het hart van weelde smelt.
De groene rand der koele vlieten
  Voelt weer der Nimfen blijden dans,
Daar tusschen loof en smalle rieten
  De Saters loeren op hun kans.
Menalkas, heet van zoeten ijver,
  Heft een arcadisch veldlied aan,
En noodt van ver den ossendrijver,
  Ter schaduw van de lindeblaân.
Men ziet op nieuw de zwarte schepen
  Laveeren langs de ontdooide vloên....
Wiens dicht heeft ooit naar eisch begrepen
  De zaligheid van 't Lentsaizoen?
Beschouwt men voorts de minnevieren
  Die Gy, o gulden dagen, stookt,
Zoo moet men uw bedrijf lauwrieren,
  Terwijl vrouw Venus outer smookt.
Uw zon, die met een bruiloftshulsel,
  Door Ram en Stier en Tweeling rijdt,
Schiet stralen, door wier fijn verguldsel,
  De liefde gloeit die 't hart verblijdt
Ai hoort het minziek luchtgeschater,
  En ziet hoe de aarde blaakt van min;
Gy kweekt ook in het kille water
  Den gloed van Pafos koningin.

Men zegt dat in uw zonneschijnen,
  Cupido zijne jacht begon,
Toen hy waranden en woestijnen
  Eerst met zijn nieuw geschut verwon;
Wil Hymen zich op 't schoonste sieren,
  Hy plukt uw groen in 't luchtig ruim;
Ja Venus rees, door uw bestieren,
  Met natte vlechten uit het schuim.
O Wellekome Lentedagen,
  Ziet hoe gy 't al in vreugde leidt;
En riekt met gunst en welbehagen
  Den wierook onzer dankbaarheid.
En gunt ge ons nog meer zaligheden,
  Zoo dekt met loovren, zacht en kuisch,
De straat waar langs een maagd zal treden,
  Van 't echtaltaar naar 't bruiloftshuis...

(*Gedichten*, II. 226.)

Filomeles *treurzang*, zoo verrukkend, dat zy ons gemoed van medelijden niet, maar van *weelde* doet zwellen — Venus *met natte vlechten uit het schuim rijzende* — Wat dan het fijnste ingeschapen dichtgevoel heeft dit kind der velden zich zoo leeren uitdrukken, zoo leeren teekenen? Hoe konden uit dezelfde dichtpen regels vloeien als deze:

Wat zoeter reuk wringt uit dees loversponzen
  De zuidewind voor Delf?

(*Gedichten*, I. 379.)

Niemand echter wane dat wy zouden willen beweeren dat de meer dan honderd gelegenheidsgedichten, die wy in de bundels van onzen Dichter byeen vinden, allen even voortreffelijk zouden moeten worden geacht. Er zijn ettelijke onder den hoop, die zonder schade voor zijnen roem en ons genoegen hadden kunnen achterwege blijven. En terwijl wy b. v. het versjen ter eerste verjaring van SAARTJEN OUDAAN (*Ged.* I. 112) byna even bevallig zouden achten als het hierboven aangehaalde lied ter geboorte van haar jonger zuster ANNA; wy kunnen naauwelijks begrijpen hoe dezelfde dichter van zijn hart kon verkrijgen dit lieve kind op haar

eerste verjaren met een uitgebreid Zededicht van niet minder dan honderd-en-dertig Alexandrijnen te begroeten (*Ged.* II. 171), waarvan de strekking zoo loffelijk is, als de toon weinig in harmonie met de gelegenheid. Trouwens de Dichter zegt zelf tegen het einde van zijn stuk

> In dit verjaarsgedicht is alles waargenomen,
> Behalve de oordeelkunst, en daarin feilt er veel.

Doch weinige zijner gelegenheidsgedichten zijn geheel zonder verdienste; alom laat zich DE DICHTER speuren. POOT zelf heeft gezegd

> Die zonder dichtluim dicht, dicht nimmer dicht dat deugt;

hy heeft het gezegd in een vers, waarmede hy zich by eene schoone jonkvrouw wegens het achterblijven van een beloofd Verjaargedicht ontschuldigde (1); en ofschoon er onder de menigte zijner Geboorte-, Bruilofts- en Lijkgedichten, zonder twijfel velen zijn, die hy op verzoek van anderen geschreven heeft, hebben wy toch geen reden om te onderstellen dat hy aan dit beginsel dikwijls ongetrouw is geweest. De dichtluim is een zonderlinge luim en zy kan even goed onder de schijnbaar bezwarendste omstandigheden opgewekt worden, als achterblijven by de schijnbaar gunstigste. En zoo *zy* er maar is, wy kunnen gerust zijn. Het onderwerp is nooit ondankbaar, zoo maar de dichter indedaad dichter is.

> Rechtaarde Poezy
> Weet dichtergeest aan schrale stof te huwen.
> Geen veld is dor, waar dichtkunst zich vertreedt,
> Het bloemtjen wast waar slechts haar voeten drukken (2).

Doch zelfs den troost dezer waarheid behoeven wy niet, waar het onderwerpen betreft als die waarover wy thands spreken. De geboorte van een kind, het feest eener jonge

(1) *Ged.* I. 426. (2) BILDERDIJK, *Ziekte der Geleerden.*

schoone, zy moge dan ANNA heeten of SAARTJEN, is altijd een poëetisch onderwerp. Dood en Graf houden nimmer op het te zijn. En wie zal onzen Dichter tegenspreken indien hy in een zijner Voorredenen zegt: „Wat nu voorts de Bruiloftsdichten betreft, daarvan heb ik dit maar te zeggen dat men die gemeenlijk niet heel hoog gewend is te achten. Bruiloftsdichten zijn maar bruiloftsdichten, zegt men; daarin zijn alle bruidegoms wijs en degelijk en alle bruiden kuisch en schoon, en daar hebt gy 't al. Zoo spreekt men van die zaken en woorden. Maar ik meen evenwel dat er naauwelijks beter gevallen zelfs voor de beste poeëten en poezy kunnen uitkomen dan liefde en huwelijksmin" (1).

Inderdaad vele van POOTS Bruiloftsdichten zijn meesterstukken van erotische poezy. Ze allen achter elkander lezende, iets waartoe men echter niet volstrekt verplicht is, wordt men het zeker wel eenigzins moede, dezelfde denkbeelden van de alvermogende kracht der liefde, van het nut, de noodzakelijkheid, de godgevalligheid van den echten staat, en meestal eene zelfde voorspelling aan het slot des gedichts terug te vinden. Ook zou men gaarne eenige Cyprische godinnen, en Thetissen, en den oneindigen Cupido, hier van tijd tot tijd onder den min bevalligen naam van Venus Dwerg opgevoerd, voor goed afscheid willen geven. Zelfs in een bruiloftslied voor NEELTJEN POOT, des dichters boersche zuster, kon de Olympus niet geheel achterblijven. Maar niet genoeg kan men zich verwonderen over de rijke verscheidenheid van vorm en toon, waarin hetzelfde onderwerp, door denzelfden dichter zoo zeer vele malen is behandeld geworden; over de veelvuldige schoone trekken van geest en bevalligheid

(1) *Gedichten* II.

die overal verspreid zijn, en over die zachte, zuivere, en verstandige gevoeligheid, die u alom zoo verkwikkelijk bejegent.

Welk een verschil van toon, by gelijkheid van versmaat, in den opgewekten aanhef van dit lied:

Venus star heeft korts geblonken
  Met een ongemeenen glans.
Hare gouden flonkervonken
  Vulden 's hemels ruimen trans.
In de Schie en hare lanen,
  By het schijnen van de zon,
Zongen musschen, duiven, zwanen,
  Dat het Alkmaar hooren kon....

(*Ged.* II. 214.)

en den zachten ernst van dit begin:

Eenmaal lachen, tienmaal stenen
  Loont den Echt, die dwaas begint.
Altijd juichen, nimmer weenen
  Volgt het Paar dat God verbindt,
En met zegen begenadigt.
  Zulk een trouw behaalt den prijs
Dat ze, vast en onbeschadigd,
  Zweemt en riekt naar 't Paradijs.

(*Ged.* II. 237).

Hoe geestig huppelen de tonen zijner luit, daar hy een jong en vrolijk echtpaar toeroept:

Houdt de eenzaamheid ons blij en rijk
  En altijd wel te vreên?
Daartoe zegt Poot wel degelijk
  En onbewimpeld, neen!
Holp my Cupido, daar ik kwijn
  Om 't geen mijn wensch ontbeert,
'k Gaf mijn geluk niet graag voor 't zijn
  Die 't Spaansche rijk regeert.
Maar gy, o Bruidegom en Bruid,
  Belacht dees taal misschien:
Nogthands dat zuchtjen moest er uit.
  Wie kan de Min gebiên?

(*Ged.* II. 247.)

Hoe plechtig sleepen de verzen, waar hy eenen eerwaarden Bruidegom aan het verlies zijner eerste gade herinnert:

Hoe treurdet gy in druk en rouw,
Toen, op den groenen rand des klaren Rijns gezeten,
U 't lot begaf der eerste trouw!
Hoe liet uw predikstoel dat scheiden ieder weten!
De huwlijksmin verzuchtte toen
En voelde een hemelsch zwaard den naauwsten knoop ontbinden.
Wat moest uw liefde al moeite doen
Om weder vreugd en troost voor 't eenzaam bed te vinden!
Uw teere spruit leed droeve schâ
En kreet om 't onbekend verlies der trouwe moeder,
Uw droomen grepen naar uw gâ....

Uit dit ernstig bruiloftsdicht zijn de heidensche goden met zorg geweerd; niet echter zonder dat zy aan de deur hebben geklopt om te worden binnengelaten:

My jammert slechts dat deze tijd
Geen frissche rozen teelt om in uw zaal te strooien.
De roos is 't huwen toegewijd,
Of haar die 't ijzig hart door liefde doet ontdooien.
Doch, stil: dit 's een poëetenvond.
Men moet in dees muziek geen bastertklanken mengen.
(*Ged.* I. 198 enz.

Zy mengden zich ook niet in den schoonen Zang, waaruit wy dit drietal coupletten aanhalen:

't Eerwaard verstand, met min belaân,
Paart met der zeden zwier.
Breng maagdepalm en rozeblaan,
En kransen van laurier.
Zoo huwt men, daar 't zich niemand kreunt.
Dat 's wellust zonder schuld.
De zuilen daar de trouw op steunt
Zijn wijsheid en geduld.

— — — — — — —

Koom in, gy wordt met hoop verbeid,
O Zegenaar der trouw,

Die met uw tegenwoordigheid
  Te Kana ramp en rouw
Verjoegt ter bruiloftskamer uit,
  Kom met uw zegen in,
En zalig Bruidegom en Bruid,
  Verknocht door reine min!

En gy die toetreedt op dit pas
  Ter huwlijk, welgemoed,
Ziet toe: daar schuilt een slang in 't gras:
  God mengelt zuur met zoet.
Welzalig 't hart, dat als 't in druk
  En zorg en kommer leeft,
Een star van blijdschap en geluk
  Aan 's hemels transen heeft.

(*Ged.* I. 203.)

En voorwaar! de lieve Bruid had dit hemelsch starrelicht wel noodig. Het was als had de Dichter een voorgevoel gehad van genakend leed. Zijn treffend bruiloftslied was geschreven, maar voor den Bruidegom, een jeugdig godsdienstleeraar, niet. De dag tot zijn trouwdag bepaald, was de dag zijns doods. POOT bezong dit treurgeval in twee gedichten; van deze was het eene aan de bedroefde ouders van den overledene gericht.

Wy mogen van de *Bruiloftsdichten* niet afstappen, zonder van eene gantsch byzondere soort gewaagd te hebben, welke ons, onder eene afzonderlijke rubriek, als *Veld- en Zeezangen*, worden aangeboden. Het zijn nl. Idyllen in den trant van THEOCRYTUS en VIRGILIUS. Deze dichtsoort was door HOOFT niet geheel onbeoefend gelaten, en had aan VONDEL den toon voor zijn *Leeuwendalers* ingeboezemd; maar zy was vooral in aanzien geraakt door WELLEKENS, een dichterlijken vlaamschen schilder, die lang in Italië verblijf had gehouden, en vol van TASSO en GUARINI teruggekomen

was. Ook paste zy wel voor den smaak van een tijdvak dat, met rijkdommen overladen, zich gaarne verlustigde in de zaligheden der rust. GERARDUS SCHRÖDER, die Grieksch schijnt te hebben verstaan, herdenkt in zijne *Nagedachten over het afsterven van den geestrijken en beroemden dichter* HUBERT CORNELISZOON POOT, met blijkbaar genoegen hoe veel bekoorlijkheid de gedichten van THEOCRYTUS,

Die (hy) hem somtijds eens vertaald (had) aan den haard

voor den Abtswoudschen landman gehad hadden; en onder het vele dat hy in hem te prijzen heeft komt ook dit voor:

Hoe wel past zijn gezang by al de Visschersdichten
Van Sannasaar, (1) die 't eerst de dichtkunst bracht aan 't strand!
Hoe volgt hy Wellekens, *een van de grootste lichten*,
Hoe evenaart mijn Poot dat geestige verstand.

En POOTS levensbeschrijver verhaalt ons: „dat hy een ongemeen behagen vond in de herderszangen van MONEN.” Ook geloof ik niet dat er in die dagen vele dichters waren, die niet, als hy, hun contingent in dit kunstvak poogden te leveren. In onzen tijd heeft het afgedaan, en wy hopen in dezen voor renaissance bewaard te blijven. Wat onder den Griekschen en Siciliaanschen hemel heerlijk bloeien kan, wil daarom in onze Nederlandsche polders niet altijd voort. En wy verlangen den tijd niet te beleven dat wy Zuidhollandsche herders, visschers, en jagers, onder de dichterlijke namen van VENERYK, WAARMOND, ZEELING, DUINMAN, STRANTING, elkander op deze of dergelijke wijze hooren toespreken:

---

(1) JACOPO SANNAZARO is bedoeld. Hy leefde 1458—1530. Men begroef hem naast VIRGILIUS. Zijn hoofdwerk is *Arcadia*.

WOUTER.

Pan groet u met de goôn van akkervrucht en wijn!
Hoe gaat het? Lust u mede, o Venerijk, te ontbijten,
Zoo zet u nevens my —

Waarop, na nog eenige niet minder arcadische verzen, het andwoord is:

'k Bedank u, Wouter, met een recht eerbiedig harte.
Het is my nog te vroeg,

terwijl vervolgens de huwelijksplannen van Mr. GASPAR RUDOLF VAN KINSCHOT en de WelEd. Jonkvrouw KATHARINA MARIA DEDEL, onder de veelbeteekenende namen van ADELAART en ALWAARDY, het onderwerp uitmaken van 't gesprek.

Ook wil het er by my niet in een Schielandschen schapendrijver aldus te hooren uitroepen:

Puikschoone, groenbemoschte en gladde Schiegodin!
Begunstig dit mijn dicht: ik zal VAN SLEIDENS min,
En huwlijk, op den trant der duitsche Arcaders zingen...

En straks:

Gy tamarinde, en elst, en hooge beukenboomen,
Kunt van zijn minnend hart getuigen, want nog korts
Vulde EERLIEFS naam zijn fluit en uw besneden schors.

Toch kunnen wy, indien maar eenmaal de toren van Schiedam uit het gezicht is, misschien eenig behagen scheppen in de volgende schets:

O schoone Herderes, EERLIEVE, buig uw zin,
En loon mijn mingebeen met gunst en wedermin.
Koom herwaart, en bezie hoe zoet dees beemden lachen.
De nimfen (gy behoeft hier geenszins om te prachen)
De nimfen, zullen, zoo gy my uw bruigom noemt,
U vlechten krans op krans van 't edelste gebloemt.
Hoe zoetlijk zouden wy hier 't leven overbrengen

En deelen zoet en zuur! Och woudt gy dit gehengen!
Een gulden tijd zou 't land ras zegenen in 't rond.
De geiten zouden u, haar vrouw, ten allen stond
T' huis komen, log en vet, en stijf met room geladen.
Vergiftig kruid noch slang zou vee noch menschen schaden.
Mijn schapen kregen dan van zelf scharlaken wol,
En 't wierd alom van geur en lieflijkheden vol.
't Veld zou wel tienmaal meer gesierd met bloemen leggen,
De blijde muskadel aan de ongesnoeide heggen
Malsch groeien, en 't gesteent vol goudgeel koren staan
Ja, de eik van honigdaauw en olie zwanger gaan.

— — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — —

Stem dan eens eindelijk in mijn gerecht begeeren,
Ik zal met macht van geld uit steê dan veldwaarts keeren.
'k Zal somtijds ook ter jacht, het wild, bedwelmd van angst,
Vermeesteren in 't woud, en offren u de vangst,
Terwijl gy met vermaak op net en strik zult passen.
Beloof u ook gerust mijn beste fruitgewassen,
Kastanjen zal ik u, kweeäppels, ruig en graauw,
En pruimen geel en malsch en van de zon nog laauw,
Aardbeziën, wel vet, en roode tuinmoerellen
Gaan plukken in hun tijd, en op uw schoot bestellen.
Dat ooft bloeit altemaal en groeit al voor uw mond.

(*Ged.* II. 132, enz.).

Wy hebben zeker reeds genoeg aangehaald om POOTS geschiktheid voor het erotische aan te duiden. Onder het opschrift *Minnedichten* brengt hy in den eersten zijner bundels een twintigtal stukjens byeen, metterdaad uitmuntende door al wat men zich in losheid van vormen, schilderachtigheid van uitdrukking, en geestigheid van inhoud mag voorstellen.

Het is vooral aan deze stukjens geweest, dat POOT zijn eersten en algemeenen opgang te danken had. In een *Dankoffer aan Erato* zegt hy:

'k Heb 's volleks gunst door uwe gunst verkregen,
En leve en zweve op ieders tong,
Elk wijst my na, en zegt, tot my genegen,
Daar gaat hy die van Venus zong.

Naar ons oordeel overtreft hy in dit vak, „'t geestig exempel van den ridderlijken poëet HOOFT" doorgaans. Er is, by evenveel geest, meer eenvoudigheid, meer hart in zijne liefdezangen. Doch het zal niemand bevreemden my by deze kleine verzameling niet opzettelijk te zien stilstaan, indien hy POOT daarvan het volgend, ofschoon niet voor alle deze stukjens even noodzakelijk, getuigenis hoort geven: „Laat een ernstig lezer mijne Minnedichten, wier dartelheid my nu vrij minder gevalt dan toen ik ze maakte, met oogluiking voorbygaan; men houde ze alleen voor jeugdelijke harsenbeelden." (*Voorrede* I.)

Des te liever verwijlen wy by die liefdezangen, in POOTS bundels verspreid, die alle blijken dragen van uit het innigst gemoed van onzen dichterlijken landman te zijn voortgekomen, en ten laatsten bekroond worden met een gedicht dat ten titel voert: *Op mijne bruiloft met* NEELTJEN 'T HART.

De genegenheid van POOT voor NEELTJEN 'T HART is aandoenlijk; vooreerst omdat deze hem, zoo menigmaal hy voor haar de cyther ter hand nam, al de goden en godinnen van den Olympus deed vergeten, en het hem nimmer in de gedachten gekomen is haren goeden eenvoudigen doopnaam, NEELTJEN, voor DORIS of CHLOË, noch ook voor ALWAARDY of EERLIEVE te verwisselen; ten anderen omdat deze genegenheid op eene langdurige proeve werd gesteld, en het toppunt harer wenschen ten laatste bereikt hebbende, tot een geluk geleid heeft dat niet dan zeer kortstondig wezen mocht.

NEELTJEN 'T HART was de dochter van JACOB 'T HART, Burgemeester van het aan Abtswoud naburig 's Gravenzande. Wy twijfelen niet of het is aan dezen geweest, dat onze weinig door de fortuin begunstigde Dichter het vers

gericht heeft, onder het opschrift *Aan* ∵∵∵∵∵, dat wy in het II[de] deel zijner werken (afdeeling *Brieven*) aantreffen. Daarin worden (het is een lievelingsonderwerp van POOT) deugd en wijsheid boven wisselvallige schatten geprezen; maar ditmaal met de volgende niet onaardige wending aan het slot:

> Best eer ik dan de laagheid, die geen vesten
> Behoeft te bouwen, bleek van vrees,
> Daar gierigheid en staatzucht de akkers mesten
> Met bloed, beschreid van weêuw en wees.
> Doch zoo ik nu eens moed had tot verkrijgen,
> 'k Zou smeeken om een duur geschenk,
> Maar schaamte en schroom doen me, als de visschen, zwijgen,
> Zoo vaak ik om dien rijkdom denk.
> Ook weet ik schaars, en ben dies dol te noemen,
> Hoe 'k loonen zou dat waard onthaal.
> 'k Hoor velen wild op macht en schatten roemen,
> Doch dat 's in mijn land gekkentaal.
> En schoon ik wel bespeurd heb onder 't lezen,
> Dat flaauw verzoeken traag bedijt,
> 't Is echter nog veel nutter stil te wezen
> Dan dwaas te tergen 't wijs verwijt.
> Ik zou mijn doen zoo wakker overleggen,
> Dat gy geen narouw vreezen meugt.
> En zoo ge, o Vriend, niet weet wat ik wil zeggen,
> Zoo denk om 't wenschen van de jeugd.
>
> (*Gedichten*, II. 50, 51.)

Het „wenschen van de jeugd" bleef niet geheel onvervuld. Het kwam tusschen de jonge lieden tot verkeering en verloving; doch de weinig bemoedigende omstandigheden naar het uitwendige bleven oorzaak dat het huwelijk voor alsnog werd uitgesteld. Zacht zijn de verwijten, die POOT de welbeminde daaromtrent doet, in een gedicht op haar verjaardag:

> Indien de min uw hart doorgriefde,
> Gelijk 't koralen mondtjen zeit,
> Zoo eer 't gebied der huwlijksliefde
> Met nijgende gehoorzaamheid.

Wat is de schoonheid, die blijft pratten
  En enkel voor zichzelve leeft?
Wat baten opgeleide schatten,
  Daar niemand ooit gebruik van heeft?
Wat nut verschaffen pronkjuweelen,
  Die buiten beziging vergaan?
Of eêl gebloemt, dat op zijn stelen
  Verwelkt, en ongeplukt blijft staan?
Gy kunt my niet volstrekt beminnen,
  Zoo lang gy 't zoete paren schuwt,
En, in uw jonkvrouwlijke zinnen,
  Voor 't wareldschragende echtjuk gruwt.
Ei sier mijn min met bruiloftskransen:
  Zoo moet, mijn lief, uw jaargetij,
Met vriendelijke hemelglansen,
  Nog lang verschijnen altijd blij.
Zoo moete u God zijn zegen geven,
  Hetwelk my meer verrijken zal:
Want uw gezondheid is mijn leven,
  En uw geluk byna mijn al . .

(*Gedichten*, III. 25.)

En, in een tweede gedicht

Och waarom plaagt gy my dus wuft en ongeregeld?
    Zoo luiden immers de eeden niet
My op uw heil gedaan, en met uw kus bezegeld.
    Gy schonkt u my ten eigendom,
En dwingt my nu die gift met bidden nog te koopen,
    Hoe loopt dat liefdespoor zoo krom?
Een vrouw, die mint en meent, maakt hebben eens van hopen.

(*Gedichten*, III. 28.)

Eindelijk, na vijf lange jaren, verscheen de lang gewenschte bruiloftsdag. De nu drieënveertigjarige Dichter bezong dien met een lied, dat ons op de weldadigste wijze in zijn zachtgestemd, ootmoedig en godsdienstig hart doet lezen:

Op mijn huwlijk met Neeltjen 't Hart.

De hemel is my toegenegen.
't Belieft hem eindlijk my een Bruid

Te schenken naar zijn mild besluit.
Hy kroont mijn lange hoop met zegen.

Zijn goedheid maakt my overblij,
En voert mijn zinnen spelemeien,
Ja doet mijn ziel van vreugde schreien,
O hoe weldadig is hy my!

Ik, die 't voor hem zoo grof verkorven,
Zoo slecht gemaakt heb, jaren lang
Bevind my echter in een drang
Van weelde, door geen wee bedorven.

— — — — — — — — —

Hoe dikwijls heb ik God gebeden
Om 't heil, dat my nu valt te beurt!
Hoe dikwijls wierd ik als verscheurd
Van minnezorg en bijsterheden.

De Liefste zag my wel in pijn
Maar toonde spa haar mededoogen,
Dan 'k zeg dit niet door spijt bewogen,
Och verre, verre moet dat zijn.

Een kus, begoten met de teugen
Der zoetste trouwgoedwilligheid,
Wischt, met zeer vriendelijk bescheid,
Nu al dat leed uit mijn geheugen.

Zoo is des zeemans hart verblijd,
Wanneer de veiligheid der haven
Hem, lang in pekelschuim begraven,
Van storm en blijvensnood bevrijdt.

Nu is de min my aanbevolen,
En nu, en nu gelukt het my
Een Vrouw te omhelzen vrij en blij,
En in haar liefde steeds te dolen.

Nu stelt my God in 't vol bezit
Van mijn zeer liefelijke hinde;
Een schoonheid, die 'k zoo lang beminde,
En die door deugd mijn gloed verhit.

O stof, om weidsch te triomfeeren!
O zalig einde van 't gekwijn!
Ik juich, want brave vrouwen zijn
Een meer dan rijke gift des Heeren.

— — — — — — — — —

O Gy, die 't allereerste paar
Zoo huwde dat het niets ontbeerde;
En die den echt te Kana eerde
Met uwe gunst, heel wonderbaar:

Kom nu ook ons Gelieven vinden,
Wijd onze trouw met zegen in,
En geef, dat de eerbre huwlijksmin
Hier ook de zielen mag verbinden.

Gy wordt genoodt, maar om genot;
Doch belg u niet; gy zijt na 't geven
Nog altijd even rijk gebleven.
Ei gun ons dan een vrolijk lot.

Ja 'k bid; doch mocht misschien wel zwijgen,
Want 'k zou meê rijk zijn en verblijd,
Waar eenmaal mijn verkwisten tijd
Om heete tranen weer te krijgen.

Tot 's middags, by gelijkenis,
Heb ik geslapen op den akker:
Nu word ik met beschaamdheid wakker,
En zie dat het zoo laat al is.

Mijn lieve Schepper, onvolprezen,
Om uw goeddadigheên, tot nog,
Laat mijn ontzinde dwaasheid toch
Vergeven en vergeten wezen.

Zie hoe wy voor uw Majesteit
Ons buigen in de feestmanieren,
Ei maak nu dat we u eeuwig vieren
Met heilige gehoorzaamheid.

Doe onzen wandel u behagen;
Geef, dat die uw oneindige eer
Meê nog al eenigzins vermeer,
En laat de twist ons toch nooit plagen.

Bestel ons, uit uw vol trezoor,
Voorts 't geen wy niet ontberen kunnen.
Ja, wil ons heil en voorspoed gunnen;
Zoo leev' de dank alle eeuwen door.
(*Gedichten*, III. 66.)

Vrolijk schijnt het *lot* der jong gehuwden niet geweest te zijn. Doch de *twist plaagde* hen niet; de huwelijksliefde was volkomen. Nog twee malen, in de twee jaren die hy met haar in den echt heeft doorgebracht, zien wy NEELTJEN 'T HART in de gedichten van haren gemaal, die "in haar gezelschap zijn grootste vermaak vond" (1) optreden. De eerste reis, in een allerliefst maar weemoedig stukjen getiteld *Gepeinzen*, als de

teêrbeminde Vrouw,

die hem in vlagen van moedeloosheid met nieuwe hoop en troost wist op te beuren. De andere maal als de bedroefde Moeder, die het kindtjen, waarin zy zich slechts dertien dagen had mogen verheugen, een laatsten kus op 't voorhoofd drukte:

De moeder kuste 't lieve wicht
Voor 't levenloos gezicht,
En riep het zieltjen nog terug:
Maar dat te snel en vlug
Was nu al opgevaren
By Gods verheugde scharen.
(*Gedichten*, III. 4.)

Weinige maanden later beweende zy ook reeds haren echtgenoot. Het lieve gedichtjen op de kleine JACOBA was de jongste snik zijner poëzy geweest.

's Mans *Lijk-* en *Grafdichten* kunnen wy, na de mededeeling van het schoone vers op zijne overledene Moeder,

(1) POOTS Leven. *Gedichten*, III. 43.)

nu voorbygaan. Behalve het aangehaalde, is dat op ADRIAAN VAN DER GOES, door aandoenlijken eenvoud, zeker een der besten.

De rubriek *Lofdichten;* onder een vignet, waarop, omringd van de noodige palm- en lauwerbladeren en andere gezochte groenten, twee vrouwenbeelden elkander het hartstreelend geluid, met opgespannen konen, uit reusachtige trompetten toeblazen; de rubriek *Lofdichten* kenmerkt de XVIII^de Eeuw. Schoon het, ook blijkens de bundels van onzen POOT (1), niet altijd aan heftigen strijd ontbrak, was over het algemeen het prijzen en geprezen worden onder de geletterden toen evenzeer aan de orde, als in deze onze XIX^de het berispen en verwerpen. En gelijk in onze tijden de kritiek geen schooner dag beleeft, dan dien, waarop zy zich vleien mag eenen degelijk levende te hebben omgebracht; *literarisch vernietigd* is de uitdrukking waarmede deze edelaardige wellust zichzelve toejuicht; zoo scheen zy zich toen by voorkeur ten taak te stellen, met alle inspanning van krachten, aan dooden en doodgeborenen leven en onsterfelijkheid in te blazen. Menschlievende pogingen van dezen aart ontmoeten wy ook by POOT. In het Rotterdamsche geslacht DE HAAS was de dichtlust wel, maar geenszins de echte kunst een familietrek. Zelfs volgens den goedhartigen SIEGENBEEK, was JOAN de zoon van

(1) Zie Deel I. bl. 410 en vv., het vers getiteld *Poeëtenstrijd*, waarin, onder anderen deze schoone regels:

> Waar hebt gy ooit of ooit geleerd
> Dat Filomeel haar zuster deert
> Omdat haar tonen doffer klinken?
> Hoe zwarter nacht, hoe blanker ster.
> Wilt ge in te klaarder luister blinken
> Zoo drijft de schaduwen niet ver.

FRANS, „wegens zijne Bijbeldichten *Judas de Verrader* en *Jonas de Boetgezant* en een aantal dichtstukken van verschillenden inhoud, niet hooger dan onder de beschaafde rijmers te tellen," en byna zou zelfs hy hem onder meer anderen, „met stilzwijgen zijn voorbygegaan." Ondertusschen vinden wy het *Uitkomen zijner Poëzye* door POOT (*Ged.* I. 272) als

het einde van (zijn) hopen,

en het „opengaan van een rijken dichthof" begroet, en had deze het volgende keurige versjen ten beste ter aanbeveling van

DE HISTORIE VAN JONAS, IN VERZEN UITGEBREID EN MET AANMERKINGEN OPGEHELDERD DOOR DEN HEER JOAN DE HAAS.

De Dichtkunst rijst in majesteit
Nu haar DE HAAS, ten goeden tijde,
Bemantelt met de witte zijde
Van zuiver licht en heiligheid.

Men hoort hier losse fabeltaal,
Noch ijdelheid van manke droomen,
Uit blinde harsens voortgekomen;
Maar loutre waarheid, rijk van praal (1).

Die leert de gulden boettrompet,
Langs de oevers van de Maas gesteken,
Van Jonas lot en leering spreken
En klinken, zwierig, schel en net.

De Boetprofeet ontwijkt ter zee,
Maar wordt gevangen in de stormen.
Ai zie hem 't zondig hart hervormen
Van 't koninklijke Ninive.

(1) Deze versregel, die immers een grove tegenstrijdigheid bevat, prijzen wy niet.

Dat weldigt God, ter wraak bereid,
Den bliksem af met bittre klachten.
Zoo sterk zijn de afgevaste krachten
Der weenende Boetvaardigheid.

O Dicht, by kenners wellekoom,
O Boek, van ieder waard te lezen,
Uw bladen hebben niet te vreezen
Voor 't lot van Jonas wonderboom.
(*Ged.* II. 333.)

De vernuftige voorspelling is niet vervuld geworden. Evenmin is ondanks den *Tweeden druk van zijnen Lijdenden Christus*, de „kerktrompetter MONEN" naar den wensch van onzen dichter door het nageslacht „met dubbele glorie gekroond," ofschoon hy zeker als dichter verre boven DE HAAS staa, en als taalkundige terecht geëerd wordt (*Ged.* I. 259). HOOGVLIETS *Abraham de Aartsvader* wordt nog gelezen, maar zijne vertaling van P. OVIDIUS NAZOOS *Romeinsche Feestdagen*, in hollandsch dicht, is in spijt van de aanbeveling van den Abtswoudschen Zanger (*Ged.* I. 277) in 't vergeetboek geraakt. Wy moeten hem echter het recht doen van te bekennen dat deze aanbeveling niet uitbundig geweest is, en in uitvoerigheid en kracht vrij wat achterstaat by die ten behoeve van Heer HENRIK VAN RIJNS vertaling en toelichting van VAN HEUSSENS latijnsch geschrift *over de Oudheden en Gestichten van Nederland.* (*Ged.* II. 327 enz.)

Bezie 't herschilderd tafereel;
Bezie en hou het vrij in waarde,
En noem het wel vertalen êel;
Dewijl 't meer voeten heeft in de aarde
Dan elk begrijpt met zijnen zin.
Hier kweet van Rijn zich deftig in.

Hedendaagsche vertalers mogen deze wel niet zeer dichter-

lijke maar ware woorden van POOT ter harte nemen, en zich aan den deftigen Heer VAN RIJN spiegelen.

Over de kunstverdiensten van de klavecimbelspeelster REGNERA VAN DER HEIDE, de zangeres JACOBA VAN DER WALLEN, den klokkenist en orgelist DIRK SCHOL (1), en den violist J. F. VAN QUIKKLENBERG met zijn onomatopeeschen naam, kunnen wy niet meer oordeelen; het *Papieren Snijwerk* van JOANNA KOERTEN, *de Schrijfkunst* van N. TREKER, hebben wy zoo min onder de oogen gehad als de *Kluchtige Brieven van* JAN GODDANUS; de heeren GERARD VAN ALFEN, WILHELMUS VAN LOO, GASPER LUDOLF VAN KINSCHOT, JAN HUDDE DEDEL, ELIAS VAN DER HOEVEN, WILLEM VLAARDINGERWOUD, KORNELIS 'S GRAVENZANDE, JOAN KAREL DE ROO en JOAN VAN WAGENINGEN, op wie wy hier promotieverzen aantreffen, hebben, indien het aan de nederlandsche hoogescholen toenmaals ging als nu, hunne doctorale hoeden waarschijnlijk zoo degelijk verdiend, als de groene loveren, waarmede wy die door den uitnemendsten dichter hunner dagen zien versieren; maar boven alle bedenking was zijn lof wel besteed aan een GERARD VAN LOON, een ANTONIE LEEUWENHOEK, een ADRIAAN VAN DER WERF en diens voortreffelijken leerling HENRIK VAN LIMBURG; en dat ook HENDRIK VAN HULST door onzen POOT als *uitmuntend Schilder en Poëet* ruimschoots verheven wordt, schijnt

(1) Onder de *Lijk- en Grafdichten* treffen wy er een aan op dezen zelfden kunstenaar, waarin ons altijd de volgende schoone regels gebocid hebben:

Hoe juichten koor en stad en omgelegen land,
Als hy met voet en vingeren
Het twistende geluid, bevredigd door 't verstand,
Plagt onder een te slingeren!

(*Gedichten*, II. 302.)

voor de Heeren VAN DEN EYNDEN en VAN DER WILLIGEN eene genoegzame reden te zijn geweest om hem „uit een veel gunstiger oogpunt te beschouwen,” dan door zijn tijdgenoot VAN GOOL geschied is (1). Doch niet altijd hebben juist de hoogste verdiensten aanleiding gegeven tot de schoonste verzen. De *Eerekroon* voor ANTONIE LEEUWENHOEK gevlochten, ofschoon niet zonder schoonheid hier en daar, staat stellig beneden het korte en krachtige stukjen op den dichter van *Jonas*; en de *Lauweren voor* HENRIK VAN HULST, *uitmuntend Schilder en Poëet*, overtreffen in gloed en frischheid verre de *Kunstkroon* aan ADRIAAN VAN DER WERF, *Fenix der schilders* opgezet.

Doorgaans moet men in POOTS *Lofdichten* bewonderen den goeden greep in het onderwerp, en de naar de verschillende onderwerpen gepaste verscheidenheid van vorm.

Hoe gelukkig is de aanhef van het Promotievers aan E. VAN DER HOEVEN (*Gedichten*, II. 338).

> Schep moed; de tijd wil zegen baren.
> Wy vinden eindlijk met geneugt
> By blonde lokken blanke deugd,
> En grijs verstand in groene jaren (2).

---

(1) Zie *Geschiedenis der Vaderl. Schilderkunst*, Dl. II bl. 18 en volgg. en verg. VAN GOOL, *Nieuwe Schouwburg der Nederl. Kunstschilders*, Dl. II. bl. 82 en vervolg. — Als dichter is VAN HULST vergeten. Het door hem uitgegeven bundeltjen (Leyden 1734) is my onbekend.

(2) Een ontijdige herinnering voorzeker aan het akkerleven ontmoeten wy later, in de volgende regels:

> Hy vierde Pallas laat en vroeg.
> Zoo moet men 't spoor der brave helden
> Betreden langs papieren velden
> En zweeten by de letterploeg.

Van gelijke waarde is, in het gedicht op LEEUWENHOEK, de uitdrukking

> Hy graaft en delft en spit met spaden van gedachten,

Statig is de sleepende gang der verzen, waar POOTS Muze den drieëntachtigjarigen Natuurkenner met hare *Eerekroon* te gemoet treedt: (*Ged.* I. 264)

Wie zal my 't levend goud der fijnste zonnestralen
En 't vier der starren halen?
Opdat ik 't edel hair eens overgrooten mans
Bedekke met een krans;

maar het snarenspel der kunstrijke Jonkvrouw huppelt in het zangerige:

In wat zaliger priëelen
Wandelt mijn verheugde geest!
'k Hoor de schelle maagdekeelen
Der geruste zielen kwelen
In Gods blijde bruiloftsfeest.
(*Ged.* 1. 299.)

Het vers aan HENRIK VAN HULST is ons voorgekomen in ieder opzicht het schoonste te zijn dat onder deze rubriek voorkomt, en volge hier in zijn geheel, als eene karakteristieke proeve van POOTS dichtgave:

LAUWEREN VOOR DEN HEERE HENRIK VAN HULST,

UITMUNTEND

SCHILDER EN POËET.

Laat u, o Hulst, behagen
Dat mijne verzen thands zich voegen by uw faam,
En uwen wijdgeëerden naam
Op 't vrolijk voorhoofd dragen.
't Gevleugeld kunstgerucht
Vaart eeuwig met uw lof, geklommen als een ceder,
In Frankrijk op, in Holland neder.
Hoe zwiert het door de lucht!

Meer behaagt het ons in dit zelfde stuk, de Wiskunst op metalen voeten te zien gaan.

De Wiskunst ook, die op metalen voeten gaat,
Verschijnt by hem om raad.

Zie of 't uw roem verkleine:
Het meldt door gantsch Europe, als een gewisse boô,
Dat gy de schilderende Po
Leert vloeien in de Seine.
Nu ziet de kunstgenoot
Hoe 't Willen weinig geldt, maar slacht de losse pluimen
Die voor de zachtste winden ruimen.
't Volbrengen weegt als lood.

Ik zal van wondren zingen.
Twee helden zet mijn kunst voor 't aanschijn van de zon:
Prometheus en Pygmalion,
Wier beelden geest ontfingen.
Het was een godlijk spook
Toen doode stof het hoofd verhief naar 's hemels kringen.
Ik zal van nieuwe wondren zingen:
Uw beelden leven ook.

Men zegt dat ge onlangs kinders
Misleidde met den schijn der moederlijke borst,
En dat een wesp uw paarden dorst
Bedreigen met veel hinders.
Dus tart men in de kunst
Apel en Protogeen en Titiaan en Rafel,
Op doek en muur en outertafel,
En wint der vorsten gunst.

Die trad u lachend tegen,
Toen 't edelmoedig Hof van zijn geduchten trap
Ras afsteeg, om uw wetenschap
In 't schildren te overwegen.
Welaan, nu vrij gepraald
Op de aangebeden koets der flonkerende glorie.
Ik zie u in de kunsthistorie
Welhaast met goud bemaald.

Apol brengt Dafnees blâren,
En vlecht een dubble kroon die op uw hoofd zal staan
Vermits ge ook fier den oceaan
Der Dichtkunst hebt bevaren.
Och mocht uw komst terstond
In Goverts stad, uw wieg, ons heet verlangen blusschen,
Hoe zouden wy, als wondren, kussen
Uw handen en uw mond.

(*Gedichten*, II. 360.)

Wy zijn eenigzins uitvoerig geweest in het overzicht der tot hiertoe beschouwde rubrieken, en eenigzins mild in het mededeelen van proeven juist uit deze, omdat wy ons overtuigd houden dat zy, by eene vluchtige doorbladering van POOTS *Gedichten*, de meeste kans hebben van geheel te worden overgeslagen, en dewijl ook het beste daaruit te weinig bekend is. Dit is niet het geval met de *Mengeldichten.* Iedereen kent het *Akkerleven;* velen ook het *Vrolijk Leven.* Behalve deze stukjens, hebben wy in dit ons opstel de *Lof der Vrede*, *Morgenzang*, *Nacht*, *'s Wareld's Standwissel*, *Arme Rijkdom* geheel of gedeeltelijk aangehaald. Onder de uitnemendste prijzen wy nog aan: *Klio*, *of glorie der Deugd*, waarvan vooral het laatste gedeelte voortreffelijk is, door verzen als de volgende:

Ter wareld is al wat men ziet bederflijk,
    Behalve de eedle Deugd;
Die groeit en bloeit, standvastig en onsterflijk,
    En houdt een frissche jeugd.
Die schoone kan verzierden roem ontberen,
    Haar lof is erflijk goed:
Dien draagt de Faam, op hagelwitte veeren,
    Vier winden te gemoet.
Al wordt de deugd van ramp op ramp bedolven,
    Zy staat in hare kracht;
Gelijk een rots, die tuimelende golven
    Noch zee-orkanen acht.
Een dadelboom kan zijnen top verheffen,
    En stijgen tegens last;
De fiere Deugd, als haar de rampen treffen,
    Staat dan ook eens zoo vast.

— — — — — — — — — —

Haar kleeding is gering en echter deftig;
    Haar woning zonder pracht;
Haar tafel heusch; haar rede nimmer heftig:
    Haar leger niet te zacht.
Het lust den Nijd haar eeuwig aan te bassen

Te domplen in verdriet,
Maar zy, voorwaar, zy is de dood ontwassen,
En schroomt den laster niet....
(*Gedichten*, I. 317.)

Voorts teekenen wy nog aan: *Lettergroet* aan den *Heer* PIETER DE BYE (zoo los als geestig gedicht), *Heerenles*, en *Lof der Dichtkunde;* in welk laatste stukjen coupletten voorkomen, waarvan men in twijfel zou kunnen staan of men ze aan POOT of aan TOLLENS hebbe toe te schrijven:

Wat sprak dees kunst, dit smartverdrijf,
De droeven menigmaal,
Een moed in 't hart, een hart in 't lijf!
O wonderlijke taal!

— — — — — — — —

Zy, als een zout, weert rot en smet
Van aller braven naam,
En steekt een heldre loftrompet
Voor de onvermoeide faam.

Zoo loont ze deugd met lauwerblaân
En eeuwigbloeiend groen,
En houdt haar arm met loof gelaân,
Om altijd zoo te doen.

Of voegt het haar eens gram te zijn,
Wat is 't dat haar gebreekt?
Zy speelt met bliksems als Jupijn,
En dondert als ze wreekt.

— — — — — — — —

Zy blinkt van Febus majesteit,
Hy kweekt en koestert haar,
Als hy den luchten dans beleidt
Der zanggodinnen-schaar.

Wat recht men door haar kracht niet uit!
Wat heeft ze niet gewrocht!
Wel hem die dit begaafd geluid
Ter wareld heeft gebrocht.

Held Orfeus harp, die 't woest geweld
  Der wilde wouden toomt,
Gaf ooren aan het dooven veld
  En voeten aan 't geboomt.

— — — — — — —

Men leest der dichtren aardig werk,
  Zoo lang de wareld staat.
Gedichten zijn den tijd te sterk
  En trotsen Momus haat.

Ik prijs de dichtkunst dan in top,
  En hield ze op 't outer graag.
Zy schaft ambroos en nektar op
  Voor een gezonde maag.

Ik prijs ze, maar volprijs ze niet;
  Wie kan zich daartoe spoên?
Ook heeft ze geen eenvoudig lied
  Tot haren lof van doen.
(*Ged.* I. 429.)

Horatiaansch, maar wel wat *al* te klassiek, is *Waardy der Eere;* en veel liever dan met KORNELIS ZWAANHALS er by bepaald te worden,

hoe Neroos static-beeld
Van Senekaas gewijde lof verscheelt,
En Herkules, door Jupiter geteeld,
  Van 's aardrijks zonen,
(*Ged.* II. 403.)

had ik met ADRIAAN SWALMIUS het lieve versjen ontfangen, waarin hy op de hartelijkste en eenvoudigste wijze werd uitgenoodigd om op een schoonen dag

de ruimte voor 't gewoel der straten

te kiezen en zich met zijne lieve huisvrouw aan des dichters „kleinen disch" neder te zetten:

Geniet gestaâg den rijkdom niet,
Maar duik eens neder onder 't riet,

Van 't laag gebouw in groene dalen:
  Verademing geeft nieuwen lust;
Men vindt in onversierde zalen
  Niet zelden onverzierde rust....
(*Ged.* I. 395.)

Vol vuur en vaart, en gewis een der schoonste stukken is *Groetenis aan den Heer Mr.* WILLEM SIX, *by zijn tweede Burgemeesterschap*, met regels als deze:

Welzalig is een stad en stand,
  Daar deugd by macht vergaart.
De trouwe tabbert baat het Land
  Al meer dan 't ridderzwaard.

en straks:

's Lands Hofvertrekken heugen nog
  Van zijn oprechte taal,
Die twist deed vlieden en bedrog:
  Zoek dat eens in het staal,
Of daar de blinde Staatszucht heerscht,
  En de Adel schermt in 't wild!
Vertoon my uwe deugden eerst,
  En dan uw wapenschild!
(*Ged.* II. 373.)

Niet minder schoon, door vorm en kracht, is *Aan een Verraden Vriend;* en door aandoenlijke eenvoudigheid, en zacht weemoedigen toon, een zijner laatste stukjens, het reeds genoemde *Gepeinzen.*

In de *Bijbelstoffen* schittert POOT niet. Zy zijn niet uit zijn besten tijd; en meestal blijft hy beneden zijn onderwerp. Het is vooral in deze, dat de lezer zijn genoegen door trekken van valsch vernuft, gedwongene tegenstellingen, en zesvoetige woordsmedingen ziet verstoren. In een gedicht als *het Haagsche Voorhout* van CONSTANTIJN HUYGENS, aan luimige wendingen rijk, heeft men de twee

strofen, waarin hy aan het zonnelicht een dertigtal meestal schrander uitgedachte namen geeft, wel aardig gevonden, maar nimmer tot de wezenlijke schoonheden van het stuk gerekend (1). Maar wat moet men zeggen van regels, waarin de gestorvene Heiland der wareld dus wordt aangesproken:

> Doônwekker, duivlenzweep, wijnschenker, ziektverdrijver,
> Ooroopner, oogenlicht, tongslaker, kreuplenschoor,
> Brooddeelder, visschersluk, zeetreder, windbekijver,
> Waar vliedt gy, zielenheil, elks nut, al 't aardrijk door?
> (*Uitgang van Gods Zone, Ged.* I. 24.)

Van beter gehalte zijn verzen als die waarin, in het gedicht, *Mozes gebergde kindschheid*, van de jonkvrouw door FARAOOS dochter met het ophalen van de biezen korf belast, gezegd wordt:

> (Zy) nam het kistje', en klom vrij traag van onderen;
> Niet vreemd: daar lag een zwaar gewicht van wonderen
> En wetten, en gantsch Isrëls vrijheid in.
> (*Ged.* I. 53.)

De *Klacht van* DARIUS *over* DANIËLS *noodlot*, gelukkige navolging van den toon van VONDELS reien en lyrische alleenspraken (men vergelijke die van RUBEN in *Jozef in Dothan*), is over het geheel geen der slechtst geslaagde van het vijftiental uitgebreider of beknopter dichtstukken in deze afdeeling. Maar de volgende verzen uit *Christus Opstanding*, doen, door vorm en kracht, en wezenlijke voortreffelijkheid, aan den prins der Nederlandsche dichters denken:

---

(1) My en zult gy niet verjagen,
Felle straalder van omhoog,
Snelle meter van ons dagen,
Jarenpasser, Rond-om-oog, enz.

Daar stijgt een berg ten top in Galileën,
Van Jezus korts herboren voet betreên,
Hier henen zet de leerlingschap haar schreên,
Men mocht hem vinden.
Triomf! hy kampte en strijkt den gloriehoed.
Triomf! de slang ligt onder zijnen voet.
Triomf! de Bruid ontfangt den vredegroet
Van haar beminden.
O Blijde tijd! o overzalig lot!
O Hemelweelde, afdalende van God,
Gy doet de ziel, verknocht aan 't hoogst gebod,
Van blijdschap schreien,
Dat keel, en snaar, en orgel, en trompet
Hem loven die 's erfvijands macht verplet,
En 't godsgeslacht in zachte vrijheid zet.
Gy Englereien,
Prijst hem die bukt en uit den vloekstroom drinkt,
Maar 't hoofd verheft dat rijk van starren blinkt,
Dit 's blijder dag dan die Hozanna zingt
Tot in den hoogen.
De fel verdrukte Onnoozélheid, die pas,
Hoe schuldeloos, aan 't kruis geklonken was,
Rijst heerlijk, als een fenix uit haar asch,
Voor ieders oogen.
Haar School, een duif die in de steenrotskloof
Den havik, graag op weereloozen roof,
Ontweek, ziet scherp. 't Schoorvoetende Ongeloof
Betast de wonden.
Men ziet, en hoort, en voelt, en kent zijn Heer.
De Heiland leeft. Hier geldt geen strijden meer.
Zoo staat de Zuil der Evangelieleer
Op vaste gronden.

(*Ged.* I. 30, 31.)

Van POOTS *Brieven*, een elftal dichtstukken, dat het tweede deel zijner Gedichten opent, zegt de reeds vroeger aangehaalde onder zijne lofdichters:

't Is nectar, 't geen de pen doet vloeien in zijn' Brieven,
't Is overkunstig 't geen wy lezen en vol kracht.
Een Naso zou hier zelfs op 's Dichters stijl verlieven.
Waar heeft de geestigheid iets schoonder voortgebracht? (1)

(1) GERARDUS SCHRÖDER, *Nagedachten.* POOTS *Ged.* III. 188 en verv.

Deze lof is zoo overdreven in de mate als zy algemeen van aart en ongelukkig van uitdrukking is. POOTS *Brieven* zijn niet zoo „overkunstig”; noch in de kwade beteekenis van dit woord, welke door den heer GERARDUS SCHRÖDER voorzeker niet bedoeld is, noch ook in den loffelijken, door hem gewilden zin. Zy laten zich aangenaam lezen; zijn vloeiend en verscheiden van vorm, dragen vele blijken van gezond verstand, levenswijsheid, en algemeene kennis; maar, schoon lang niet arm aan trekken van geest en vernuft, moeten wy toch belijden, dat reeds de „geestigheid” van onzen dichter zelven, althands in zijne *Minnedichten*, wel iets heeft voortgebracht dat schooner is dan over het algemeen deze *Dichtbrieven* opleveren; al is het ook dat zy, gelijk vele zijner overige voortbrengselen, om met zijn levensbeschrijver te spreken, „hier en daar eenige trekken en slagen vertoonen, by de eerwaardige Aloudheid t'huis hoorende, en door behulp van vertalingen met veel oordeel daar afgekeken (1).” Zy zijn „aan verscheiden van des Dichters vrienden, Mecenaten en begunstigers zijner poëzy,” geschreven. Een hunner richt zich aan des Dichters zuster, KLAASJEN POOT, Huisvrouw van PIETER HODENPIJL, door hem „de eenigste” genoemd:

Die van (zijn) breed en groot geslacht
(Zijn) smal en klein geschrift wil lezen.

Het behandelt in een lossen, luimigen trant, wel wat uit-

---

(1) POOT, *Ged.* D. III. bl. 39. — „Het zou” — zegt de heer DE BOSCH; „een gantsch afzonderlijke verhandeling vereischen, om alle de navolgingen van POOT, zoo uit de schriften der Ouden als andere Dichters op te zamelen.” In den *Dichtbrief* aan J. OUDAAN (II. 3 en verv.) vermeldt POOT zelf zijn lectuur in dit opzicht.

voerig, ook alweder den lof der *Vergenoegdheid*, dat lievelingsonderwerp van POOTS poëzy, en zulks in tegenoverstelling van de giften der fortuin, op welke laatsten onze Dichter steeds, en vooral in deze *Dichtbrieven*, men zou soms wel eens zeggen met eenigen spijt, zeer laag valt.

Een Brief aan K. WESTERBAAN W. Z. is voor POOTS geschiedenis als Mensch en Dichter belangrijk, en bewijst het hooge denkbeeld dat hy had van de eischen zijner kunst:

> Dat nooit de Poëzy gelijke,
> Den snellen vrouwenraad; neem tijd en overleg.
> En opdat niemand droef bezwijke,
> Hebbe ieder wetenschap van spraak en weêr en weg.
> — — — — — — — — — — —
> De woestheid is een klip in 't water,
> Die blinden dichters veel met schipbreuk 't leven rooft.
> Mijd lage taal en wild geschater,
> En weef in elk gedicht hetgeen zijn naam belooft.
>
> (*Ged.* II. 24. 25.)

De zoogenaamde *Reisbrief* aan J. OUDAAN behelst het verhaal van des Dichters Delftsche afdolingen, en het verslag eener reis naar

> 't Kermisland, daar steên en landen.
> Ter markt gaan door al 't jaar,
> En dikwijls lijf en ziel verpanden,
> Voor snoode en muffe waar.
> De velden pronken er met bloemen
> En leliën en groen.
> Doch niemand zal er de oogsten roemen,
> Dewijl ze nimmer voên.
>
> (*Ged.* II. 57.)

Het is een wel volgehoudene en dikwijls geestig uitgewerkte Allegorie, doch die met alle langdurige Allegoriën (en deze breidt zich over een twintigtal bladzij-

den uit) dit gemeen heeft, dat zy den lezer vermoeit.

De laatste van het elftal draagt tot opschrift *Algemeene Brief*, en geeft ons in goede Alexandrijnen en op vrolijken toon een volledig verslag van des Dichters letterkundige ontwikkeling, levensloop en zielsgeschiedenis. Aandoenlijk en indrukwekkend is het godvruchtig slot:

> Drieëenig Wezen, van geen sterflijk mensch verstaan,
> Gelei me in 't overschot van mijn gestelde baan.
> Bestel my reden toch om uwen naam te danken,
> En leg dan in mijn mond uw aangename klanken.
> 't Mistrouwen op uw gunst heb ik al afgezeid:
> 'k Zal hopen tegens hoop op uw barmhartigheid.
>
> (*Ged.* II. 95, 96.)

Met deze ernstige tonen, zouden wy wenschen te besluiten, moesten wy den lezer niet nog om den wil der volledigheid, uit de rubriek *Byschriften*, een van de beste aanbieden.

OP HET WAPEN VAN DEN HEER GERARD VAN ALFEN.

> 't Gehelmde schild is 't merk van edel bloed.
> Uit eedle daân bespeurt men 't vroom gemoed.
> Wie eêl wil zijn tot niemands ongenoegen,
> Moet nieuwe deugd by ouden adel voegen.
>
> (*Ged.* I. 441.)

BILDERDIJK.

Facile Princeps.

Over BILDERDIJK in het openbaar te spreken of te schrijven is eene hachlijke zaak. En zulks niet slechts om den omvang en de ontzachelijkheid van het onderwerp. Want schoon reeds byna vijfentwintig jaren vervuld zijn sedert zijn dood, de hartstochten, die zijn leven heeft opgewekt, zijn nog geenszins ter rust gegaan. Velerlei gevoelens, velerlei vooroordeelen, velerlei herinneringen twisten en worstelen op zijn graf. De alomvattende vereering van enkelen blijft er handgemeen met den hardnekkigen afkeer van velen. Zoo lang er aan den eenen kant nog discipelen zullen gevonden worden, wie kinderlijke eerbied verbiedt BILDERDIJKS zwakke zijde geheel te erkennen; en aan den anderen, bittere tegenstanders er een schrikkelijk genoegen in blijven scheppen, by voorkeur deze zwakke zijde in het licht te stellen en te bespreken, blijft men elkander prikkelen en de dag der onpartijdigheid verre.

Er is echter een onzijdig grondgebied, waarop het noemen van BILDERDIJKS naam iets anders is dan eene oorlogsverklaring. Het is dat, waarop ik my in de volgende

bladzijden plaatsen wil. Over BILDERDIJK als DICHTER naar lust en liefde te spreken kan, des ben ik zeker, geen Vrede verstoren. En opdat de vrede des te volkomener zij, beperk ik mijn onderwerp nog, en spreek minst over den Dichter; meest over zijne Poëzy.

Ook de Poëzy van BILDERDIJK heeft hare onbetwiste en betwiste voortreffelijkheden. Er zijn die het gevoelen schijnen aan te kleven dat haar niets ontbreekt; dat BILDERDIJK, die metterdaad alle dichtsoorten beoefend heeft, in die allen evenzeer boven alle anderen heeft uitgemunt, het Treurspel misschien, en nog niet onvoorwaardelijk, uitgezonderd. Anderen oordeelen dat hy slechts in zijne uitgebreidere dichtstukken voortreffelijk is; in de kleinere onbelangrijk. Een onzer uitnemendste dichters, nog in leven, scheen my in een gesprek eens toe, de dichterlijke verdiensten van BILDERDIJK hoofdzakelijk tot dictie en versificatie te willen bepalen. Één gebrek heeft zijn poëzy gewis: zy is niet *populair*, noch heeft de hoedanigheden om het te kunnen worden.

Zy is niet populair. Dit is blijkbaar. De poëzy van BILDERDIJK is niet algemeen bekend; noch wordt waar zy bekend is, algemeen gesmaakt. Dichters en letterkundigen kennen haar; doch niet alle dichters en letterkundigen zijn evenzeer met haar ingenomen. Enkele vereerders en liefhebbers bezitten een volledig exemplaar van BILDERDIJKS Dichtwerken; doch in vele boekeryen van het opnemen van dichtbundels niet afkeerig, ontmoet men van dezen Dichter slechts een enkel weinig gelezen, misschien niet geheel opengesneden boekdeel. De hoeveelste mijner lezers kent een vers van BILDERDIJK van buiten? Tien tegen een, dat het een zijner minste voort-

brengselen is. Maar aan welke oorzaken is dit toe te schrijven? Aan wansmaak, minachting of partijdigheid? Aan den afkeer door BILDERDIJK, niet den dichter, maar den oranjeman, den vriend van koning LODEWIJK, den houder van collegiën over de geschiedenis des vaderlands, den toelichter van *Bezwaren tegen den geest der eeuw*, den voorstander van rechtzinnig-gereformeerde overtuigingen, opgewekt? Aan de blijken van alle deze hoedanigheden in zijne werken? Aan het gebrek aan kieschheid in enkele stukjens; de heftigheid van anderen; den somberen klaagtoon van een nog veel grooter aantal? Aan al te groote vruchtbaarheid van zijn dichtader, waardoor de indruk en opgang van het ééne voortbrengsel telkens aan die van het andere hebben in den weg gestaan? Aan het ontbreken, zoowel van eene smaakvolle, beknopte, om met de aankondigingen te spreken, *min kostbare* uitgave zijner werken, als van eene goede bloemlezing daaruit? Wy gelooven het niet dan ten deele. Veel van het opgenoemde moge hebben medegewerkt om het doordringen van BILDERDIJKS voortreffelijke werken tot de kennisneming van het Algemeen nog meer te bemoeielijken; daar is niets dat eene poëzy verhinderen kan populair te worden, die er de voorwaarden van vervult, die het is uit haren aart. De zoodanige spot met alle bezwaren, groeit in den tegenstand, en weet zich eenen weg te banen tot in hoofden en harten van hardnekkige bestrijders.

Doch dit is het geval niet met de poëzy van BILDERDIJK. Populair dichter is men door zijne Vormen, door zijn Onderwerp, bovenal door zijn Persoonlijkheid. Het is volstrekt geen vereischte dat de vormen gebrekkig, achteloos of slordig zijn; maar zy moeten zich gantsch natuur-

lijk voordoen; als de onwillekeurig gevondene, de van zelf gekomene; en hunne schoonheid, zonder daarom middelmatig te zijn, moet steeds van dien aart wezen dat ze spreekt tot *ieders* harte. Het Onderwerp moet een onderwerp zijn van algemeen belang, hetzij nationaal, hetzij tot het heilig gebied van het gemeenmenschelijke behoorende. Het moet de tederste, de gevoeligste, of de juist in den tijd van zijn dichter meest trillende snaren des gemoeds raken. En het moet behandeld worden door een Persoonlijkheid, die, behoudens den kennelijken stempel zijner individualiteit dien hy op alles afdrukt, tevens erkend wordt als „een mensch van gelijke beweging als wy;" door eene persoonlijkheid in welke of eene natie in een gegeven tijdperk, of de menschheid van alle tijden een harer organen ziet en als zoodanig liefheeft. Dit alles wordt door BILDERDIJK doorgaans gemist. Niemand heeft de klassieke schoonheid zijner Vormen overtroffen. Ten allen tijde en by toeneming zal zy de bewondering uitmaken van den gecultiveerden smaak. Maar zelve in deze mate het product der hoogste cultuur zijnde, mist zy noodzakelijk dat aantrekkelijke, levenswarme en bezielde, dat iedereen, ook die er-geen verstand van heeft, bekoort en boeit. Wat de Stof betreft: iedereen gevoelt, dat de onderwerpen in welker behandeling BILDERDIJKS dichtgeest het meest geschitterd heeft, niet de geschiktste waren om een algemeen belang in te boezemen. *De Ziekte der Geleerden*, de *Geestenwareld*, de *Kunst der Poëzy*, *'s Menschen Staatsverwisseling*, zijn tot populaire behandeling weinig geschikt. Doch hy heeft ook voor andere onderwerpen de lier getokkeld. Voor Liefde en Echt en Huisgezin, voor Vaderland en Vorst, voor God en den Heiland. Voor-

zeker, en wel heeft hy in deze liederen zijn gantsche ziel gelegd en als uitgestort, maar in zulk eene mate en op zulke wijze en toon dat het Algemeen zich daarin onmogelijk thuis kan vinden, hetzij dit aan de gantsch eigenaardige wijze en soms mate van zien en gevoelen in dezen buitengewonen Mensch, en het dikwijls zeer ongewone van den indruk dien ook gewone dingen des levens op hem maken, hetzij het aan de verhevenheid, de ontoegankelijkheid, of de vreemdheid van het door hem gekozen standpunt moet worden toegeschreven. Misschien kan men zeggen dat over het algemeen zijne huisselijke poëzy te hartstochtelijk, zijne vaderlandsche poëzy te staatkundig, zijne stichtelijke poëzy te theologisch is, om populair te wezen. Van zijne romancen zijn sommige het geworden, maar de uit het oogpunt der Bilderdijksche poëzy allerschoonste (*Elius* en *Floris de IVde*) geenszins. Dezelfde keurigheid van uitdrukking, en uitgewerkte volkomenheid die deze stukjens tot kunstjuweelen maken, beletten hen om by den schat des volks gevoegd te worden. Het is kunstpoëzy, en van de onberispelijkste, maar volkspoëzy is het niet. Een dichter en denker, dien ik onder mijne te vroeg ontslapene vrienden betreur, en voor wiens oordeel ik overigens de hoogste achting heb, heeft in een uitnemend opstel over BILDERDIJK onder anderen van hem gewaagd als van een representant zijns volks in zijne eeuw, gelijk MAERLANT in de 13de, CATS in de 17de. (1) Met deze voorstelling kan ik my niet best vereenigen. Van de meerdere of mindere wenschelijkheid der zaak

---

(1) Zie: *Eenige wenken omtrent de dichterlijke loopbaan van W. Bilderdijk* — door W. DE CLERCQ in *Gedenkzuil* voor W. B. Amsterdam, 1833, bl. 5.

hetzij voor de natie, hetzij voor BILDERDIJK zelven begeer ik niet te spreken. Gaarne erken ik in hem, volgens zijne gedichten, niet alleen een hart van waarachtige liefde voor zijn vaderland vervuld, maar een karakter aan vele vaderlandsche deugden rijk. Maar hy is veel te zeer een man „singulier in alles," om of het type of het orgaan zijner natie, ja van eenige natie te zijn. Mannen van den aanleg, de organisatie, de dimensiën van BILDERDIJK vormen een geslacht op zich zelve. Hun volk kan door hen wel bemind, maar zy kunnen door hun volk gemeenlijk slechts bewonderd worden. MAERLANT willen wy laten rusten. Maar hoe is BILDERDIJK toch een zoo geheel ander man dan CATS! Hoe geheel anders zijne betrekking tot de natie. Het is waar dat BILDERDIJK herhaaldelijk betuigt oneindig veel aan CATS verschuldigd te zijn, ja ook als dichter door hem gevormd te wezen. Immers heeft hy uitgeroepen:

> O CATS, als dichter meer dan al die u verachten!
> Gy, wien de dank behoort der laatste nageslachten!
> Aan wien ik (wie 't ook zij die op uw eerkroon smaalt)
> *Ook zelfs de lauwren dank, aan Pindus voet behaald!*

Maar zoo hy het zelf niet had gezegd, wie zou dit laatste ooit ontdekt hebben? En wien zal het invallen zijne poëzy met die van CATS te vergelijken? Niemand zal my lichtelijk in oprechte bewondering en hoogachting voor CATS overtreffen; maar men moet een kind zijn als de kleine WILLEM BILDERDIJK om uit zijn „genoeglijk werk" op den tederen leeftijd van anderhalf jaar dat reeds te halen, wat de man BILDERDIJK betuigt van zoo afdoenden invloed geweest te zijn op de gantsche richting van zijn geest en gemoed:

De wareld nam voor my een nieuw, een ander wezen!
't Werd me alles zinnebeeld door u getrouw te lezen.
't Bracht alles zich op my, mijn innig zelfgevoel,
Mijn drift, mijn neiging thuis. Mijn zoetst, mijn eenigst doel
Werd, my te erkennen in mijn wil, en denkvermogen.
Wat was, hield me een taafreel van 't gene ik was, voor oogen,
Heel 't lichaam werd me een beeld van 't onlichaamlijk IK;
En 'k vond my de aarde ontrukt van 't eigenste oogenblik.

(*Aan* CATS.)

Neen voorzeker, dit kind, dit wonderkind, heeft de bestemming op te groeien tot een wonderman. Tot een man in staat de boeken, de geesten, de tijden voor te loopen; een machtigen indruk te maken op zijnen eigenen tijd; en diep ingedrukte voetsporen na te laten op elk gebied, dat hy zal verkiezen te bewandelen. Een school zal hy kunnen stichten; een kring van vurige vereerders en innig verknochte vrienden rondom zich vergaderen, de algemeene bewondering opeischen als zijn recht, en voor alle nageslachten onvergetelijk zijn — maar van het voorrecht om populair, om de lust en liefde des volks te wezen, daarvan sluiten hem uit èn de aart, èn de mate van zijne buitengewone gaven en krachten, èn de wijze waarop hy van deze gebruik zal maken, ja die grootheid zelve, die hem tot een voorwerp van bewondering verheft. Zijn troost moet wezen: Odi profanum vulgus et arceo.

Maar, wat is het dan nu waarom BILDERDIJK als Dichter de onbepaaldste bewondering der Ingewijden verdient weg te dragen, dat is van hen die met het voorrecht eener hoogere geestbeschaving, met een keurigen smaak, en met de deels aangeborene maar ook deels verworvene gave die men kunstgevoel heet toegerust, in staat zijn in de poëzy de poëzy, in de kunst de kunst te waardeeren, en beide met vorm en inhoud hun voordeel te doen? Zoude het and-

woord op deze vraag niet best kunnen worden uitgedrukt in de drie volgende stellingen?

1. De poëzy van BILDERDIJK is Poëzy in den waren zin des woords.
2. De poëzy van BILDERDIJK draagt getuigenis van de hoogste Kunst.
3. De poëzy van BILDERDIJK stelt de Nederlandsche Taal in al haar kracht en schoonheid in het licht.

„Leerde ik”, dit waren eenmaal BILDERDIJKS eigene woorden:

— leerde ik oor en hart naar d' aanslag van mijn vingeren
Zich neigen met den toon, en met de snaren slingeren,
Ja, kneedde ik taal en maat met vrije en losse hand,
Dan — heb ik iets verdiend by 't zangrig vaderland.
(*Afscheid.*)

I.

De poëzy van BILDERDIJK is Poëzy in den waren zin des woords.

Maar wat is poëzy? De vraag is niet zoo gemakkelijk met klare, voor ieder verstaanbare uitdrukkingen te beandwoorden. Wagen wy echter eene poging.

Poëzy is het eigenaardig voortbrengsel eener eigenaardige gave, die in het Gevoel voor Waarheid en Schoonheid wortelt; eene levendige Verbeelding tot hare dienst, en de menschelijke Taal in hare beteekenisvolle welluidendheid tot haar werktuig heeft.

Het Hartsgevoel wordt getroffen; het ontgloeit op de aanschouwing of inwendige voorstelling van een voorwerp,

omvat het met eene koesterende, met eene vruchtbare liefde, en doordringt er zich van met toenemend welbehagen. (1)

De Verbeeldingskracht ontwaakt; plaatst dat voorwerp in het helderste licht; omringt het van al het gelijksoortige en aanverwante; of doet het in zijn gantsche eigenaardigheid uitkomen door de treffendste tegenstellingen. (2)

De schatten en krachten der Taal vloeien toe, en maken de mededeeling van het aldus gevoelde en aanschouwde, die van stonden aan een behoefte was, tot een mogelijkheid en tot een wellust.

En vermits de menschelijke Taal zelve niet anders is dan een gewrocht van dit zelfde Gevoel, met behulp van deze zelfde Verbeeldingskracht, door middel van het menschelijk Spraakvermogen; en derhalve, in haar diepsten grond en wezen, niet anders dan Poëzy; zoo zou men ook kunnen zeggen dat hetgeen men thands Poëzy noemt niet anders is dan eene uitzetting van de vermogens der Taal tot hare hoogste en eigenaardigste kracht, onder begunstiging van eene groote mate van dat zelfde Gevoel en die zelfde Verbeeldingskracht, welke haar eenmaal hebben voortgebracht en nog aan haar werken; terwijl wat men nu Proza heet, niet anders wezen zoude dan eene beperking van het gebruik van deze hare vermogens, binnen de grenzen, welke wijsheid en somtijds willekeur gesteld hebben: na-

(1) Neen, geen verbeelding, dan ontstoken door 't gevoel,
Is dichtkunst. (*Afscheid.*)

(2) Gy schildert by 't gevoel van d' aangeblazen Bard,
En stort uw beeldschat uit, en schept hem zonneglansen,
In wier bedwelmend licht de onzichtbre Geesten dansen
En hupplen op 't gedreun der Luitsnaar, die de hand
(Ontbreekt gy) zuiver grijpt, maar nooit volkomen spant.
(*Aan de Verbeelding.*)

tuurlijke vrucht der Beschaving, gelijk de Poëzy een beschaafd terugkeeren tot de Natuur.

Van hier dat het bezit van een fijn Taalgevoel, ook by gemis van levendige Verbeeldingskracht, nader brengt aan de ware Poëzy, dan de aanwezigheid der laatste by gemis van het eerste. Want het Taalgevoel is inderdaad Dichtgevoel, dat is: gevoel voor Waarheid en Schoonheid; terwijl de Verbeelding, zonder door dit Gevoel ontvonkt of geleid te wezen, wel kan spelen, maar niet werken, en niets voortbrengen dan fictiën, die, aan geene waarheid vast, en voor geen wezenlijke schoonheid vatbaar, wel oogen kunnen doen schemeren, maar geene harten boeien, en de moeite en kunst niet waardig zijn, aan hare mededeeling verspild. (1)

Het in het hart berustend Gevoel voor Waarheid en Schoonheid is altijd de hoofdzaak. Het moet al het andere wat den Dichter Dichter maakt doordringen en geleiden; de Verbeelding in hare vlucht bewaken en in hare voorstellingen toetsen; en ook tusschen uitdrukking en uitdrukking de keuze doen. Het regelt de zielsvermogens, het bezielt de kunst. Maar naarmate niet alleen dit Gevoel zuiverer, en fijner, en daarenboven de uitdrukking door de Taal gelukkiger en evenrediger is aan de spanning van het Gevoel en aan de werking der Verbeelding; en derhalve de harmony tusschen aandrift, kracht, en middel meer volkomen; naar die mate zal de Poëzy te meer poëzy, ware poëzy, poëzy in den vollen zin des woords mogen worden genoemd.

---

(1) Men leze het schoone vers van BILDERDIJK getiteld *Poëzy*, in zijne Mengelingen IV. vooral bl. 14, 15, 16. (Uitg. 1808)

Ja Dichtkunt woont in 't hart, in 't waar gevoel des Schoonen.
Daar zetelt ze en regeert, enz.

Het uitwerksel dezer volkomenheid zal zijn dat de Dichter zijnen vatbaren hoorder of lezer grootendeels doet gevoelen wat hy zelf gevoeld, aanschouwen wat hy zelf aanschouwd heeft; ja hem geheel deelgenoot maakt van de stemming, in welke het hem eene behoefte is geweest de dichterlijke lier aan te grijpen.

Aan deze beginselen getoetst geloof ik dat de poëzy van BILDERDIJK de proef zal kunnen doorstaan. Op de voortreffelijke wijze waarop zy aan het meesterschap van haren autheur over zijn werktuig getuigenis geeft, komen wy by het ontwikkelen van volgende stellingen opzettelijk terug; maar aan wien, met de poëzy van BILDERDIJK maar eenigzins bekend, behoeven wy het te herinneren, hoe zijn fijn, zijn levendig, zijn duidelijk gevoel voor Waarheid op elk gebied, voor Schoonheid in alle vormen, voor het Naïve zoowel als voor het Verhevene, en niet minder voor de schoonheid van het Kleine dan voor die van het Groote, op elke bladzijde zijner talrijke werken schittert. Van daar die dichterlijke opvatting en die niet minder dichterlijke voorstelling en bewerking van de meest uiteenloopende onderwerpen, uit het gebied der zichtbare schepping, der geschiedenis, der openbaring, der wetenschap, der wijsbegeerte, der menschkunde, der theorie van het schoone zelve. Hetzij hy ons de weelde van een bloeiend, of den jammer van een verloren paradijs voor den geest roept. Hetzij hy over de deelneming onzer harten beschikt by de aanschouwing eener vervallene EVA, om wier verval „zelfs Satan week wordt en berouw gevoelt" en wier ouderdom, „aller engelen straf", hun „oog en hart van aarde en menschdom aftrekt." Hetzij hy ons een BUONAPARTE voorstelt op het duizelingwekkend toppunt van grootheid en macht:

Waar zijn wy? By Sabéaas stammen
  Met geurige kaneel omscheld?
Wat rook van uitgeblaakte vlammen
  Doorwalmt het amberaâmend veld!
Wat Fenix stijgt van deze altaren,
Wat Fenix rijst na duizend jaren
  Uit grooten Karels heilige asch!
Stijgt eerbiedvol, ja stijgt mijn klanken!
Herrijs met Hem, o throon der Franken,
  Maar, grooter dan ooit zetel was.

Gebergten, boort door lucht en wolken!
  Beschanst uw kruin met eeuwig ijs!
Verheft u, saamgespannen volken!
  En gy, o vlam des afgronds, rijs!
Vergeefs 't Heelal in bloed gedompeld,
Met dood en slachting overrompeld!
  Vergeefs! de ontembre Held houdt stand.
Hy spreekt, en de Aarde schokt haar throonen!
Hy spreekt, en 't regent Vorstenkroonen!
  En 't Noodlot vliegt hem van de hand.

(*Ode aan Napoleon.*)

Wie kan ons als BILDERDIJK getuige maken van het bezielde leven der zwijgende natuur?

Waar 't beekjen langs bebloemde weiden
  In kronkels wandelt van kristal,
En, siddrend van heur lust te scheiden,
  Zijn armen klemt om 't zalig dal;
Om eindlijk met een murmlend zuchten
  En 't blaauwe voorhoofd rimplend nat,
't Verlokkend pronktooneel te ontvluchten,
  Waar 't loop en ruischen in vergat.

(*Landzang.*)

Wie vermag ons als BILDERDIJK een denkbeeld te geven van de geheime werkingen en onwillekeurige uitingen van dat dichterlijk zielsgevoel zelf, dat wy in zoo groote mate in hem aanwezig zien:

Het ongeschapen schoon
Gevoelt zich, dringt door 't hart, verheft de ontroerde zinnen,

De ziel versmelt in weelde, in eerbied en beminnen,
En schiet zich zelf gelijk een lichtstraal hemelwaart,
Die spieglend wederkeert en afschijnt op deze aard.

(*Drie Zusterkunsten.*)

En dit dichterlijk Gevoel met welk een kracht, met welk een rijkdom van Verbeelding gaat het gepaard; Verbeelding altijd door dit gevoel geleid, bestuurd, en zoo het zijn moet betoomd; maar ook aldus uitvliegende naar de vier windstreken, in alle hemelen opstijgende, en in alle afgronden duikende, om alom en van alom te brengen en te halen, te vereenigen en te scheiden, samen te snoeren en tegen elkander te stellen, te ontdekken en te scheppen wat haar dient; ja, om de schoonste bloemen te spreiden over de dorste onderwerpen, en het helderst licht over de diepzinnigste. Aan de kracht, de stoutheid, de ondernemingszucht van deze buitengewone Verbeelding had Nederland byna te danken gehad een Heldendicht, dat door zijn grootsch ontwerp en prachtige uivoering, getuige het voortreffelijke gedeelte dat wy er van bezitten, waarschijnlijk al wat de nieuwere tijden in dit hoogste aller dichtvakken hebben geleverd, zou hebben achter zich gelaten. Aan den rijkdom dezer verbeelding, door een schat van kennis ondersteund en met gadelooze naauwkeurigheid gepaard, is het toe te schrijven dat BILDERDIJK in het wijsgeerig Leerdicht, want ook daar is hy altijd aanschouwelijk, zich niet minder Dichter toont dan in de pindarische Ode, en dat de *Ziekte der Geleerden*, voorwaar geen uitlokkend onderwerp, alles te zamen genomen, voor zijn meesterstuk gehouden moet worden, voor een stuk waarin de poëzy een harer schoonste triomfen viert, en nadrukkelijk dat woord waar maakt:

Geen pad is dor, waar Dichtkunst zich vertreedt.
Het bloemtjen wast, waar slechts haar voeten drukken!
En, zoo de hand den echten toongreep weet,
Ook wat verscheurt, kan streelen en verrukken:

(*Ziekte der Geleerden*, *Voorzang.*)

Om op groote schaal te zien wat eens dichters Verbeelding vermag, volge men BILDERDIJK, waar hy, op DANTE's voetspoor, in den Afgrond nederdaalt, en de Voorburcht der Helle bezoekt:

'k Zag 't koopren Wachthuis, met het ijzeren voorportaal
En Galleryen op haar zuilenreeks van staal,
Waar Razernyen by de blaauwe vuurvlam waken,
En plagen telen uit het zaad der helsche draken;
En, midden onder hen (geloof my, aardsch geslacht!)
De wellust, maar ontmomd, aan 't hoofd der Hellewacht.

Hier is het verblijf, het tuighuis der

— Pijnen, vliegende in den nevel af en aan,
Op vleêrmuisvlerken, door geen oogen na te gaan,
Van allerhanden aart en vormverscheidenheden.
(Gy ziet) er duizenden met onherkenbre leden;
Pygmeën, dwergen, vol mismaaktheid, zonder tal,
En, menschelijk van leest. (Gy ziet) er hoog van stal,
Als eiken, toegerust met duizenden van takken.
(Gy ziet) er kruipende, als verslijmde horenslakken
In een gewonden, of gekronkeld als een slang;
Cerasten, scherp van beet, en eeuwigheden lang.
(Gy ziet) ze, als grimlend stof, gewelf en grond bedekken,
Als zwermend ongediert door lucht en dampkolk trekken,
Zich samendringen in een mades eierschaal,
Of fijne luchtdrop, ja nog kleiner duizendmaal;
Dan weêr ontwikklen, en met uitgebreide klaauwen,
De wareldpolen-beide omklemmen en benaauwen,
Den schedel wasschen in de wolken, en de staart
Omkrullen om den riem der halfverstikkende aard.

(*Ziekte der Geleerden.*)

Straks — Maar genoeg, gy hebt den moed niet om den Dichter hier op zijde te blijven. Het verschrikkelijke ver-

schrikt u niet, maar het afgrijsselijke. Welaan wy zullen daar de proef van nemen. Scheep u met hem in in het ranke vaartuig van den vermetelen, die het eerst „zijn kiel aan de golven, zich zelven aan zijne kiel" durft betrouwen, en afsteekt naar de diepte. Voorwaar, ook hier zijn vreesselijke tooneelen; want

ijslijk (heft) de rug der baren
Hem op 't van gramschap schuimend zout,
Als stond hy 't open in te varen
Dat God en mensch gescheiden houdt;
Ja ijslijk (ziet) hy uit de starren
Des afgronds bodemloozen muil
Ziet tot den navel open sparren,
En tuimelt in den waterkuil.
De Geesten staren uit den hoogen,
De Monsters, uit den hollen vloed
Hem aan met onverzadigde oogen,
En beven voor zijn dollen moed.....

Maar de hoogste Macht beschermt het waagstuk en maakt het voorspoedig; het tooneel verandert:

Daar (glijdt) met wieken, zacht gezwollen
Het snelle vaartuig door het nat,
En schijnt langs glooiend zand te rollen,
Met zilvren avonddaauw omspat!
Daar (brengt) het, van Euripus stroomen,
De wasch en honig van Hymet
Aan de oevers die Scanmander zoomen,
En (gaat) in Xanthus vloed te wed.
(*Zeevaart.*) (1)

II.

Waarachtige Poëzy is in de eerste plaats niet anders dan een natuurgewrocht van diep Gevoel en Rijke verbeelding. Maar

---

(I) Naar het motief van HORATIUS: *Illi robur et aes triplex etc.*

dit gewrocht te voorschijn te brengen, en dat op zulk eene wijze dat het doel der mededeeling bereikt wordt, en hy tot wien het komt als onwederstaanbaar wordt opgevoerd tot de stemming der aanschouwing waaruit zy is voortgevloeid, is eene *Kunst*. Ook voor deze Kunst ligt de vatbaarheid uitsluitend in dat zelfde diep en innig hartsgevoel, hetwelk in den grond der zaak alleen dichter maakt; daarom kan zy ook niet worden aangeleerd; maar zy behoort, altijd onder het waakzaam en bezielend geleide van datzelfde gevoel, te worden geoefend, en kan door oefening worden volmaakt.

In dien zin heeft BILDERDIJK wel nooit met verachting van de *Kunst* der Poëzy gesproken. Maar het is tegen het kunstjen, den kunstgreep, den slag van verzen maken die hy by zijn optreden voor dichtkunst zag doorgaan, en zich met een grootendeels willekeurig stelsel van zoogenaamde kunstregels, waarin het waarachtig dichtgevoel geen stem had:

Ten halve waar, heel valsch,

als een wezenlijke vijand der echte Poezy gedragen en gebaren; het is hiertegen geweest dat hy, in zoo menig heerlijk dichtstuk op ernstige of luimige wijze zich met den meest mogelijken nadruk verzet heeft.

Wat de *ware* Kunst betreft, deze is hem levenslang een voorwerp zoowel van doordringende beschouwing en innig welbehagen des harten als van onvermoeide beoefening geweest. BILDERDIJK was niet slechts dichter in den zin van dichterlijk Genie: hy was het tevens in dien van Kunstenaar; en in dezen laatsten vooral niet in geringer mate.

Het voorwerp der Dichtkunst als Kunst, is elke door gevoel en verbeelding aangebrachte Stof. Het is taak der Kunst deze te toetsen, te keuren, te schikken, te ordenen, te groepeeren, tot een geheel te brengen, en dit Geheel te plaatsen, en in het licht te stellen. Dit is de kunst van conceptie, ordonnantie, plan, en uitvoering in het groot; waardoor de Dichtkunst aan de Schilderkunst niet slechts maar zelfs aan de Bouwkunst verwant is.

Het middel der Dichtkunst is de Taal. Deze is: de bezielde afbeelding van het zinnelijke; en de zinnelijke voorstelling van het bovenzinnelijke. Zy is de veraanschouwelijking van het door den dichter in werkelijkheid of verbeelding geziene, voor het inwendig oog zijns hoorders; (1) zy is dus de op den hoorder sympathetisch werkende uitdrukking van het door den dichter gevoelde. Maar zy is dit niet alleen door de beteekenis harer woorden, harer taalvormen, harer syntactische verbindingen; zy is dit ook mede (op onnaspeurbare wijs) door de klanken zelve waaruit zy bestaat, en door de schakeeringen van klanken waarvoor zy vatbaar is. Zy is dit ook ten deele door de verscheidenheid van den gang en de bewegingen waarin zy optreedt, en die haar kunnen worden ingedrukt. Zy is dit volkomen, wanneer de zangerige klank het zinrijke woord, de beteekenisvolle toonschakeering den schilderenden volzin ondersteunt, en uitdrukkingvolle gangen en bewegingen den indruk van het geheel versterken. Het is de taak der Dichtkunst zoowel het een als het ander, naar den aandrift des gevoels, den eisch des onderwerps, en overeenkomstig het doel

(1) Want „een dichtstuk moet ondersteld gehoord, niet gelezen te worden" zegt BILDERDIJK ergens.

der poezy (mededeeling van het gevoelde en aanschouwde, door de taal) te regelen en te besturen.

Hiertoe behooren de keus van uitdrukking, de schikking van klank en toonval; hiertoe rijm en maat; metriek en versificatie. Door deze is de Dichtkunst, aan den eenen kant met de Beeldende kunsten vermaagschapt, en openbaart zy zich, aan den anderen, als eene eigenaardige Toonkunst; ja heeft zy ook zelfs met de hoogere Dans- en Gebarenkunst, die meest ontaarde en misbruikte van alle schoone kunsten, sommige beginselen en uitwerkselen gemeen.

Van elke schoone kunst wordt gevoeld dat zy met eene eigenaardige taal tot de harten spreekt. Van de echte kunst eens waarachtigen Dichters kan men zeggen dat zy de taal spreekt van alle de schoone kunsten, omdat zy de eigenaardige schoonheden van Bouwkunst, Boetseerkunst, Schilderkunst, Muziek, en rythmische Danskunst, op een gantsch eenige en harmonische wijze, en afwisselt en tot een schoon geheel vereenigt.

En met allen nadruk kan men dit getuigenis geven aan de poëzy van BILDERDIJK.

Het ideale Schoon der Bouwkunst, ook zelve door onzen dichter hoog gewaardeerd, als eene kunst, in „welke hy alle mathematische en aesthetische genoegens vereenigd vond,” is Eenheid, Orde, en Evenredigheid, by rijkdom en volheid. En men mag zeggen dat dit ook het eigenaardig schoon is der Bilderdijksche poëzy. Of waaraan anders is die machtige indruk toe te schrijven, die het geheel van een zijner tot den einde toe gehoorde grootere dichtwerken maakt en nalaat?

De gedichten van andere dichters schijnen vaak om enkele

schoone regels of plaatsen geschreven, die onvergetelijk zijn, en waarop de blijvende roem van deze stukken en van hen die ze vervaardigden berust. Maar by BILDERDIJK verbergen zich de schoone regels en plaatsen in de algemeene schoonheid, en men herinnert zich deze, en deze alleen. Indedaad zijne stukken lezende, gevoelen wy ons als onder de gewelven van een dier grootsche gebouwen waarin alles schoon is, maar de schoonheid van elk deel aan de schoonheid van het geheel dienstbaar en ondergeschikt. Alles is op zijn plaats; alles heeft zijn maat; alles schijnt uit één stuk te wezen. Nergens leemte of gaping. Niets overtolligs. Alles noodzakelijk. Alles tot zijn doel. Geen beeld zonder nis; geen nis zonder beeld. Geen gebrek aan sieraden, behalve aan eerzuchtige. Overal de hand, overal de stempel, overal de geest des Meesters. Zoo is de *Ziekte der Geleerden*, zoo zijn de *Dieren*, zoo is de *Geestenwareld*, zoo de *Kunst der Poëzy*, zoo het *Waarachtig Geluk*, zoo de *Drie Zusterkunsten*. Zoo was reeds *Elius*. Zoo zijn de Vijf zangen van den *Ondergang der eerste Wareld;* zoo zou het geheel geweest zijn, indien de voltooiïng van dat meesterstuk den roem van BILDERDIJK ten top had mogen voeren, en op de heerlijkste wijze dit zijn woord toelichten: „Het is de Eenheid die altijd schoon is, maar het is de door rijkheid en volheid ontzettende eenheid die verheven is.”

De schoonheid in de werken van Boetseer-, van Beeldhouw-, van Schilderkunst, bestaat in de bezielde uitdrukking der Vormen, de frischheid der Kleuren, de juistheid der Omtrekken, de aandoenlijke mengeling van Licht en Bruin. Maar wy ontmoeten de schoonheden van dezen

aart overal, waar BILDERDIJK met woorden schildert, teekent, schetst, bootst, en de heerlijke beelden zijner rijke fantasie te voorschijn roept uit het blanke marmer der zuiverste taal, om ze met het licht van zijn genie te omstralen en te bekroonen. Misschien overtreft hem over het algemeen VONDEL in den gloed der Kleuren, maar zeker in de juistheid der Omtrekken niet. Het plastische, het schilderachtige is by hem voor het oog des kenners overal, ook waar het er niet opzettelijk om te doen is; maar is dit het geval, hoe noopt het daar ook den stompste tot bewonderen!

Wat dunkt u van de volgende beeldgroepen uit het eenigzins vergeten dichtstuk, *Leydens Ramp?*

Wat knaapjen, 't lokkig hoofd ten puinhoope uitgedrongen,
  Stijgt, klautrend, klemmrend op, langs deze vensterpost?
Ach, moedig heeft hy zich door de engste scheur gewrongen,
  En, onder 's broeders lijk die op hem viel, verlost.
't Vermorseld handtjen druipt; 't gezicht is blind van weenen!
  Rampzalig kind, waarheen? — Gy zoekt uws Vaders huis?
Ach! Vader, huis, en goed, en maagschap zijn verdwenen!
  Verstom, beklaagbre Wees! ten hemel hoort gy t'huis.

Wie sleept daar ginds door 't stof dat levendig geraamte?
  Wat jongsken leidt het, naakt, en kruipende op de kniên?
Ach, naauwlijks dekt een lap des bleeken Grijzaarts schaamte,
  En 't wicht verkrimpt van koû — van wond by wond misschien!
Zoo is 't. De knaap bezwijkt, ik zie zijn heupen bloeden.
  De Grootvaâr aan zijn zij' roept smachtende om de dood.
Wie steunt den kreuple thands? Wie zal den grijze voeden? —
  Een dropsteen klooft hem 't brein, en strekt voor staf en brood.

Lief meisjen, hoop uws stams, en beeld van mijne Irenen (1),
  Wie draagt u bloedig heen? Een Vader? — Neen, hy schreit:
Een Vader had geen traan! — een bloedvriend draagt u henen.
  Ach sluit haar 't gapend oog! in naam der menschlijkheid!

Gy spruitjen zijt gered! Uw oogjen schijnt te lonken,
  Een lachjen siert uw mond! — Misleidend aanschijn! neen!
't Is Hemelzaligheid waarmeê die lippen pronken,
  En 't stervend bloemtjen lacht, dus lachende afgesneên

(1) Twee dochtertjens, door den dichter achtereenvolgens verloren.

Zie hier een minder tragische groep:

Begluurd van 's hemels sterrevonken,
Smaakt Idaas schoonste herdersknaap,
In de onmacht van de rust gezonken,
Een hemelzoeten tooverslaap.
De veldbloem komt zijn peluw sieren,
En kust zijn gloênde wangen laauw,
En 't wapprend dons der nachtzefieren
Besprengt hem 't hoofd met pareldaauw.

— — — — — — — —

Lustgierig over hem gebogen,
Betooverd door 't aandoenlijk schoon,
En kluistervast met hart en oogen
Verstomt de dochter van Latoon.
Ontvonkt van tintlend zielverlangen,
En van 't verliefd gezicht doorwond,
Ontgloeit de vuurblos op haar wangen,
En 't zuchtjen siddert op haar mond.

(*Endymion.*)

Maar wat zegt gy van het volgende bloemstuk? Zoudt gy niet zweeren dat het geen copy, maar een origineel ware? Een handvol rozen; elk in een verschillend tijdstip van ontwikkeling. Slechts de geur ontbreekt.

Een nietig onderscheid van weinige oogenblikken
Verdeelde, ginds en hier, de teedre rozenspruit
Die — schijnt, om 't hoofd verhuld, in d' engen kelk te stikken
Dees — steekt een purpren spits d' omplooiden sluier uit.
Die — tracht door d' eersten reet van 't windsel heen te boren,
En loert de voegsels door van 't haar omkleedend groen;
Dees — strikt heur zwachtels los met ijverzuchtig gloren,
Gereed om heel den schat haars boezems op te doen:
Daar opent ze, en verraadt met zelfbehagend pralen
Het goudglansflonkrend zaad, besloten in heur schoot;
En naauwlijks spreidt zy 't uit voor wind en zonnestralen,
Of zinkt verstervend weg, van kleur en blad ontbloot.

(*De Rozen*, na AUSONIUS.)

Harmony en Melody zijn de panden aan Toon- en Zangkunst toebetrouwd. Zy toont wat deze vermogen om de

innerlijke wareld des gevoels uit te drukken, op te wekken en mede te deelen aan gehoorige harten. Maar de heerlijke gedichten van BILDERDIJK toonen hoeveel ook de Poëzy van deze vermag op te nemen; ja hoe, door haar, ook zonder begeleiding van de zangstem, goede Gedichten ware Gezangen zijn, en de menschelijke Taal, zoowel als de menschelijke Stem, in hare harmonieuse en melodische aanwending het meestomvattende is van alle muzijkinstrumenten. Geen nederlandsch dichter, geen dichter ter wareld misschien, heeft ooit met de keuze, de opvolging, de afwisseling, de tegenstelling der klanken, met het rijzen en dalen van den toon, getooverd als hy. Niemand meer party getrokken, meer gewoekerd, met het schijnbaar zoo nietige rijm; nu nagalm, dan weergalm; hier veelvuldig, daar schaarsch; nu luid en doorklinkend; dan dof en zich verbergende; hier regelmatig wederkeerende, daar het oor onverwacht verrassende, maar toch gekomen op zijn tijd. Ik weet niet of ik de keuze van het metrum, in zijne groote verscheidenheid, de behandeling van het rythmus, de verdeeling van rust en snede, zoo veel bydragende en somtijds alles afdoende tot de werking van een gedicht, en by BILDERDIJK altijd zoo oordeelkundig, zoo zinrijk, zoo zielvol, en, beide door langdurige oefening en aangeboren tact, zoo ongedwongen als onwillekeurig aangebracht; ik weet niet of ik dit alles tot de veelvuldige muzikale schoonheden van zijne gedichten moet brengen, dan of ik veeleer zeggen moet: hier zijn Terpsichore en Polyhymnia vereenigd. Immers ik heb, om schoonheden van dezen aart uit te drukken, bewoordingen noodig, welke op het gebied der eerste thuis behooren, wanneer ik naar gelang van het onderwerp

beurtelings den statigen gang, den rustigen stap, de schoone wendingen vol majesteit en zwier, het zwevend huppelen, het bekoorlijk getrippel, of de stoute, maar altijd bevallige sprongen van BILDERDIJKS verzen bewonder.

Wilt gy den in het werktuigelijke zijner Kunst nog door niemand overtroffen Meester leeren kennen: hoor dan eerst strofen als de volgende, aan zijn vriend VALCKENAAR gericht, van wien de onstuimige jaren, sedert 1787, hem langen tijd gescheiden hadden. Het eentonig gehuil van den stormwind, nu en dan met een rukvlaag ondermengd, joelt nog na in de eigenaardig dooreengeworpen, meestal sleepende regels en rijmen:

't Gegier der wervelwinden
Die eik en ceder knakken,
Rukt broederlijke takken,
Rukt teêre hartevrinden
  In 't stormgewoel, van een.
Wy moesten 't ondervinden,
Wy, eens zoo eensgezinden!
  Wy, eens zoo lotgemeen!

Elkaâr van 't hart gereten,
In 't barnen van de vloeden;
In Landverdelgend woeden;
En wijd van één gesmeten,
  Op 's wareld Oceaan;
Wat wierd de vriendschapsketen
By Staats en Oorlogsveten? —
  Gewis! zy moest vergaan....
(*Opdr. van* KALLIMACHUS.)

Hoor nu, of zie; want ik twijfel tusschen deze twee uitdrukkingen; den trippelenden dans, waarmede de volgende coupletten u een meesterstuk van Italiaansche Schrijfkunst, in al zijn zwier, rijke afwisseling, gelijkmatige netheid, en zielvolle uitdrukking voor den geest brengen:

Wat opgespleten Saterspoot,

zoo heet het van de Schrijfpen, die al de vervolgens bezongene schoone wonderen heeft voortgebracht; gewis geen stalen:

Wat opgespleten Saterspoot,
Gedompeld in een moddersloot
Van edik, roest en gal,
Koomt dartlen in dit sneeuwen dal
Op nieuw gevonden wet,
Daar Kadmus zwarte dochtertjens zich vlijen naar zijn tred?

Wat huppelt hy en trekt haar 't spoor,
En treedt die zusternymfen voor,
Zich rijend hand aan hand
In onderling gevlochten band;
En mengt uw rappe vlucht,
O Nonnetjens in rouwgewaad, met sprongen door de lucht?

Ik volg uw huppling, lieve rij!
Mijn oog verzwelgt uw melody
Die 't scherp gehoor ontvliedt,
Maar zwijgend zich in 't harte giet,
En, zonder d' open weg van 't oor,
Geheel de ziel ten speeltuig maakt, heel 't lichaam tot gehoor.

Neen, 't is geen roerloos teekenschrift,
Van hamerslag of nagelstift,
't Is leven, 't is gewoel,
Dat adem schept en zielsgevoel
En lust en leven teelt,
Waar 't zwierende op een losse wiek, langs vrije vlakte speelt.

Hier trekt gy voor 't verwonderd oog
De bocht van 's hemels regenboog,
Of slingert met de sprank
Van Bacchus dartle wijngaard-rank:
Daar sleept ge in stijven zwier
Den statig stillen optocht na, van Kerk- of Krijgsbanier:

Hier prijkt gy op gelijken voet
In een aan één gesloten stoet,
Als 't monstrend oorlogsheir: —
Daar rijst of daalt gy op of neêr,
Uw linie krimpt of zwelt, —
Doch ijlings keert gy in 't gelid, en de ordning is hersteld....

(*Italiaanseh Meesterschrift.*)

Wat hoor ik? De doodklok luidt — en alle ander gewoel houdt op. Met langzamen, sleependen tred, draagt een kleine stoet van lijkvolgers een doode naar het open graf:

> Befloersde trom
> Noch rouwgebrom
> Ga romm'lende om
> Voor mijn gebeente;
> Geen klokgebom
> Uit hollen Dom
> Roep 't wellekom
> In 't grafgesteente;
> Geen dichte drom
> Volg' stroef en stom; —
> Festoen noch blom
> Van krepgefrom
> Om 't lijk, vermomm'
> Mijn schaamle kleente!
> Mijn jaartal klom
> Tot volle som,
> Mijn oog verglom;
> En de ouderdom
> Roept blind en krom
> Ter doodsgemeente....
>
> (*Uitvaart.*)

Begeert gy dezen somberen toon te vergeten: welnu, vang dan het Welkom op dezen krijgslieden toegezongen. Het zijn hollandsche helden, die, na de Schelde gewapend te hebben doorwaad, het fort Bath op de Britten hebben heroverd:

> Sla Lust- en Liefdetonen
> Wien dartel bloed doorstraalt!
> Wy zingen zegekronen,
> Door heldenmoed behaald.
> Wy zingen in de baren
> Geen wieg van Cythereê,
> Maar Hollands heldenscharen
> Gerezen uit de zee!
>
> Hoe bruist het in die kolken!
> Hoe zwirrelt kil en vloed

Hoe trekken lucht en wolken
  Dit schouwspel te gemoet!
Gy zult die Helden dekken,
  (Gy nevels uit het West,)
Die door de baren trekken,
  Door gloriezucht geprest.

Of voert gy dondervlagen
  En bliksems in uw schoot?
Gy zult hen niet vertsagen,
  Zoo min als 't Britsche lood.
Zy treden in die golven,
  Op 't smal onzichtbaar pad,
Van stroomen overdolven,
  Van zeeschuim overspat.

Ja, laat uw baren schuimen
  O Groots doorwaadde vloed!
Uw zilvren waterpluimen
  Versieren hun den hoed.
Ziedaar den echten veder,
  Die Hollands krijgsliên past!
De lauwer buigt zich neder,
  Waar deze zeepluim wast.

(*Bath hernomen.*)

Dit zou enkel muzijk zijn, zoo het niet tevens eene schildery ware.

En hoe noemt gy het volgende?

Als de Godheid van den dag,
Met een zachten afscheidslach,
Op het aardrijk nederzag,
Smolt een star van 't firmament
Uit de blaauwe hemeltent
Tot een daauwdrop af, en vloot
In een lelies blanken schoot,
Waar zy tintlende in bleef hangen,
Als een traantjen van verlangen,
Op verliefde Maagdenwangen.

(*De Lelie en de Daauwdrop.*)

Het stukjen is uit het Deensch. Gaarne zou ik willen weten of het in 't oorspronkelijk dezelfde maagdelijk-

reine zachtheid heeft. Gewis hier is de les betracht:

Rolle 't vers langs zijden draden;

en de drie, op elkander rijmende, sleepende regels, waarmede de strofe, als met een aangehouden toon, zachtkens in de lucht blijft zweven, doet een tooverachtige werking.

Vele nieuwere dichters hebben om aan uitgebreide dichtstukken meer afwisseling en kracht by te zetten, de toevlucht genomen tot eene, soms gedurig herhaalde, verandering van versmaat. BILDERDIJK behoeft dit middel niet, en maakt er uiterst zelden gebruik van. De meesten zijner grootere dichtwerken zijn in alexandrijnen geschreven; somtijds met een lyrischen slotzang bekroond, heerlijke en verheven nagalm van het statig geheel. Een enkele maal hebben zy ook een dergelijk voorspel. Maar hoedanig zijn deze alexandrijnen? Zonder grootspraak mogen wy zeggen: de schoonste van de wareld. Welk een volheid van klank, welk een rolling, welk een val; welke aaneenschakelingen, welke schakeeringen! Welk een rijkdom van afwisseling binnen de palen van dit eene zelfde metrum, dat zich, waar deze meester het eischt, zelfs tot lyrische luidruchtigheid weet op te heffen. Men late zich door DA COSTA, in zijne toelichting van den *Ondergang der Eerste wareld* deze schoonheden aanwijzen, of liever men leere ze door oplettende lezing zelf gevoelen. Reeds by zijn eerste optreden met deze dichtmaat liet onze dichter alle de poeëten van zijn tijd, met hun eentonig getiktak, verre achter zich. Maar hoe hy zijne kunst in dit opzicht nog heeft weten te volmaken, moge de volgende vergelijking uitwijzen van schoone alexandrijnen in een vroeger, met die in een later tijdperk aan zijne dichtpen ontvloeid. Het onderwerp is gelijksoortig.

Schoon, en in hun tijd algemeen bewonderd, zijn de volgende regels uit het *Buitenleven;* voor het eerst ten jare 1802 uitgegeven:

Gy, Dichter, bezig al wat geest en kunst gehengen.
Leer 't aaklige aan het blijde, en 't sterke aan 't zachte mengen,
En stem uw tonen naar het voorwerp dat gy maalt,
Dat zelfs de klank van 't vers uw denkbeeld achterhaalt.
Laat Zefir in uw zang op luchte vlerkjens zuizen,
En 't kabblend nat der beek met zacht gemurmel bruizen.
Doch stort zich 't stormend nat met ziedend buldren uit,
Zoo siddre uw woest muzyk van 't dondrend stroomgeluid.
Laat d' Os, in 't juk gebukt, den harden kleigrond ploegen;
Men voele in 't moede dier en long en boezem zwoegen,
En 't traag en worstlend vers ga dof en langzaam voort,
Als wierd zijn logge stap op elken plof gehoord.
De vlugge Hinde vliê door de onafzienbre dalen;
Men volge in bliksemvlucht en wete ze in te halen,
En schoeie 't luchtig vers gezwinde wieken aan!
Gelukkig, zoo de Taal uw poging by wil staan,
En geen beperkte keus van maat en lettergrepen
U eeuwig in 't geklep des rijmvals meê blijft sleepen.
Bataven, kent uw spraak en heel heur overvloed:
Zijt meester van de taal, gy zijt het van 't gemoed!

Gewis, deze Bataaf voegde het voorbeeld by de les. Vijftien jaren later had hy het toppunt bereikt, waarvan de heerlijke alexandrijnen, waarin het dichtstuk *de Dieren* geschreven is, getuigenis geven. Luister! Het geldt wederom, dat voorwerp van BILDERDIJKS meest geliefde beschouwing en beoefening, de Taal:

O Vloeibre klanken, waar met, d' adem uitgegoten,
De ziel (als Godlijk licht, in stralen afgeschoten,)
Zich zelve in meêdeelt! Meer dan licht of melody;
Maar schepsel van 't gevoel in de engste harmony
Die 't stofloos met het stof vereenigt en vermengelt!
Door wie zich 't hart ontlast, verademt en verengelt!
Gy, band der wezens; en geen ijdel kunstgewrocht,
Door arbeidzaam verstand met moeite en vlijt gezocht,
Maar goddelijke gift, met d' ademtocht van 't leven,
Aan 't schepsel ingestort, zoo verr' er geesten zweven;

En, tevens met zijn val, vervallen en ontaard!
Wat waart ge, als Adams hand zijn scepter had aanvaard!
Nog doet ge ons door uw kracht het stroomgeruisch der wateren,
't Geplasch van 't klettrend nat, 't geklak der beekjens klateren,
Des afgronds joelen op 't gedonder van de lucht,
En 't stormgebulder van den noodstorm als hy zucht —,
Nog 't zacht geritsel van het lover, 't aaklig loeien
Des woudstiers naar zijn prooi, door luistrende ooren vloeien,
En 't tjilpend piepen der gepluimde burgerschap
Met krakend raafgekras of knettrend uilgeknap
Verwisslen, — liefde en haat met onderscheid van klanken
Bezielen; 't spartlen zelfs der dartle wijngaardranken
Erkennen, en den toon waarmeê de braambosch schudt,
Of de olm het hoofd beweegt, wen hy zijn weêrhelft stut.
Nog rukt ge 't hart omhoog, of weet het door uw galmen
Met sombren weemoed, als een mistdamp, te overwalmen;
Stort vreugde en droefheid, stort den hemel voor ons uit,
Of 't siddren van de hel, vermogend spraakgeluid!
O Schildring zonder verf, door loutre luchtpenceelen!
O Mocht ge een oogenblik het sterflijk zintuig streelen,
Als toen ge in Edens hof der serafijnen lied
Aan 's menschen adem huwde, en aarde en bosch en vliet
Van hemelweelde stom, den weêrgalm op deed vangen,
Waarby de praalzucht krijscht van onze kunstgezangen....

O voortreffelijk kunstgezang! of gy praalziek zijt weet ik niet; maar het is my een zielsgenoegen u te herhalen; en een plicht, voor den Kunstenaar, die u voortbracht, de bewondering te eischen, waarop hy by al wat oor en hart bezit aanspraak heeft.

III.

Maar misschien zijt gy genegen aan de schoonheid uwer moedertaal zelve een groot aandeel toe te kennen in de eer, welke onzen nederlandschen hoofddichter geworden is. En hy zelf zal het u allerminst ten kwade duiden. Gy kent immers het schoone lied, dat dus aanvangt:

Waan niet dat ik my vergete,
Voor de stem van 't harte doof!

Dat ik my te veel vermete
  Op een handvol letterloof!
Neen, wie ooit mijn naam moog noemen,
  Waar mijn zangtoon prijs behaal,
(Niemand moet mijn kunst des roemen)
  Hy behoort aan Hollands taal.

'k Wil hem niet in eer verkorten,
  Die een stouter geest bezit:
Hollands taalschat uit te storten,
  Is mijn glorie; niets dan dit.

(*Het Hollandsch.*)

Het zij zoo. De glorie is niet klein, en zy wordt door niet velen gedeeld. De ontwikkeling mijner derde stelling brengt mede eenige aanwijzing te doen van de mate en de wijze, waarop BILDERDIJK door het uitstorten van dezen schat, de eer zijner moedertaal tot de zijne gemaakt heeft.

Die stelling luidde aldus:

De poëzy van BILDERDIJK stelt de Nederlandsche Taal, in al haar kracht en schoonheid in het licht.

Letten wy, om de waarheid van deze stelling te dieper te gevoelen, op de oneindige verscheidenheid van stijl, van onderwerp, van stemming, van toon, waartoe zich deze poëzy geleend heeft: denken wy aan de, in eervollen wedstrijd met uitheemsche poëzyën, door haar behaalde lauweren.

BILDERDIJK heeft geen enkel kunstvak onaangeroerd gelaten; in alles heeft hy zijn geluk en zijne krachten beproefd. Tusschen de *Vertelling* en het *Heldendicht* heeft hy geen enkelen vorm van dramatische poëzy overgeslagen; en geen dichtstijl, dien gy plaatsen kunt tusschen de Pindarische Ode en een Samenspraak in den toon van het dagelijksch gesprek, liet hy ongebruikt. Heeft hy niet gelijkelijk in alle vakken uitgemunt; is hy misschien in het *Treurspel*, ondanks de uitnemende schoonheden van den *Floris den V.* bezweken; heeft hy zijn *Heldendicht*, zoo

grootsch begonnen, met zoo stevigen adem voortgezet, niet mogen voltooien: hy heeft zekerlijk het bewijs geleverd dat de Hollandsche taal voor al deze kunstvormen geschikt is, en zich zoo wel tot den majestueuzen toon van het Epos verheffen, tot de kracht en de pracht van Ode en Dithyrambe uitzetten, als den speelschen geest der erotische muze met keur van bevallige vormen ten dienste staan, en knellende koorden leveren kan tot den geessel der Satyre. Indien er, wat de laatstgenoemde dichtsoort betreft, klachten geweest zijn, het was zeker niet dat men oordeelde dat onze dichter de taal niet genoeg in zijne macht had.

En hoe groot is het aantal, hoe uiteenloopend de aart der onderwerpen, die de stof hebben opgeleverd voor dat vijftigtal dichtbundels, in hetwelk de poëzy van BILDERDIJK hare tallooze schoonheden voor ons ontvouwt. Van de onzichtbare en geheimzinnige wareld van engelen en geesten, tot op het *Eierkoken;* van de schitterende verwachtingen der heerlijke Toekomst,

> reeds in d' arbeid der geboorte,

tot op het stille leven van een Sijsjen, dat „zijn kuifjen net aan 't waterkantjen,

> Waar de beek een plaschjen spat."

Van de geheime werkingen van den menschelijken geest

> die in uw boezem spant
> Om uit uw val weer hemelwaarts te stijgen,

tot op de geschiedenis van „een handvol zeewier drijvende door 't nat,

> Ten spel van wind en golven."

Personen van allerlei karakter en van allerlei verdiensten, de gebeurtenissen van vroegeren en lateren tijd, na-

tuurtooneelen onder de verschillendste hemelstreken, by elk jaargetijde en allerlei licht; heldendaden en gruwelstukken, deugden en ondeugden van allerlei aart en naam; zielstoestanden in allerlei schakeering; scheppingen der fantasie; overtuigingen en verwachtingen des geloofs; onderwerpen behoorende tot het gebied, hetzij van velden akkerbouw, en menig ander maatschappelijk bedrijf, hetzij der staatkunde, der wetenschappen, der schoone kunsten en der wijsbegeerte; deze allen moesten bezongen worden, bezongen in deze eene zelfde Hollandsche taal; en zy zijn bezongen; *bezongen* in den waren zin des woords; dat is, ondanks de ontoegankelijke verhevenheid of de ontzettende grootheid van het een, de schijnbare platheid, nietigheid, dorheid en groote afgetrokkenheid van het ander; behandeld, naar hun eisch en aart, in eene taal, welke, onder de hand van dezen dichter, nimmer is te kort geschoten, hetzij in rijkdom van woorden by klaarheid, eigenaardigheid, keurigheid en naauwkeurigheid van uitdrukking, hetzij in buigzaamheid van wendingen, en die zich in geen geval geweigerd heeft dichterlijk te zijn of te worden. In de *Ziekte der geleerden* leent zy zich zoowel tot eene dichterlijke optelling van geneesmiddelen, als tot de dichterlijke voorstelling der pijnen en kwalen die den voorburg der helle bevolken; en zy kwijt zich even gemakkelijk in den *Ondergang der Eerste wareld* van het volgen van al de bewegingen van eene krijgvoerende oorlogsmacht, als in *Koekeloer of den eersten April*, van het aan den dag brengen van het intime leven in een kippenhok.

Zie eens, om een enkel voorbeeld by te brengen, met welk eene fijnheid van uitdrukking onschuldige Scherts gemaald wordt in een stukjen, waarvan wy de volgende regels mededeelen:

Scherts! Wie zal de scherts misprijzen?
  Wie den argeloozen lach,
Die het donzen kinderkoontjen
  Met een putjen sieren mag?
Wie dat lieflijk ooggeglinster
  By onnoozel zielsgenot;
Dat verwijden van den boezem,
  't Hart verheffend tot zijn God!
Wie een blijk van mededogen
  Uit een aandeelnemend hart,
In een vreugdmisleiding deelend
  Die ten voertuig strekt van smart?
Die een dwaasheid zachtkens gispend
  Haar bedrijver lachen doet,
Licht stort in een heimlijk kreukjen
  Van een effen zacht gemoed?

(*Scherts.*)

Van onzen VONDEL wordt door zijn levensbeschrijver gemeld „dat hy, om op elke stof en zaak de rechte spreekwijze te vinden by allerlei slag van menschen onderzocht, wat duitsche woorden elk omtrent zijn werk, handteering en kunst gebruikte. De landluiden vraagde hy, hoe zy spraken omtrent den landbouw, en hoe ze 't geen daartoe behoorde noemden, en uitdrukten. Omtrent den huisbouw vraagde hy op gelijke wijze de timmerlieden en metselaars; omtrent de zeevaart en 't scheepstuig de zeeluiden; omtrent de schilderkunst, en wat daartoe behoorde, de schilders, en zoo voort omtrent alle ander bedrijf, wetenschappen en kunsten. Dit strekte — zegt BRANDT — tot opbouw der tale en om van al wat hem voorkwam met woorden die der zaak eigen waren te spreken." Hoe BILDERDIJK in deze, by eene nog veel grooter verscheidenheid van onderwerpen, tot eene nog veel bewonderenswaardiger naauwkeurigheid en volledigheid gekomen is, laat zich by zijne door alle omstandigheden en door de neiging zijns gemoeds reeds van kindsbeen af veroorzaakte en toenemende afsluiting van de maatschappelijke wareld naauwelijks be-

grijpen. Zeker is het dat grondige en uitgestrekte taalstudie voor hem het hulpmiddel van VONDEL deels overbodig maakte; en even zeker, dat hy door de bestendige zucht om „van al wat hem voorkwam met woorden die der zake eigen waren te spreken," vooral niet minder dan VONDEL tot „den opbouw der tale" heeft medegewerkt. By uitstek gelukkig is hy geslaagd in zijne pogingen om onduitsche kunstbewoordingen die de poëzy niet toelaat, door zuiver hollandsche, te vervangen; en waar hy somtijds tot het vormen van nieuwe woorden de toevlucht nam, ging hy immer naauwgezet te rade met hetgeen de strenge logica onzer verstandige taal en de kieschheid van het hollandsche oor vorderen. Niemand heeft ooit meer taaltact bezeten dan WILLEM BILDERDIJK. Enkele verouderde woorden heeft hy weder in aanzien gebracht, maar ze geenszins zoo veelvuldig gebruikt, als sommige onhandige navolgers, ten einde zich als zoodanig te kenmerken, zouden doen gelooven; en zeker is het hem nooit ingevallen tot de middeneeuwen op te klimmen om de wareld, *à la renaissance*, met doodgeboren verzen te vervullen. Hetzelfde geldt ook van zijne, een enkele maal misschien wat al te homerische, woordkoppelingen. De zuiverheid en zelfstandigheid zijner taal was hem zoo dierbaar als haar rijkdom. Met Argus oogen heeft hy ze bewaakt in zijne eigene poëzy, en, waar hy ze in die van anderen zag geschonden, de misdaad, die hem als op de pijnbank bracht, met felle roeden gewroken.

„Zou iets," roept zijne verontwaardiging by het brandmerken van menige, veelvuldig begane, taalzonde uit:

Zou iets van al zulk tuig bekladden ons papier,
Zoo slechts een droppel bloeds van d' ouden Batavier,
Wat zeg ik, van die eeuw toen Hooft en Vondel schreven,
In 't afgevallen kroost door de aders heen bleef zweven,

Het hart der oudren aart niet uitschudde, en de tong
Zich niet naar 't wangeluid van andre talen dwong,
Om de eedle moederspraak den gorgel af te steken?
o Had een billijk Lot dees gruwel mogen wreken,
En wie zulk ontuig schept, of zonder walging slikt,
By d' eersten nagelbeet in 't eerste vers verstikt!
(PERZIUS, *Hekeldichten.*)

En deze honderden van Gedichten: van hoevelerlei gemoedsstemming, van hoevelerlei hartstocht, van hoe verschillende ziels- en levenstoestanden dragen zy den stempel! Voorwaar, de lier van BILDERDIJK heeft ook in dit opzicht afwisseling gekend. Liefde en toorn, levenslust en levensverdriet, verrukking en verontwaardiging, diepe droefenis vele malen, wrevel al te vaak, vertwijfeling somtijds, maar toch ook stil genoegen, dartele luim, oprecht vriendschapsgevoel, krachtig godsvertrouwen, heiligen ernst, nederige boetvaardigheid, luiden dank, eerbiedvolle aanbidding, vurige hoop. Elk dezer stemmingen, elk dezer hartstochten, elk dezer toestanden spreekt zijn eigen taal; en al deze talen zijn een bewonderenswaardig HOLLANDSCH. Onder BILDERDIJKS hand weet dit hollandsch van geen bezwijken; zijne lier heeft klanken, zijne taal uitingen, ook waar hy haar met de felste uitzetting zijner wanhoop tergt; en zy weigert zich niet aan eene enkele speling, waartoe zijn vrolijkste luim hem prikkelt.

Maar bedenk ook welke schoone lauweren, deze zoo rijke, deze schilderende, deze buigzame, deze veerkrachtige, deze in uitdrukking en vormen altijd vruchtbare, nimmer uitgeputte taal, onder aanvoering van dezen Dichter behaald heeft, in den edelen wedstrijd met andere talen. Talrijk zijn de navolgingen van BILDERDIJK uit allerlei uitheemsche poëzyën. Hy heeft „als met aadlaarsklaauw de gouden boomgaardvruchten in elken

hof geplunderd;" hy heeft zijne moedertaal gedwongen schoonheden te gevoelen, in zich op te nemen, en weder te geven, welke haar de talen van Griekenland en Rome, van het weelderig Oosten, van Europa's liefelijke Zuider Schier-eilanden, van het hooge Noorden, en van onze, ook op hunne talen zoo hoogmoedige, naburen ten Oosten, Zuiden, en Westen te gemoet voerden. Is zy er toe in staat geweest? Ja zy was er toe in staat. Zy deed het, onder Zijne leiding, met eere, en te gelijker tijd met het grootste voordeel voor zichzelve. By den frisschen eenvoud van HOMERUS is zy ook in BILDERDIJKS hand, maar kon het anders? te kort geschoten; en het donzige van ANACREON, dat de *aanraking* naauwelijks verdraagt, moest wel lijden by de *overbrenging*. Maar de schilderachtige THEOCRITUS, maar de zinrijke HORATIUS, de geestvolle PERZIUS, de zachte CATULLUS beklagen zich niet; en KALLIMACHUS staat verbaasd over zijnen vermeerderden rijkdom. Dat de dichtgeest van BILDERDIJK tot eene andere orde van geesten behoort dan die van DELILLE behoeft geen bewijs; maar hoe veel de hollandsche taal in de behandeling der zelfde onderwerpen in rijkdom, in kracht, in dichterlijke aanschouwelijkheid vooruit heeft op de fransche, zal de hollandsche Revisie van 's mans *Homme des champs* in BILDERDIJKS *Buitenleven* by vergelijking op het schitterendst uitwijzen. POPE heeft by zijne landgenooten grooten lof om de zuiverheid van zijn taal en de voorbeeldige schoonheid zijner versificatie ingeoogst; maar wat was er, met eene taal die grootendeels uit monosylben bestaat, van de altijd eentonige vijfvoetige jamben, waarin al de uitgebreider dichtstukken der Engelschen moeten worden geschreven, te maken, dat niet verbleeken moest

by BILDERDIJKS altijd zoo doorvoede, altijd zoo afwisselende alexandrijnen, hoezeer deze dan ook ten tijde van zijne overbrenging van de *Essay on Men* de voortreffelijkheid van later nog niet hadden bereikt?

BYRON heeft zich uitgeput om uit zijn volgens hemzelven

> harsh Northern whistling, grunting guttural
> Which we're oblig'd to hiss, and spit and sputter all,

de fluweeligste woorden samen te lezen om een denkbeeld te geven van de zoetheid van 't Italiaansch. Hy heeft weten te spreken van

> that soft bastard Latin,
> Which melts like kisses from a female mouth,
> And sounds as if it should be writ on satin,
> With syllables which breathe of the sweet South,
> And gentle liquids gliding all so pat in,
> That not a single accent seems uncouth —

Gy vindt deze regels uitgeschreven in het eerste deel van BILDERDIJKS *Krekelzangen*, maar boven eene navolging van BILDERDIJK, die het oorspronkelijk verre overtreft, en haar dubbel geschikt maakt om als een schoone bloem te worden gevlochten in de krans, welke de nederlandsche dichter ook daar ter plaatse voor zijne moedertaal gestrengeld heeft.

> U minne ik teêr, o taal van lust en weelde
> Die 't stug Latijn in dartele ontucht teelde;
> Die als de kus op malsche lippen smelt,
> En 't hart doorstroomt met Liefdes algeweld.
> Uw woorden zijn uit zacht satijn geweven,
> In toontjens die op donzen vlerkjens zweven;
> Uw letters, zoet als Zefirs ademzucht;
> En heel uw spraak, één lieve Lentelucht.

„Maar meer nog," dus vervolgt hy:

> Maar meer nog u, o Vaderlandsche tonen,
> Waar kracht en ziel en Hemelgeest in wonen;

Die met den zang van Po en Tyber vliet,
En Godenlust door hart en aders giet,
Maar rijzen kunt, en onder 't boezemstreelen,
Met Godenwil op 't menschlijk hart bevelen,
Zijn stormen stilt, zijn ijs in vlammen zet,
En donders voert, en bliksemend verplet.
(*Het Italiaansch.*)

Gewis, de Nederlandsche Taal heeft den roem van BILDERDIJK, BILDERDIJK heeft den roem der Nederlandsche Taal voldongen. In dit opzicht heeft nog niemand den grooten Kunstenaar, den geboren Dichter, dien wy in hem gezien hebben, op zijde gestreefd. In dit opzicht moeten allen die in Nederland de dichtveder voeren, als nederige leerlingen, aan zijne voeten zitten. In dit opzicht komt hem niet slechts de luide bewondering, maar de warme dank van een erkentelijk Vaderland toe. Want het is geen kleine dienst aan eene natie bewezen, haar in staat te stellen en te nopen den schat, dien zy in hare Taal bezit te gevoelen en te waardeeren. Het is eene groote waarheid, door BILDERDIJK steeds op allerlei wijze in 't licht gesteld, dat de Taal, die de Denkvorm is, met het innigste Wezen van den mensch samenhangt. De Taal is gantsch het Volk; de Taal is de gantsche Nationaliteit. Hy bevestigt die, hy werkt aan den opbouw zijner Natie, die den schat harer Taal bewaakt en vermeerdert, die de ontwikkeling harer Taal ter harte neemt. Daarom rekenen wy op aller goedkeuring, indien wy, voor zijnen goeden en trouwen arbeid in dit opzicht, nevens de dichterlijke lauwerkroon een krans van eikenbladeren nederleggen op het graf van WILLEM BILDERDIJK.